

Small Daily History

[Faint, illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

Small Daily History

2p 31φ6 3φ 13φ

5φ 7φ

accog...
p6
m

Incunabile n. 150

150

4 ff.

El velo de bto seraphin de arriba abajo que da
una gran luz a entender el misterio de la redencion
redencion tubo que en ella se representa y como
en la humanidad de / en un momento y con un serm
sacra al qd eterno que en una sola pa perduramos
que se representa alus que se dice en carnes pa se
amirnos, a tres ppa fue el principio del velo
por el en un punto adde lo alto el p serm
de las acalato p accion he hecho la ude de
un p dt. que se fueron en un punto y todo lo que
creo / Gayt

20-9-1

mas

am

Zamorá

por mandado glorioso
ma

1
rod

AD MAGNANIMVM ET ILLVSTREM AC VIRTVTIS
CVLTOREM RODERICVM PEMENTELLVM BENA
VENTI COMITEM CLARISSIMVM LVCII MARINEI
SICVLI PRAEFATIO.

Magnam ac præcipuam hominum curam atq; diligenciam esse
debere Roderice comes illustris: ut erga maiores deq; se bene
meritos animum habeant non ingratum: & sapientes sanctis-
sime docent: & ratio ipsa uirtutum omnium genitrix rectissi-
me commonet. Quid enim antiquius: quid proprius: quid deniq; sanctius
esse potest homini politico presertim & non indocto: quam dare operam:
ut suum a nemine iure desiderari possit officium: quod si quis aut ingratit-
tudine: aut negligentia pretermittat: is quidem non humana solum: uerū
etiam diuina uiolare iura non immerito existimatur. Siquidem crimen uel
maximum est: nec a religione nostra magis alienum: nec homini minus cō-
ueniens: nec rationi quicq; contrarium magis uideri potest: q̄ non & obse-
quium præstare maioribus: & de se bene merentibus non satisfacere: uel si
satisfieri non possit: habere tamen satisfaciendi uoluntatem. Perpauci enī
mortales in alios uel honores uel officia cōferrēt: nisi eos ipsos de q; be-
nemerentur: si minus gratiam relatuos: saltem non ingratos fore putarēt.
Ingratitudinis ergo culpa quam ego non secus ac scelus impium sūmūq;
nephas semper existimaui comes insignis ne quādoq; mihi iure obiici pos-
set: omni cura summoq; studio semper uitare contendi. ideoq; cū olim sal-
manticam uersus proficiscens ad te salutatum benauentū diuertissem: tuq;
me pro carminibus quibus tuas magnificas ædes & illustres decantaueram
tua munificencia singulari & immensa animi tui liberalitate non nisi do-
natum magno munere dimisisses: tum quidem statim mihi tua uel maxi-
ma uirtute perspecta cogitare cæpi: qua in re animum meum non ingrātū
posses agnoscere. Quum te igitur adire statuissem: mecū muneris aliquid
afferre tanq; parthorū regem salutaturus uehementer optabam. Cæterum
cum me omnia munerum genera deficerent (gēmis enim & auro cæterisq;
rebus quæ a magnis uiris ac diuitibus largiri solent carebam quæ licet ha-
buissem te tamen iis habundare non ignorabam) ad litterarium munus
quod mihi labor & ingeniū comparauerat confugere coactus sum: Ratus
te pro animi tui magnitudine laudes ppetuas & immortalitatis dona plu-
ris facturū: quam illa omnia uana & fortunæ omnibus telis obiecta. Scri-
psimus itaq; opus de hispaniæ laudibus: quod tuo uel amplissimo nomi-
ni dicatum tibi magnanime comes offerimus. Quod si tibi non tua præ-

Mos salutandi re-
gē apud parthos

stancia & excellencia dignum uidebitur: existimare debetis me non ita fuisse
 rationis expertem: ut te digne laudatum operis nostri dedicatiōe credide-
 rim: sed ut animi mei gratitudinē ostēderem: id operis tibi meosq; labores
 (quum nihil aliud habuerim) dedicare noluisse. tāetsi spero comes illustris-
 sime munus hoc nostrum tibi fore non ingratum: nam si recte quidem cō-
 sideretur ad tuam fortasse dignitatem & amplitudinem uidebitur pertine-
 re. Sicut enim sapientes olim & orientis magi sydere ducti nascentem chri-
 stum adoratum uenientes ei munera auri mirrhæ ac thuris obtulerūt: quæ
 summo & æterno deo conuenire ac digna esse uidebātur: ita & ego (quod
 tibi comes insignis maxime conueniret atq; tua singulari excellentia dignū
 uideretur) litterarum munus elegi: quo tuæ quæ plurimæ sunt & immorta-
 les uirtutes ac laudes ad uniuersas orbis partes deferantur: prædicentur (ut
 par est) & apud externos populos latino sermone notiores fiant. Tu enim
 solus es aliorum pace dixerim inter omnes hispaniæ uiros illustres: quem
 quisq; (nisi liuore fuerit impeditus) summis laudib; extollere: colere: & tā-
 q̄ numen aliquod obseruare magnopere debeat. Lōge namq; tu comes ma-
 gnanime non hispanos modo: sed aliarum quoq; nationum mortales no-
 bilitate: fortitudine: constantia: prudentia: consilio: munificētia: cæterisq;
 uirtutibus antecedis. Ea enim bona consecutus es quæ pauci mortales ade-
 pti sunt: quippe qui fortunæ: ingenii: corporis: & naturæ dotes te ipsū di-
 tiorem illustrioremq; faciunt. Primum quippe munus tibi deus optimus
 maximus largitus est: quod es iis parentibus ortus: qui te non solum nobi-
 litate generis illustrarunt: uerū etiam suis q̄ optimis moribus & magnificis
 exemplis adornarunt. magni enim interest quibus quisq; parētibus natus
 sit: quibus moribus educatus. Plures nāq; uidemus: quibus uel imbecillita-
 te naturæ: uel parentum negligentia prauus magis corporis appetitus: quā
 diuina ratio dominatur. at tu summis & illustribus ortus parentibus: & di-
 ligenter educatus: omnia quæ & corpori uoluptati: & animæ detrimento
 esse possunt aspernatus: ea dūtaxat quibus uirtutis honores: & æternæ glo-
 riæ laudes comparantur studiosissime sectaris. Qua in re tuorum quidem
 maiorum singularem illam q̄ te docuerunt excellentiam & uiuendi mores
 elegantissimos ostendis: atq; illud Horatii poetæ pulcherrime dictum op-
 time confirmas: nec columbas aquilæ: nec damas generant leones. deinde
 quoque cum ipsa natura & labor assiduus: tum etiam plurimum iuuat in-
 genium: adeo ut quæcunq; tibi fuerint a parentibus relicta non modo con-
 seruaris: Sed tua quoq; militari summa uirtute & ingenio singulari maio-
 rem immodum semper auxeris. Per te enim pemētellorum domui atq; no-
 mini plurimum claritatis accessit, largita est deniq; tibi ipsi natura quandā

Horatius

Comes
Antonomasia
Paulus
Thomas
Aristoteles
uirgilius
Cicero
Scipiones
Lucius quin-
cius cincinatus
Papirius
Quintus fabius.
Valerius
publicula
Furius camillus.
Fabius maximus
Quintus cōsidi?
Quintus
flaminius
Hiero syra-
cufanus
Cassius agri-
gentinus

etiam corporis excellentiam & præstantem pulchritudinem: qua te alios præ-
stare dubitare non debes. non immerito igitur munificētissime comes his-
perornatus muneribus & naturæ dotibus: quæ paucissimis cōtigisse mor-
talibus arbitror: antonomasiæ: hoc est excellentie tibi nomen comparasti:
nam quum in hispania comes dumtaxat sine nominis additione dicitur:
te ipsum per antonomasiam. i. per excellentiā significari nemo est qui am-
bigat: ueluti quum apostolum dicunt paulum: quum doctorem thomam:
quum philosophum aristotelem: quum poetam uirgilium: quum oratorē
ciceronem intelligimus. Quam ob rem si uiris excellentibus italia cæteræq;
nationes gloriantur: nostra tamē tempestatē quum cæteris plurimis: quos
in hoc opere nostro legendo cognosces: tum uero te uno gloriari magis his-
pania potest. non enim te superasse animi robore atq; magnitudine credi-
derim duos illos scipiones: qui fortiter in hispania ceciderunt. nec tua lucii
quincii cincinati: nec papirii militarem uirtutem maiore putauerim. Imo
tuam quinti fabii constantiam longe præstantiorem esse mihi persuadeo.
Tuam præterea animi moderationē ualerii publiculæ atq; furii camilli mo-
derationi præponendam esse quis dubitat? tua in super immensa liberalitas
atq; animosa munificentia cuius liberalitatem non uincit? adeo enim hac
uirtute tuus inuictus ac generosus animus effulget: ut non fabium solum
maximum: & quintum confiduum: atq; titum quintum flaminium roma-
nos: sed duos quoq; siculos illos hieronem syracusanum: & agrigentinum
cassium longe superasse uideare. Quid præterea de rebus tuis sapientissime
fortissimeq; gestis commemorem? quippe qui in re militari belloq; geren-
do & prudentia & fortitudiue singulari semper usus es. quid deniq; de tuis
muneribus referam? quæ tum plurima tum amplissima permultis largiri
solitus es. quantum autem hac animi magnitudine superas omnes hispa-
nos prouerbio illo intelligi potest. alii enim capto passere contenti uolan-
tem uulturem persequi nolunt: tu uero cuius mēs altior altiorem semper as-
cendere locum contendit passere neglecto uulturem uolantem altius ueluti
nobilissimus accipiter affectas. Cedant ergo tibi comes illustris omnes
hispaniæ proceres: ac non cedant solum: sed etiam tibi se plurimum debere
fateantur: per te namq; illorum uirtus nunq̄ delebitur: nec homines tantū
hispaniæ se tibi debere fateantur: sed ipsa quoq; uniuersa fateatur hispania
quæ non modo tuis illustrior uiriutibus facta est: uerū etiam tua causa eius
laudes litteris a nobis celebratæ fuere. Accedit huc excellentissime comes: ut
me dum tibi seruiō & obsequium presto ferdinando quoq; regi & hellisa-
be reginæ nostris christianissimis principibus rem gratissimam fecisse cre-
dam. illorum enim res fortissime gestas & gloriam immortalem ac hispa-

nix omnia memoratu digna summatim litteris delibauimus. omnes itaq;
 & qui nostris laboribus comendantur: & qui ex opere nostro fructus ali-
 quid percipient: hoc totum tibi uni uiro magnanimo & uirtutis amanti-
 mo acceptum referant. Ego enim & si me magna rerum hispanarum foelici-
 tas ad ascribendum hortabatur: ne solū tam foelix & uirorum facta illustra-
 iacerent in tenebris: ut tibi tamen ipsi satisficerem: & obsequium prestare
 hanc scribendi prouinciā & supra uires onus assumere non dubitavi. Qua-
 re si quid ommisisse uidebor quod scribendum fuerat: abste primum beni-
 gnissime comes: deinde a cæteris omnibus me uenia dignum existimari ue-
 lim. nam & si hanc operis partem ædidimus efflagitatione multorum: nō
 tamen ascribendo manum omnino reduximus: diligenter enim quæcunq;
 scribenda sunt requiram: & studiose conscripta tuo iterum clarissimo no-
 mini dicabo. Quare plenius opus non multo post a nobis comes insignis
 expectato: in quo illorum medebor doloribus: qui a nobis se neglectos fu-
 isse fortassis existimant. Accipe nunc igitur læto uultu nostrorum laborum
 primicias: & munuscula quædam uir insignis & hispaniæ decus amplissi-
 mum: quæ & si cum tua uel amplissima dignitate atq; excellentia comparā-
 da non sunt: tu tamen pro animo tuo magno & excelso mittentis affectum
 & animum tibi deditissimum expectare debebis. fac igitur ut tibi munuscu-
 la nostra grata fuisse illustrissime comes intelligamus: & operi nostro inui-
 dere possimus: q̄ tāti uiri præsentia ac magestate fruatur. illud enim hac de
 causa primum foelix existimo: q̄ sub tuo clarissimo nomine æditum pro-
 diit in lucem. quodq; primum tuis manibus excipietur: & in illam pulcher-
 rimæ tuæ domus benauenti bibliotecam reponetur. Quod & si sensu & a-
 nima caret mirum in modum tamen lætabitur quum legetur abste: in quo
 cumula te sunt omnia quæ in summo ac pfecto uiro esse debent. admirabi-
 tur itaq; primum uenerandam maiestatem & grauitatem tuam: deinde ue-
 ro humanitatem: clementiam: benignitatem: continentiam: & liberalitatē
 cognoscet. contemplantur quoq; maximas res tuas domi forisq; gestas: in-
 tuebitur in super prestantem illam tui corporis proceritatem atq; oris di-
 gnitatem & pulcherrimam formam: uidebit etiam clarissimam tuam sobo-
 lem: & marchionē filium tuum hispaniæ pulcherrimum iuuentutis: intelli-
 get deniq; te talem: qualem esse decebat eum uirum cui ferdinandus & hel-
 lisabe hispaniæ siciliæq; christianissimi principes omnium rerū suarum &
 regnorum curam ueluti moderatori prudentissimo fidissimoq; demanda-
 rent. Vale comes excellentissime spes bonorum certissima: & hispaniæ de-
 cus amplissimum.

Rodericus Manricus.

Quos iuuat hispanæ sublimis gloria terræ.
hoc uideant siculus quod modo scripsit opus.

Hic equidem (quâuis modico uolumine) narrat
egregium tellus optima quicquid habet.

Plurima iam siculo foelix hispania debes
munera: qui laudes tollit in astra tuas.

Huic quoq; foelices populi: regesq; potentes:
ac proceres debent omnia pontifices.

Docta tamen siculo tantum salmantica debes
quantum non ferres ciuibus ipsa tuis.

Gymnasium: ciues: res omnes laudat & urbem
& professorum nomina clara facit.

Arius barbosa.

Cynnama dum senior gangeticus efferet ales
& positus triplex syderibus fuerit.

Dum nouies terni glomerantem sæcula tractus:
exemplum fidei mundus habebit auem.

Lactea uentosa superat dum nubila lunæ
semita: qua cæli lux preciosa micat.

Dumq; tarentino celebrata trinoctia ludo
extiterint: & dum uirgo triformis erit:

Viuet opus docti siculi: nomenq; perenne:
qui solus chium miscet & ammineum.

Petrus martyr.

Qui cupis hispanos heroas noscere lector
& loca quæ nostro tempore nomen habent.

Hunc lege quem siculi uigilauit clara taberna
utilior uix est alter in orbe liber.

Foto

de f. IIII

toda la pagina

(con 2 iniciales)

AD RODERICVM PEMENTELLVM COMITEM BENAVENTANVM VIRVM MAGNANIMVM ET ILLVSTREM CVCIIMARINEI SICVLIDE HISPANIAE LAVDIBVS LIBER PRIMVS INCIPIT.

Hispaniæ sitū: & quæ in eo memoratu digna sūt scribere incipiam: rem sane laboriosam ac difficilem: & cui nostrum impar īgeniū: est enim perplexum & impeditū opus: omniq; facundia maius. Cōstat namq; tot tantisq; rebus fere: quot quāteq; in hispania tota terra mariq; gignuntur. Quod & si non multū scribentis oratione: satis tamen ipsa rerū plurimarū cognitiōe ac uarietate (quæ legentis animū & audientium aures mulcere solet) iuuare poterit. Nam nō ea solum quæ hispaniæ tellus suapte natura producit scripturi sumus: sed a primis hispaniæ incolis ad nostra usq; tempora regum seriē & successiōnem: uirorumq; facta illustria sūmatim perstringemus: multarūq; insignium ciuitatum & oppidorum memoriam delibantes: in quibus Salmantiæ almæ urbis & eius illustris academiæ laudes ingentes (ut par est) pluribus uerbis referemus. Hanc ob rem operi nostro futuro de hispaniæ laudibus nomen indidimus. Sed iam ipsam hispaniæ descriptionem aggrediamur: eiusq; nomina primum declaremus.

De hispaniæ nominibus.

Hispaniæ igitur europæ regio prima in solis occasu ab hispano herculis successore nomen accepisse fertur: & si a quibusdā ab hispali ciuitate Bethicæ prouinciæ nuncupata existimetur. Eadem quoq; hiberia primum ab hiberō amne dicta est: postea uero hesperia ab hespero stella: uel (ut alii opinantur) ab hespero Atlantis fratre: a quo etiam ut iginus inquit fratris arma fugiente italia hesperie nomen accepit. ex quo consueuerūt scriptores cum hispaniam dixissent hesperiam addere ultimam differentiæ causa: ut horatius qui cum hesperia hospes ab ultima. Et Cicero ad lentulum. Recordare enim quibus laudationē ex ultimis terris miseris. Lucanus. At procul extremis terrarum cæsar in oris martem sæuus agit. Quod & hispano quoq; sermone comprobari potest. Sinum enim quēdam hispaniæ quē lusitaniæ pars contingit extremū uulgo dictitāt. Quod & si serui⁹ uirgilianū illud hesperia ī magna si qua ē ea gloria signat: ad hispaniæ discretionē exponit: quasi innuens hispaniā italia minorem: Virgilium tamen græcos imitatum qui italiam magnam græciam dixerunt ad italiæ laudē illud retulisse arbitror. Celtiberia quoq;

- Hispanus
- Hispalis
- Hiberia
- Hesperia
- Iginus
- Horatius
- Cicero
- Lucanus
- Seruius
- Celtiberia

Lucanus

hispaniæ magni-
tudo ingens

Hispaniæ longi-
tudo

Palma.

Caditana ciuitas

Hispaniæ

Latitudo

Hispaniæ ambi-
tus.

Hispaniæ forma

Aquitania hispa-
niæ coniungitur

Plinius

Hispani.

Homines belli-
cosi

Hispani equi ue-
loces

Varro

Hispanas equas
uento concipere.

nomē assūpsit: a celtis gallorū populis: qui de suis finibus egressi cū adhi-
berū amnē cōsedissent: de suo deq; fluminis noie Celtiberia & celtiberi di-
cti fuere. quod luca. docet profugiq; a sede uetusta gallorum Celtæ miscen-
tes nomen hiberis. Vniuersa autē prouinciæ magnitudo ingens. Cæterum
eorum sententiæ qui orbis partes scripsere de hispaniæ magnitudine pluri-
mum inter se differunt: alii enim maiorem: alii minorem hispaniam mon-
strauere: quod nec mirari magnopere: nec aut amore: aut iuidia factum exi-
stimare debemus. Nam qui ea scripserunt quæ nec cernere nec comprehen-
dere potuere: alios interdum consulere haud expertos rerumq; peritos con-
sueuere: quorum quidem iudicio sæpe fallūtur. Ego uero qui prouinciam
ipsam prorsus totam perrexi atq; oculis pedibusq; subieci appiani longitu-
dinem hispaniæ latitudinemq; ad stadiorum milia decem protendi scribē-
tis sententiā cōfirmo. Sic enim mihi ex palma oppido iuxta pyreneos mō-
tes ubi agallia diuiditur hispania ad herculis usque columnas Gaditanāq;
ciuitatem habita dierum itineris ratione atq; cōnumeratis fere passibus cō-
pertum est. Latitudo tamen ab australi ad septentrionale littus aliquāto est
angustior. Totius autem prouinciæ quæ ab utroq; mari montibusq; pyre-
neis clauditur ambitus milia fere stadiorū quadraginta complectitur. Ve-
rum hoc non expertus nec mensus: sed nautarum uiatorumq; consiliis: &
geometrica ratione usus affirmo. cognita enī rei cuiuscūq; forma habitaq;
longitudinis ratione: circuitus etiam facile comprehenditur. Cum itaq; his-
pania (ut auctores peritissimi tradiderunt) extenso corio sit assimilis: cori-
um mensus hispaniæ ambitum comprehendit. quod cum illorum quoq;
consiliis qui prouinciam pene totam circuisserent conuenire comperi. Regio
igitur hispaniæ: tum terræ situ: tum etiam populis quā maxima est: & ocea-
no undiq; mediterraneoq; freto conclusa: nisi ps quæ montibus pyreneis
& aquitaniæ galliæ prouinciæ coniungitur.

De hispaniæ Metallis & aliis rebus.

DE cuius foelicitate omniumq; rerum fæcunditate quid complu-
res scripserint auctores (ut nobis fides adhibeatur) primum di-
cendum puto. Deinde uero totius prouinciæ partitionem cæte-
rasq; antiquitates ac laudes referemus. Plinii itaq; uerba pri-
mum audiamus: qui de hispania plura magnaq; locutus hoc postremū re-
tulit: metallis plumbi: ferri: æris: argēti: auri tota ferme hispania scatet: cite-
rior & specularibus lapidibus: bethica & minio: sunt & marmorum lapidi-
cinæ uniuersæ hispaniæ. Hec plinius. Appianus autem refert hispaniæ ter-
ra quoq; ferax frumenti: uini: olei: auri: argenti: gēmarū: atq; metallorum
omnium: homines insuper bellicosissimos gignit: equosq; uelocissimos.

Refert & uarro in hispania equas non nullas ex uento concipere: cursu enī adeo sunt equi ueloces: ut non immerito ex uento concepti existimentur. Strabonis uero eorum omnium qui de terrarum situ & regionū laudibus scripsere longe principis de hispania uerba omnia referre lōgum nimis existimans: pauca hec dumtaxat subnectā. At turdetania agerq; cōiunctus nullam in hoc uirtutis genere rationē cōmendare uolentibus abesse finit: nam aurum argentum: æs: ferrum nullibi terrarum nec tantum: nec tam probatum generari haectenus compertum est. Aurum enim non solum ex metallis effodit: uerū etiā fluit: flumīa nāq; torrētesq; aureā defeūt arenā. Tot igitur tantisq; naturæ dotibus ac soli bonitate orbis terrarum optima existimari ac haberi hispania potest. nam & si omnes qui de prouinciarum omnium laudibus scripserunt italiam ipsam propter romam terrarū caput ac dominam populiq; romani olim amplissimum nomen atq; imperium cæteris cunctis regionibus antepone conati sunt: nulla tamen causa adduci moueriq; potuerunt: quin ueritate & ratiōe potius impulsī de hispania plura maioraq; quam de italia scripserint: quod si de romanorum olim rebus bellicis fortiter sapienterq; gestis deq; uictoriis ac triumphis diiudicandū sit: nemini quidem dubium erit: quin illorum rerum gestarum gloria omnium facta longe superarit. tam etsi hispaniæ quoq; gestarum rerū nostri temporis armorumq; quam maxima gloria claret: non tamen hoc loco de his mihi differendum est. nunc enim de his rebus quas terra ipsa suapte natura producit (ut cœperā) dicere in animo est. de quibus & si quæ Solinus Iustinus: Liuius: Iginus: Orosius: atq; alii complures facundissime proderunt subticere uolui: ea tamen quæ Diodorus Siculus noster elegantissime cōmemorauit silētio preterire nō possū. q de hispani soli fœlicitate deq; rerum omnium fertilitate de institutis moribus deq; hominū cultu permulta uariaq; locutus hæc addidit. Sequitur ut de argento quod plurimum apud hiberos optimumq; effoditur quodq; multum utilitatis incolis affert scribamus. Dictum est a nobis in herculis gestis hiberiæ montes qui pyrene uocant & altitudine & magnitudine lōge alios excellere: nā amari quod ad meridiem iacet usq; ad oceanum ferme ad arctos situm galliam ab hiberia diuidunt per celtiberiam quoq; protenduntur stadiis tribus milibus. in quibus cum sint frequentes sylue ferunt priscis temporibus igne a pastoribus iniecto montanas omnes regiones fuisse combustas. qua ex re aiunt montes cognominatos pyreneos: ardente continuis diebus igne plures ex mōtib; argēti puri riuuli flāmarū ui effluxere. quod icolis ignotū phœnices mercatores uili rerū pmutatiōe emptū in græciā asiāq; ac nationes cæteras deferētes magnas ex eo comertio opes cōtraxerūt. adeo autē mercatores questus excitauit cupiditas: ut cum onustis nauibus superaret argentum a moto ab anchoris plumbo argentum eius loco subderent. Hoc lucro

Strabo &
eius laus

metalla hispaniæ
cæteris meliora

Solinus
Iustinus
Liuius
Iginus
Orosius
Diodorus
Pyreneos mōtes
longe alios excellere:
& galliam ab
hesperia diuidere

Vnde pyrenici
mōtes dicunt
Riuuli argēti puri
in hispania
Argenti copia in
hispania.

Phœnices in hispania opulenti facti.

Ingens uectigal

Effodientium aeris lucrum.

Effodientium argenti questus

Romani hispaniæ auro ditati

Facilius inueniri aurum apud hispanos quam apud atticos.

Aer in hispania tenuis ac salubris
Zephirus hispaniæ uentus peculiaris.

Hispaniæ clima.

De hispaniæ frugibus.

Hispaniæ uina precipua.

phœnices admodum opulenti facti plures colonias tum in siciliam propinquaſque inſulas: tum in lybiam ſardiamque ac hiberiã deſtinarunt. multis poſt ſeculis cognito argento hiberi quoque metallis querendis operã dedere: magnaque optima argenti copia reperta ingens ex eã uectigal prodiit. cum æs: aurum: argentumque ſint metalla precipua. qui in reperiendo aere dant operam quartam eius quod effodiunt portionẽ capiunt. eorum autem qui in argento effodiendo occupantur: quidam tribus diebus euboicũ percipiunt talentum. terra enim omnis argento referta eſt: Vt mirabilis ſit & eius patriæ natura: & operariorum cõtinuus labor. nam qui primum his metallis reperiendis incumbebant magnas contrahebãt diuicias. in promptu enim eſt argentum terra habunde illud præſtante. poſtea quam romani hiberiã ſubegiffent italici qui lucri cupiditate id ſibi opus ſumpſere maxime ex eo ditati ſunt. emptam enim ſeruorum copiam ad effodienda metalla deputãt: qui uariis locis metallorũ uenas ſcrutati ac alte lateque terra effoſa plurimũ auri: argenti que eruunt uariis multorum ſtadiorum cuniculis ſub terrã actis: multo facilior queſtiſioſiorque hec cura: que metallarum quæ apud atticos reperiuntur. ibi enim multas in fodiendo impenſas ſubeunt ſæpius opinioẽ fruſtrati. Quũ aut non inueniant quod querant. aut inuẽtum ita parui ſit ut ſuperetur aſſumptu. Apud hispaniam uero qui metallis incumbunt reperiendis ampliora ſpe percipiunt. bonitate quippe ſoli glebas ſemper auro argentoque fertiles inueniunt. utpote omni terra metallis plena. ſed de metallis hæcenus.

De aere: uento: climate: & aliis rebus hispaniæ.

Vius etiam regionis aer tenuiſſimus ac ſuluberrimus. nec mirum quidem eſt cum ſit hispania & foelici ſubiecta climati. & uento ſecundo nimis inſpiretur. zephiro enim reſpiratur reſcillaturque. qui ex ea flare creditur ac naſci. quo nulla eſt fere mitior aura nullaque ſalubrior. Et quinto tota pene climate tegitur. quo nullũ temperatius eſt clima nec clarius. quapropter non hic ſolis æſtus ardens: nõ frigus horridum: ſed omni tẽpore uiget ſumma temperies. Hinc itaque per totam regionem prouenit ſumma fertilitas. nam frumento: farre: ordeo: ciceris: Cæterisque frugibus ac leguminibus adeo eſt tota hispania foelix: ut a ſicilia cererẽ olim raptam proſerpinam querentem in hispaniã migrãſſe credam. terra enim & omnis ager uſque eo liberalis eſt: ut ſupra centum ex tribus tritici teſſeras ſiue modios colonis reſtituat.

De hispaniæ uino.

Q̄ui duo precipua genera maxime laudantur optimaque habentur in hispania. album & nigrum. album & ſi multis in locis hispaniæ probatiſſimum eſt: matricale ſe tamen (ſic enim ab oppidis in quibus habũdat nominabo) & ſancti martini uallis ecc

clesiæ & ripædauix & caparicense: tū gustu: tum etiā odore alia oīa longe p̄stant. nigrū uero optimū in tota hispania legitur. ex quo sapa: defrutū: mellicraton: & mulsum gratissima fiunt. nec mirū quidem cuiquā uideri debeat: si hispania tota uino quoq; læta sit: bacchus enī olim per totā fere lusitania: a quo lusitania nomē accepit: cælebris quoq; est uini bonitate & terraco ciuitas: quod marcialis testimonio cōfirmatur. ait. n. tarraco campo no tātum cæssura lyeo: hæc genuit tuscis æmula uina cadis. Album autē hispaniæ uinum non immerito Lucano: falerno: trebellico: chio: lesbio: atq; aliis quæ plurimū laudantur æquandum censemus: hoc enim corporis humani uires aluntur: animus uegetatur: sanguis augetur: color nitescit: nerui iuuantur: stomachus redintegratur: appetentia ciborum & edēdi excitatur tristitia pellitur: puocatur urina: algor recedit: somnus cōciliatur uomitus sistitur: sunt etiam & fului & sanguinei coloris uina saporis non ingrati.

De arboribus & fructibus hispaniæ.

Dixiterea & arboribus hispania omnis plena est: ac omnis generis fructibus foeta: quos quidem non solum hominū labor & industria inserit: uerum etiam ipsius terræ uirtute quam optimos natura producit. nemo enim oculis ipse uidi (quod cum ab aliis multis accepissem falsum existimaueam) ubi iuglandes: Quercus: Ilices: Corylos: cerasos: Prunos: puros: atq; omne pene arborū genus fructificans sponte sua ipsa natura plantauit. Arbores quoq; tum amplitudine: tum altitudine ac proceritate ingentes: castanex enim truncum metiens quadraginta circiter pedum ambitum comperi. fructus autem arborum & numero plures: & forma grandiores habet hispania. pitorum autem plura hic genera sunt: ex quibus quædam uiridia a colore uiridi uocitantur: sunt q; cæteris grandiora pomorum etiam genera duo quæ fere arborū fructus longe excellūt: quorum alterum camusium: alterum regium uocat hispania ex nucibus autem castaneis quæ facile exeritur gracior cæteris habetur: baccharum autem ac fructuum uua omniū regina: cuius in hispania usus nullo anni tempore finitur: appensa namq; domibus a uitibus lecta uiridis aeris salubritate seruatur ac recens. Verum arborū fructibus turdetania: pars q; lusitaniæ quædam multo magis exuberat: presertim palmis: malarangiis: maliscitris: malis punicis: quæ granata dicuntur agranis quibus sunt foeta: maliscidoniis: aliisq; generis eiusdem: quæ (& si multis in locis & nasci & inferi frigoris nō sinit asperitas: eorum tamen alibi tanta ubertas ac copia est: ut apud illos etiam uilius ueneant: a quibus longissime leguntur. ficus preterea hispania multis uariisq; generibus plena est: ac maxime biferris: quæ adeo quidem sapiunt: ut melliferas eas potius quam biferas dixerim: tametsi biferræ recte dicantur: bis enim & cum messibus semel: & cum uindemiis iterum ferūtur, sed quid de malis perficis hispaniæ: de molluscis

Sapa
Defrutum
Mellicraton
Mulsum
Vnde lusitania
dicatur: martialis
tarraco ciuitas
Vinū lucanum
Falernum
Trebellicum
Chium lesbium.

Multa arborum
nomina
arboris castanex
magnitudo.
Multa fructuum
genera
Pomū camusiū.
Pomum regium

Vua
Multa malorum
genera
Malarangium
Granatum

Malum aureum.

Hindalum
Andria.
Martialis
Pomona
Africæ galliæ
& hispaniæ
differentiæ.

Strabo

Maxima hispaniæ fertilitas

Multa brutorum genera

Rheda

Cuniculorum
Multitudo

loquar? quid de cotoniis? quæ aurea mala uocantur? quid de chrysomellis; de cerasiis: & hindalis quæ cerasia acida quoque uocantur? quid denique hispaniæ pruna uarii generis? Quid illa precipue nigra & orbiculata commemorem quæ andria uocat hispania? ne mirum igitur si hæc tam foelix tamque fructifera tellus sit: cum eam (ut marcialis ait) pomona aliarumque fructuum diuæ colant: quæ cum inter africam galliamque sita sit: & si minor est ambabus: utraq; tamen est longe fertilior. nam nec sicut africa ui solis torretur: nec ut gallia uentis assiduis concutitur: sed inter utramque media temperato calore perfruitur. quapropter foelicibus ac tempestiujs imbribus sparsa omni quidem fructuum aliarumque rerum genere adeo foecundissima est: ut ne incolis tantum suis ac populis: sed alijs quoque prouincijs ac iraliæ ipsi rerum omnium copia abunde sufficiat. Quanta enim ex hispania (ut strabo refert) & ex turditania presertim exportandarum rerum copia sit maxime declarat nauigiorum magnitudo & numerus. ingentes enim onerariæ naues isthinc puteolos nauigant & ostiam romanorum nauale permeant: quibus oleum non modo ubertate: sed etiam bonitate precipuum: itidem uinum: magna uis tritici: cæra: pix: mel: grana: purpuræ: & minii plurimum euehuntur ac piscium salamenta.

De hispaniæ pecoribus.

St insuper hispania & pecoris diues. tota quidem armentis ac gregibus plena: ut mugitu balatuque nemora omnia: siluæ: montes: campi: saltus ubique resonent. oues innumeræ aduescendum agnos: caseum uerueces: lanas ad usum uestium tenuissimas & hispaniæ populis omnibus: & externis quam plurimis quoque abundantissime suggerunt. Item capræ quam plurimæ: lac: ædos: hircos quorum pellis ad ornatum calciandi atque comodum maxime prodest. Vaccæ insuper non pauciores e quibus iuuenæ: uituli: coria: boues ad colendam tellurem ad ferendos agros. Rhedaque ueheda ac tauri ad ædenda spectacula uniuersæ hispaniæ complures quottidie præstantur. Suibus uero non prata solum: uerum etiam Rura plena sunt omnia equos preterea: mulas: asinos: tum plurimos: tum uero optimos alit hispania.

De hispaniæ Venationibus.

Enationis quoque quadrupedum animalia: feraque omnis pene generis habet. Nam damas: ceruos apros: urfos: capreolos: capreas: lepores: quorum cursus maxime iuuat inumeros quidem gignit cuniculorum autem tanta est multitudo: ut noxia perniciosaque sit. magnam enim interdum satis platisque uastitatem afferunt. quod cum fere toti contingat hispaniæ: tum magis adiacentibus insulis. quapropter legimus quidem gymnesiarum insularum incolas quæ & baleares appellantur ad senatum populumque romanum legatos olim misisse terras petituos ac postulatum auxilium.

quod a patrio solo ab huiusmodi animalibus pellerentur, quibus propter multitudinem obsistere nullo modo possent, canes autem ad uenandū omnis generis atq; catellas agrestes ad extrahendos e latibulis cuniculos excellentes alit, leones tamen & cameli nulli hic sūt: nisi cicures elephas prorsus ignotus, cæterum uolucrum genera uaria pluraq; sunt, quæ aspectu: uel uenatione: uel dulci uarioq; concētu: uel etiam gustu maximam quidem prebent uoluptatem ac delectationem, nam quid aut pauonum aspectu pulchrius: aut phylomenæ cantu uoceq; suauius: aut quid ficædula: uel ut marciali placet: turdo sapidius, aut quid denique ardeæ aucupio delectabilius? quā ut uenantium uoces e lacubus excitant: Accipitres quorum multa sunt genera e uestigio insequuntur, illa autem in sumum sese ferens ubi alcius e uolare nequit: quod ab hostibus prohibetur: in cælum uoluitur: & se unguib; rostroq; tutatur, accipitres uero supra uolantes altius in eam unus & item alter acriter impetum faciunt deprimuntq;: illa tandem defessa multisq; cōtecta uulneribus ingemens & quasi exanimis ad terram defertur, quod uenationis genus ferdinandum nostrum hispaniæ siciliæq; regem christianissimum mirifice delectat, Ciconia quoq; i hispania & iouis iunonisq; aues ac martius picus atq; palladis nidificant, item regulus aliæq; uolucres: quas omnes referre longum esset, perdicibus uero hispanis nusq; plures nec maiores esse crediderim, grues hic hyeme & in lusitania precipue cū porcis uescentes gaudibus pinguescunt: ubi quis miro ingenio ac natura duce quem sequantur eligant: in extremo agmine qui per uices acclament disponant: quiq; gregem uoce contineant: excubias nocturnis temporibus habeāt: sustineant pede lapillum: qui somno fatigatis decidens sono indiligentiā corarguat: aliæ dormiant sub alis condito capite alternis pedibus insistentes: solusq; dux erecto collo pericula ac necessaria preuideat premoneatque: a uenatoribus tamen noctu laternæ lumine decepti capiuntur fustibus cæsi magnam quoq; harum auium miluorumq; cum accipitribus certamen uoluptatem prebet, Verum grues aduentate uere e lusitania discedentes in borealem plagā Gallaciæq; gregatim abeunt: inde uero interdum facto agmine ad commitendum prelium cum pigmeis lybiam aduolant ubi nidificare existimantur.

De hispaniæ piscibus.

Sed ut aerea iam & uolatilia missa faciamus: quis hispaniæ tot piscium genera eorūq; pstantiā digne satis cōnumerare queat? Nam cū sit turdetaniæ (ut strabo refert) copia mediterranea: æqualem etiam maritimā expelagi bonis inuenies, ostrea nāque & conchilia omnia tum multitudine: tum amplitudine omni ex parte exteri; mare superat: precipue cū fluxus ac refluxus hic augeatur: qui cā (ut

Agrestis catella
Multa auium genera.

Marcialis
Ardea
Accipiter
Ardeæ captus

Desolertia gruū.

Gruū mos
dormientiū

Pigmei

Multa piscium genera

Oryges
Phalenæ
Phifeteræ
Conger
Murena
Carteia
Ceritæ
Murices
Purpuræ
Polipus
Sepiæ
Thynnus
Strabo
Alofa
Salmo
Mustella
Lampetra
Lucullus
Acceptabulum

Echeneis
Remora
Aristotiles
Lucanus
Antonius

par est) magnitudinis ac multitudinis propter immudationes existunt. eū de se habet in modum circa cetaria generia: oryges: phalenas: phifiteras qui bus reflantibus nebulosæ cuiusdam columnæ uisio longe cernētibus offer- tur. Quid congri: quid murcæ: quanto nostris maiores capiūtur? alia quā plura huius generis ædulia? in carteia uero ceritas. i. murices & purpuras li- brarum decem: in exterioribus autem locis murenam & congrum minarū supra octoginta: polipum talēti pondo: duorum autem sepias cubitorum & similia. frequens autem thynnus e uetusto feruore ingenti pinguis arui- na horsum impellitur. Hæc atq; his plura de maritimis hispaniæ piscibus strabo: sed maxime quoq; abundat hispania suis temporibus alosis: salmo nibus: ac mustellis: quæ a petris quas lambunt lampetræ quoq; uulgo appel- lantur: qui quidem pisces & gustu & pretio longe cæteros alios excedunt. le- gimus insuper in hispania olim polipum captum fuisse tantæ magnitudi- nis: ut caput eius Lucullo ostensum quindecim amphorarum capax fuerit: Crines quiduis utroq; brachio comprehenderit: acceptabula siue caliculi instar peluim urnam æquauerint. Reliquiæ eius miraculo asseruatæ septin- genta pondo pepēderint. Hic itaq; cum multos habeat pedes: quos modo crines modo brachia uocamus: caudam bisulcam atq; acutam & in dorso phistulam: qua mare transuectit: eandemq; modo in dextram: modo in si- nistram partem transfert: natat obliquus: in caput per brachia uelut accepta- bula quædam dispersa habet: quibus haurit quodammodo cui adhæsit & ita tenet: ut diuelli nequeat. comprehensum hominem in terram deiicit. ex- it in ficum dumtaxat asperum: leuia odio habet: colorem mutat ad simili- tudinem loci. Sed quoniam de polipo loquuti sumus haud ab re quidem multo discedemus: si de paruo quodam pisciculo mira quedam breui dixe- rimus. Est igitur piscis admodum paruus uiuens in petris qui carinis adhe- rens naues abire non finit: ideo a græcis quibusdam Echeneis appellatur: quod nauitenens interpretatur: a nostris uero latinis remora dicitur: quod naues moratur. pedes hunc habere Aristotiles in libro de animalibus arbi- tratur. Alii pedalem esse prodiderunt: & crassitudine quinque digitorum: na- ues morari. De quo Lucanus non puppim retinens euro tendente ruden- tes in mediis echeneis aquis oculiq; draconum. fertur olim tenuisse pretori- am nauem Antonii properantis circumire & exhortari suos donec transi- ret in aliam: ideoque cæsariana classis impetu maiori protinus uenit. Mul- ta preterea detinuisse nauigia perhibetur: de quo plinius historiæ naturalis Hæc elongatissime loquutus est. Quid uiolentius mari uentisue & turbi- nibus procellis: quo maiore hominum ingenio in ulla sui parte adiuta est quam uelis remisque? addatur his & reciproci æstus inenarrabilis uis: uer- sumque totum mare in flumē: tamen omnia hæc pariterq; eodem impellē-

tia unus ac paruus admodum pisciculus echeneis appellatus in se tenet: ruant uenti licet: & seuiant procellæ: imperat furori uiresq; tantas cōpescit: & cogit stare nauigia: quod non ulla uincula: non anchoræ inreuocabili pondere faciunt: infrenat impetus: & domat mundi rabiem: nullo suo labore: non retinendo aut alio modo quam hærendo: hec tantilla est satis contra tot impetus: ut uetet ire nauigia. Sed armatæ classes imponunt sibi turriū ppugnacula: ut in mari quoq; pugnetur uelut e muris. Heu uanitas humana cum rostra illa aere ferroq; dictus armata semipedalis inhibere possit ac tenere deuincta pisciculus: hunc idem plinius ob eam causam ueneficiis amatoriis infamē esse tradit: uerum hæc crimina omnia una sola laude compensat: Nam & si mensis non apponitur: fluxus tamen grauidarum utero sistit: partusq; ad puerperium retinet: quapropter a græcis quoq; odyndoliones nominat: quod interpretat partū soluēs: sale enim asseruatū alligatūq; grauidis ac parturientibus partum soluere prodiderūt. inuenitur etiam in hispaniæ mari alius piscis qui & echinus dicitur calicem habens echinatum instar castanæ: ex quo echinus est appellatus: quod echinō græci hirtū uocant: spinas habet pro pedibus: cui ingredi est in orbem uolui: ideoq; tritis plerumq; aculeis inuenitur: captus uero ictu leui percussus facile scinditur: duasq; in partes diuiditur: quarum altera inutilis abiicitur: altera uero leuiter aqua abluitur: decidunt sordes quæ iis pro uisceribus sunt: remanent oua quinque partita subruffa & quasi coloris uitelli ouorum gallinarum uel anatum ad stellæ imaginem formata: quæ cruda sūmuntur & gratissimi sunt saporis. Est hispania preterea marinantibus quidem omnibus abundans: cui multa thynnorum copia est: ac propterea semper captura largissima summæq; delectationis: nam qui thynnos ipsos capiunt non piscari quidem: sed spectaculi potius genus quoddam pulcherrimū exhibere uidetur. iactis enim rætibus in mare magnis delphinum thynni tamquam ducem sequentes decipiuntur: in ea siquidem lapsi ubi ad plagas extremas deueniunt regredientes exitumq; quærentes nullum reperiūt: nisi delphin: cui piscantes ob acceptum beneficium noceri nullo modo patiunt: eo itaq; egreffo ac soluto rætia colligentes in angustum gurgitem redigunt areamq; breuem suis undiq; ac spectantium septam nauiculds: illi autem rætium tactū & asperitatem exhorrentes in altum & supra undas salientes decidentescq; quū tandem mergi amplius ac sub aquis latere nequeunt scaphis inhærent tum uero predones summa cum uoluptate spectantium telis illos lupatis feriunt & in cimbas extrahunt: relictoq; mari pene sanguineo ad loca quedam & piscatorias domos deferunt: indeque infrusta cōcisos in ligneis gradioribus cadis ac doliis sale multo asseruatos postea uendendos nō ad omnes hispaniæ ciuitates modo atq; italiā: uerum etiam propter eorum prestatiam ad siciliam ipsam sæpius important: quæ quidē cum thynnis ipis

plinii exclamatio
Plini.

Odynoliones

Echinus

Marinantes

Captus thynnorum

Scapha

Piscatoria domus

Comendatio siciliæ.

tum uero cæteris omnibus piscium generib⁹ cū mari undiq³ cincta sit mi-
 rum immodum abundat: cuius nomen atq³ gloria quæ non mediocris est
 post inclytas hispaniæ laudes nobis fortasse tacenda nõ erit: tametsi a pris-
 cis scriptoribus trinacriæ telluris & rerum omnium summa fertilitas & ui-
 rorum magna gesta diuinaq³ ingenia decantata satis fuerint & celebra-
 ta. Sed quia delphinus in thynnis capiēdis piscantium quibus maxime p-
 dest sibi gratiã conciliat maximã hoc loco nobis omnino memorandus ui-
 detur: cuius tãta est cum hoie familiaritas: ut quæcūq³ de eo poetæ fabulã-
 tur omnia iam uera existimanda uideantur. primū enim ferūt neptunū cū
 amphitrite eius coniugium renueret ut uirginitatē seruaret in tactã ad eam
 misisse delphinum: qui per uaria loca quæsitam tandem ad radices atlantis
 inuentam ad eum adduxit: & ut neptuno ipsi coniungeret ei persuasit: quã
 ob causam in neptuni simulacris ueteres delphinum sub pedibus eius con-
 stituere consueuerunt: huic deo illum gratissimum fuisse significãtes: ideo
 que delphinum in cœlum sublatum & inter sydera collocatum ferunt pro-
 pe aquilæ signum: capite pene rostrum pegasi eque contingentem. Qui ori-
 tur cum sagittarii parte posteriori: occidit quum uirgo exorta est capite: Et
 est totus ornatus undiq³ stellis fulgentibus nouem: de quo si mirabilia que-
 dam fortasse oratione longiore dixerimus obsecro ne nobis uicio detur: cū
 ea presertim non pisce quidem: sed rationali homine potius digna futura
 sint. ferunt namq³ plures tum græcorum tum latinorum scriptores olim ex
 lesbo insula methymnaq³ oppido arionē quẽdam fuisse adeo cithara elegã-
 tissime sonare uoceq³ suauissima cantare solitum: ut is in orbe toto illius ar-
 tis peritissimus atq³ unicus haberetur. quam ob rem & apud periandrū co-
 rinthiorū regem eum gratiosum fuisse: qui cum a periandro ueniam impe-
 trasset in italiã profectus est: unde in siciliã quoq³ nauigauit: ubi pulsã-
 do cantandoq³ magnam sibi pecuniã comparauit: post longum uero tem-
 pus corinthum repetere statuens corinthios nautas tamq³ sibi notiores atq³
 fideliores elegit: qui cum eum accepissent & in altum nauigassent spe & cu-
 piditate prædæ incensi de interficiendo orione consilium cœperunt. quod
 cum animaduertisset Aariõ omnem statim pecuniã cæterasq³ res suas illis
 tradidit & suppliciter uitam tantum orare cœpit: cuius precibus commoti
 nautæ ne suis manibus eum interficerent ut se ipsum arion in mare deice-
 ret iusserunt. ille autem perterritus & omnino uitæ spe destitutus eos obse-
 crat: ut priusq³ mortem oppeteret uestimenta sua sese induere & fides su-
 mere carmenq³ consolatorium canere permetterent. quod quū a nautis im-
 petrasset suo more cinctus atq³ amictus stansq³ in summa puppi: & cytha-
 ra simul ac uoce canens delphinos ad se audiendum prouocauit. tum uero
 in mare se deiciens ab uno eorum exceptus ita ut erat amictus ac cytharam
 tenens tænarum usq³ oppidum laconia peruectus est: ubi relicto delphino

Delphinus
 & de eo mul-
 ta mirabilia.
Neptunus
Amphitrite

Lesbos
Methymna
Arion Ci-
tharedus
Periander
Corinthio-
rum Rex

Tænarum

corynthum sese contulit & talem se periandro regi qualis delphino uectus fuerat ostendit: remque omnem ordine narrauit. Quod cum rex non facile crederet custodiri arionem diligenter: & nautas perquiri & ad se adduci quamprimum iussit. qui cum uenissent & periisse arionem omnino crederent: quid de eo esset a rege interrogati: in italia esse: ac bene se habere responderunt: feliciterque ei ac pro uoto succedere. inter hæc arion cum fidibus ac indumentis cum quibus se in mare deiecerat iussu regis productus est: quo uiso obstupefacti nauæ inficias ire non potuerunt. Hinc duo simulacra ærea apud tænarum facta sunt: delphinus uehens & homo insidens. delphinus piscis est: uel potius maris belua omnium non modo marinorum: sed etiam terrestrium animalium uelocissimus pene uolucrum equans: & nisi multum intra rostrum os illi foret medio pene in uentre nullus piscium celeritate euaderet: sed affert moram prouidentia nature: quia nisi resuppini non corripunt: quæ causa precipue uelocitatem eorum ostendit: nam quam fame concitati fugientem inuadant piscem persequendo diutius spiritum continuere: ueluti arcu emissi ad respirandum emicant tota ui exilientes: ut plerumque uela nauium trasuolent: iuncti agunt uere coniugia: pariunt catulos decimo mense interdum binos nuntium uberibus sicut balena: gestat foetus infantia infirmos & adultos quoque comitantur: magna erga partus charitate: adulescunt celeriter: & decem annis ad summam magnitudinem perueniunt: uiuuntque tricenis: quod comptum est quorumdam caudis precis: occultantur tricenis diebus circa canis ortum modo incognito quod certe mirandum esset: si spirare in aqua nequissent (ut Aristoteles sentire uidetur) qui nec hunc nec aliud animal sine pulmone spirare affirmat: quasi non possint pulmonis uice alia aliis spirabilia inesse uiscera: ita uolente natura: sicut & pro sanguine aliquibus alium inesse humorem conspiciamus: nam in aquas penetrare hunc uitalem spiritum quis miretur? cum uideat in terram tanto quoque spissiore penetrare: ut talpæ: & cetera animalia defossa ostendunt. spirare certe pisces duo illa inditia esse uidentur: primum quod æstiuo calore quedam eorum anhelatio notatur: secundo quod bullantium aquarum sufflationem sæpe numero uidemus. Sed ut ad delphinos reuertamur: lingua est his contra naturam aquatilium mobilis pro uice: gemitus humano similis: dorsum repandum: rostrum simum: qua de causa nomen simonis agnoscere omnes dicuntur: mulcetur musica arte: presertim simphonie cantu: hominem non expauescit: obuiam nauigiis uenit: puerorum amore ducitur: Apion uidisse se scribit apud puteolos delphinum puerum miro modo amantem: a quo simon uocatus uenire ad eum solebat: & pene aculeos uelut nagiam condens ne dilectum sibi corpus laceraret: prebere ascensuro dorsum: receptumque equitis modo insidentem per magna æquora ad triginta milia passuum deferre: ad quod spectaculum roma: atque omnis italia concurrebat. Postea uero quam puer idem a delphino amatus

Delphinorum partus
Et uitæ longitudo

Aristoteles

Aialia defossa

Apion
Simon

morbo periisset: delphinum sæpe ad solitū littus adnare uisum: ubi postq̄
puerum qui in primo uado aduentum eius operiri consueuerat nusq̄ uidit
desiderio contabuisse: & ipsum quoq̄ esse examinatum: ac in pueri sepul-
chro ab his qui rem cognouerunt humatum, alium quoq̄ delphinum in la-
liso urbe uisum referunt: qui amore pueri captus dum abeuntem in littus a-
uide sequitur in arenam iniectus spirauit, puerum autem hūc alexander ma-
gnus babiloni neptuni sacerdotio præfecit amorem illum numinis propi-
cii fuisse interpretatus, in eadem quoq̄ urbe alium puerum a delphino lon-
go tempore amatum hermiā nomine narrant: quem cum aliquot milia
passum intra mare uexisset repētine procellæ fluctibus exanimatum fuisse
eum tamen usq̄ in littus delphinus reduxit: & ueluti causam læti fatens in
mare reuerti non ausus est: sed in littore sicco quasi flens iuxta pueri cada-
uer spirauit. Hoc idem naupecti etiam accidisse theophrastus affirmat: in
prouincia narbonensi agroq̄ nemusien si stagnum esse constat: quod later-
na appellatur ubi cum homine delphini societate piscantur: & capi se pmit-
tunt cum cæteris piscibus nil de futura deliberatione dubitantes. Quod eo
magis credendum est: quod & in hispania & in sicilia in capiendis thynnīs
(ut superius dictum est) fieri uidimus. Sed de delphino iam quamprimū
finem faciemus: si modo unum dumtaxat paucis uerbis dixerimus, capto
namq̄ quodam narrant a rege carizæ: alligatoq̄ in portu delphino: in gentē
reliquorum multitudinem conuenisse: ueluti quadā animæ mœsticia mi-
serationem petentem: donec solui ac dimitti uinctum rex pietate cōmotus
iusserit, plura delphinis adhuc dicenda superant quæ cum scōbris qui mul-
titudine mare complent hispanum atq̄ aliis innumeris pelagi piscibus o-
mittimus: ad hispaniæ enim pisculentissima flumina reuocamur: quæ cum
aliarum rerum & comodorum de quibus postea dicemus tum piscium ho-
minibus usum prebent assiduum præstātissimorū, quorum cum multa ua-
riarq̄ sint genera de paucis admodum (quoniam alia quæ ad hispaniæ lau-
dem pertinent multa supersunt) dicendum putauimus, capitur itaq̄ in om-
nibus fere hispaniæ fluminibus piscis igneis maculis insignitus qui & si
sapore & forma omnibus est notissimus: latina tamen appellatione pene
omnibus ignotus. Quem ego nō sine dubitatione turturem dixerim: quo
Iuuenalis ursidium cariturum dicebat: presertim cum turturis nomen mul-
tarum prouinciarum ac gentium eloquio uulgari maxime conueniat: qui
tamen: si ei nouum mihi fingere nomen liceat: non immerito nobilium pi-
scis appellabitur, est enim nobilium mensis & frequens & peculiaris: qui-
bus non uendi a captatoribus: sed ad fauorem conciliandum & beniuo-
lentiam potius mitti darique solet, piscis est non solum iocundi sapo-
ris: sed optimi quoque nutrimenti: nam moderate sumptus ægrotan-
tes etiam adiuuat: cuius in hispania & multitudo est & magnitudo ingēs:

Pisculētū flumē.

Iuuenalis
Turtur & no-
biliun piscis

iis namq; interdum prælargâ captura non modo nobiles: uerū etiam rustici uescuntur & in thorme flumine turtur inuentus est non longe a salmantica iuxta ripam in aqua tenui ac modica & arenis pene inuolutus: cuius dumtaxat dorsum apparebat: is cum ab homine capise sensisset sub undis mergi non ualuit: sed ab eo saliens magno nixū sese defendit. Homo autem cum solus eum capere nec superare posset sibi socium acciuit: quō cum eum interemit: & captum salmanticam super equum uelut aprum magnum attulit: & regalibus argenteis tribus supra decem uendidit: ab eo qui emit uiginti pependisse libras accepimus. Est & alius in hispania piscis fluuiialis multis marinis assimilis: quem agemina barba quā in labro inferiori habet barbonem non incongrue uocant. Huius generis tum plures quoq; in hispaniæ amnibus capiuntur: tum etiam grandiores. Salmanticæ enī ex quā plurimis in thormecaptis barbonibus unum sexdecim pendente[m] libras uidimus. Atqui aliud pisciculorū minutissimorū genus in paruis hispaniæ fluminibus capitur: hos a quinque rubriculis seu purpureis maculis quibus distincti sunt uulgo rubeos appellant. Qui cum boni sint nutrimenti dantur etiam ægrocis. Sed quoniā hispaniæ pisces & eorum nomina qui nobiliū mensis apponuntur nec cōnumerari nec inueniri omnia possūt his omnibus iam ad alia transeamus.

De hispaniæ salinis.

Nos enim post pisces hispaniæ salinæ ad sese uocant: sunt itaq; in hispania salinarum genera multa ac uaria. nam (ut solinus inquit) in hispania sal non modo coquitur: uerum etiam effoditur: hoc est & fit & gignitur: fit enim in multis hispaniæ locis sal plurimus ex aquis haustis eputeis: ut iuxta saguntiam ex quo uectigal regi uel maximū exigitur. gignitur uero in extremis maris littoribus alius candidior. Sūt & montes hispaniæ natiui salis: in quibus lapidicinarum modo cæditur: atq; arborum more non multo post pullulat & renascitur. Atq; sal res est humanæ uitæ per necessaria: quare non immerito primū mensis apponitur: auiditatem namq; & appetentiā edēdi excitat: atq; ad cibos omnes inuitat: qui (si aberit) nullum quidem obsonium statim fastidium non afferet: sine eo enim gratum esse nihil potest. Quo fit ut & urbanitatē ipsā moreq; optimos & uoluptates omnes honestas non sine ratione sales dicamus: ut Lucanus nō soliti lusere sales: Et Terentius qui habet salē quod in te est: Cicero quoq; salinas facetias suas appellauit: qui ait in epistola ad uolūniū quibus in litteris oīa mihi periucunda fuerūt: preter illud quod parum diligēter possessio salinarū mearū a te procuratore defenditur: omnis igitur uitæ lepos: hilaritas: laborū requies: honesta uerborū uoluptas nullo magis proprio uocari noīe potest. Quod affirmat Martialis festiue credis

Thormis
Salmantica

Turturis magnitudo & precium.

Barbo & eius magnitudo.

Rubeus piscicul?

Solinus

Saguntiam.

Lucanus
Terentius
Cicero

Martialis

Salarium
Ulpianus

Ouidius
Virgilius

Prouerbiū
Ancus Martius
Varro

Christus

Plinius
Spartianus

Cepha

calliodore uocari & solum multo permaduiffe sale. quapropter & honoribus etiam militaribus adhibetur: militum namque stipendiū quod his pro milicie laboribus tribuitur salarium recte dixerunt: quod non minus illis quam ipse sal necessarium sit. Nam illa ulpiani de salario sententia salariū uectigal eē ex eo dictum: quod pro solo pendatur multis quidem non placet: ait enim si quis nullo prohibēte in publico ædificauerit & id ædificiū obstet publico usui utique is qui operibus publicis procurat debet id deponere: aut si non obstet salariū ei imponere. Sed (ut ad rem redeamus) quanto autem in honore sal haberi debeat multa quidem ueterum monumēta declarant: illorum enim sacris adhibebatur. unde Ouidius antedeos homini quod conciliare ualeret: far erat & puri lucida mica salis: & Virgilius sparge molam sale: adde quod præter mensæ usum multis quidem modis languētia hominū corpora mitifice iuuat. Quid dicam quod non uiuas modo: sed mortuas quoque carnes conseruat: quem si diebus singulis mane sub lingua tenueris dum liquefcant dentes quidem a putredine & omni corruptione defendes in tactos ex quo uulgare usitatum est prouerbiū: nihil sale & sole corporibus humanis utilius. Non caret igitur ratione quod ferunt Ancum Martiū romanorum regē populo congiarii loco salem distribuere consueuisse: cum Varro quoque sale ueteres pro secundo cibo & pulmētariis usos affirmet. Cæterum sal apud nos ipsos longe quidem maioris excellentiæ atque honoris habendus est: & non sal quidem sed sanctus potius meruit appellari. Nos enim ab expugnato serpente & antiquo hoste deuicto defendit separatque: nostrisque redemptori xpo iesu sanctissime coniungit: & nostris infusa sapientia mentibus eodem nomine copulat.

De hispaniæ Balneis & Thermis.

Nuenies in hispania & Balnea Thermasque ualde salutiferas: quæ & baianis quæ medicos omnes quæstu lucroque priuabāt & quæ olim romæ fuere) agripinis neronianisque de quibus Plinius & spartianns mirabilia scripsere præponere non dubites. Verū cum magnus sit hispaniæ & balneorum & thermarū numerus (cæteris ommissis) de quibusdam dūtaxat quæ sumus experti pauca dicemus. Balnea itaque in thormis fluminis ripa hunc in modū sese habēt: post Salmanticā passuū milia circiter octo mons iminet in prædicti fluminis ripa impēdetque hunc per mediū montē aqua latitans per sulphureas uenas deorsum fluit & prope flumen erumpit: que tāti est caloris quātum eius tactum manus corpusque nudum ferre potest. Hæc tāta est uirtutis: ut omnes cuiuscunque morbi doloribus affecti quā primū ea loti cōualescant: oēm enim corporis labē humoresque noxios per sudores expellit. cuius aquæ uirtutē cum uir ingeniosus maurus nomine Cepha expertus eēt: eā ædificio tecto lapideo cin-

gi claudiq; iussit: quo melius vires retineret ac augetet: & egrotantes curari comodius possent. edificium autem aquam sistens piscinæ formam efficit: quo aqua pueniens ubi profluere nequit inferius crescit ac surgit in altum: & aucta gurgitem prebet: in quo homines ad pectus usque merguntur: ac uelut in pelago natant. Vbi uero languescere incipiunt aquæ calore ad uitalia uiscera penetrati confestim egressi sese linteis inuoluunt: & multis cõtecti palliis & operti undique nimum sudando & interdum dormiendo statim omni tabo purgantur. huc ego quum primum poeticam facultatem Salmaticæ publico stipendio profiteri cepissem atrocissima scabie uexatus: cum nulli medici sua arte me curare potuissent herici gusmani uiri tum nobilitate generis (tum omni integritate uirtutis) ac sapietia clari consilio profectus: ubi triduo comoratus & ualitudinem sum adeptus & somnum quem penitus amiseram. p multos hic diuersis affectos laboribus offedimus: alios intestinorum: alios crurum: alios pedum manuque & articulari morbo laborantes: qui omni labore liberi non multo post domum reuersi sunt. Balneum autem hoc Alethesma ppinquiori oppido nomen accepit: oppidum uero & si paruum est: satis tamen nobile & rerum omnium copia & hominum genere ac uirtute ualde conspicuum. Ad hunc modum quoque se habet & aliud balneum prope beieretanum oppidum quod antea colmenarium dicebatur: Attamen huius aqua de gelido ac ferme semper niuoso monte per subterraneos meatus in planiciem descendit ubi maiusculus est uicus: cui balnea ipsa nomen dedere. uerum hic natura ipsa uim suam magis ostendit: Sunt enim balnea duo diuersarum aquarum: non tamen multum distantium quorum alterum calidum: alterum frigidioris est. Huc propter aquas ipsas nimum salutiferas (nam altera bibentes altera lauantes mirifice iuuat) & propter loci amoenitatem ac temperiem ualitudinis causa plures semper homines confluunt. Hinc uero non longe lacus est non mirabilis minus: quam utilis: nam & turtures pisces subnigros optimi saporis gignit: & futuram pluuiam turbinemque coeli sonitu uel maximo pronunciat: adeo ut eius quasi mugitus saepe numero ad duo de uiginti milia passuum fuerit auditus. In gallecia autem ciuitas est prope minei fluminis ripam quae horiensis appellatur: in qua praeter balnea uarij generis fons oritur nomine burga in altum scaturiens ahaeni aqua feruetior igne subiecto: adeo ut in eo & oua statim coquantur: & sues immerfi facile depilentur.

De hispaniae fictilibus.

Sed iam ut ante dixeramus Balnea plura Thermasque relinquimus ut de aliis hispaniae dotibus aliquid enarrare possimus: quae praeter metallorum de quibus in principio diximus mirabilem naturam ad omnes quoque generis uasa conficienda conspicua facilitatem quam maximam prebet. hic enim & uitrea ac cristalina fulgentissima: & fictilia pulcherrima: & toreumata in signa fiunt: quae & si plurimum in locis ac tota ferme his

Henricus
gusmanus.

Lectesma

Beieretanum
oppidum
Colmenarium

Diuersa natura
balneorum
coniunctorum

Lacus mirabilis.

Horiensis ciuitas.
Burga

Vitrea
Cristalina
Fictilia.
Toreumata.

Valentia
Sagunthus.
Murfia
Malaca.
Iuuenalis
Martialis

pania fingunt decoquuntque: ea tamen quae apud Valentiā fiunt saguthū: murfiam:
& malacā lōge oibus aliis meliora sūt ac pulchriora. quae & tēpestate nra &
olim apud romanos in magno precio fuere: illuc. n. allata plurimi uēdebāt:
quibus romani & priuatim & in cōiuiis publice utebant. Quod ostendit
Iuuenalis quū ait pugna sagunthina feruet commissa lagena: & Martialis.
Quae nō sollicit⁹ teneat fuetque minister sūme saguthino pocula facta luto

De hispaniæ aquis.

ceterū non minus hispania foelix aquis quā cæteris rebus existi
māda est: siquidē amnibus fontibusque cū plurimis tum uberrimis
ac saluberrimis abūdat: fōtes enī nōnulli mirabili quodā
modo in altis mōtib⁹ scaturiētes æstate hominū manus a ni
mio calore: hieme uero ab horrēte frigore defēdūt. est & multis hispaniæ lo
cis hæc cōmoditas ac potius uoluptas: ut uel iulio mense uel augusto quum
fūmus uiget calor ab eo loco ubi maximus ardeat æstus non lōgius mille &
quingentis passibus nix plurima sit: quae nūq̄ liquefcit: ex qua nō nulli ad
uinū refrigerandū afferri iubent. fit hoc p̄cipue in quibusdā lusitaniæ mōti
bus & in beiarēsis ducis solo: in quo p̄ multa sūt memoratu digna: ac maxi
mi nemoris cuiusdā singularis amœnitas: ubi p̄ter piscinā plurimorū pisci
um: oē fructuū & arborū genus excellētissimū exuberat. Sed ut ad fōtes re
uertamur de cuiusdā in lusitania mirabili natura ac maximo potius miracu
lo primū dicemus in paruo itaque lusitaniæ uico quā nouā uillā uocant. quae
a caura ciuitate passuū distat milia circiter duodecim fons oritur ab aliorū
oium fontiuū natura longe diuersus ac dissimilis. nō solū enī orit⁹: uerū etiā
occidit: orit⁹ at calēdis maiis & ad calēdas usque nouēbres pdurat postea uero
occultatur latetque hieme tota atque ad statutū tempus. i. ad calēdas maias re
nascitur & accolat reuifit: quod singulis annis fieri compertū est. in beiere
tano quoque nemore fons etiā scaturit æstate adeo frigid⁹: ut eius tactū ma
nu diucius sustinere nō possis. huiusmodi insup naturæ fontes inuenies in
gallacia prouincia. cæterū ab beieretano illo quē diximus paruo interuallo
distāt fontes isdē mōtib⁹ quā plurimi: qui & si frigidiores habētur: nihil
tñ ad illius glatiē accedūt. sed quoniā hispaniæ fōtiū numerus insigniū pe
ne sit infinitus: his quos oculis uidimus breuiter expositis nūc iā ad amœ
nissimos amnes trāseamus.

Dux beiarensis

Caura ciuitas

Miraculum ac di
uersitas fontis.

Hiberus
Solinus
Plinius
Iuliobricam
Pyreneus

De hispaniæ fluminibus.

Vnt enī in hispania amnes cōplures: tū pisculētes: tū nauigādi
oportunitate diuites: tū & aliis cōmoditatibus ualde insignes
ex qbus hiberus p̄mū nobis memorādus sese offert: hic enī &
fama est celebris: & (ut solinus: Strabo: plinius testāt) nauiga
bili cōmertio diues: & hispaniæ ipsi (ut antea demōstrauim⁹) nomē iposu

it. oris aut iuxta oppidū iuliobricā nō longe a pyrenēi & idubede mōtiū radicibus: & p̄ multos cantabriæ populos: perq̄ tulam quæ nūc tutela dicitur atq̄ cæsaraugustā ciuitates oppulētas influit: & dertosam deniq̄ usq̄ maritimā ciuitatē ex loco in quo nascit̄ lapsus quadringēta sexaginta milia passuū in gemnesiacū balearicūq̄ pelagus ingredit̄. abhibero quoq̄ nō lōge distat cāabriæ flumē nō mediocre: quod magrada uocāt. magnus amnis miscetur hiberō: qui aragonius dicit̄ marsiliā hispaniæ oppidū radēs: qui p̄fluens inferius prouinciæ nomē dedit. a septentrionali aut̄ prope pyrenē orit̄ Minius amnis nō famæ minoris: ex uico qui fōs rabidus dicit̄ & oluca ciuitate p̄fluēs paruū oppidū portūmarinū cognominatū duas ī ptes diuidit & pontē belfariū atq̄ orēsēm ciuitatē multaq̄ alia totius gallaciæ puinciæ oppida plabit̄: qui a uia aliisq̄ ānibus quos ad se recipit auctus ab eius ortu cētū circiter milia passuū ad dexterā tuiā & ualētiā minii cognominatā ad leuā relinquēs occiduo miscet̄ oceano. Astura huius quoq̄ regiōis amnis est nō parui nois: a quo astures populi denoiant̄ in citeriori aut̄ hispania nascitur Sisoris unde sicanos p̄ multi cognominatos tradiderūt: & siciliā Sicania appellatā: dicētes cū olim in hispania citeriori populos qui iuxta sicorī oppida colebāt ortis dissensiōib⁹ iter eos patriā relinquētes ī italiā migrasse: atq̄ inde in siciliā p̄fectos: quā cū uacua iuenissent: animaduersa loci fertilitate ibi cōsedisse: amnis quidē est non de ultimis hispaniæ: qui ilerdam nobilem ciuitatem perlabitur: ubi saxeo pōte trāsitur. de quo Lucanus ilerda scribens ædificinm ac situm sic inquit.

Colle tumet modico leniq̄ excreuit in altum

Pingue solum tumulo: super hunc fundata uetusta

Surgit ilerda manu: placidis perlabitur undis

Hesperios inter sicoris non ultimus amnes

Saxeus ingenti quem pons amplectitur arcu

Hibernas passurus aquas

A quo nō multū distat torius amnis: quē longo tractu labentē hiberus in se recipit. & huic propinquus est uduba: qui hiberō quoq̄ miscetur. recipit hiberus etiam ueronem congedum: & solonem: de quibus Martialis ad Licinianum de quibusdam hispaniæ locis scribens meminit. His autem atq̄ aliis permultis hiberus auctus tanto cum impetu pelagus intrat: ut longius ingressus ac multis stadiis profusus in mare dulcis hauriatur & bibatur. est & huius aqua perutilis ac salutifera: adeo ut cadis siue aliis uasis ad alias regiones trāsportetur. Quoniā ad manus lauandas de albandasq̄ & faciei cutē molliendā ac tenerā faciendā colorisq̄ nitētis plurimū iuuat. In hiberū cadit etiā Cinga: q̄ acingēdo nomē habet: & a lucano rapax appellat̄. p̄ uascones quoq̄ influit calibs cuius aq̄ ad ferri tēperamētū ualde utilis habet̄: adeo ut hispani nulla arma nisi quæ tēperata huius ānis aqua fuerint approbent

Idubeda montis

Tula

Cæsaraugustā

Dertosa

Gemnesiacum

Pelagus

Magrada

Aragonius

Minius

Fons rabidus

Oluca ciuitas

Portus marinus

Pons Belfarius

Orensis ciuitas

Tuia ciuitas.

Balencia minia

Astura flumen.

Astures populi

Sisoris amnis.

Sicani populi

Ilerda ciuitas.

Lucanus.

Torius amnis

Vduba.

Martialis

Solon

Vero.

Congedus

Cinga.

Lucanus.

Calibs
Iustinus
Virgilius

Betulus annis
Limia flumē.
Durius amnis.
Plinius Strabo

Zamora ciuitas.
Thormis flumen
Tagus flumē.
Plinius
Iuuenalis

Toletum
Talabrica
Lagonius.
Caura ciuitas
Anas flumen
Plinius

Strabo
Augusta emerita
Bethis & sciren
Strabo

Martialis
Iuuenalis

Strabo
Plinius
Seneca

iuxta quod flumē Iustinus inquit populi quoque calibes appellantur: a quibus nudis ferrū uel optimū effoditur: quod Virgilius affirmare uidet: quū ait in georgicis india mittit ebur: molles sua thura sabei: at calibes undi ferrū tēperatur etiā quā optime ferrū & alterius hispaniæ amnis aqua: qui betulus dicitur. Limia flumen est in super non parū: & galliciæ prouinciæ propinquum: quod cū durio miscetur nomē amittit. durius autē inter hispaniæ amnes precipuos atque celebres nominat: is ortū habet (ut Plinius Straboque testantur) in pelondonibus ac iuxta nūmantiā lapsus deinde uacceos & A reuacos Asturiā a uectonibus: & lusitaniā a callecis disternās in occidentē profluens oceanū Zamoræ ciuitatis mœnia radens longo tractu ad mare discurret. Huic se thormis immiscet fluuius aquæ ualde salutiferæ: qua utitur Salmatica de quo postea dicēdū nobis est. Cæterū tagus ob arenas auriferas ut Plinius ait oībus hispaniæ amnibus antefertur: ideoque ab autoribus ac poetis maxime celebrat: ut Iuuenalis tanti tibi non sit opaci oīs arena tagi nascitur in altissimis tarraconēsis prouinciæ iugis iuxta oppidulū quod securiū uocat: qui multis in locis nauigio transitur: ac ubi toleti mœnia perne cingit & oppidū talabricā pertransiens lōgiori lapsu lagonio nomē aufrens in occidū cadit oceanū atqui lagonius priusquā soluat tago tributū Cauræ ciuitati multisque aliis oppidis aquā præbet. Oritur & in amœnitano agro Anas dicente plinio: qui & si pisces inutiles gignit: fama tamē est celebris atque natura: nam modo se fundit in stagna: modo in angustias resorbet: atque tot⁹ in cuniculis latet: & quasi nasci sæpius gaudet. Quare aiunt quēdā hispaniæ regē nō illepide dicere solitum habere se pontē: in quo per multa pecorū milia pascebant. denique Anas ortum habet nō longe Atago: ut testis est Strabo: unde in occasum fluit & apud Augustā emeritā longissimo ponte transitur: postea uero se flectit in austrū: hisdē locis oritur etiā bethis eodē Strabone dicente: qui & sciren dicit: est autē inter anā & tagum magnitudinis mediæ: qui a sui primordio uelut Anas in occasum uergens: inde in austrū deflectēs post hispalim pulcherrimā beticiæ prouinciæ ciuitatē in idē littus excurrit. uerū bethis & nobilissimus & celeberrimus amnis habetur: maximæque utilitatis: presertim ad lanas inficiendas ac tingendas quod Martialis eleganter cecinit inquiring.

Bethis oliuifera crinem redimite corona
Aurea. qui nitidis uellera tingis aquis. Et Iuuenalis
Præcipitare uolens etiam pulcherrima uestem
Atque alias quarum generosi graminis ipsum
Infecit natura pecus: sed & egregius fons
Viribus occultis & bethicus adiuuat aer.

Ab hoc etiam flumine prouincia bethica nomē accepit: ut Strabo & plini⁹ asserūt & Seneca cū ait. Nomēque terris que dedit bethis suis: hesperia pulsas maria languenti uado, Ingredit autē mare sæpius magna uiolentia, eū enim

adiuuant & **Ossigitanus** & singulis nauigauilis fluuius: alter ex granatēsi alter ex Astigitano agro profluens, sunt & iuxta cordubā nobilissimā ciuitatē fluuii duo non ignobiles: quorum alter auctore Boccacio Bacchus: alter falsus appellatur, inferius autē & inextremū occidētē labit oceanus. At quā quū hispaniæ fluuios oēs complecti & enumerare cū causis difficile sit, his ueluti precipuis ac nocioribus traditis, auocedalum: Aredā: Clerū: Esiciū: Euenenium: Floxum: Issam quē herculi gratū fuisse ferunt: Floriū: Læxū: Menobam: Milā: Nebi: Saliā: Sucronē: Tagerē: siue taderē: ticrā: Larnū: Suaronē: Areuam: Sangam & cōplures alios silentio trāseo. Vnū autē hoc ommittēdū non est: quod in oceanū septētrionalē supra minii ortum contra hiberniā flumen influit: quod ut Boccatus inquit hienē multi uocarūt nostri uero tēporis accolæ beobiū dicūt: hoc galliā ab hispania diuidit: qua propter in eo multa: tū gallorū: tum hispanorū hominū milia cum de eius possessione armis cōtendissent perierunt: quæ tandē gallis expulsis penes hispanos remansit. Nūc autē & si nos thicis: Rubrica: Taraxo: Durias: Sorobi: Sars: Tamaris: atq; alii oēs memoratu digni iam ad se reuocare uideātur: his tamē omissis de quibusdam hispaniæ mōtibus sūmati referem?

De hispaniæ montibus.

P pyreneus quidē primus memorādus occurrit: hic enī & altitudine & lōgitudine longe alios oēs mōtes excellit: nā (ut ante Diodori siculi testimonio demonstraui) a mari quod ad meridiē iacet usq; ad oceanū fer me ad arctos sitū galliā ab hiberia diuidens per celtiberiā quoq; stadiis tribus milibus protendit. qui ut Pomponius scribit in britanicū procurrat oceanū: tū inter terras fronte cōuersus hispaniā irrūpit: & minori eius parte ad dexterā exclusa trahit ppetua latera cōtinus per oēm: donec prouinciā longo limite imissus in ea litto- ra quæ occidēti sunt aduersa perueniat: quātū autē sit metallis omnibus diues: & arborū fructibus cæterisq; rebus fertilis satis in principio diximus. Cæterū & si unde pyrene⁹ mōs nomē habuerit Diodori siculi auctoritate plane declaratum est: Aliā tamen impositionē fabulosam (quoniā iucūdā fore omnibus arbitror) nō ommittēdā putauī: scripsere enim poetæ pyreneum montē apyrene bebricis filia nomē accepisse: quæ ab hercule uiolata patris iram fugiens diu per siluas & montes latitās tandem aferis laniata ē. quam quū inuenisset hercules lacrimis perfusus sepulturæ honoribus affect: de cuius nomine montem in quo eam sepelierat pyreneum appellauit: quod Syllius italicus his carminibus elegantissime momerie tradidit.

Pyrene celsa nimbo si uerticis arce
Diuisos celtis alte prospectat hiberos:

Ossigitanus
Singulis
Boccacius
Bacchus
Falsus
Multa fluuiorum nomina

Boccatius
Hienes flumen
Beobius

Pyreneus

Pomponius

Vnde pyreus
mons dicatur
bebricis, Perene
Syllius

Atq; æterna tenet magnis diuorcia terris:
 Nomen Bebricia duxere a uirgine colles:
 Hospitis alcide crimen: qui forte laborum
 Gerione peteret cum longa tricornis arua
 Possessus baccho sæua bebricis in aula
 Lugendam formæ sine uirginitate reliquit
 Pyrenæ: lætiq; deus (si credere fas est)
 Causa fuit læti miseræ deus ædedit aluo
 Namq; ut serpentem patrias exhorruit iras
 Confestim dulces liquit turbata penates
 Tum noctem alcide solis plangebat in antris
 Et promissa uiri siluis narrabat opacis
 Donec mærentem ingratos raptoris amores
 Tendentemq; manus atq; hospitis arma uocantem
 Diripere feræ: laceros tiryntius artus
 Dum remeat uictor lachrymis perfusus & amēs
 Palluit inuento dilectæ uirginis ore
 Ac uoce herculea percussa cacumina montis
 Intremuere iugis: mœsto clamore ciebat
 Pyrenem scopuliq; omnes ac lustra ferarum
 Pyrenem memorant: tumulo tum membra reponit
 Supremum illachrimās: nec honos intercidet æuo
 Defletumq; tenent montes per secula nomen
 In tarraconensi aut̄ prouincia iuxta Barchinonē pulcherrimā ciuitatē quā
 boccacius barcinū uocat ad maris littus balearici mōs est olim ioui dicatus:
 quem incolæ propinqui barchinonenses uicio linguæ & uocabuli corrupte
 la mōiuim uocant: quum montem iouis dicere debeant. Hinc barchinoni
 ciuitati quasi uexillo quodam nauigiorum aduentus ostenditur. Mons au
 tem omni arborū genere confitus. deorsum apud tarraconē promontoriū
 teste pomponio quod ferraria dicit̄ hiberō cingitur. A noua autē cartagine
 circiter uiginti milia passuum calpe mons eminentissimus: qui quāuis am
 bitu satis grandis non sit: altitudine tamen aërius: ad cuius radices oppidū
 eiusdem nominis est antiquissimum quod ab hercule conditō Themosthe
 nes ac prius heracleam uocatū tradit. In barchinonis quoq; regione & pon
 tarchi nri hispani solo mōtes celebres apparēt: ex qb⁹ unus q mōs oriū di
 cit̄ & pprio situ & ædificio castelli inexpugnabilis nimiū decorat̄. Alius ue
 ro q ferrat⁹ appellat̄ & si ascēsu lapidosus ac pene asper habeat̄: mariæ tñ uir
 ginis magno & illustri tēplo: de quo suo loco latius referem⁹ a xpianis mi
 rum imodū frequētat̄. Pōponi⁹ etiā scribit tria ī lusitania pmōtoria unū iu
 xta anā flumē quod q̄ lata sede pcurrēs paulatī se ac sua latera fastigiat cune

Barchino si
 ue barcinum
 Boccacius
 Mons iouis

Pomponius
 Ferraria
 Calpe
 Themosthenes
 Heraclea
 Pontarchus
 Orius mons
 Serratus mons
 Maria uirgo
 Pomponius

us ager appellatur: alterum sacrum: magnum uero alterū: quod maris plurimum occupet: uerum id plinius & strabo Artabrum uocauerunt: quod magno cacumine in mare protenditur: & hispaniam ad occidentum finiens maria: terras: coelumque disternere uidetur: olisiponense quoque dicitur a maritima & opulenta ciuitate. refert boccatius in citeriore hispania montem excelsum esse nomine canatum: in cuius uertice lacum summæ & inexcrutabilis profunditatis colore nigrum: de quo incolæ miranda commemorat. dicunt enim si quis in eum lapidem uel durum aliquid iecerit magnam protinus oriri tempestatem. in oceanum autem procurrit cæliticum promontorium excelsum quod ab altitudine cæliticum dictū crediderim. Erminius eminet in lusitania: Grim uero citerioris hispaniæ mōs assidue fere maris unda uerberatur. Mastoria & Medullus montes a boccatio produntur: & in galliæ confinio mons celebris qui sacer appellatur: inter lusitaniam Bæthicam ac tarraconem surgit solorius. Solurius isuper qui ut Boccatius auctor est a singularitate nomen sortitus est: quod solus omnibus altior uideatur: aut solis radius in eo appareat antequam alibi oriatur. in lusitania præterea mons celeberrimus a salmantica quadraginta fere milia passuum distat quam rupem gallicam uocitant: qui ob magnam & insignem ædem dei genitricis maximæque religionis cultum compluribus assidue populis frequentatur: & iis maxime qui salmanticæ litteris incumbunt: ii enim quotāuis dies immunes huc proficiscuntur: cæterum de hoc & aliis hispaniæ locis religiosius latius postea dicetur. In mediterranea autem regione duo montes insignes insurgunt: e quibus alter Idubeda a cantabris ducens originē ad mediterraneum littus proreuditur: Alter uero orospeda medio ex agro modo in occasum modo flectens in austrum siluam prope cartaginē ac malacæ regionem attingit: ibique finitur. sunt præterea & alii permulti hispaniæ montes tum in maris littoribus: tum in media regione atque lateribus præsertim apud astures & gallicos populos: qui & si memoratu digni sunt: eos tamen quod nominibus carent quæ ut arbitror longissimo æuo a memoria recesserunt relinquimus. item & nemora ingentia: lucos frequētes: siluas amœnas: lacus & magnos & pisculentos: stagna immensa atque paludes. nequis tamen mōtuosam aut asperam hispaniam putet: nam maiores quidem habet planices. longissimas enim per hispaniam uias confecimus: ubi nō modo ascensum ac descensum sed ne lapillum quidem inuenimus. est tamen per mediā fere totā hispaniā uia lapidea longissimo tractu: quā ex emerita augusta lusitaniæ antiquissimo oppido ad italiam usque protendi quidam asserunt: in ea lapides teretes ob longi bini terni quaterni inter se distant. uia autem hyeme uiatoribus quasi pontem præbet: lapides uero signum ipsius itineris ostendunt: quod omnino ueterum romanorum opus existimatur. Restabat dicendum nobis de sparti: iunci: & lini copia: nam & spartus

Ager cuneus
Promontorium
Sacrum
Plinius
Strabo
Olisiponense
Boccatius
Mons canatus
Mira lac⁹ natura.
Cæliticum
promontorium.
Erminius mons
Grim mons
Mastoria mons
Medullus mons.
Mons sacer
Solorius
Solurius
Rupes gallica

Idubeda
Orospeda

Lapidea uia
Lapides teretes
de hispaniæ lino
Iunco & sparto.

Iustinus strabo

inest hispaniæ plurimus: qui & in italiam olim uehebat: ex quo romæ sportulæ fiebāt (ut inquit Iustinus) Strabo etiam testis est propter sparti ubertatem in hispania spartarium campū appellatum fuisse: item & aiunco plurimo iuncarium. Linum uero cum plurimū: tum optimū in hispania legitur ex quo telæ & tenuissimæ & candidissime conficiuntur: in quibus texēdis omniq; arte linificii mirabilis mulierum hispanarum industria ac solertia perspicitur: quæ hac in re ne mineræ quidem cederent. uerum huius rei excellentia atq; prestantia lusitanæ magis tribuitur: sicut & cartaginensi prouinciæ lanificium. cæterum de hispaniæ lanarū excellentia postea memineribus: nunc autem de hispaniæ totius partitione (ut polliciti sumus) & quibusdam ciuitatibus & oppidis dicendum est: deinde de hispanorum hominum moribus & rebus magnifice gestis: postremo uero de primis hominibus in hispaniam profectis & aliis subcedētibus principibus ac regibus usque ad tempora nostra scripturi sumus atq; de insulis quibusdam hispano mari adiacentibus.

Finis primi libri. Et initium Secundi.

Hispaniæ
diuisio
Pomponius

Hispania igitur (ut pomponius est auctor) omnis diuisa est in partes tris: tribus enim nominibus appellatur: Tarraconensis Bethica: & lusitania. Quidam uero prouintiam uniuersam in regiones quinque diuisere: Callectiā addentes & carthaginēsem Plinius autem in multo plures. Nam citeriorē dumtaxat hispaniā septē cōuentus ac regiones habere scribit: at uero Appianus sex hispaniæ prouincias cōmemorat: aliis quinque supra expositis sextam tingitanam subnectens quæ tametsi trans pontum est africæ cōtermina hispaniæ, tamē annumeratur. continet igitur hispania prouincias sex preter adiacentes insulas de quibus postea dicemus: Tarraconensem: Carthaginensem: Bethicam: Lusitaniam: Galleciā: & Tingitanā: de quibus separatim nobis scribendum est.

Plinius
Appianus

Hispaniæ prouinciarum numerus

De Bethica prouincia.

Et quidem de Bethica primū: quæ (ut supra demonstratum est) a bethi flumine nomē accepit: a turdulis quoq; siue turdis turditania dicitur: & auandalis uandalia: tametsi uādalia oppidi nomen sit: incipit autem Bethica ab herculis colūnis gaditana que ciuitate; quæ nūc calix appellatur & a meridie maris littora longissimo tractu circuens pene usq; ad nouā Carthaginē protenditur: alia uero ex pte flumine Ana alusitania diuiditur. Hæc (ut ait plinius) cunctas prouinciarum diuinitu & quod in fertili ac peculiari nitore præcedit. cuius longitudinem eodem plinio auctore quadringentorum sexaginta quinque: latitu

dinemque ducentorum quinquaginta & septem milia passuum Marcus Agrippa prodidit. nunc etiam & si dicat Plinius terminos ad carthaginē usque procedentes errores in mensuræ computatione sæpius parere: quod alibi mutato prouinciarum modo: alibi itinerum auctis aut diminutis passibus: incubuere maria tam longo æuo: alibi processere littora: torsere se & fluminū aut correxere flexus: tamen eadem ferme & longitudo & latitudo Bethicæ reperitur. Cæterū bethica prouincia cum rebus omnibus: ut in principio libri primi demonstrauimus: tum uero antiquissimis & plurimis urbibus atque oppidis nobilissima est: de quibus per paucas cōmemorabimus: alias silentio transeunt: quæ & longo æuo: & barbarorū aduentu (qui post romanos ex africa atque aliis barbaris nationibus in hispaniam transierunt) latinam appellationem perdiderunt. nec ego hac in re illis assentior: qui a plerisque de latinis hispanarum urbium nominibus consulti non inueniri latina nomina respondent: quod quum de hispania cosmographi scripserunt multæ hispaniæ & ciuitates & oppida non dum conditæ fuerant: quod nescio qua ratione uel potius uerecundia respondent: non enim fari hoc audent: si plinium: si strabonem: si polibium: si themostenē: si & alios qui de hispaniæ rebus latissime scripserunt lectitassent. Hii enim plura fere & urbium & oppidorum nomina: quam nostro tempore extēt ipsius hispaniæ cōmemorant. honestius igitur respondere potuissent mutata esse nomina longo æuo & barbarorum aduentu: ut supra diximus aut se nescire fateri: nos igitur si paucas hispaniæ urbes atque eas non satis latine (propter latinorū nominū ammissionē) scripserimus: nostram æquo animo ab omnibus accipiendam excusationem uolumus: primū quod earum latinas appellationes inuenire ac potius diuinare difficillimū est: deinde quod si inuētas nō nullas scriberemus: laborem uel maximum lecturis opus nostrum attusse uideremur. sic tamen de quibusdam hispaniæ urbibus & oppidis ac eorum nominibus conscribemus: ut quāuis non latine satis: minus tamen barbare loquuti iudicemur. Inicium igitur bethicæ prouinciæ (ut superius demonstrauimus) Gaditana est ciuitas: quæ & calix dicta est: hanc ab hercule cōditam quidam dixerunt: quidam uero negant nullum alium auctorem afferētes cuiuscunque tamen ædificium est: cum aliis rebus: tum maris portu clarū est satis. iacent præterea ad littus oppida cōplura: in quibus salutare quod uulgo Sálucar appellant conspicitur: hinc & qui dei genitricis portus dicit nō longe distare fertur. sunt & matrani: fongirolenses: Malachenses: Beló: Mellaria Pomponii Mellæ patria: & quæ nunc Bellamalacha dicitur: uerū hæc aliquantulum amari remota est: item & sericium: quod oppidum esse crediderim quam uocat plinius sericam in maris autem angustiis est Carteia cartesos ut Plinius & Strabo referunt a græcis appellata: & Calpe mōs oppositus ab illo (ut ante diximus) tametsi calpe quoque olim oppidi nomē fuerit

Marcus
Agrippa

Oppidū salutare
Portus sanctæ mariæ
Matrani
Fongirolenses
Malachenses.
Beló. Mellaria
Bellamalacha
Sericium. Serica
Plinius. Carteia.
Calpe mons

Fernandus
 Helifabe
 Roda arunda
 Plinius
 Strabo.
 Munda.
 Lucanus.
 Cæsar
 Basta
 Guadixia.
 Carthama
 Granata ilipula

Sancta fides.

hinc ad bethim amne ciuitatum & oppidorum numerus est maximus: qui
 bus ferdinandus & Elisabæ nostri christianissimi ac sanctissimi principes de
 uictis & expulsis mauris potiti sunt. in his urbs satis clara nomine rhoda :
 quam & arudam quidam uocant: alii uero eam esse arbitrantur quam plini
 us & Strabo mudam uocant: apud quam Põpei filii de bellati fuere: quod
 Lucanus & cæsar confirmare uidentur. basta quoq; oppidum magnum a quo
 distat paruo interuallo guadixia: & quod hodie carthamam uocat. est & o-
 pulentissima ac populosissima urbs Granata: quam non nulli ilipolam uo-
 cant: quam idcirco non fuisse a scriptoribus celebratam arbitror: quod illo-
 rum temporibus aut parua aut nondum condita fuerit. sin autem est a scri-
 ptoribus collaudata munda meo iudicio uocabitur: presertim cum ueterum
 scriptorum plures mundam caput bethicæ prouinciæ ac metropolim fuisse
 dixerint. Hæc cum aliis permultis ciuitatibus & oppidis plures annos aper-
 fidis mauris oppressa: dei tandem benignitate: & ferdinandi regis inuictis-
 simi simul & elisabes eius uxoris reginarum & fœminarum omnium præ-
 stantissimæ uirtutibus (pœnis eiectis) nunc archiepiscopali insignita digni-
 tate & diuinis illustrata cerimoniais inter primas christianorum omnium ur-
 bes annumeratur. ab hac passuum trium milium interuallo distat oppidum re-
 cens & nostri temporis ferdinandi & elisabes nostrorum principum pulcher-
 rimum opus: quod ad debellandum expellendumq; mauros agranata sub
 christi nomine condiderunt: & sanctam fidem nuncuparunt: & si recte id
 quidem & sancte: ut suam erga dei cultum pietatem ostenderet: non min-
 tamen ornate uel alba uel columba dici poterit: adeo enim pulchra est & for-
 mosa: ut in ea non solum fidem & cæteras sorores quæ nr̄am assidue regi-
 nam comitantur agnoscas: uerum etiam & uirilisi animi robora quæ fernan-
 dum regem nostrum nunquam deserunt sine dubio credas. de qua epigra-
 ma a nobis æditum extat: quod huic loco inserere placuit.

Sum soror antiquæ statuit quam Romulus urbis:
 Illa domus christi dicitur: ipsa fides:
 Nomine Martigenam magno tamen illa quirinum:
 Ast ego sum uerum testificata deum.
 Parua situ (fateor) magna est sed gloria nostro
 Nomine: namq; fides sancta uocata fui.
 Defensura dei populum sum condita: mauros
 Victura: & bellis impositura modum.
 Cum turba granata tua: cum moenibus altis
 Iam modo uicta meo sub pede colla tenes.
 Nonne uides quanto tibi sit cum numine bellum?
 Quod non mortalis: sed gerit ipse deus.
 Bella duces christi Rex & Regina potentes

Ferdinandus & hæc helisabeeta mouent.

Hi modo me uera pro religione tuenda

Condere iusserunt: hinc mihi nomen inest.

Quid tamen expectas? domino iam cede potenti:

Te iuga crede mihi nostra subire decet:

Namq; triumphabis certe: dominabere multis

Urbibus hesperiae: gentibus & populis.

At nisi te dederis: nos te delere iubemus:

Et subito nostro milite uicta rues.

Nulla mora est: igitur quid sis factura uideto:

Et tibi nam paruum consule tempus habes.

Quod & coniecturis: & diuinitus cecinisse uideri possumus: hoc enim epigrammate ædito infra breue temporis spacium granatæ mauri pēsitatis suis & christianorum uiribus ac se multo inferiores rati: cum metu & frumentariæ rei penuria: quæ eos deficere cœperat premerentur: inito consilio statim legatos ad ferdinandum regem & reginam helisaben de dedicione miserunt: atq; se suaq; omnia eorum fidei tradiderunt: uitam tamen petentes ac si ciuitate relicta nonnulli proficisci aut transfretare uellent: id eorum uoluntate illis facere liceret. quod rex & regina sese facturos libenter responderunt si ab illis obsides prius & arma traderentur. Hac igitur re concessa & obsidibus atq; armis promissis nec dum traditis Rex & regina cū cæteris omnium ordinum christianis summo cum gaudio deo optimo maximo suæq; matri mariæ uirgini sacra facientes & gratias agentes immortales in præoptatam urbem ipsam granatam ingressum diligentissime parare & explorare cœperunt. premissus itaq; a rege cum paucis equitibus & in urbem ingressus tanq̄ explorator Calderinus tribunus militum: ut arma & obsides acciperet: a mauris quibusdam qui iam obsides dederant certior factus est i urbe prope uiginti maurorum milia cum armis latere: qui regis & reginæ aduentum expectabant: ut eos urbem ingressos & inopinantes adoriretur quod quum Calderinus uir prudētissimus & rei militaris peritissimus audisset: conuocatis militibus eos aggressus est: & eorum plurimos diffugientes & precipuos coniurationis auctores captos in uincula cōiecit & uinctos custodiri diligēter curauit: quos Rex & regina aduenientes iugulari publice iusserunt. uerum priusquam Rex & regina urbem introirent: Tindillanum comitem uirum & litteris & armis insignem cum quinque milium equitum numero præmiserunt: qui faciliorem tucio remq; aditum pararet. Item & ferdinandus lalabricus: tum abilēsis episcopus Granatæque urbis archiepiscopus designatus cuius nunc insignia gerit: uir cum litteris: tum sapientia & consilio maximus: Crucem christi uexillum gerens magno fa-

cii

Maurorum consilium & dedicio

Calderinus.

Maurorum insidiæ.

Comes tindillanus
Fernandus lalabricus.

Turris alhambra

**Regis & reginæ
in granatam ur-
bem ingressus.**

**Pro granaten
si uictoria Lu-
di celebrantur**

Panhormitani

Iudeorum ludi

**Hispalis ciuitas
& eius laudes.**

cerdotum cætu & aliorum turba comitatus hynnos & sacra canens urbem ingreditur: & turrim quæ punica lingua dicebatur alhambra altam ascédēs inde crucem extollens urbem granatam sub christi ac ferdinandi regis & helisabes uxoris nomine teneri omnibus signum dedit, quod quum rex & regina suspexissent: in terram procidentes proni & flexis genibus diu christi & genitricis mariæ numen adorarunt: dicentes: ut ferūt. Non nobis domine non nobis sed nomini tuo da gloriam, tum autem & lætantium christianorum uox: & maurorum flentium gemitus ad æthera ferebatur: statimq; tubarum & tympanorum sonitus christianorum mentes læticia repleuit & maurorum tristes animos exterruit ac depræssit. Institutisque quamprimū supplicationibus omnes regem & reginam comitantes urbem ingrediuntur, in qua & religionis & reipublicæ administrandæ cōstitutis ordinibus rex & regina de tam insigni uictoria habita de tam infestis ac perfidis christi hostibus innocentium summum pōtificem: omnes christianorum principes: regnorum suorum presides ac ciuitatum pretores ac prefectos continuo nunciis & litteris cerciores fecerunt, qui nunciis auditis litterisq; perlectis omnibus læticiis atque uoluptatibus affecti subito sacra: ludos: uarii generis spectacula & lustrationes celebrare cœperunt, quarum rerum fama in uniuersum orbem percrebuit: ac hominum genus qui christi dei optimi maximi fidem numeq; non nouerant christi ipsius potentiam & ferdinandi hispaniæ regis simul & helisabes uxoris nomen timere cœpit, sacra autē ludi spectacula & lustrationes & si apud omnes: ut dictum est christianos magnifice celebrata fuere: ea tamen quæ Romæ ædita sunt multo quidem magnificentius ac præstantius fuisse ne hispani quidem ipsi qui tum Romæ erant negare audent: taceo quæ in sicilia facta sunt: & a panhormitanis presertim: qui in huiusmodi celebrandis spectaculis nullis terrarum gentibus cedunt. Nos autem eo tempore salmanticæ ludis interfuimus: ubi præter christianos qui plurimos continuosq; dies ædidere taurorum spectacula: iudei quoq; idem fecere & granatam ipsam sanctæ fidei oppositam magno certamine partitisq; exercitiis luserunt: quamuis fortasse & suæ: tū proximæ futuræ expulsionis non ignari. Sed ne ab re longius discessisse uideamur: nunc iam ad ipsam urbium descriptionem redeamus, est igitur in agro tnrditanorum & in bethis flumiuus ripa hispalis urbs percelebris: quā ab hispano herculis nepote conditam fuisse plures asserunt: uerum id non ab antiquis scriptoribus: sed a recentioribus quibusdam scriptum dumtaxat inuenio: urbs autem ipsa cuiuscunq; sit opus tum maxima: tum uero opulentissima est: & nostro quidem iudicio nulli hispanarum urbium postponenda: est enim & soli fertilitate: & mercatorum commerciis diues: oleo præcipue fœlix: & omnium arborum fructibus & piscium copia atq; prestā

cia semper abundans: nobilium magnificis ædibus atq; templis conspicuis illustris: templum namq; dei genitrici dicatū habet: quo nescio an apud christianos omnes aliud maius inueniri possit, cuius longitudinem ad passus centum octoginta: latitudinem uero centum & uiginti patere mensus compertū habeo: habet & alias tum intra: tum extra mœnia sanctorū ædes uisu pulcherrimas: hæc olī Romulienfis cognominata fuit ac romanorum colonia: quæ & neutri generis etiam inuenitur: quod filius italicus ostēdit inquit. Et celebre oceano atque alternis æstibus hispal, ex aduerso (ut testis est Plinius) offset oppidum habet: quæ cognominabatur iulia constancia: nunc autem uetus hispalis appellatur: & uir gentium quod iulii genitor in bethis autem æstuariis oppidum est nebriffa uenerea cognominatum: quod alibero patre conditum fuisse crediderim. Cum nomen ipsum prefer fertim uideatur ostendere: Nebris enim hinnuli hoc est ceruini pulli significat pellem: qua bacchi sacerdotes induiti sacrificare solebāt. Silius uero italicus nebriffā a fatiris cultā fuisse cū ait. Ac nebriffa dionyseis cōcita thirsis Quam fatiri coluere leues: redimitaq; sacra

Nebride: & hortano menas nocturna lyeo.

Cæterum nebriffa satis ab alumno suo Aelio Antonio celebrata est carminibus: fuit autem Nebriffæ horta uicina uino celebris: quod ex sillii carminibus colligi potest: hic etiam apparet hasta: quæ regia dicebatur: hanc ego eam esse puto quam uocāt Eccigiam: est & italica: Carmo: & quæ nūc Marchena dicitur: nec non & inclita urbs Corduba Marcelli ædificiū teste Strabone: & colonia patricia dicente plinio cognominata: Hæc fertur in cæsaribus cōmentariis & suæ prouinciæ caput: & de populo romano semper optime merita fuisse: quæ cum rei militatis gloria: tum uirorum ingeniis maxime celebrata est: de cuius alūnis & uiris doctrinis excellentibus postea scribemus: est autem sita in maximæ fertilitatis loco: quare non immerito Silius italicus Cordubæ solum aureum dixit: ait enim.

Nec decus auriferæ cessauit Corduba terræ.

Sunt & in hac regione loretani: & oppidum palma: ab his remoti uahenenses: Caprenses: Montilanenses: Aquilares: Rabulenses: est & mons magnus: Castrum amnis porenenses: Arconitani: Andugienses: Ianenenses: Hubedenses: & beatia ciuitas nobilis: Alcalenses qui regii cognominantur. sunt & architani cum Anticariis & archidonensibus: Cagnethegii & oliuenses: offunitani: Stepenses: preter hæc sunt etiam utrerenses: & eius solitum uini: tum frumenti summa fertilitas: Alcalensibus uero qui canduli cognominantur oppida plura propinqua sunt. citra autem Bethim flumen lufitaniam uersus oppida hæc: fons oueiunensis: Acciagii: Gadacanenses: cassetani: Lanenses & oppidum cui cognomento est Diuus nicolaus. Item

Hispalensis tem
pli magnitudo.
Romulein fis
Silius italicus.

Hispal. Offet.
Plinius

Nebriffa

Silius italicus

Horta
Hasta.
Eccigia.
Italica
Carmo.
Marchena.
Corduba nobilis
& eius laus.

Silius
Lora palma.

Beatia ciuitas.

Utrerenses

Constantina & eius fertilitas.

Pacensis ciuitas. Pax augusta.

Plinius Quattuor conuentus bethicæ prouinciæ Oppidorum numerus auctore plinio Bethicæ prouinciæ

Coimbrica ciuitas. Sancterena. Oppidum

& populenses atq; oppidum celebre Constantina cognominatū omnium rerum copia fertilissimū. omni enim atq; excellenti genere fructuum nimis exuberat: nemora preterea montes & siluas habet amoenissimas: in quibus apri: damae: Vrsi: Cerui: Capreoli atq; omne pene ferarum & animalium genus depascitur: hic quoq; & accipitres omnis generis nidificant: fontibus amoenissimis atq; uberrimis & quidem salutiferarū aquarū tota tellus irrigua: ideoq; illic homines longo semper æuo perfruuntur: apud quos ferrū quoq; plurimū atq; optimū effoditur. In lusitanix autem confinibus oppida sunt permulta: in quibus pacensis ciuitas colitur: in fluminis anæ ripa quæ a nonnullis pax augusta dicta est. per pauca quidē in tam magna prouincia urbium & oppidorum nomina scripsisse fatendum est: Cum eorum ut supra diximus numerus pene sit infinitus. cuius rei causa est quod alia permulta latino sermone dictu haud facilia sunt. cæterum hanc prouinciā iuridicos quattuor habuisse conuentus Plinius tradit: Gaditanū: Cordubensem: Hastysitanū: & hispalensem. Oppidorum uero totius Bethicæ prouinciæ numerum centum septuaginta duorum idem Plinius scribit: ex quibus Colonias septem: Municipia decem & octo: latio antiquitus donata nouē & uiginti: libertate sex: foedere tria: stipendiaria uero centum & uiginti. ex his autem multorum nomina scripsit: quæ nostra ætate paucis exceptis alia omnia sunt immutata: quare ad auriū iudiciū plura formauimus: a p̄senti tamen & uulgari denominatione non discedentes: quod & in aliarū quoque prouinciarum denominandis oppidis & urbibus faciemus.

De Lusitania prouincia.

Aeterū post Bethicam ut Lusitania prouicia memoretur ratio & ordo postulat: ei namq; contermina ex eodem loco idest Gadibus iniciū capit: & terminos amplissimos cōplectitur: a gadibus enim per occidentē oceanū ad olisyppū & artabrū promontoriū (de quo libro primo ostendimus) adduri fluminis eruptionē p̄tendit: & a bethica puincia flumine Ana: a Callecia uero durio diuidit: ad orientē aut solē apud hiberū amnē tartaconensi puinciæ cōiūgit: ad meridiem Carthaginēsi: & ad septētrionē Callecia puincia relicta. puincia quidē ē maxima: & multorū magnorūq; populorū: de quibus ppaucos scribemus aliis ommisissis quos cōprehēdere nō potuimus: sunt itaq; ad occiduū populi ueritani: Barcenses: Vagitani: oppidū mōs magnus nūcupatus: Coimbrica ciuitas apposita mūdæ: Teutugalēses: Atáquitani: Silicenses: Turris uetra: Sintrēses: Cafaytani: colarēses: Oppidū magnū noīe sancterena Pugnetani: Abrátēses: Almadenitani: Setubalēses: Cezimbretani: Alcastrenses: Sagresitani: lagitani: Siluēses: oppidū pharū: Tauilēses: castrū ma

rinū: Mertallinēses: Olisippo ciuiū romanorū municipiū cognominatum iulia foelicitas: quod & equarum efauonio uēto cōceptu (ut ait Plinius) & portus comercio: & aliarū rerū copia nobilissimū est: diciturq; nostra tēpestate ulis bona: & olim eodē plinio teste Salacia dicebat. Cū autē a maris lit- toribus discesseris terra oppidis plena nobilibus occurret. sunt enī hic Arra iolenses: Eborā uegia a flumine eiusdē nominis appellata: portellini: & oppidū strenniciū: borba: post autē uilla deliciofa cognominata & oppidū Oretodum appellatū: Mons arius: & iurismoenia: quod hodie uulgus gero- magna profert. Cū tyrenis uero Alódroales & eluenses: Cápūs maior: & ognelletani oppidum noīe Mōs fortis cū Arroncitanis. at quia oīa oppi- dorum noīa nullo ordine narrari queunt precipua tantū ac notiora refere- mus: aliis omissis quæ (ut diximus) cōprehendi nequeunt. Sūt itaq; hu- ius prouinciæ urbes precipuæ Emerita augusta uetustissima ac nobilissima in margine anæ. Fuit hæc preterea romanorū colonia & preter alios hono- res ponte pulcherrimo celebris. hinc ad passuū milia fere triginta oppidum nobile distat tagum uersus: quod hactenus castrū cæsarī appellandū cen- sui uulgarē appellationē sequutus: nūc uero casam cereris dicēdū arbitror cum in eo presertim Cereris imago frugibus onusta ex duro lapide fuerit ī uenta: Oppidū autē tum ædibus & equitibus: tū uero pulcherrimi cuiusdā fontis ubertate conspicuū est: hinc non longe distat oppidū quoq; magnū Trofillum: in cuius regiōe Montangi colitur cum castello excelsō ac fere in- expugnabili: quod oppidum olim magnū fuit atq; celebre: & magna Cala- bria dicebatur: Metellinūq; & alia plura habuit municipia. Paulo autē supe- rius ad triginta ferme passuū milia oppidum est Guadalupus cognomina- tus: Templo diuæ mariæ uirginis summæ uenerationis celeberrimū: de cui- ius cultu atq; miraculis postea scribemus. est & delectosum oppidum dictū cum biluitanis & almarensis. Inter tagi autē accolæ (quos supra memo- rauimus) sunt Braccenses: Arroiotani qui porcitani cognominantur: & Al- canthara traiani ponte excelsō ualde nobilis. Hinc non multum distant ua- lentini & alburquequitani: cum his etiam coluntur hæc oppida pons ab archiepiscopo noīatus: oropesani: Thalabrici & cui sancta olalia nomē est maquetani: Scalonēses atq; alii oriētē uersus de quibus postea scribemus. in lagonii autē margine Caura est ciuitas: quæ ex altero latere ciuitatēses: ex al- tero uero galistēses & placēciā habet amœnissimā ciuitatē. supra quoq; op- pidulū nomine granatulum: a quo non longe capera distat ædificium Ro- manorum antiquissimum: ubi illorum adhuc uestigia cernuntur. Hic est & aliud oppidum & situ paruum Mons maior appellatus rebus autem pluri- bus satis magnū: arboribus presertim atq; oīs generis fructib⁹. Huic ppin- quū ē isigne oppidū begera: qd̄ oli culmenariū dicebat: hoc at & natura ipa & hoīm idustria plurimū illustrauit atq; iuuat: de cui⁹ amœnitate mltarūq;

Olyfippo
Iulia foelicitas
Plinius
Eborā
Vegia
Iurismoenia

Emerita augusta

Castrum cæsarī
uel casa cereris

Trofillum
Montangi
Guadalupus

Biluis
Alcanthara.
Valencia
Alburquequia.
Oropesa
Talabrica
Caura ciuitas
Placencia ciuitas
Capera roma-
norum ædificiū.

Begera

rerum ubertate libro primo scripsimus. Hinc ad duodecim ferme passuum milia distat oppidum pons conustus appellatus: cespotosani: His proximi sunt Bonillenses qui ferrani cognominantur & oppidum petraficta: uici duo nobiles uilla liberalis: & uillatorus alter appellatus: a quo prope uiginti milium passuum interuallo distat Auila ciuitas propugnaculis & turribus frequens: ac diui uincencii martirio nobilis: cuius sacra a ciuibus summa ueneratione coluntur. Thormis autem habet oppositos Barcitones cum oppido Saluaterra nominato: inferius uero sunt albani: salmantini: & lectesmani.

De Salmantica clarissima ciuitate & eius ludibus.

CAeterum locus hic exigit: ut de Salmantica clarissima ciuitate & disciplinarum atq; uirtutum omnium genitrice quedam scribamus. Hæc enim uel sola ciuitas hispaniæ totius non iniuria Metropolis appellari digna est. Hic namq; rerum omnium summa fertilitas: hic nobilium uirorum atq; ordinis equestris cætus frequens & multitudo ingens: Hic omni scienciarum genere litteratorum hominum numerus & splendor maximus. Hinc igitur omnes hispaniæ urbes tanquam a domina atq; imperatrice omnia iura petunt. Quæcunq; enim ciuitates hispaniæ siue iuriconsultis: siue medicis: siue philosophis: siue theologis: siue cuiuscunq; facultatis peritis hominibus indigeant non nisi Salmanticam consulunt. Hinc itaq; ad oes totius hesperiæ partes uiri disciplinis oibus excellentes proficiscunt. Nam & si multa in aliis hispaniæ urbibus gymnasia & disciplinarum studia colunt: nulli tamen nisi qui salmanticæ professoribus operam dederint studiaq; doctissima frequenter approbant. Cum autem ordinis equestris hominum nobilitate plurimum polleat: ad bella quoq; gerenda uiros semper nutrit egregios. Earum uero rerum omnium quæ ad uiuendi usum pertinent tanta est ubertas: ut non ciuibus tantum: sed aliis etiam quamplurimis studiorum causa huc undique confluentibus abunde copia sufficiat. Numerus autem tum ciuium: tum inquilinorum quibus hæc assidue ciuitas uictum suggerit quinquaginta hominum milium capita excedere existimat: quibus abundantiam tantum cunctarum rerum superpest: quanto alii totidem facile possent. Quod plane tunc animaduerti potuit: & quum olim ferdinandus & helisabe hispaniæ christianissimi principes cum magnis exercitibus in ea hybernarunt unde malacham contra mauros profecti sunt: & quum ex municipiis aliisque locis propinquis anno a natiuitate domini millesimo quadringentesimo nonagesimo quarto tercio decimo calendas iulias ad iudicium decembris hereticis in urbem prope quinquaginta hominum milia ingressa fuere: quibus rerum omnium uenaliu copia superfuit. Urbem autem ipsam pro se omnium rerum diuitem conterranei quoq; paganicque maiorem immodum opulentiam faciunt: qui singulis iouis diebus uenerisque res uenales omnis fere generis quas illorum labor & in

...

Auila ciuitas
Thormis accolæ.

Metropolis.
Salmantica literatorum & equitum nutritrix.

Salmanticæ ubertas & rerum copia.
Salmanticæ degencium numerus.

Quo anno hæretici salmanticæ incendiū passi sunt.

genium facere solet urbi ad uiuendi usum necessarias afferunt. longum quidem ac difficile est illorum huiusmodi diebus in urbem ingrediencium ordinem scribere: per omnes enim ciuitatis portas (quæ plurimæ sūt) ex quo prima diei lux exoritur immo a media nocte usque ad medium fere diē incessanter urbem ingrediuntur: innumeræ primum rhedæ uariis rebus plenæ non fora solum uenalia: Sed uicos pene omnes complēt: Iumentorum uero multitudo uaria rerum genera uehencium numerus comprehendi nō potest. In urbem deniq; omnes ingressi uenditis protinus rebus quas attulerant atq; aliis quibus indigent comparatis ad suos euestigio lares atq; pagos eodem die reuertuntur. His igitur rebus hæc ciuitas atq; aliis quas ipsa parit semper abundans facilem quidem uictum cum diuitibus: tum etiam pauperibus prestat. multo etiam diciorem urbem hanc atq; opulentiozem in dies faciunt & inquilini: qui studiorum gracia urbem incolunt. Huc enī (ut superius scriptū est) ex omnibus ferme totius hispaniæ urbibus & oppidis undique conueniunt: atq; etiam plures ex externis gentibus. ex his autem pars magna nobilium atq; hispanorum principum liberi: qui ciuitatē per se claram ac nobilem quodam nobilitatis fulgore clarisq; titulis magis illustant. Cæteri uero & si minus eam nobilitate generis: Satis tamen diuiciis atq; opibus excolunt. Inquilinorum autem omnium numerus septem fere milium censetur: qui omnes exempto quotidie uiuunt. Cæterū de horum qui litteris incumbunt ordine moribus & uita postea loquemur. Quum de ipso gymnasio & studio scribendum erit: nunc enim de ciuitate ipsa scribendum est prius. est itaq; salmantica ciuitas Lusitaniæ prouinciæ atq; in totius hispaniæ medio pene sita: super Amnem Thormē ad septentrionem: quæ ad meridiem longiori ponte transitum habet: in plano toto fere loco posita: quæ undiq; planicies & campos habet ingentes: formam prebet amphiteatri: hoc est orbicularem & rotundam: Situm quoque magnum complectitur. habet enim in circuitu passuum milia quicq; & secenta octaginta quattuor. Mœnia pinaculis duobus milibus secentisq; atque quinque & uiginti propugnaculis muniuntur. Cæterum fuit olim hæc ciuitas ambitu & circuitu longe minori angustiorique: Muri enim ueteres urbis atq; portæ hodie quoq; cernuntur: quæ quattuor fuere: quarum una ad flumen dicta est: alia sancti Ioannis castelli: Alia solis: & quarta diui Sebastiani. Postea uero aucta urbe creuerunt & mœnia & portarum numerus ciuitatis. Cum enim comes quidam nomine Raymūdus a quo plures huius ciuitatis uiri nobiles originem & genus habere huius regionis & fertilitatem & salubritatem experiretur: urbem hanc augere quamprimū curauit: his itaq; ciuitatem auxit: & nouis mænibus cinxit: atq; octo extructis portis ornauit. cum enim ciuitatem muris clauderet patentem reliquit

Rheda
Iumentum

Inquilinorum
numerus

Salmantica
ciuitas lusitaniæ
prouinciæ.
Salmantice
formæ.
Salmantice
circuitus.
Salmantice
pinacula
Salmantice
propugnacula
Portæ ueteris
urbis.
Comes Raymūdus

portam sancti pauli: item sancti thomæ: Sancti spiritus. Et portam ad Zamoram: ad Campum gothorum: ad uillam maiorem: diui francisci: & portam sancti uincencii: nam portæ ad flumen & sancti Ioannis (ut supra dictum est) ueteris ciuitatis fuere. Sunt igitur totius urbis portæ numero decem. Nam duæ quarum altera Diui Sebastiani altera solis dicitur urbe aucta intra & in medio fere ciuitatis remanserunt. Intra autem ciuitatis muros Regiones inueniuntur numero decem & septem. Vicos uero quos hispania calles appellat ultra centum numerauimus. Templum quoque & sanctorum ædes cum his in quibus christiani baptisate fiunt quadraginta quinque uisuntur. Ex quibus templum quod Diuæ Mariæ uirgini comes Raymundus quem supra memorauimus cõdidit ac dicauit: etsi neque pulchrũ neque magnum est satis ædificio tamen & turri excelsa inexpugnabile est: atque sacerdotum prestantia & diligentia qui diuinis ordine singulari funguntur officiis & inseruiunt multisque minoribus ac maioribus uel canoris organis cultum: maximum quidem ac celeberrimum iudicari debet. Huic preterea domui pontificali & episcopali decoratæ ac insignitæ dignitate omnes urbis totius ædes aliæ parent. quum enim supplicandum est huc omnes cuiuscunque ordinis sacerdotes tãquam ad matrem atque diuini cultus genitricem sua ferentes insignia conueniunt: hic semper omnes supplicationes decernuntur: hinc sacerdotes hynnos & sacra canentes ad urbem per sanctorum ædes lustrandam proficiscuntur. Huc denique reuersi suam quisque regionem domumque repetit. Fiunt enim in hac ciuitate mense maio supplicationes lustrationesque plures ueneratione singulari: magno sacerdotum numero: & ingenti populi multitudine. Huius etiam urbis templa diui francisci: Dominici: Augustini cæterorumque sanctorum sanctissime coluntur: & deuotissime frequentantur cum diuinis officiis: tum contionibus atque sermonibus doctissimorum religiosorum: quibus ciuitas omnis mirum inmodum plena est. Sacræ hic quoque domus ingenti ueneratione coluntur Sanctæ Ursulæ: sanctæ claræ: sanctæ helisabes: item uirginis mariæ dei genitricis: & sancti spiritus: quibus uirgines & castissimæ femine integerrime famulantur. Sunt & in suburbiis quoque sanctorum ædes & in locis urbi propinquis numero quatuordecim: ex quibus templum Diui iacobi inter ciuitatis muros & Amnẽ thormẽ. Item templum summæ uenerationis secundum flumen & inter hortos Mariæ dei genitricis quæ uega cognominatur quod cum ciuibus: tum uero his qui litteris inseruiunt quam maxime frequentatur ac colitur. Suburbia autem duo sunt: & utrumque ad meridiem. Alterum statim post ciuitatis mœnia. Alterum uero quod maius est trans flumen. ipsũ aut flumen tum aqua saluberrima: tum piscibus de quibus libro primo scripsimus est admodum celebre: aqua, n, adeo salubris est: ut quod

Portarum numerus.

Regionum numerus.

Templum diuæ mariæ

Supplicationes.

Ædes obsequiæ.

Virginum ædes.

Ædes in suburbiis

Suburbia duo.

Thormis laudes.

eunq; ea utatur quicqd in uisceribus totoq; corpore aut mali humoris: aut
 corruptionis contraxerit id per ulcera totum protinus expellat. Quam ob
 rem ciues omnes & ciuitatis coloni tum aquæ ipsius uirtute: tum aeris at-
 q; climatis salubritate (nisi malo uiuendi usu aut aliquo uiciorū genere cor-
 rumpantur) longissimo quidem semper æuo perfruuntur. Cæteri autem q
 studia ipsa excolunt: tum aeris mutatione (nam regionem mutantēs mutāt
 etiam complexionēs) tum uero thormis aquæ ui primis temporibus omni
 profecto tabo mundantur: ideoq; infestissimo scabiei pruritu ac diris & in
 numeris ulceribus maxime uexātur: postea uero malis depulsis humoribus
 saniozem atq; lætiorē uitam agunt: & multo litteris melius incumbunt.
 Transitur autem flumen faxeo ponte: qui in longitudine passibus quingē
 tis cōmensuratur: sexq; & uiginti arcubus fulcitur. Latitudo uero pedū est
 bisdecem. Pontis uero ipsius atq; ueteris ciuitatis auctor incertus: sunt ta-
 men qui Herculem fuisse putent: a quorum opinionibus non dissentio: cū
 presertim ipsius herculis quædam adhuc signa cernantur: in ponte namq;
 conspicitur animal: qui siue taurus: siue sit aper (certe enim dignosci nō po-
 test) uterq; ipsi conuenit: atq; etiam magis si leo fuerit: & supra pontem in
 mœnibus urbis ipsius quoq; herculis sedem uisam fuisse nobis affirmarūt
 eum litteris nomen eius indicantibus. Ciuitas autē est antiquissima: quod
 ex ædificiis quibusdam uetustissimis comprehenditur: & non nullis in lo-
 cis litteræ longissimi temporis conspiciuntur. Nomen tamē ciuitatis in an-
 tiquis scriptoribus non inuenio: nisi apud Tholemeum dumtaxat: qui in-
 ter recentiores potius numeratur. Sunt tamen qui salmanticam a sale dictā
 uelint: dicentes ciuitatem semel deletam sale insertam fuisse & uomere in-
 uersam. quod relatu tantum non autem scripturarum memoria narratur.
 Ego autem id affirmare non ausim: nam si a sale Salmantica dicta fuisset in-
 ferta sale & uomerem passa prius nomē aliud habuisse putaretur: quod ut
 supra dictum est nullibi reperitur: nisi fortasse manca dicta fuerit: quod eti-
 am nusquam legimus. Quam ob rem nomen ciuitati Salmantica ab initio
 impositum fuisse arbitramur. Sūt præterea in ciuitate & plura fora uenalia
 quorum unum (quod maius appellatur) est ualde ingens & in ciuitatis fe-
 re medio: cuius area quæ rotūdā pene formam prebet in circuitu mille &
 quinquaginta passus complectitur: habetq; uicos in se erumpentes nume-
 ro bisseptem: in quibus artes omnes mechanicæ coluntur. forum autē ipm
 Emporium est assiduū: in hoc enim macello semper omnia uenalia repe-
 riuntur: hic omne rerum genus ad humanæ uitæ usum necessarium inueni-
 tur: presertim singulis iouis diebus quum forum ipsum quam magnū est
 totum rebus uenalibus operitur. huc. n. pro tempore uenditū res afferūtur
 Cum aut carne uesci uon licet hic quodcunq; uoles pisciū genus iuenies: nā

Regionum
mutatio.

Pōtis longitudo

Hercules sal-
manticæ cōditor
Pontis animal

Tholemeus.

Fora uenalia
Fori uenalis
ambitus

Emporium.

Piscium copia.

Alofæ
Bifucci

Pipiones

Carnis Copia.

Tauricus ludus

Studia precipua quattuor
Parisiiorū studiū
Bononiæ studiū
Salmanticæ
studium
Euxoniæ studiū
Athenis olim
studium celebre.
Studiorum
differencia

Omnes discipli-
ne salmanticæ de-
monstrantur.

& si ciuitas amaris littoribus longe remota est: cum plurimis tamen nobilibus habitetur: tum ciuibus: tum inquilinis omne quidem huc piscium genus uehitur. Hic enim suo tempore Salmo plurimus: hic mustella frequēs quæ lampetra quoq; dicitur a lambendis petris (ut i primo libro diximus) Hic conger & pinguis & magnus: hic uenduntur Alofæ: hic tynnus interdum: atq; alii pisces non ignobiles quos Bisuccos hispania uocat. Abundat præterea hoc forum omni tempore & fluuialibus piscibus: quos Thoramis amnis prebet egregios: quorum libro primo mencionem fecimus: eosq; Barbones & Turtures appellauimus. Cum autem carnem tempus exigit: hic auium omniū maxima multitudo: Gallinæ enim: Capi: Perdices: Pulli gallinacei: & Columbini (Quos pipiones uocari licet) Auferes aliæq; aues innumeræ quibus uescimur mirum immodum semper abundant. Cuniculi quoq; Leporesq; aliæq; feræ quæ a uenatoribus capiuntur nullo quidem tempore desunt. familiaris uero carnis atq; comūnis tāta hic est copia ut quattuor ueruecum milia uno die Salmanticam preter agnos edosq; comedisse affirmare non dubitem. Omnium enim rerū huius ciuitatis ubertas mirabilis est ac pene incredibilis: presertim arborū fructibus omnis generis: & quod est magnopere mirādum in hac urbe æquo precio & uendūt & emuntur omnia. in hac quoq; fori maioris area atq; cāpo pluries quotannis Taurici ludi celebrantur: Equitesq; quorum splendore ciuitas illustrat bipartiti & hinc inde cōmissi troiam sæpe ludunt. Aliaq; spectaculorum genera strenuissime exercent. Sed iam de litterarum gymnasio salmanticæ urbis studioq; pauca scribere (ut polliciti sumus) in animo est. Cæterum studia quattuor inter christianos omnes precipua sunt maximeq; celebrantur Parisiis in gallia: Bononiæ in italia: Salmanticæ in hispania: & Euxone i Germania. Nam & si plura i his studia prouinciis colūtur: Hæc tamē quattuor precipua sunt & tāquā generalia. fuit olim athenis in græcia studium quoq; fama & disciplinis oīb⁹ admodū celebre: quod cū ciuitate funditus euersum fuisse ferunt. In hispania autem hispali studium prius (uti accepimus) fuit institutum: deinde sancti Isidori temporibus Palentiam transfatum fuisse ferunt. Postremo uero Salmaticam propter omnium rerum comoda & oportunitatem. Hoc itaq; studium omnium disciplinarum professionibus maxime cultum aliis quidem omnibus christianorum studiis non immerito antefertur: nam & si parisiiorum studium audiēcium numero & scolarium multitudine maius habetur: professionum tamen & lectio num copia salmantinum gymnasium non parisiiorum modo: sed alia quoq; gymnasia omnia longe excedit. Parisiis enim & euxonæ theologiam p̄cipue profitentur: Bononiæ ciuilia pontificiaq; iura monstrantur. Salmanticæ uero studium simul hæc omnia complectitur atq; alias omnes facultates & liberales disciplinas plenissime docet. Sūt præterea in salmāticæ gym

natio & græcæ & hebraicæ linguæ professiones. Caldeam autem & Arabi-
 cam aliasq; barbaras linguas ueluti non necessarias penitus contempsit: sūt
 in salmanticæ achademia professores omnium facultatum qui cōstituto cer-
 toq; stipendio profitentur numero sex & triginta: de quibus postea singu-
 lis & separatim dicemus: atq; etiam de his qui emeriti sūt & post annos ui-
 ginti laborum imunitates consecuti sine labore stipendia potiuntur. Nunc
 enim de domo ipsa gymnasii deq; cathedris & professionibus consequen-
 dis legendiq; ordine prius scribendum esse duximus. Gymnasium itaq; &
 litterarum salmanticæ ludus sic se habet: domus est magna pulchraq; & for-
 mæ quatriangularis: ideoq; & atrium quoq; ipsum idest deambulatio-
 nus qui etiam fixus dici potest quadratum habetur: tecta autem ipsius atrii
 arte elaborata poliori atq; aurea uariq; pictura Arcus ex candido lapide
 unus & triginta ueluti sustentacula quædam torquent & fulciunt. Post au-
 tem arcus & huiusmodi uestibula eiusdem formæ sub ioue impluuiū est: in-
 tus uero sunt Auditoria idest legendi audiendiq; domus numero octo plu-
 rimorum audienciū capaces: quæ sub gestis & pulpitis fixisq; subseliis or-
 nāt. est & sacer additus & sacrificandi locus ualde illustris & laquearibus au-
 reis conspicuus: ubi & res diuina fit & gymnasii pecunia uelut ærario custo-
 ditur: & rectorum atq; consiliariorum aliorumq; gubernatorum conciliū
 habetur. Supra uero hunc locum Bibliotheca est pulcherrima in cuius tecto
 cælum stelliferum ac sydera cunctaq; signa cœlestia sūma cū uoluptate spe-
 ctantium cernuntur. tectum autem ipsum totum undiq; lapideo clauditur
 ædificio. lucem tamen fenestræ specularibus clausæ lapidibus prebent. ante
 quoq; biliothecæ ianuam deambulandi & longior & pulchrior est locus &
 curriculum: ad quem ex inferioribus uestibulis breuib; scalis ascēditur. To-
 tius autem domus ipsius academix sūt geminæ portæ: quarum altera oriē-
 tem: & occidentem altera spectat. Sunt & hinc non longe alia quoq; gym-
 nasia: quæ minora uocantur: in quibus grammaticæ precepta a professori-
 bus publicis omnibus traduntur. hic quoq; dialecticæ & magnū & pulchrū
 nuper auditorium erectum est. Cui domus pauperum hospitalis admodū
 proxima est: quam gymnasii quoq; rectores ad pauperum studentium sub-
 sidium fieri uoluerunt. Quum autem professore aliquo siue moriente siue
 ab urbe discedente siue alio quouis casu facultatis alicuius legendæ fit inter-
 missio seu uacatio statim huius muneris intermissio rectoris & consilario-
 rū omnibus denunciatur edicto ut infra triginta dierum spacium quicumq;
 ad hanc dignitatem munusq; hoc competere uoluerint declarēt: & per gym-
 nasii Tabellonem conscribantur. Tum igitur oēs qui ad huiusmodi facul-
 tatē sese arbitrāt idoneos cōpetunt & cōscribūt: amicosq; oēs notos atq;
 ignotos ambiūt & honoribus afficiūt alliciūtq; & quibuscūq; modis pos-
 sūt illorum sibi animos & gratiam conciliant: ut sibi in adipiscēda digni-
 d

Professionum
numerus.

academiæ forma
Xistus.

Arcuum numerū

Auditoriorum
numerus.

Sacer locus
& sacrificandi

Bibliotheca.

Academix
portæ

Mos & ordo
consequendæ
cathedræ

Urna Dediscus
Suggestum
Pulpitum.
Salmanticē-
sis academiæ
professiones
Theologiæ
professiones
Ebraici sermo-
nis atq; salte-
rii p p fessiões
Iuris pontificii
professiones
Iuris ciuilis
professiones
Philosophiæ
professiones.
Medicinæ
professiones
Astrologiæ
professiones
Musiciæ p
fessiones.
Dialecticæ p
fessiones.
Rhetorices
professiones
Linguae græ-
cæ professiones
Grammaticæ
professiones
Professorū noīa
Caloca:
Britonius.
Rhoanus.
Ioānes mainari⁹.
Alfōsus scūsspūs
Frāciscus scōrū .
Antonius
coruegius
Emeriti docto-
res iure Comit es
& duces appellāf.

rate atq; comodo sua prestent suffragia. Cōpetitoribustamē interim singu-
lis singulæ legēdæ lectiones eiusdē facultatis a rectore tradūf: in quibus le-
gendis qui suffragia p̄staturi sunt itersse oportet oīno: alioquin suffragia
ri nō possent, lectis itaq; lectiōibus oēs iureiurādo sollēniter astringunt: ut
ei suffragiū p̄stent: qui sibi doctior ac melius legisse uisus fuerit. suffragia
tñ ip̄a secreto p̄stita lignea seruāt in urna: quæ latine dediscus appellāf: atq;
inde mox educta sua cuiq; numerāf: & cui plura reperiunt illi accersito om-
nia quæ ipsius gymnasii institutis cōtinēt ostēdūt: & ad ea obseruāda illū
iureiurādo adigunt. Quibus rebus iam cōfectis illum ad suggestum addu-
cunt & pulpitum: eiq; professionis possessionē cōfirmāt: quā cum semel ac-
ceperit uiuens amittere nō pōt: nisi eam ipse sponte dimittat aut in magno
crimine dephendaf: quinetiā si doctor uel artim liberaliū magister munus
hoc cōsequatur post annorū .xx. spacium iam emeritus & legēdi imunitatē
cōsecutus sine labore stipēdio potitur. Professiones aut huius academiæ p̄-
mæ sunt theologiæ diuinarūq; rerū quinq; in quibus una est sermōis ebrai-
ci atq; alia salterii: Iuris uero pontificii sunt sex. Ciuilis autē septē. Philoso-
phiæ quattuor: quarū una mores: aliæ uero rerum naturas edocent. Medi-
cinæ tres: desiderū quoq; motu & cognitione una: alia musicæ: Dialecticæ
tres: atq; rectorices una. Et una lingue græcæ: Grammaticæ quattuor. sūt eti-
am aliæ extraordinariæ plures. Hex autē oēs quas enumerauimus quoti-
die facultates exponunt: exceptis nefastis diebus: Nunc autē p̄fessorum no-
mina cuiuscūq; facultatis gradatim referre libet: ut eorum laudes & ab illis
quibus ignoti fuerint: & a posteris quoq; celebrēf. Sunt itaq; theologiæ &
de rebus diuinis p̄fessores in primis uir insignis magister qui caloca cogno-
mināf: atq; hic iam diu emeritus & laborum imunitatē consecutus est: item
alius qui diui dominici religioni seruit: nā caloca ordinis minorū est. Hic
autē p̄dicatorum uita quidem probus noīe Britonius: & hic item emeritus
tercius autem est concionator egregius ioannes: qui magister dicitur sancti
spiritus: & hic quoq; eidē religioni seruit. Hos autem sequitur quartus p̄-
fessor uir uere doctus atq; facuudus ferdinādus Rhoanus magister: qui in-
ter oēs hispaniæ uiros litteris excellentes quā maxime pollet. Hic enim di-
uinarum naturaliū: Moraliumq; rerū uerus iterpres. p̄fitef at theologiā io-
annes Mainarius licētiatus disciplinis liberalib⁹ uir doctus & p̄bus & egre-
gius theologus: atq; optimorū parētū ioānis & mariæ filius. Itē & alfōsus
cognomine scūsspūs: Cæterū emeritorū multā uterq; cōsecutus. Salteriū
at iterptaf licētiatus Frāciscus cui patria a sanctis appellata cognomē dedit:
uir quidē moribus: & uita honestissimus: atq; sacerdos & sacris reb⁹ dilige-
tissime fūiēs. Iuris at pōtificii p̄mus ē p̄fessor doctor antoni⁹ cognomē
to. cornegius: & ē hic qdē emerit⁹ ac ueteranus q cū aliis emeritis iure ip̄o co-
mites ac duces p̄nt appellari. Cæterū cornegius hic singulari quadā fortuna

ac foelicitate usus est: tres. n. uel optimos uno die filios alfonsum castellum Antonium cornegiū & Ambrosium lunā (se ipso patre patrono) doctoris titulis insigniri conspexit: quod quidem nemini contigisse nō dubium reor. Profitetur & ius pontificum alfonfus etiam benauentanus doctor insignis: qui Ioanni patri suo uiro doctissimo ac præstantissimo (de quo scripturi sumus cum de uiris litteris excellentibus loquemur) successit. item & doctrina & consilio præstantissimus doctor Burgitanus decreti & peritus & professor. profitetur in super facundia & scientia singulari pontificia iura Doctor egregius nomine Gonsaluus uilla sandinus uere doctus & iuris interpret. Item doctor cognomento Couillas uir magnæ doctrinæ & studii ipsius administrator. p̄fessionem eiusdem iuris possidet Oropesanus doctor: qui tempestate hac nostris hispaniæ principibus seruit in regia maioribus in rebus ac negociis: ideoq; dimidiū professionis eius populensis doctor uir non indoctus sortitus est. Itē & alfonfus lupus gornegii doctoris mulctæ portione potitur. Iuris autem ciuilis professorum primus est & emeritus Martinus abilensis clarus & doctor & eques: idest litteris & nobilitate: qui post suæ professionis immunitatē semper in principum nostrorum magnis negociis uersatus est: cuius nunc professionis mulctam paratinus licentiatus adeptus est. Secūdus autem eiusdem iuris professor doctor est insignis cui Sanctus Hisidorus cognomen est: & hic quoq; emeritus: q̄ in ciuilis iuris scientia omnium iudicio doctissimus habetur: atq; non doctrina solum: sed humanitate quoq; singulari atq; innocentia cæterisq; uirtutibus est ualde clarus: cuius mulctam doctor thomas consecutus est. profitetur item ius ciuile doctor cognomine uilla Vir doctus atq; uirtute præditus: cuius professionis partem ob eius absentiam ferdinandus licentiatus cognomine sanctus Hisidorus admodum iuuenis sortitus est. item interpretatur iura ciuilia doctor egregius Iacobus cui sicura cognomento est: qui tum doctrina: tum humanitate singulari & amicos erga omnes beniuolentia & amore plurimum pollet. Profitetur præterea ciuilia iura uiri duo admodum iuuenes: quorum alteri Alfonso: Alteri Laurentius caruaial cognomé est. Sed de iurecōsultis hætenus. Nunc de sapientiæ atq; rerū naturæ p̄fessoribus dicendū est: quorū primus & emeritus est Magister antonius philosophus medicusq; doctissimus: qui plurimū quoq; & eloquentia claret: cui successit in mulctā Petrus uictorianus. eiusdē etiā facultatis p̄fessor est Petrus legionēsis ordinis predicatorū & philosophus & theologus atq; cōcionator egregius: cuius natural' philosophiæ p̄fessionē Iacobus Mendus cordubēsis instituit: Cū gymnasii rector curā gereret: qui gymnasii quoq; ipsum plurimū nouis ædificiis adornauit. Moralis aut philosophiæ solus est p̄fessor Alfonso ualdiuesius ordinis minorū uir non p̄bus minus quā doctus, & disciplinarū artiū magister, Medicinā uero p̄fitef do

Tres uno die
fratres doctores
facti sunt.
Doctor bena-
uentanus
Doctor Bur-
gitanus.
Gonsaluus uil-
la sandinus.
Couillas ad-
ministratoꝝ.
Oropesanus
doctor.
Doctor po-
pulenſis
Alfonſus lupus.
Martinus
abilenſis.
Paratinus
licenciatus.
Doctor cognoſcē
Sāctus hisidorus.
Doctor thomas.
Doctor uilla
Licenciatus.
Ferdinandus.
Doctor sicura
Alfonſus ſtunica
Laurentius
Caruaialus
Magister ātoni?
Petrus uitorian?
petrus legionēſis
Iacobus mendus
Alfonſus
Valdiueſius

Gabrielus
docto
Ferdinan
dus doctor
Licentia
tus torres
Parrésis doctor.

Oropesanus
doctor
Andreas
Carmona

Alfonfus fan
ctusspiritus.
Ferdinandus
aluarus doctor

Alfonfus Titius.
Petrus gumelius

Adolfus
Petrus spinosa
Poeticæ & ora
toricæ lectiones
Triuiales lectores
Legendi spa
um & ordo.

Clessydra.
Legendi pncipiū.

Franciscus chirō.

ctor Grabrielus: qui reginæ doctor cognoiatur philosophus atq; medicus
fatis clarus: & qui hoc tpe i regia uersat curia nris hispaniæ principibus ser
uiens: quappter eius nunc medicinæ pffessionem Ferdinandus aluarus fra
ter eiusdem cognominis & licentiatus cognoie torres uicissim exponunt:
uir & in liberalibus disciplinis & in medicinæ experimētis satis excellētes
pfitetur medicā insup artem Gósaluus doctor nobilis qui Parra cognoiat
homo quidē tum doctus & grauis: tum etiā humanitate singulari sūmaq;
uirtute pditus. Astrorum autē atq; cœlestium rerum scientiā peritissime do
cet licentiatus cognoie torres uir & in astrologia cæterisq; liberalibus disci
plinis & in medicinæ experientia prestātissimus atq; in poetica facultate &
oratoria nō indoctus. Dialecticā autē pfitef egregie Oropesanus in medici
na doctor & in artibus liberalibus magister: qui duplici titulo dignitatis i
signitus & medicinæ & liberaliū artium experimēta quā maxime callet: est
enī uir sūmæ diligentix atq; acris ingenii. Hanc quoq; dialecticæ facultatē
acutissime pfitetur Andreas cui cognomento est Carmona liberaliū artiū
magister & egregius theologus atq; subtilissimus disputator. Itē docet hāc
quoq; facultatem Alfonso sanctusspiritus: interpretatur pterea facūdissime
rhetoricā Ferdinandus aluarus quem supra memorauimus: qui cum in cæ
teris oibus: tum uero in medicina emenētissimus est. docet insup musicē li
centiatus Iacobus cui cognomē est formosellus græce autē docet arius bar
bosus uir & græce & latine facundus demū grāmaticā quattuor publice pfi
tenf: Alfonso cognomine ticius magister in artibus liberalibus: qui artem
quidem ipam grāmatices quā optime callet. Item ptrus gumelius qui item
artium liberaliū titulos adeptus est: alii uero duo sunt minoris stipendii: al
ter adolfus p̄dicatorum ordinis: & Petrus spinosa alter honestissimus iuue
nis: nos deniq; ut ciuitatis uiris pstantibus: tum equitibus: tum cæteris oib
bus satisfaceremus & obsequiū p̄stado gratificeremur: Lectiones duas die
bus singulis alterā poeticā & oratoriā alterā iam decēniū interpretamur. Præ
ter hos quoq; plures alii lectores Triuiales publice pfitēf: nō tñ stipendio
ciuitatis. Sed mercede quācunq; ab auditoribus extorquere queūt. Profes
sorum autem huius academix quisq; ferme diebus singulis exceptis nefa
stis & iouis interdum unā diei horā lecturus est tantū: Hora itaq; horolo
gio pulsata uel notata Clessydra e domo sua pffessor egressus & in gymnasi
um pfectus atq; ingressus cathedrā & pulpitu ascēdit: & tantisper legit: do
nec sequēs pximaq; hora pulsetur. legēdi autē t̄pis incium est principiumq;
tercio decimo calendas nouēbris: pridie nāq; eius diei. i. die celebri sancti lu
cæ in gymnasio ipso re diuina diligēter pacta de litterarū statim comēdati
one & laudibus frequēti cætu atq; hoīum numero maximo cōcionaf in ma
gno auditorio: quo oīum mirū imodū ad lras capeffendas uolūtates atq;
ingenia hortatur & incēdunt: quo munere franciscus chiron noster uel opti
mus discipulus admodū iuuenis bis & eleganter & facūde fūctus est, qua p

fecta re oēs in diē crastinū alii ad exponendas: alii ad audiendas sese lectiones accigūt. Legit itaq; ex hoc tpe usq; ad septimo calendas iulias. tūc enim p̄fessores alios substituere lectores sibi p̄nt: uacationes uero & imunitates legendi sunt oībus quadraginta dierū. i. a sexto idus septēbris usq; ad quinto decimo calēdas nouēbris: quo tpe in ciuitate sunt nūdinæ hoc est feriæ & emptiones & uenditiōes imunes. tūc. n. oēs totius āni necessaria sibi cōparāt. Sūt & aliæ feriæ sexto calēdas iulias: quæ fiunt in suburbano trans flumen: ex quibus ciuitati magna comoda emolumētaq; pueniūt: tūc. n. ciues & mercatores oēs emendis uendēdisq; rebus ac mercibus & sibi ipsi & aliis oībus cōsulunt. Sed ut ad rem iā redeamus eorum q̄ lris incūbunt. Alii ueluti nobiles separatim & in magnis ædibus honorifice uiuūt: alii contubernale & nōnulli pupillare uitā agunt: atq; oēs quidē honestissime laboriosissimeq; uiuūt. Nōnulli tñ interdū (quod iuuentuti a scribendū est) ab honestate atq; officio discedūt: Et quod eos nō deceat imprudēcia quadā cōmittunt. Sed hoc tñ raro pauciq; faciūt. oēs. n. ad uirtutē potius ipsam nitunt: laboribus tñ qñq; & fessis oīs honestas cōcedere uoluptates & interponere solent: alioquin assiduos qdē mētis labores tolerare nullo mō possent: alii itaq; cithara: Aliiq; musices instrumētis utūt. Alii choreas exercent salmāticæ: & interdū Carthis imaginib⁹ pictis ludere solent. Alii scaccorū certamine delectāt: Atqui nō pecuniā: sed uel chirothecas uel aues comedēdas uel aliud simile qd̄ gymnasii nō p̄hibēt istituta. His igitur rebus studii labores fallentes p̄ suos gradus ad optatos honores pueniūt: Habitū grauē honestūq; gerunt. Cæterū gradus tres ascendere necesse ē: hiis: qui uere docti & lrarum titulis illustres esse uolūt: p̄mū itaq; bacchalarii: deide facto sciētix periculo q̄ repetitionē uocāt licētiati fiūt: Postremo uero pro facultatibus aut doctoris aut magistri titulis exornāt. Verū p̄usquā licentiati fiāt examē hoc est disputādi certamē subeunt: & itē antequā doctoris aut magistri nomen assumāt pecuniā nō paruā soluūt aliaq; munera & Dicteria iniquissima patiūtur. Gymnasii at̄ ipsius Cura & regimē pluribus incūbit Rectori primū cui oēs lris inferuiētes atq; etiā p̄fessores quæcūq; iusserit honesta tñ se se facturos affirmāt. Eligit at̄ rector atq; creat̄ ānuus idibus nouēbris festo sancti martini. quē die sanctæ cathelinæ in diui Nicolai tēplū extra urbem apud fluminis ripā pficiscentē oēs qui gymnasii institutis astringūt honorificētissime p̄untibus lictorib⁹ comitāt: atq; inde uespertino sollēniter officio pacto eūdē oēs domū reducūt: idq; quoq; diui Nicolai die celebri matutino tpe ad sacrificādū cōcionādūq; faciunt. Quiq; honores non imerito triūphales olim romanorū adæquare uidēt. Post at̄ rectorē ipm̄ uiginti uiri qui deputati appellāt. Studii quoq; curam gerūt. itē alii q̄ a consilio qd̄ p̄stāt cōsiliarii dicūt. Est p̄terea & gymnasii administrator & quasi questor qui ex studii cēsū ac pecunia p̄fessoribus stipēdia soluit: & oībus academix

Vacationes &
immunitates.

De studentum
moribus & uita.

Quæ sibi studē
tes indulgent.

Carthæ pictis
imaginibus.

Litteratorum
gradus

Dicteria
Quibus acade
mix onus icūbat

Lictores.
Deputati

Consiliarii.
Studii questor.
& administrator

Gymnarchus.

Academiae

Patroni

Bidelli duo

Aluarus lictor.

Hieronimus

ualdiuesus lictor

Petrus lupus

tabellio.

Gaspar tabellio.

Petrus Ma-

nuelus

Sobrinus.

Dux albanus.

Doctor couillas

administrator

Ioannes Sala

proquestor

Facilius salman-

tinis pffessoribus

stipendia soluun-

tur q̄ aliis

Conseruato-

rum academiae

nomina

Iacobus agnaius

comodis cōsulit. Cæterū huic studio maxim⁹ ē honor gymnasiarchus. i. oī
um studētū pfectus: q̄ magister scolasticus appellat. Hic. n. academiae fori
ius habet ac lris incūbētes (si qd acciderit) litigātes audit: i quos uitæ necisq̄
potestatē habet. Nā oēs q̄ lris iſeruiūt apud urbis p̄torē aut p̄fectū cōueniri
nō p̄nt. Sūt p̄terea huius gymnasii defēsores ac Patroni q̄ cōſuatores dicūt
eq̄tes urbis sex: q̄ si forte res postulauerit & fortunis suis & uitæ studii ho-
norē atq̄ comodū p̄ferre iureiurādo astrīgūt. Quā ob rē & ipsi quoq̄ stipē
dio potiūt. Sūt & lictores duo q̄ Bidelli nūcupāt quorū alter noīe Aluarus
diligētia sollicitudine amore erga studii utilitatē & comodū oēs qdē q̄ stu-
dio ipsi p̄desse querūt antecedit: ideoq̄ nō imerito hūc academiae ipsius pa-
trē atq̄ tutorē dixerimus. Est p̄terea uir & uita p̄bus fidusq̄ ac uerus amic⁹
bonorum oīum & amator & p̄tector: cui Hieronimus filius iuuenis opti-
mus & in iure pontificio bacchalaris successurus est. Alter uero noīe Hie-
ronimus Valdiuesus uir honestissimus atq̄ studii honoris amatissimus ē
Tabelliones quoq̄ & scribæ gymnasii ipsius totidē sūt: quorum alter noīe
petrus lupus assidue ciuitatē colit & oībus academiae rebus atq̄ negociis sēp
interest. Homo quidē maximæ diligētiae sūmæq̄ sagacitatis: & in hoc ge-
nere officii peritissimus: eloquioq̄ & sermōe hispano magnus orator atq̄
facūdus: & in agēdis causis forēsibus patronus egregius. Alter at̄ noīe Gas-
par uir optimus hoc tpe ioāni ferdinādi & helisabes hispaniæ siciliæq̄ xp̄i
anissimorū regum nostrorū filio principi clarissimo fidus comes atq̄ secre-
tarius officiū & obsequium diligentissime p̄stat. Rector at̄ p̄fuit studio an-
no quo opus cōponebamus Petrus Manuelus ferdinādi Regis & helisabes
reginæ Cōsiliarius: Alfonso matricalesis clarissimi doctoris eiusdē regis &
reginæ cōsiliarii filius gymnasiarchus uero & magister scolasticus qui (ut
paulo ante diximus) in oēs lris incūbentel ius habet & causas forēses audit
atq̄ diiudicat Guçterrius est ferdinādi regis hispaniæ Sobrinus atq̄ fœ-
derici albanī ducis frater: uir nō iustus minus & liberalis quā illustris: de cu-
ius nobilitate generis atq̄ uirtutis p̄stātia postea dicem⁹: cū de uiris illustri-
bus scribēdū erit. Administrator at̄ ē doctor egregius q̄ couillas cognōiat
de quo supra scripsimus. Atqui est huic p̄administrator & p̄questor Ioan-
nes cui cognomē est Sala: uir quidē ualde p̄bus & oī uirtute clarus: hic ita-
q̄ diligētissimus exactor ac fide singulari p̄notatus oēm gymnasii cēsū exi-
git: ex quo p̄fessoribus quotannis stipēdia soluit. Soluūt at̄ hui⁹ academiae
stipēdia multo melius atq̄ facilius q̄ aliorū i multis. n. studiis p̄fessores nō
minns i hūdo extorquēdoq̄ stipēdio: quā i legēdis lectiōibus laborāt. equi-
tes uero quos p̄onos & gymnasii Cōseruatores uocari diximus hoc loco
noīandi sūt: eorū itaq̄ p̄mus ē Iacobus agnaius eques & nobilitate & forti-
tudie admodū clarus atq̄ strenuus: q̄ & latinis quoq̄ lris ac disciplinis ma-
xime delectat: i eius itaq̄ domo nō arma solū: uerū etiā bibliothecā p̄notat

tā uidim⁹ tpe quo me p̄ceptore usus ē: quā ob rē me huiusmōi discipulū habuisse nullo mō penitebit. ille. n. mihi alter Cato romanus uisus ē: q̄ ī ætate grauiori lrarū græcarū cupidus athenas petiit. Secūdus at̄ studii p̄onus arius ē Maldonat⁹ scī iacobi ordinis miliciæ p̄fectus atq; comēdator. Terti⁹ Rodericus ē maldonatus: q̄ doctor talabricus fortitus ē nomē: ē. n. & ciuili scīa & cōsilio ualde clarus. Quartus at̄ ioānes cui cognomēto ē uilla fortis eques admodū nobil⁹. Quintus ioānes arius malodonatus clarissimus eques Sextus uero & ultimus Gometius maldonatus eques nō ignobil⁹. Cæterū duo p̄mi maiores. reliq; uero q̄tuor p̄oni & cōsuatores minores dicunt. Deputati quoq; t̄pis hui⁹ fuere at̄onius cornegius clarus doctor: martinus auilēsis doctor & eques nobil⁹. Iacobus doctor cui cognomēto ē scūs Hifidorus: doctor populēsis: doctor thomas. Itē magister ferdinādus rohanus magister at̄onius: magister scī spūs: magister adreas carmonēf: magister alfōsus ualdiuesius licētiatus cognoie torres: magister alfōsus titius. itē rodericus gusmanus iuuenis & generis nobilitate & lr̄is atq; oī uirtute clarissimus. ioānes pyreida archidiaconus salmātinus licētiatus ferrariēf: bacchalaris alfōsus mancianetus: bacchalari⁹ alfōsus parrēsis: bacchalaris Iacobus castagneta: bacchalaris tellius: bacchalaris Alcoccerius. cōsiliarii uelī nūc nobil⁹ ignoscāt: illorū. n. noīa quæ mō scire nō possū ī scda opis ædictioē cōscribemus. Sed de gymnasiū domo & rebus atq; īstitutis eiusdē hęc dicta sufficiāt. ē insup ī hac urbe & alia domus satis nobil⁹ ac memoria digna: qd̄ collegiū uocat: unde uiri quotidie lr̄is excellētes plurimi p̄ficiscunt: narrare possē hoc loco quot licētiatos: quot doctores: quot magistros: quot p̄sules domus hęc pepit: quos ad æditionē secūdā reliquo: differo etiā ī posterū & eos quos hoc tpe nutrit: ex q̄bus at̄iqor ē alfōsus licētiatus oropesannus: qui salmāticæ ī manicheos & prauos hæreticos inq̄sitionē & ius diligēter exercet. ē at̄ uir cū lr̄is: tū uero uirtutibus ualde clarus: & q̄ pat̄ri sui doctoris oropesani oībus ī rebus & uestigia & mores ac doctrinā secutus ē: ideoq; nō īmerito etiā benalcacceris p̄ses electus ē. Sed redeo ad domū: quā maximo sumptu Vir nobilissimus & uitæ integerrimus Iacobus agnaius hispalensis archiepiscopus ædificauit: censumq; constituit uiris studiosis & paupertate pressis atq; inopia rei familiaris laborantibus septemdecim: qui ī pōtificia iura & sacratissimā theologiam adtuendam. Conseruādāq; fidem catholicā: & ad opprimēdos hæreticos atq; manicheos oēs diligēter addiscerēt atq; exercerēt. Domus autē huius ordinē mores ac instituta referre longū quidē nimiū uisū est mihi: Ideoq; his omissis ad alia transeamus. Est igit̄ salmātica ciuitas uel tēplo diuæ Mariæ dei genitricis: uel gymnasio de quo plura diximus: uel hoc collegio precipue illustris. hęc enim tria ædificia preter cætera bibliothecis potissimū suis illustrātur & exornantur. Huius præterea ciuitatis fines atque contermini undiq; longius protenduntur.

Cato romanus
Arius Maldonatus
Rodericus maldonatus doctor talabricus.
Ioannes Villa fortis
Ioannes Arius Maldonatus
Gometius Maldonatus
Deputatorū nomina

Salmanticæ collegium.

Alfonso Oropefano.

Salmantini collegii conditor

Salmantinorum
pagorū numer⁹ .

- Villoria
- Arebalum.
- Olmetani
- Fonstiberii.
- Matricalenses
- Collareses.
- Fontidonia.
- Segouia ciuitas .
- Pagus noie
spinarius
- Villacasta.
- Saguntia ciuitas
- Barahona.
- Methymna.
- Coeli
- Almatia
- Gomara.
- Agreda.
- Cerberia.
- Alcama.
- Bilbilis.
- Thalamanca
- Bribega

- Almochera.
- Pastrana.
- Enzina.
- Tindilla
- Hocania
- Mora
- Oropesa.
- Maioritum.

& plenissime habitāt. Sigdē ciuitati huic fuiūt pagi (uti accepimus) supra mille ducēti: q ut āte demōstrauimus ciuitatē ipsā mirū modū opulentā ac diuitē faciūt. sed de salmātica iā urbe clarissima & hispaniæ totius ornāmēto singlarī hactenus. nā etsi de ea plura quoq; mēmoratu digna occurrēbāt oīa tñ silēcio ptrāsire fatius duxim⁹: ut lusitaniæ tadē sitū atq; oppida quæ dā p̄scribamus. Post ergo salmāticā ad oriētē solē Villoria statim occurrit: quæ licet nō muris cinta sit: cāporum tñ fertilitate atq; aquarū ubertate mēmorāda qdē uisa est. Hinc arebalū & Olmetū oppida p̄pinqua: nec nō & fonstiberii: & matricalēs albo uino diuites: a qbus nō multū distat methymna: cui cognomē est cāpus. hęc at & si pluries incēdiū passa est: soli tñ fertilitate & mercatorū comērciis ditissima semp ē & p̄stātissimis uiris culta. Hinc oriētē uersus collarēs & fontidonia colūt: atq; oppidū noie rupes fida cū oliuarēsibus. Ad meridiē uero Segouia est ciuitas admodū nobilis: hispanorū regū statuis atq; ædificiis pōteq; sūma arte cōstructo p̄celebris. hinc pagus est maximus ad passuū milia fere decē noie spinarius & cū eo duo alii ueluti suburbia ciuitatis: Alter uillacasta: & alter reacia uocatus. Sed ut in oriētē p̄grediamur post fontidonianos hęc regionē aquilonēs & tensæ populus incolūt: a quibus nō lōge Sagūcia ciuitas diuæ mariæ tēplo pulcherrimo distat isignis. hic sūt & barahonēs: Methymna cæli: nec nō Almatia moronēs: sironēs inde mōfacut⁹: & gomara acaci mōte gestis hercul notato & lacu p̄fūdissimo noie Agna nō lōge distāt. hęc quoq; regionē agreditani & aquilarēs cū aliis p̄multis oppidis incolūt: quibus p̄pinquū ē oppidū Cerberia balneis ualde salutiferis admodū celebre: quo salutis uoluptatisq; cā ex cornago: alpharo: hyangua nō lōge distātibus populis cōplures lauātū semp p̄ficiscūt. post at hęc magis in oriēte sunt p̄ter alia plura oppida p̄cipua alcama calathaiutū: qd qdā bilbilim eē sūt arbitrati martialis coci patriā. Itē oliua: almugna molaque. puincia at hęc ad hiberū amnē fere & cæsaraugustā nobilissimā maximāq; ciuitatē p̄tendit. Cæterū inferius ad meridiē plurima quoq; sūt oppida in quibus thalamāca colitur Bribega sublimiset castello & a quis nobil. Itē & ficta oppidū hisdē comōdis ornatū: & suritanū castellū: qd tagus abluit: & a canibus cognoīat. pro quibus magnus census exigit. hic & almochera a solis nobilibus colit: quæ neq; agricolas neq; pastores patitur. Et pastrana hic colit pulcherrimo fonte celebris. Enzina uero cum aliarum rerum fertilitate: tum piris regiis atq; grādioribus admodū celebra. itē uermingi maliscidon iis. his tindillani & mōdegii sunt p̄pinqui nūdinis & feriis diuites. Itē plicēs. Hinc aut occiduū uersus oppida sunt plurima inter que ea memoranda hocania chirotecis nobilis: cui hyppia oppidum est propinquū. Item mora atq; auris ædificium uetustissimum: Almonaciriū: Mascaracēs: cinthonii: Oropesani boroxēs salinis admodū celebris: ualdimorani maioritū oppidū nobile

Turrigionēses uelasci cognoīati: illescani: canalēses: & mōs aqlæ castellum aeriū. itē casa rubea & oppidū magnū albi uini copia & fama memoratum qđ scī martini uallis ecclīæ nomē sortitū est. & adretani cū castello uarolio nūcupato. itē fons salitani: nouēses: & mōs albanus cū populēsis & torregitanis: a quibus camarena nō lōge distat neq; barcitani cū oliēsis i his uero Toletana est ciuitas isignis ac nobil' quā tagus amnis totā pene circuit cæterū ciuitatē hāc nōnulli herculē cōdidisse uoluere: atqui ciuitas ipsa siue herculis siue cuius uis opus fuerit diuinū qđ auctore hīe meruit: siquidem tocius hispaniæ decus & ornamētū est ingens: est. n. cūctarū rerū copia nimīū foelix: mercatorūq; cōmerciis admodū diues: hoīum atq; equitū nobilitate & sacerdotū p̄stācia satis illustris: & cū aliis rebus inumeris: tū uero tēplo & pulchro & ingēti mariæ dei genitrici dicato cūctis fere ciuitatibus añponēda. Est p̄terea & archiepiscopali decorata dignitate: deniq; rebus oībus scīssima est & florētissima ciuitas: atq; ex p̄mis hispaniæ tocius urbib' una. Sed e lusitania magna tādē ad callaciā puinciā transeamus. Hic igi' libri tercii Gallaciæ descripto dabit iniciū.

LIBER TERCIVS INCIPIT. DE GALLACIA PRQVINCIA

Gallacia itaq; (ut postea dicemus) a galathis popul' nomen accepit. Cæterū galathe græce albi interpretat: nā gala lac indicat. habet at hęc puincia a meridie lusitaniā cui cōtermina ē: ab ea .n. (ut ante demōstrauimus) Durio flumine diuidit. ab occidēte uero ad septētrionē & oceanū ptinet. Ad orientē quoq; solē galliæ cōiūgit Cæterū galacia ab oceano & durii eruptiōe incipit: ubi p̄mū ē oppidū noīe scī Ioānis: atq; Ciuitas nobilis portus appellata: ex qua quidē: & gallorum aduētū lusitaniæ: & galaciæ ptē portus galliā dictā arbitramur. itē ē hoc etiam loco populus noīe Metosinus: uillacomes Viana: caminia: ualencia minii: Mōtani & melgarēses. uerū hęc quæ exposita sūt ad minium amnē tendunt & mare. Inter duriiū aut & miniū sūt hęc: Barcelli: gymaraneses: Bracensis ciuitas nobil' & p̄s lima: celoriconitani bastones cognoīati: lagnosenses: mōtani: cū uilla regia cognoīata. Itē oppidū Viseū: turris mēcorba: mirāditanis: meiēses: mogadorii: antianēses: frixū spatacinta noīatū: mōsilaris: brigatiū: clauitani: Duriiū at accolūt uiluestrēses: uillarenates: zamorani: toritani quorū oppidū quidā a gothis cōditū fuisse opināt: ideoq; & cāpū gothorū uocitāt. cæterū cū sine autore loquāt nō secus (ut puto) fallūt ac q zamorā numāciā dixere: nā & si zamora oīb' rebus satis ē nobil' satisq; potēs: nō tñ ullomodo cū antiq; nūmācia cōferēda ē: de qua paulopost referemus: ubi & quæ fuerit. Sed ut ad rē redeamus: habet etiā duriiū appositos tordefillanos & his p̄piquos septimācos: roanos: arāditanos: oppidū noīe diui stephani: & osmetanos cū suo burgo pōtipinillos cū bellicosissimis oli numātinis: qui nūc soriēses dicūt: Soria nāq; nūmācia ē: si straboni scriptorū & cosmographorū oīum pitissimo credim', siqđē scribit a nūmācia

Sanctus
martinus
Vallis ecclīæ.
Camarena
Toletana ciuitas

Portus ciuitas.
Metosini
Viana
Valentia.
Bracensis ciuitas
Viseum.
Miranda
Antiana.
Brigantini
Zamora
ciuitas
Campus
gothorum
Septimanca
Roa aranda
Numantia
Soria nunc.

ad augustā cesareā interesse stadia octingenta: quæ sūt ferme passuū milia centū: quātū oīno itineris est a soria ad augustā cesareā: hinc uero hoc est a cæsar augusta ad zamorā intersunt passuū milia ppe ducēta. Accedit ad hoc etiā quod numācia eodē strabone atq; plino testibus Celtiberorū ē ciuitas a quibus zamora plurimū distat. Bellū. n. nūmatinū celtibericū dixerunt: quod apud iberum amnē gestū est. Strabo autē de his scribens sic inquit eorum nobilissima ciuitas est numancia: quæ in bello celtiberico quod aduersus romanū populū gestū est uirtutē propriā ostētauit: quod uigesimaliter perdurauit ad annū. Cōplures. n. exercitus cū imperatoribus ad iternitionē de tracti. Nouissime autē numātini obsidione cinti diuturna paciētia tollerārūt: paucis dūtaxat exceptis: qui cedētes murū dediderūt. Et paulo post ait Numācia ab augusta cesarea quā sup Iberū sitam eē diximus abest ad stadia octingēta. Cōfirmat hoc etiā & plinii naturalis historiæ auctoritas: Cuius hæc sūt de Numācia uerba: Durius amnis e maximis hispaniæ ortus in pelondonibus: & iuxta numāciā: lapsusq; p areuacos uaccesq; disternatū ab asturia uectonibus: A lusitania callecis: a cantabris etiā populis bellum illud cantabricū dictū est. Liuius enī scribit. Scipio etiā Emilianus numancia urbē Celtiberorū in hispaniā substulit: quatuordecim ānis obsessam ppter desidiā militū: qui ad luxuriā cōuersi erāt: quos Scipio ad militarē disciplinā redegit: cū celtiberis gestū ē bellū a romanis per uiginti ānos quod cantabricū appellat: a cātabris populis in quo bello numācia suas ostētauit uires: nā duces quosdā supauit: & triginta milia romanorū illic cesa sunt a quatuor milibus hostiū. Cæterū Pōponius Mella tarraconēsi puinciæ numāciā ascribit. ait. n. urbiū de mediterraneis in tarraconēsi clarissimæ Pallācia & nūmācia fuerūt: Nunc est cesaraugusta in lusitania emerita in bethica astagi: hispalis & corduba. Sed iā reuertēdū est unde digressi sumus: Septimācis itaq; ppinquū est oppidū magnū atq; nobile noīe Vallisoletū. Est autē oppidū cū artib⁹ mechanicis: tū liberalibus disciplinis atq; studiis illustre: oīum rerū copia foelix: mercatorū cōmerciis diues: sanctorū edibus & collegiis satis ornatū: adeoq; & si ciuitas nō est multis tamē ciuitatibus pferēdū: a pncipibus psertim: qui nullū fere locū q̄ hūc libētius colūt: hoc. n. sibi ueluti domiciliū statuerūt & semp frequētant a quo Donia nō lōge distat. itē pallēcia ciuitas nobilis: hāc ego eē reor quā Plinius: Strabo: & Pōponi⁹ pallāciā uocat. Hic quoq; torquemata colit: Palēciola. itē turris morgia atq; turris altera cognomine battonia: Villalonēses: Concha: Villalpādū: Maiorici: Valderēses: Sagaonii: Bizerrilēses: Barcialēses: Masillani. Benauētū oppidū nobile & oī fertilitate clarū: aquis foelix: & piscium atq; turturū pstatissimorū copia & bonitate laudabile: est & nobilissima q̄dā domo quā Rodericus pemētellus Comes egregius edificauit memorabile. domus at de p̄mis hispaniæ ædibus ad cuius laudē ac memoriā n̄rum

Strabo.
Plinius.

Plinius.

Liuius

Hispanorum
uirtus in bello
Pomponius
Mella.
Precipue cuiusq;
puinciæ ciuitates
Vallisoletum

Donia.
Pallencia ciuitas.
Plinius.
Strabo.
Pomponius
Palenciola
Benauentum.
Comes
Rodericus

extat epigrama: qđ cū de ipsius roderici comitis illustris laudibus ac p̄stātif
simis uirtutibus dicēdū erit his oīno apponemus. Sūt p̄terea in hac regiōe
castrū mōciū: amuscitani: fromestani: carrionēses q̄ comites cognoiant: A-
storgitani: ferrariēses: cū aqlarē sibus q̄bus cognomēto est campus: melgarē
ses: q̄ ferramētales denoiant: balbasitani: paretani nauēses dicti. Aqlarēses
alii: methina rosca cognoīata quæ oīum rerū copia semp̄ ē uberrima & nū
dinarū cōmerciis ditissima: & rebus deniq; oībus ad uiuēdi usū necessariis
felicissima sēp̄ ē. post at̄ occurrūt ualdinebritani: uillabraxima: turrissumia
Villagarfiæ & uronia oli diutius mauris obsessa nec expugnata tñ. itē oppi-
dū uillaiacobi noīatū. Et legionēsis ciuitas īsignis atq; tēplo pulcherrimo
ualde celebris. huius. n. ciuitatis tēplū sūma atq; politissima arte p̄fectū & ī
genio cōditū: cui toti⁹ hispaniæ tēplo cedere debeat nō uideo: nā etsi tēplū
qđ tēpestate n̄ra hispal̄ edificat oīa alia magnitudine p̄stat: Sitoletan ū etiā
cūctis aliis est ditius: Si cōpostellanū oībus fortius hētur: legionēse tñ pul-
chritudine singulari merito qđē cæteris oībus ē añponēdū. In media at̄ re-
giōe ē burgitanorū pulcherrima ciuitas: comerciis mercatorū & rebus aliis
p̄multis diues ac nobil̄ cuius etiā ecclesia ē celebris apud quā Sículus qdam
eques īsignis q̄ p̄ ferdinādo hispaniæ siciliæq; rege militabat ī bello fortiter
occubuit noīe Calseranus: cui scā pax cognomento fuit: ad cuius memoriā
extat epithaphiū frācisici spinolæ siculi.

Hic iacet armipotens e sanguine natus Equestri:

Qui titulum sanctæ quam bene pacis habet.

Namque suo meruit: Coluit quoque tempore pacem:

Hectoreus bello: cæsareusq; fuit.

Heu heu nec certans cecidit: sed fulmine sæuo:

Non iouis: inualide concidit ille manus.

Viribus hostilem dum prestans scandere turrim

Magnanimus uoluit: fossus ab igne redit.

Huius quoq; regiōis ē castrū cæsaris: Cauiēses: oppidū noīe friēse: bellora-
tēses: cerefani: beruescani: ōniēses: & q̄ntanillēses optimis frugibus diuites
pācoruini: sagiani: methina: pomaria & aliud oppidū friēse. In iberi at̄ mar-
gine oppidū scī dñici: nagerēses: oppidū pharū apud amnē hiberū: itē brio-
nēses: nauaretani: groniū: Calagurritani: alphonones: oppidū triuiniū: har-
netani: erzēses: quellitani: eutolēses: oppidū p̄xanū: Enthifones: anguēses
: magania: munillēses. Sūt p̄terea celtiberorū populi iberū amnē uersus cō-
plures: ex q̄bus Tula ē ciuitas nobil̄ & opulēta quæ nūc tutela uocitaī: cortē-
ses: oppidū ripaforata: cascātini: corellēses: fiterones: diui bernardi domo
& religiōe īsignes: q̄bus p̄pinqua sūt balnea saluberrima: a q̄bus mēsa qđā
ex cādido lapide nō lōge distat: que celtiberos & citeriores ulterioresq; diui-
dit hispanos: hic. n. nauariæ aragoniæ: & ulterioris hispaniæ terminus ē. ī
qua quidem mēsa ut fertur reges tris in suo quisq; solo sedēs sepe cenarunt

Fromesta

Astorga

Melgaria

Paretani.

Methymna.

Rosca.

Vronia.

Legionen-

sis ciuitas

Quattuor hispa-

niæ p̄cipua tēpla.

Hispalense.

Toletanum.

Compostellnū.

Legionense.

Calseranus.

Eques Sículus.

Franciscus

Spinola.

Epitaphium

Castrū cæsaris.

Methymna.

Pomaria

Nagera

Calagurium

Prexanum

Tula ciuitas.

Trium regum

Mensa comunis.

Nauariæ

Regio.

Arago prouincia

Orensis & oluca ciuitates

Monfregium
Finisterræ
Bethatium

Compostella
ciuitas

Astures populi
Ouitanorum
ciuitas
Rupes europæ
Strabo.

Pleutauri
Bardiete
Allotriges
Plinius,
Strabo,
Polibius
Lepuscua
Zomaia,
Ascotia
Biscaia
Placentia
Bilbilis
Ordonia ciuitas
Victoria ciuitas.

Ad septentrionem autem & oceanum exminii amnis eruptione uersus orientem solem primum sunt gardeani: & tuia ualenciæ opposita Saluaterra: Ribadeuiani: Orensis ciuitas nobilis & oluca antiquissima ciuitas & fortissima ualidisq; munitissima muris atq; uelut foelicissima balneis. A minio quoq; remota sunt hæc: Villanoua quæ fertur infantium: & cella noua: ite mof regius: Maris uero lictora colunt brionenses: Vigonenses: Gangetani: rotundula ponsuetus: populenses: Villanoua: portus nouus: Grobenses: carilenses: patronates: murani: Noia: Finisterræ: Lagetani: Coronenses: Bethantium: ponsniueus: ferrolenses: Oppidum nomine sanctæ mariæ: Viuerones: Ripadei: A maris autem lictoribus remota sunt hæc: Oppidum cui nomen est diuus martinus: ciuitas quæ uilla maior appellatur: Villalbani castrum regium: Sarreani: Millitum: Oppidum nomine portus marinus: & Compostellana ciuitas gallaciæ prouinciæ caput atq; hispaniæ totius ornamentum uel maximum. Est enim & archiepiscopatus titulo nobilis & diui iacobi numine & templo ualde insignis atq; omnium fere xpianorum aduentu qui undiq; ad huius apostoli uisitanda limina munera & uota soluentes quotidie confluunt admodum celebris. Sunt etiam in hac regione oppida alia permulta: quibus omissis ad alia progrediamur. Incolunt etiam prouinciam hanc & Astures populi: in quibus est Ouitanorum nobilissima ciuitas: Auilenses: Ripi sillani: Gigionenses: Villadeliciosa: Planenses: Tangetani: Rupes europæ: prauiani: Gradetani: Aliiq; plures sunt populi quos ob nominum inconsonantiam relinquimus: uereor enim sicuti & Strabo de eisdem populis ait explicandis abundare nominibus: ne iniucunda reddatur ipsa descriptio. nisi cuiuspiam uoluptatis loco fiat: cum ad aures perueniant pleutauri: bardiete: Allotriges: cæterisq; deterioris & deformioris appellationis homines. Plinius autem huius regionis populorum & item Strabo: Polibius: & alii plures alios uacceos: alios carpétanos: alios uectones: alios aliis nominibus appellarunt. Ad aquilonem uero & mare uersus sunt etiam populi plures: quorum ciuitas ac prouincia uulgo lepuscua uocatur hoc tempore: ex his aut maris lictora incolunt fons rabidus: & oppidum diui sebastiani: Pasagium: Gnetarienses: Zomaia: Debani: motricenses: tolosani: uillaliberalis: oppidum securium: haspetiani: Ascotia: Elgoibarenenses: Eibarum: Elguettani: Vergaréses: Monsdraconius: huic alia est quoq; Contermina prouincia: quæ hispano sermone Biscaia nuncupatur: & hos etiam maritimos populos habet: Ondarnam: Lecaicum: bermeum: Placentiam: Bilbilim: portugaletum. A maris autem semota lictore sunt hæc: Durangum: Elorrienses: marquimates: & ordonia ciuitas: Billarones: munquenses: & rabeciani: hinc aliquanto semoti sunt uictoria ciuitas: Saluaterra: Villaregia: Iuarenenses: Mendosini. Ab his etiam parum distant balmesetani: Castrum urdialense: Laretani: Maritimmi: Santillanenses: Santa-

drum maritimum: & oppidum nomine sancti Vincencii: quod etiam bar-
cheria cognominatur. Atqui plura de gallacia prouincia scribēda supererāt
oppida relatu nō indigna: quibus relictis ad alia reuocamur. Quare si unū
hoc de gallacia proposuerimus ad tarraconēsem prouinciam statim trāsgre-
diemur. Homines itaq; Gallacia bellicosissimos fortissimosq; gignit: qđ
cum scriptorum testimoniis: tum uero ipsa rerum experientia maxime cō-
probatur. Nam de callecis uerba sunt hęc Strabonis. Galleci autem nouis-
simi montana habitantes ut plurimū: unde & bellacissimi & subiugatu dif-
ficillimi: etiam ei qui lusitanos superauit cognomen prestiterunt & per hos
ce annos maxima lusitanorum pars ut calleci uocitentur comparati sunt &
nostra præterea tempestate plurimos quidem callecōs & fortissime & ani-
mosissime belligerantes uidimus: tam etsi bellica omnino uirtus omni-
bus hispanis peculiaris & innata sit ac propria. Nā & Strabo quoq; de gal-
lorum & hispanorum pugnandi uirtute more & ordine scribens: Sic inq;.
Quam ob rem eorum facilius desolationes euenire contingit: cū gregatim
inferantur & totus simul exercitus: & uniuersis potius excitetur habitaculis
cum ab aliis ualidioribus eiiciantur. Hos romani minori negocio quā his-
panos subiugarunt. His enim antea bellum inferre incipientes nouissime
finierunt. Illos autem medio in tempore cunctos debellauere penitus: qui
intra rhenum pyreneosque montes iacent. Nam qui gregatim totis copiis
irruerant: gregatim simul debellabantur. Hispani uero prelia partiti uires
uti depositum seruabant. Alii alio tempore aliisque in partibus latrocinandi
more belligerantes. Sunt igitur omnes hispani natura bellaces. Equitatu
quam peditatu longe prestantiores. Ab hisce romanis optimus adest equi-
tatus: Semperq; in borea atq; Oceano proprioeres conferendis pugnis au-
datiores. Sed iam ad tarraconensem regionem tandem reuertamur.

De prouincia Tarraconensi

CAeterū tarraconensis prouincia suū A tarracone ciuitate nobilissi-
ma nomē accepit. A derto saq; icipiens & iberico mari ad iberi-
fōtes & oceanū septētrionalē iugaq; perinei mōtis atq; aquita-
niæ fines disterniat. Est at regio igēs. hispania. n. prouincias q̄tuor aplissimas
cōplectit Bethicā: Lusitaniam: callaciā: & tarraconēsem. Duas uero cartagi-
nensem & Tingitanam paulo minores. Plinius autem tarraconensis prou-
inciæ situm sic etiam describit. Ait enim in Europæ descriptione tarraconen-
sis autem hinc affixa pirineo totoq; eius a latere decurrens & simul ad gal-
licum oceanum iberico mari transuersa se pandens Solorio monte & oreta-
nis iugis carpētanisq; & asturū a Bethica atq; lusitania distinguitur. Prima
igitur tarraconensis prouinciæ ciuitas Dertosa est: tam etsi in iberi Amnis
ripis ad occidentem sita sit: quapropter lusitaniæ pars esse potest: Distat at
a mari passuum milia fere quinque. Sunt etiam hisdem ripis iberi ad orientē

Gallatiæ.
Homines
bellicosi
Strabo.

Strabo

Gallorum &
hispanorum
Pugnandi
Differentia.

Tarraco ciuitas
Dertosa ciuitas

Plinius.

Dertosa

Caspa

appositi Caspenses: Quintanii: alcalenses: Iberi cognominati medianenses
pinenses: fontani: Alphagiarenenses: & Augusta caesarea nobilissima & opu-
lentissima ciuitas: quae mihi paucis diebus perspecta adeo quidem digna uisa
est: ut cui cedere debeat hispanarum urbium non facile possim diiudicare.
Nam & si quibusdam hispaniae urbibus anteponebatur non est: minus tamen post ha-
benda: Est enim ciuitas cum rerum omnium copia & Edium uicorumque praestantia &
magnitudine: tum uero campis: commerciis: Equitibus & litterarum studiis: & ar-
chiepiscopatus dignitate satis illustris: & celtiberorum omnium caput ac decus
amplissimum. hanc tamen imperator Caesar Augustus edificasse fertur: quod &
nomen ipsum uideatur asserere. Dicta est. n. Caesar augusta Plinio Straboneque tes-
tantibus: nunc autem barbare & male loquentes saragosam uocitant. Hinc autem
uersus oceanum septentrionalē plurima occurrunt oppida: populique frequen-
tes. Sunt. n. Argnetani: balterrani: Villaliberalis: marcilienses: oppidum per-
alta: funenses: falcitani: Andosilla oppidum nomine sancti Adriani: Azagienses:
Miranda lerinenses: Viana nobilis & bellorum patiens. Hec. n. bellis assidu-
is concussa uelut ariminum: quod quotiens romae fortuna laceffit primos bello-
rum impetus excipit: nunquam quiescit. Quare Vianae ciues non secus atque A-
riminenses deplorare iure queunt: dicentes.

O male uicinis haec mœnia condita iberis

O tristi damnata loco: pax alta per omnes:

Et tranquilla quies populos: nos praeda furentum

Primaque castra fumus: melius fortuna dedisses

Orbe sub eo sedem: gelidaque sub arto

Errantesque domos: quam lacu claustra tueri

Est. n. uiana media: quae diuidit ulterioris hispaniae & citerioris ac celtiberiae
regionis fines: cum itaque utriusque regionis principes armis contendant Viana ipsa
primos ictus sustinet. Hinc non multum distant oppida duo: alterum diui Gre-
gorii nomine: alterum sancti uincencii. Item aliud custodia dictum. Sunt & sexma-
ni: medauiani: Artaxonenses: Mindiguria: Pons reginae: arconenses: ciuitas
nomine Stella: Abarciuca: Munarriceses: Echarritani uartenenses: asianenses: Ra-
gani: oppidum nomine diuae mariae oliuae: ubi religio & templum diui Bernardi
magna ueneratione colitur: Morillani: quibus cognomēto est fructus: Meli-
denses: Carcastellani: Sanguisani: petillenses: Vxuenenses: Carofani: Olita-
ni: in quibus quedam sunt aedificia adeo insignia ut nullis pene aliis in orbe to-
to cedere debeant: Tegulis contacta plūbeis. Item est oppidum fatallesiū: in quo
Palatium quoque cernitur maximum: cuius camerarum numerus anni dierum numerum
uincit: huc prope sunt poitani: barasuanenses: unsienses: trebenses & palatium nomine
baraim. In his autem Popilō ciuitas insignis & quasi pompiopolis ut Plinius
Straboque testatur. Quare & poppei magni opus esse non dubium reor. Item sunt
Eguetani: mos regal: uillauani: rasuitani: aoienses: balderones: burguetani

Augusta caesarea

Augustae caesa-
reae conditor
Plinius
Strabo.

Miranda
Viana

Viana trium re-
gionum finis
Pons reginae
Stella ciuitas

Oliti aedificia
pulcherrima.

Domus multarum
camerarum
Popilon ciuitas.
Plinius
Strabo.

Item sancta maria rontiolinis religiōis diui augustini atq; ordinis celebris in hoc. n. tēplo plura sunt memoratu dignissima de duodecim gallorū paribus: quæ cā breuitatis omittimus. Sunt hic & aguerriēses: Irauerritani. itē oppidū noīe sancti ioānis pēdis portus cognoīatus. Est autē hoc in Mōtis cuiusdā radicibus positū: qui habet in ascensu passuū milia quindecim: & undiq; fontibus uberrimus est: ibiq; ferrū plurimū effodit. In iugo at. & cacumine mōtis ipsius cāpus est & amenus & uiridis semp: cū templo cui cognomēto est Caieta: ubi demū roldanus siti pugnās extinctus phibet. Sūt p̄terea hic aritaones: carrēses: mōselonēses: Arcibalēses: stauatini. Itē oppidū noīe scī Pilai cum duobus palaciis ingentibus atq; magnificis: quorū alterū Olgramoniū: & alterū lusa nomē tenet. Ex augusta at cæfareā ad oriē tē p̄ mediā fere regionē sita est Isca ciuitas: quæ nunc osca nuncupaī: baluastrēses: mōsonēses: Iacetani: a iacca puincia noiati: tamaritani: balagueriēses: populēses: Alphaxarim: offerēses: oppidū cui cognomento est scā lucia burgilarēses oppidum fraga: Ilerda ciuitas celebris supra sicorim amnē posita l̄rarum studiis aliisq; rebus plurimū illustris: apud quā petreius & affranus pōpei Duces a cæfare debellati fuere. Inde semotū est oppidū noīe belpuchium: Tarracēses: cerueritani: Iorbēses: populenses alii: pierēses: Martorellani. Ad meridiē autē & maris lictus Tarraco ciuitas ē nobilissima: quæ ut supra demōstrauimus huic puinciæ nomē imposuit. Cæterū magnifica hæc ciuitas a scipiōibus teste Plinio cōdita fuit. est at & maris portu & patriarchatu p̄stātissima & optimi uini genere lætissima. hinc enī olim uinū quā optimū romā mittebaī: qđ cāpano emulabaī. unde ait Martialis. taraco campano tantum cessura lyeo: Me genuit tuscis emula uina cadis. Et Sillius italicus. Dat tarraco pubem uitifera & lacio tantum cessura lyeo. Supra quoq; eodē lictore Barchinona sita est pulcherrima oīum ciuitatum: oīum q; olim ditissima: hoc at tpe p̄pter bella aliquātū opibus exhausta. Hæc uero cum p̄ se satis laudata sit atq; illustris (nā fama quidē eius nullis in terris audita nō est) a me laudari supuacaneū putauī. Adde quod si eā forte comēdare uelim potius mihi quidē uires deficiāt: quā ut eam recte laudare queā. In ea enim nihil nō laudabile est: huius at ciuitatis iniciū & auctorē nō certo reperire potuimus: nā de nona barca quidā quicquid fabulā nobis sane non placet: hanc deniq; Bocatius ut libro primo diximus barcinū uocauit: Dionisius uero alexādrinus barcelonā appellauit. Sūt & in hac regiōe quoq; Cardona: praten ses: sanfona: pallēses: urgelenses: Viquitani: popletani: Eunenenses. Versus autem solis exortū sterliquitanorū oppidū cum castello in excelsio loco posito. Item mōsorius: & blanes oppidū maritimū satis nobile. Hæc. n. regio undiq; fructiferis arboribus consita est ac piscibus uentionibusq; admodū foelix. post hæc at Hierona est ciuitas nobilis: in cuius tēplo altare quoddā totū gemātū & uariis plurimisq; preciosis lapillis or-

Sancta maria
Rocilionis.

Mirabilis mon
tis altitudo

Caieta

Olgramonium
& lusa palatia
Osca ciuitas

Iberda ciuitas.

Tarraco ciuitas

Plinius.

Martialis
Syllius.
Barchinona.

Bocatius.
Dionisius.
Cardona
Blanes
Gerona ciuitas

Geronæ
ara diues
Purpurianum

natissimū ac fulgentissimum uidimus. hinc non multum distat oppidum magnū ac nobile: qđ purpureanū nostri seculi hoies uocant. Ego uero purpureū dixerim: p̄sertim cū in eo purpura fiat. Est at oppidū satis clarū satisq; foelix: & rebus oibus abundans. Nā & si amari nō nihil semotū est: magnū tñ ex pelago prouentū atq; cōmercia plurima semper accipit. Hinc aut ad palmā oppidū finit hoc hispaniæ latus: quod galliæ cōiungit. Tam & si narbonēsem quoq; prouinciā hispaniæ quidā ascripserūt. Sup̄sunt itaque huius prouinciæ populi plures qui oēs cōprehendi non p̄nt. Itaq; de his q; plenius uidere cupiat strabonē. atq; Pliniū consulat apud quos latius omnia descripta sunt.

De prouincia Cartaginensi.

CENIO nūc itaq; ad Cartaginensem puinciā: quæ a cartagine noua quā p̄ni teste Plinio cōdidere nomē sortita. Regio aut nobilium populorū cæterarūq; rerū p̄stantia nobilissima: & quæ a cartagine noua ad dertosanos usq; protenditur. Ipsa aut Cartago ciuitas cum cæteris rebus: tum maris portu foelicio est. Cuius aut portus qualis sit ex ea Virgilio descriptione colligi facillime potest: in qua inq̄

Plinius.
Cartago &
eius portus.
Virgilius

Est in secessus longo locus: in sola portum
Efficit: obiectu laterū quibus omnis abalto
Frangitur inque sinus scindit sese unda reductos.
Hinc atq; hinc uastæ rupes geminiq; minantur
Ni cœlum scopuli quorum subuertice late
Aequora tuta silent: tum siluis scena coruscis
Desuper horrentiq; atrum nemus eminent umbra
Fronte sub aduersa scopulis pendentibus antrum
Intus aquæ dulces uiuoq; fedilia saxo
Nimpharum domus: hic fessas non uincula naues
Vlla tenent unco non alligat anchora morsu.
Nam & Seruius & Laudinus p̄ tepothesiā. i. fictā loci descriptionē ad hūc portū uirgilium alluisse tradiderunt. Cum hic locus in affrica nusquā reperiatur. Hic præterea portus a Syllio italico sic describitur.

Seruius
Laudinus
Syllius.

Cartago impenso naturæ adiuta fauore:
Excelsos tollit pelago circumflua muros:
Artatas ponit fauces: modica in sola claudit
Quam titan ortu terras aspexit eos.
Duo enim hispaniæ portus fama ferūtur insignes alter nouæ cartaginis: & apud callicos alter oppidi Coronēsis. Sunt etiā in huius maris lictoribus ad orientem helchitani: Alicantenses: Denia: oliuenses: oppidū Gandia & Valētia nobilissima ciuitas: quæ a mari ut Plini⁹ & strabo tradūt trib⁹ passuū milib⁹ remota est. Cæterū hæc uel inter p̄mas toti⁹ hispaniæ urbes anu

Duo hispaniæ
portus insignes.
Coronēsis port⁹
Gandia
Valentia ciuitas
& eius laudes

meranda est: uel nullis postponenda. Hæc namq; uel sola ciuitas uiuēdi ordinem singularem sibi instituit ac seruat: hæc suis & honestissimis morib; ac institutis sūmā inter ciues pacem & cōcordiam tuetur: hæc lites & iurgia rarissime uel potius nunquā sustinuit. hæc sola fere ciuitas spurcissimis pestilentissimisque sordibus caret. Sūma namq; mundicia magnaq; uerrendi solertia diligentiaq; saluberrima semper est. demū equitum numero ac fulgentissima nobilitate est: mercatorum cōmerciis ditissima: mechanicis artibus cultissima: hortis plurimis amænissima: hoīum ingeniis clarissima. nā in spectaculis quidem celebrandis atq; exhibendis: tum sumptibus tum in dūstria & ingenio unica profecto in toto orbe terrarum semper aptissima gens. Est enim opere precium Valentinis ipsos inspicere diem christi corporis celebrantes: aliorumq; cælitum sacra lustrationesq; faciētes. Qui quoq; die sancti mathiæ sūma humanitate atq; diligentia supplicantes omnes ad locum quendam proficiscuntur: ubi eorum cadauera iacent: quibus crimina mortis causa fuere: atq; ea siue suspenso siue iacencia suscipiunt: & feretris imposita ad sacrum deuheūt locum: ubi sacrificiis orationibusq; honorificentissime sepeliunt. Idem cum aliquis contra ius & uetitū quid admiserit: quā ob rem iure reus morti destinatur: hūc omnes: tum milites: tū sacerdotes precipui diligētissime usq; ad mortē comitāt: eum consolādo & prope æque dolendo: adeo ut ille multo quidem patientius oppetere mortem uideatur. multa deniq; fiunt a ualētinis egregia facinora: de quibus uolumen imensum confici posset. Quam ob rem his quæ de Valencia florentissima ciuitate nūc altera sagunto dicēda erāt omissis: ad propinquā huic & antiquissimā Saguntum memoratu dignissimā deueniendū est: quæ quidē cunctis laudibus illustranda est. fuit. n. prestantissima & clarissima ciuitas atq; populo romano fidelissima. Nā cum sematui populoq; romano p̄staret obsequiū: & ab annable & cartaginensiū exercitu oppugnaret: deleri penitus maluit: quam a populo romano deficere. Cæterū ut saguntinorū uirtus costātix p̄spici & cognosci queat: Liuius quidē de his loquēs audiendus: Qui de saguntinis hæc refert. Et iam oīa trans iberum p̄ter saguntinos cartaginensiū erāt: cum saguntinis bellū nōdum erat: cæterum belli causa certamina cū finitimis ferebātur: maxime Turdetanis: quibus cū adesset idem qui litis lator nec certamē iuris: sed uim queri appareret: legati a saguntinis romā misi auxiliū ad bellum iam haud dubie iminens orantes: consules tunc romæ erant publius cornelius Scipio: & titus sempronius longus: qui cum legatis ī senatum introductis de republica retulissent: placuissetq; mitti legatos in hispaniā ad res sociorum inspiciendas: quibus si uideretur digna causa & annibali denunciarent: ut a saguntinis sociis populi romani abstineret: & cartartaginem in affricam traicerent: ac sociorum populi romani quærimonias deferrent: hac legatione decreta: necdum missa: omniū

Valentino
rum mores
& concordia.
Valentiæ
munditie
Valentinorum
commoda

Valentinorum
in celebrandis
sacris industria

Saguntus.

Liuius

spe celerius saguntum oppugnari allatum est. Tunc delata ex integro res ad senatum: & alii prouincias consulibus hispaniam atq; affricam decernentes terra mariq; rem gerendam censebant: Alii totum in hispaniam annibalem q; intendebant mouendam rem tantā expectādōsq; ex hispania legatos cēferent. Hæc sententia quæ tutissima uidebatur uicit: legatique eo maturius missi publius ualerius flacus: & quintus fabius pamphilus saguntum ad annibalem atq; inde cartaginem: Si non absisteretur bello: ad ducem ipm in pœnam federis rupti deponendum. Dum ea romæ parant cōsultantq; iam saguntus sūma ui oppugnabatur. Ciuitas ea longe opulētissima ultra iberum fuit sita passus mille ferme a mari: oriundi a iazinto insula dicuntur: mistiq; etiam ab ardea rutulorum quidem generis. Cæterum in tantas breui creuerant opes seu maritimis: seu terrestribus fructibus seu multitudinis incremento: seu sanctitate discipline: quam fidem socialem usque ad perniciem coluerunt. Annibal infesto exercitu ingressus fines peruastratis passim agris: urbem tripartito agreditur. Angulus muri erat in planiorem patentiōremq; quam cætera circa uallem uergens: aduersus eum uineas agere instituit: per quas aries mœnibusq; ad moueri posset: Sed ut locus procul in uiros satis æquus agendis uineis fuit: ita haud quāquā prospere: postea quam ad effectum uentum est operis: cæptis succedebat: & turris ingēs iminebat & murus ut inspecto loco supra cæteræ modum altitudinis emunitus erat & iuentus delecta ubi plurimum periculi ac laboris ostēdebatur ibi ui maiore obsistebant: ac primum missilibus summouere hostem: nec quidquā satis tutum munientibus pati: de ui iam non pro mœnibus modo atq; turri tela micari: sed ad erumpendum etiam in staciones operaque hostium animus erat: quibus tumultuarius certaminibus haud ferme plures saguntini cadebant: quam pœni. Ut uero Annibal ipse dum murum incautius subiit aduersum femur tragula grauiter ictus cecidit. Tanta circa fuga atq; trepidatio fuit: ut non multum abesset: quin opera ac uineæ desererentur: obsidio dein per paucos dies magis: quam oppugnacia fuit: dum uulnus ducis curaretur: per quod tempus ut quies certaminum erat: ita ab apparatu operum: ac munitionum nil cessatum: itaque acrius de integro obortum est bellum: pluribusque partibus uix accipiētibus quibusdam opera locus: uineæ cæpte agi: ad moueriq; aries: abundabat multitudine hominum pœnus: ad centum enim quadraginta milia habuisse in armis creditur. Oppidani ad omnia tuenda obeundaque multimoda arte detineri cepti sunt: & non sufficiebant: iam enim feriebantur arietibus muri: quassatæ quoq; multæ partes erant una continentibus ruinis nudauerat urbem tres deinceps turres: quantumque inter eas muri erat: cum fragore ingenti prociderant: captumque oppidum ea ruina crediderant pœni: qua uelut si pariter utrosq; murus texisset: ita utrimque in pugnam procursum est: nihil tumultuariæ pugnæ

Saguntus ubi sita sit.

Saguntini unde oriundi.

Saguntinorum opes

Annibal tragula femur traiecit

Numerus militum annibolis.

simile erat: quales in oppugnationibus urbium per occasionem partis alterius conferri solent: sed iunctæ acies uelut patenti campo: inter ruinas muri tectaque urbis modico distantia inter uallo constiterant. hinc spes: hinc desperatio animos irritat: pæno cœpisse iam se urbem si paululum adnitarur credente: Saguntinis pronudata mœnibus patria corpora opponentibus: nec ullo pedem referente: ne relicto a se loco hostem imicteret: itaque quo acrius & confertim magis utrimque pugnabatur: eo plures uulnerabatur: nulloque inter arma corporaque uano intercidente telo Falarica erat saguntinis missile telum hastali abligneo: & cætero Tereti preterquam ad extremum unde ferrum extabat: Id sicut in pilo quadratum stuppa circumligabant: linebantque pice: ferrum autem tres in longum habebat pedes: ut cum armis transfigere corpus possent: Sed hic maxime si exisset in scuto: nec penetrasset corpus: pauorem faciebat: quod cum medium accensum mitteretur: conceptumque ipso motu multo maiorem ignem ferret: arma omitti cogebat: nudumque militem ad insequentes ictus prebebat: cum ergo diu anceps fuisset certamen: & saguntinis quia præter spem resisterent creuissent animi: pænus quia non uicisset pro uicto esset: clamorem repente oppidani tollunt: hostemque in ruinas muri expellunt. Inde impeditur trepidantemque exturbant. postremo fusum fugatumque in castra redigunt. Interim a roma legatos uenisse nunciatum est. Quanta autem saguntinorum circa romanos fides atque constantia fuerit: ex eo quod post Alorci orationem fecerint facile comprehenditur: Nam Alorcus cum hostem nimis urgentem ac pene uictorem Annibalem animaduertisset orationem huiusmodi ad saguntinos habuit. Si ciuis ipse Alcon sicuti ad pacem petendam ad annibalem uenit: ita pacis condiciones ab annibale ad nos retulisset: superuacaneum hoc mihi fuisset iter: quo nec orator Annibalis nec transfuga ad uos uenissem. Quum uero ille aut uestra aut sua culpa manserit apud hostem: Si metum simulauit sua: uestra si periculum est ad uos uero referentibus. Ego ne ignoraretis esse aliquas & salutis & pacis nobis condiciones pro uetusto hospitio: quod mihi uobiscum est: ad uos ueni: uestra autem causa me neque ullius alterius loqui que loquor apud uos: uel ea fides sit: quod neque dum uestris uiribus restitistis: neque dum auxilia a romanis sperastis: pacis unquam apud uos mentionem feci. postea quod nec a romanis uobis ulla spes est: nec uestra iam aut arma uos: aut mœnia satis defendunt: pacem affero ad uos magis necessariam quam æquam. Cuius ita aliqua spes est: si eam quemadmodum uictor fert annibal: si uos ut uicti audiatis: si non id: quid amittis: in dano: cum omnia uictoris sint: sed quicquid relinquit: pro munere habituri estis: urbem uobis quam ex magna iam parte dirutam captam ferre totam habet adimit: agros reliquit: locum assignaturus: in quo nouum oppidum

Phalarica

Quanta fides
saguntinorum
circa romanos
fuerit
Alorcus
Alorci oratio
ad saguntinos.

edificetis. Aurum argentumque omne publicum & priuatum ad se iubet deferri. Coniugum nostraque corpora: ac liberorum nostrorum seruat inuiolata. Si inermes cum binis uestimentis a sagunto uelitis exire. Hæc uictor hostis imperat: hæc quaquam sint grauiata atque acerba: fortuna uestra uobis suadet. Eaque quidem haud despero cum oium potestas ei a nobis facta sit: aliquid ex his rebus remissurum. sed hæc patienda censeo potius quam trucidari corpora uestra: rapi trahique ante ora uestra coniuges ac liberos belli iure finatis: ad hæc audienda cum circumfusa paulatim multitudine per mixtum senatui esset populi consilium: repente primores secessione facta: priusquam responsum daret argentum aurumque omne ex publico priuatoque in forum collatum: in ignem ad id raptim factum conicietes: eodem plerique semetipsos precipitauerunt: multo pulchrius mori atque honestius existimantes: quam ut a romanis ad hostem pœnũ transirent: apud quem nõ sine summa ignominia atque turpitudine uicturi essent. quorum fidem erga romanum populum atque constantiam Valerius maximus non subtrahit. Ait enim libro quinto capitulo de fide publica: post duorum in hispania scipionum: totidemque romani sanguinis exercituum miserabilem stragem saguntini uictoribus annibalis armis intra mœnia urbis sue compulsi cum uim punicam ulterius nequiret arcere: Collatis in forum quæ unicuique erant carissima: atque undique circumdatis accensisque ignis nutrimentis ne a societate nostra desisterent publico & cõi rogo semetipsi superiecerunt. Syllius etiam Italicus saguntinorum erga romanos fidem admiratus sic exclamat.

Valerius
maximus

Syllius italicus

Heu priscis numen populis ac nomine solo
In terris iam nota fides: stat dura iuuetus:
Erectamque fugam: & claudi uidet aggere muros:
Sed dignam Ausonia mortem putat esse saguntum:
Seruata cecidisse fide) idem saguntinorum animas.
His laudis prosequitur.
At uos sydereæ quas nulla æquauerit ætas
Ite decus terrarum animæ uenerabile uulgus
Helysium: & castas sedes decorate piorum:
Quis uero non æqua dedit uictoria nomen:
Audite o gentes: neu rumpite fœdera pacis:
Nec regnis post ferte fidem: uagus exul in orbe
Errabit toto patriis proiectus ab oris:
Tergaque uertentem trepidans cartago uidebit:
Sæpe saguntinis somnos exterritus umbris
Optabit cecidisse manu ferroque negato
Inuictus quondam stygias bellator ad undas:
Deformata feret liuenti membra ueneno

Cæterum saguntum Liuius (ut supra demonstratū est) azacintis rutulifq; conditam fuisse tradit: & mari passus mille remotā esse. Syllius autē herculis opus fuisse saguntū cecinit: & azacinto eius socio illic sepulto nomen accepisse. Ait enim.

Prima saguntinas turbarunt classica portas
 Bellaq; sumpta uiro belli maioris amore:
 Haud procul herculei tollunt se lictore muri:
 Clementer crescente iugo: quis nobile nomen:
 Conditus excelfo sacrauit colle zacintus:
 Hic comes Alcide remeabat in agmine thebas
 Gerione extincto & reliqua.

Sed de sagunto hactenus: uerū ī noīe magna quidem huius urbis mutatio facta est: quippe quæ tempestate nostra mons ueterum nuncupatur. A maris autem lictoribus aliquanto remoti sunt Mursiani: multis rebus fœlices & fictilibus presertim: quæ ut libro primo scripsimus mursia: Malaca: Valētia: & sagūt⁹ pulcherrima p̄stāt ab his Oriolani nō multū distāt: q̄ etiā puintiā cartaginēsem nō parū excolūt. Sūt. n. & patrio solo & īgenio atq; solertia fatis clari. Excolit̄ p̄terea regio hæc acreuillēsis: & uillenatib⁹: consentanitanis. Hic sita est & Xactiua nobilis: ac fertilis. item sogorba: sagūt⁹ tinis autem propinqui sunt puteolani: milenses: oppidum nomie diui ma thei: Tragerenses: montefani cum castello inexpugnabili: ondenses: panif colani: In mari expositi & habitantes: cerueritani: algirenses: ontigentani: alcoitani: Aiorenses: Biarense: Villaformosa: lucenates: lirienses: benagna zirenses: Castillonenses: Quarienses: Manisquitani: Ostalgar castellū maximum ac fortissimum: quo tempore belli omnes illius prouinciæ populi confugiunt: Ibi que sese tutissime defendunt. Sunt in eadem regione burri ani: Almenarense: Alpontani: Lucentini: aspenses: Paternitani: Rocafenses: Torrentini: Alaquenses: Planenses: Fulelani: Artauenenses: Eldani: noueldani: Alcoferitani: Monticatini: Catarogenses: Ribarogitani: Torienses: Buniolenses. in medio autem regionis carthaginensis oppida complura conspiciuntur: In quibus est Conchensis nobilissima Ciuitas: In unotrium Iugorum sita. Ibi enim cacumina tria conualles geminos efficiunt: per quas flumina quoque gemina dilabuntur: flumen autem utrumque est aquæ saluberrimæ & piscium copia & prestantia fœlix: turtures enī gignit optimi saporis atque nutrimenti: ciuitas itaque conchensis tum cæteris rebus per multis: tum his annibus duobus insignis habetur: quorum alterum Succharium: alterum Occarium appellatur. Idq; in succariū amnē maiore protinus postq; ciuitatē præter labitur influit. In horum igitur scopulorum altero qui medius est concha ciuitas posita est: quæ in emi-

Titus Liuius
 Syllius italiacus.

Mursia

Oriola

Villenates
 Xactiua
 Montesa.

Lucena.
 Ostalgar castellū

Lucentia.
 Aspenses
 Moncata
 Concha ciuitas.

Sucharium
 flumen.
 Occharium
 flumen.

Moia
 Rechenā.
 Villascula.
 Cincilla ciuitas.
 Regalis
 Otonia ciuitas
 Bonus dies
 Huclenses
 Tarāco.

nētiori loco hoc est in altis rupibus turrim habet ubi olim castellū fuit inexplugnabile. Ciuitas at cum ædificiis et loci natura: tū amnibus quos memorauimus atq; aliis rebus q̄ plurimis satis est celebris. est. n. & pecoribus: & lanarū: tū copia: tū p̄stantia & tenuitate admodū diues ac fertilis. habet autē ad oriētē hos populos almodouarēses: cōpilonēses: raylones: cardinetanos Carbonerēses: Moiam: rechenates: Villorenenses: cardinetanos alios: Ad meridiem uero sunt Villascusa: belmōtani: Ignestēses: cincillani: rodani: oppidū noīe diui clemētis: Villanoua: lamottenses: oppidū cui nomē est Alcazar atque cognomē cōsocrus: doimilenses: ciuitas regalis cognōiata: Alcarēses: mōtilenses: lorcetani: almagronii: In occidentē autē est Otanorū ciuitas nobilis atq; grādis: oppidū noīe bonus dies: almonacerēses: alcoceritani: ualdoliuēses: salmeronii: scamillenses: huclēsitani: Tarāconēses atq; alii permulti quos comprehendere difficile est.

De Tingitana prouincia.

Plinius.
 Antei regia hesperidum horti.
 Herculis araneus auriferum
 Abila mons
 Plinius.
 Tamunda.
 Siga flumē oppidum cæsariense.
 Plinius.

Est & reliqua ad meridiem prouincia trāsfretū: quæ licet trāspōtū sit: hispaniæ tñ est ps: & atingē oppido tingitana dicta est: tā & si postea quoq; a mauris mauritania fuerit appellata. hæc at prouincia dicēte Plinio abest a belone bethicæ oppido proximo traiectu triginta milia passuū. Cæterū hac ī regiōe plura fuisse memoria digna plures quidē memoriæ pdiderūt: p̄cipue antei Regiā certamēq; cū hercule: & hesperidū hortos: herculis arā: auriferūq; nemus: oppida p̄terea iuliam cōstantiā: augusti coloniā: zubil regū dictōi exemptā: & iura in bethicā petere iussam. est & abila mōs eminētissimus calpe oppositus: oppidū maluaua: in hispania sitū: ut ait Plinius regia siphacis alterius mauritaniæ. itē tamūda oppidū: & eiusdē noīs flumē quondā nauigabile. itēq; flumen aliud noīe laud: ip̄mq; magnorū capax nauigiorū: hic insuper oppidū rufardir & maluana portus: fluuius etiā nauigabilis noīe siga: oppidū cæsariense: ab eo portus magnus harpatio appellatus ciuiū romanorū oppidū teste Plinio: amnis molucha: zacenitana peregrinorū oppidū: Arsenaria latinorum tria milia passuū a mari: Carcēna augusti colonia: legio secūda. Itē Colonia eiusdē deducta cohorte p̄toria gunugii: p̄mōtoriū apollinis: oppidū que ei celeberrimum cæsarea coloniæ iure donata eiusdem iussu deductis ueteranis: oppidū nouū: & latio donatum Tipasa: itemq; a uespasiano imperatore eodem munero donatum icosio: Colonia augusti rufguniæ: rufcurium ciuitate donatū & honoratū a claudio: Ruzasus augusti Colonia: Salde Colonia eiusdem: Sigili oppidum: tucca impositum mari & flumini amfagæ: intus Colonia augusta quæ item succa: bariten: Tubi: Subtu: ciuitates termici: Tigauæ: Flumina isfarges: Gens nabades: Sardana:

Apollinis promontorium
 Iube regia.

lauerna: bargin sina: Turebi. Item nauigabile flumē ufariēs: & aliud ampsa ga. Cæterū puincia huius: tum oppidorū: tum fluminū aliarūq; rerū noia sicut & aliarū magna ex pte tēpestate nostra mutata esse arbitror. atqui hæc quæ de tingitana puincia scripsimus: sic oia fere & a plinio & a strabone aliisq; scriptoribus apellata fuere. Sunt & alia regiōis huius cōplura quibus relictis (ne huiusmodi locorum descriptio fastidiū afferat) de insulis hispano mari adiacentibus pauca referemus.

De insulis hispano mari adiacentibus.

St itaq; gades īsula ppe bethis hispaniæ flumiseruptionē: hāc alii erythreā & a tyriis ab erythreo mari pfectis cultā ferūt: qdā Aphrodisiam: ac nōnulli Iunonis insulā dixere: quæ septingentis & quinquaginta stadiis acalpe distare existimāt: insula quidem & si parua est: uirorū tamē nobilitate olim plurimū excellebat: in uno enī huius īsulæ oppido uel exiguo quod gadiū dicebāt quingētos ordinis equestris uiros uno censu cōnumeratos fuisse memoriæ pditū est. Hāc geryonē tenuisse insulā ferunt: quē hercules in se uenientē bello subegit & armentis simul & gregibus spoliauit: quos (ut ante diximus) adduxit in græciā. Geryonē hesiodus tricipitē uocat. Seneca triformē. Virgilius uero trigeminū: quod quidem rōne nō caret tres nāq; eodē noie fratres fuere: qui tanta inter se concordia uixerunt: ut quāuis tres essent: una tamē uiuere aia uiderētur. pascuis pterea insula nimiū foelix. Herbā. n. emittit: quæ quāuis pene sicca uideatur: greges tñ & armēta omnia mirū in modū pinguia reddit: adeo ut nisi per abstinentiā interpellata fuerit sagina pecora plærūq; nimia pinguedine corrūpanf: quod & multis quoq; hispaniæ locis accidisse cōspeximus. quare & caseus illic fit plurimus aqua etiā imixta: qd lac ipm tātæ uirtutis est: ut sero oīno careat. est & alia huius nois Insula minor: ī qua iulium oppidū cōdidere romani: de cuius simul & alterius ædificio ac cultu sic pmlti scripserūt: tyrios olim oraculū sciscitātes hoc habuisse respōsū ut ad herculis colūnas mitterēt: & eos qui ad speculādū missi fuissent: quū ad maris angustias: puenissent orbis ibi terminos esse ac fines existimātes: qd metæ labores herculis fuissent: ibi gades occupasse insulas: atq; in earū altera urbē ad occasū: tēplū uero herculis ad orientē cōdidisse: in quo mltoꝝ rū imagines collocasse: inter quas alexandri magni imaginē cū suis titul' & rebus gestis posuisse: quod cōprobare uidef Suetonius trāquillus quū ait: cæsarē quū gades uenisset animaduersa apud hercul' tēplū magni alexandri imagine īgemuisse. Hinc itaq; colūnarū herculis diuulgatū est nomen: tā etsi herculis colūnas eas plærūq; dixere: quæ ī hercul' tēplo apud gades erāt: ex aere confectæ cubitorum octo: in quarum constructione sumptus templi factus scriptus ostendebatur. Huc pficiscebant omnes fere nauigatiōe & armis defūcti herculi sacra ferētes: ab illo. n. sese iuuari existimabāt ibiq;

Gades insula
Erythera.
Aphrodisia.
Insula iunonis

Magna nobilitas

Geryon.
Hesiodus
Seneca
Virgilius
Erbæ uirtus

Gades insula
la minor.
Oppidum iulia.

Suetonius

Polibius.
Fontis natura.

Arbor insignis

Mos & ratio
columnarum.

Rhegini ficu-
lis oppositi

Alexander

Pindarus por-
tæ gaditanæ
Abyla & Cal-
pe montes.

Seneca.

Plinius.

Cassiterides in
sulæ fortunatæ
Gymnesiæ

maris & terræ finem esse a sacerdotibus docebant. hic Polibius tradit apud herculis templum aquæ dulcissimæ fontē oriri: cui per contrarium est maris incrementum. Nam si forte pelagus augetur: fons continuo deficit: mari uero refluyente statim aqua completur: cuius rei causam scribit: quod spiritus qui ex cauernis terræ in supernas partes exhalat: cum terra in accessu maris fluctibus operitur egredi prohibet: ideoq; ad interna reuerfa fontis meatus occludit propter quod necesse est aquam deficere: in maris uero refluxu detecta iam ac nudata terra: spiritum meatus suos liberos habere: itaq; non impedita amplius scaturigine fontanam aquâ ubertim fluere fertur hic & arbor insignis: quæ ramos ad terrâ usq; incuruatos habet: frondes ad mucronis speciem gerentes: longitudine cubitum: & latitudinem quattuor digitos excedentes. eius arboris ramos si quis excidisset magnam lactis copiâ emittebat. radice excisa minii humorem exsudabat: fructû quoq; gustu suauiissimû ferebat. Columnarum autem herculis causam & rationem alii aliter afferunt. ego uero his accedo: qui ueterum morē fuisse retulerunt: ut aut columnas aut aliud simile ponere consueuerint: quo uel fines expeditionû suarum uel res fortiter gestæ significarentur: quum presertim eo tēpore scriptoribus carerent: sic enim Rhegini turrim quâdam super freto locauerūt: & huic aliam oppositam siculi quam pelori uocât. & quæ philenorum aræ dicuntur in media fere syrtium tollere positæ sunt: in isthimo quoq; corinthiaco columnam quandam locatam fuisse memoriæ proditum est: quâ ionnes dum acticum & megarenses agrum occupassent cōiter cōstituerunt. simili modo qui illis & peloponeso deiectis prouinciam in potestatem suâ redegere: alteram columnam erexerūt e parte qua megara spectabat: ita inscriptam: hac non peloponesus: ionia est. Alexander etiam macedo in extremis indiæ columnas quasi finem indiæ expeditiōis erexit: herculē imitatus & liberum patrem: quos aras truxisse historiarû scriptores posteritati scriptû reliquerunt. quam ob rem ad uerum quidē accedere uidetur: a principio duas columnas ut suorum laborum metas: uel rerum a se gestarum monumenta ab hercule positas fuisse: uel a duabus insulis: quas supra memorauimus columnarû nomen remansit: quas Pindarus gaditanas portas appellauit: uel a duobus mōtib⁹: Abyla africæ & Calpe europæ: quos quū cōtinui fuissent ab hercule diuisos poetæ fabulantur: & Seneca. Penetrare iussus solis æstiuæ plagas: & adusta mediis regna quæ torret dies: utriq; montes soluit abrupto obiice: & iam ruenti fecit oceano uia. sed de gadibus hactenus. Celtiberiæ autem ut ait Plinius insulæ complures appositæ sunt: & precipuæ hæc quæ a plumbi fertilitate Cassiterides appellantur a græcis. inter has autem & gades medie sunt insule sex: quas quidâ Fortunatas dixere. post autem cassiterides ut dionysius alexandrinus scriptor egregius tradidit: Gymnesiæ insulæ sequuntur: ex quibus quæ propinquior est baulus appellatur. Re

liquæ uero geminæ sunt: & a græcis baleares appellatæ a fundarū iactu: quibus homines ipsi maxime utebantur: quarum altera que maior est Terracona ciuitatem habet: Altera uero quæ minor Barceloná: contra potissimū septétrionē uersa. Tum uero sequitur Sardinia cui uicina est Cynus atque utræq; ut Dionisius alexandrinus narrat soli ubertate & nascētium Copia spectatissimæ: & sardinia præsertim de qua simul & de sicilia Lucanus hæc cecinit.

Vtraq; frugiferis est insula nobis aruis:

Nec plus hesperiam longinquis messibus ullæ

Nec romana magis complerunt horrea terræ

Vbere uix glebæ superat cessantibus austris

Cum medium nubes borea cogente subaxem

Effusis magnum libiæ tulit imbris annum.

Sunt enim insulæ omnes quas memorauimus cum fertilitate soli: tum uero ciuitatibus & oppidis nec non etiam portibus nimis illustris. Ad oceanum autem occidentem atq; septétrionalē insulæ sunt cōplures: quas ut ad reliquas res hispanas redeamus transire silentio cogimur. Ad ea igitur quæ in fine primi libri polliciti sumus reuertimur. Dicemus itaq; de hispanorū moribus si prius de altera insularum balearum per pauca meminerimus. Est enim insula earum altera que maior appellatur nobilissima: & in ea ciuitas insignis: quam uulgus Maioricam uocat: & quæ insulæ totius est caput atq; metropolis: insula quoq; multis in rebus illustris. abundat enim oleo precipuo: lanis optimis tenuissimisq; atq; Caseo suauissimo: arborum fructibus: uenationibus & præsertim lepusculis quos cuniculos dicimus: quorum multitudo interdum (ut libro primo diximus) perniciosa est.

De hispanorum hominum moribus.

Sunt itaq; hispaniæ homines primum ad bellum gerendū promptissimi fortissimiq;: nec tamen sine causa bellum gerunt: Eorum siue equitum siue peditum in prelio maxima Virtus: hominum genus nimium uelox: quodcūq; telum fortissime atq; longius excusso lacerto contorquent: pugnandi sciencia plurimum excellūt prius enim consilio & ingenio: postea uero uiribus utuntur: cum hostibus Congressi sūma cōstantia pacienciaq; aut cum uictoria redeunt: aut in ipso prelio pugnantes fortiter cadunt. hæc igitur est hispanorum hominum uirtus in bello. In pace autem & in aliis rebus agendis est illis summa prudentia: maximus rerum usus: atq; Urbanitas singularis: quæ quidem maxima est uirtus ut placet stoicis: & ipsis precipue hispanis peculiaris atq; propria: adeo ut multi ex gentibus externis ad adiscendos hispanorum mores & ur-

Baleares.
Terracona.
Barcelona.
Sardinia
Cynus
Dionisius
alexandrinus.
Lucanus.
Siciliæ & sardinie fertilitas.

Maiorica ciuitas

Lepusculus.

Hispanorum
pugnandi uirtus

Hispanorum
pugnandi cōsuetudo
Hispanorum
Urbanitas

De hispano-
rum lingua
Linguae uul-
gares a lati-
na corruptae

Hispanorum ser-
monum uarietas
Castellani cæte-
ros hispanos lin-
gua precedunt
Et actici reli-
quos graecos
Hispanos eē
fideles
Suetonius

Hispanorū
humanitas

Habitus hispa-
norum mutatio
Hispani litte-
rarū studiosi

Hispanos nō
mendicare

banitatem quotidie in hispaniam confluant. Veniunt etiam plures & pro-
pter ipsorum linguam: quæ græca quidē & latina exceptis alias sine dubio
omnes quæ ab his duabus corruptæ fuerunt, & uocabulorum copia & pro-
nunciationis suauitate longissime prestat: Sola namq; hispanorum est lin-
gua: quæ minus a latino sermone & loquendi arte discessit. Sunt plures his-
pani qui sua lingua & sūma dicendi copia atq; ornatu loquuntur scribunt
& concionantur egregie. Plures insuper rerum gestarum hispano sermōe ui-
dimus & ornate & facunde compositas historias: plura poetarū opera grā-
diloquo stilo & summa canendi arte edita: quam ob rem ex omnibus qui-
dem sermonibus & linguis a romana lingua corruptis hispana multo certe
melior apud omnes iudicata est. Cæterum inter omnes hispanos magna q-
dam linguarum Varietas magna que est differentia, nam quemadmodum
multe sunt prouinciæ ita quoq; plures sunt linguarum & sermonum diuer-
sitates: atqui ea hispaniæ pars quæ bethica dicitur: & multo magis ea regio
quam modo uulgus Castellam uocat tantū cæteras regiones hispaniæ lin-
guæ prestantia & dulcedine sermonis antecedit: quantū actici reliquos om-
nes graecos. Sunt insuper hispani fideliores apud omnes: neminem enim
ne inimicum quidem per insidias offendūt: quippe qui uirtute magis quā
dolo uincere malunt. Quapropter non immerito apud Suetonium trāquil-
lum legimus Iulium cæsarem hispanorum custodiam apud sese semper ha-
buisse. His enim magis quam aliis atq; tucius salutem suam credebat om-
niumque rerum fidem habebat. hispanis enim omnibus ratio magis quam
appetitus: uirtus magis quam dolus semper dominatur. Gens præterea so-
la est quidem hispana in toto orbe terrarum quæ maxime semper abhorret
ab his rebus ac uoluptatibus: quas diuinæ & humanæ leges atq; natura ipa
phibet. hæc p̄cipua est quoq; hispanorum uirtus: quod uiri fere oēs excellen-
tes & dignitatū titulis illustres equites duces comites aliq; nobiliores atq;
p̄sules omnes summa comitate & humanitate singulari cuiuscunq; gene-
ris homines: tum hispanos: tum & aliarum nationum. nō solum ad colloq-
um uerum etiam ad mensam propriam ueluti pares admittunt. hispanos ī
super oēs Habitus corporis mutatio & uarietas maxime delectat. nunc. n.
longioribus: nunc breuioribus: nūc coloris alterius aliufq; formæ uestibus
induūt. l̄rarū etiā studia libētissime oēs excolūt appetūtq; p̄sertim tēpesta-
te n̄ra. oēs. n. nō modo qui ad rē publicā gubernādā uel religionē cōseruan-
dā diuinis humanisq; legib⁹ incūbūt. Sed oēs quoq; q militare uita sequūt
maxime l̄rarū studiis delectāt. Ad bellū nāq; gerēdū nō arma solum belli-
ca uerum etiam cuiuscunq; facultatis codices quamplurimos afferrī iubent
In castris enim tēpus quodcūq; a bello gerendo supest philosophiæ aliisq;
disciplinis atq; hitoris imparciūt. Illud quoq; animaduertimus hispanorū
fere neminē neq; ī sua. neq; ī aliena p̄ria emēdicato uitā (ut alii plures facere

solent) agere nisi aut corpore mactus aut omni potencia destitutus nullis penitus rebus possit incumbere & honeste uictum querere. Fœminis autē hispaniæ prudentia honestas queque uirtus quam uerecundia maior est. non enim ut aliæ plures uirorum conspectum & consuetudinem confugiunt: quia non ut fatuæ ac potius montanæ feræ conspicientes homines ad latibula atq; latebras se conferunt: sed cum uiris ipsis audacissime sagacissime q; loquuntur. Comentantur & de rebus quæ pro tempore in mentem ueniunt conferunt: atq; sæpius cum tempus aut res postulat choream & alia similia cum illis exercent. Eadem demum & fœminis urbanitas: quæ & uiris reperitur. Summa quidem uoluptas est & opere precium mulieres hispanas presertim aulicas & eas quæ in magnis edibus educatæ fuerunt audire suauissime loquentes: dulcius enim ac suauius in illarum ore sermo delectat. Atqui sunt nonnullæ mulieres hispanæ minus tamē familiares: & quæ cum hominibus aut raro aut nunquam uersantur: nisi sint consanguinitatis gradu ualde proximi. Verum id non suapte natura: sed uirorum cognatorumque imperio coactæ facere compelluntur: Idque in Bethica puincia dumtaxat fieri animaduertimus. Illud deniq; hispanarum mulierū est proprium: ut cum uiris obuiam fiant: nullo pacto se urbanitate uinci patiātur. Sed summa liberalitate ac uirtute obuiam uenientibus cedunt.

Hispanarum fœminarum mores

Hispanarum mulierum urbanitas

Bethicarum fœminarū mores.

INCIPIT LIBER QVARTVS.

De primis hispaniæ & aliarum prouinciarum cultoribus.

Aeterum de hispaniæ prouinciis atq; earum urbibus & hominum moribus hæc dicta sufficiat: nūc autē de primis ipsius hispaniæ incolis & qui in ea imperarūt nobis scribendum est. primus itaq; qui in hispaniam migravit eamq; tenuit Tubal iani filius fuisse perhibetur. quod (ut notius fiat atq; clarius) quædā nobis altius repetenda sunt: quæ nō ad hispaniæ solū: sed ad aliarū etiā fere oīum prouinciarū p̄mū cultū & habitationē demonstrādū p̄tinent. Iaphet itaq; noe filius (ut docet genesis) quē Ianū bifrontē atq; patultiū & clusiū geminūq; ac etiā cōsuuium a cōserēdo. i. a ppagine generis humani: necnō & bicipitē ueteres poetæ uocarūt: quē & nos latitudinē interpretamur cui pater noe bñdicens ait: dilatet dñs deus domū filiorū tuorū in europā p̄fectus filios septē p̄genuit: quorū e duobus nepotes quoq; septē habuit. filii autē gomer: Magog: Meder: iauan: tubal: mosochoc & thiras fuere: q̄ regionē quæ a tauro & a mano mōtibus incipit & p̄ asiā usq; ad tanaim flumē p̄tēdit coluere ex qbus gomer p̄mus iani filius & natu maior in europa. Gomoritas instituit quos deinde græci galathas appellarūt: a qbus galatia dicta est regio: quæ hispaniæ cōiūgit. Magog at̄ in stythiam ueniēs de se magogas forma

Tubal

Ianus & eius. alia nomina.

Gomorritæ Galathæ. Magog

Gothia scythia
Media regio
Ionium mare
Vitruuius.

Capadocia

Thracia.

Florus

Cornelius

Iosephus
Tygramei.
Elysei eolii
Tharfi cilices.
Paulus apłus
Augustinus
Linguarū & gē
tium principia.
Cipri rhodii
Assyrii hebrei
Aegyptii
Eusebius

uit: quos græci dixerunt scythas: a quibus & gothia & scythia regiones dictæ
fuere. Meder uero seu Medeus medorum gentes instituit: equis & regio Me
dia nomen accepit: quæ inter persiam atq; asiriam sita est: tam etsi a quibus
dam a medo medusæ filio nuncupata existimetur. Iauan insuper ionibus. i.
græcis nomen dedit: unde ionium mare nomen sortitum est: & ionia græ
corum tellus: quæ tamen ab Vitruuio ab ionio nomen habuisse fertur athe
nensium duce. Tubal deniq; condidit hispanos: ante cuius aduentū in his
paniam profectos omnino nullos inuenio. Cæterum quoniã de terrarū p
mis cultoribus loquimur aliarum quoq; prouinciarum cultus initia referre
non ab re alienum ducimus. mosoch igitur Capadoces instituit: qui capa
dociam regionem uocitarunt: quam mox cæsaream dixerunt romani. demū
thiras septimus & ultimus iani filius thyreses condidit: a quibus Thracia
nomen accepit. Dictum est ergo quas prouincias quasq; gentes septem ia
ni filii coluerunt atq; instituerunt: nunc uero quas etiam nepotes condide
runt breui explicabimus. Ascanes enim gomeris filius & iani nepos institu
it farmatas: q in scythia meotidos paludis profundum incolunt: quæ qui
dem regio teste Floro tenuis habetur ac inutilis & infelicibus arboribus at
q; barbarie plena: adeo ut pene pacem & humanitatis cultum nō intelligat
Hanc deniq; prouinciam plures bohemiã esse opinantur. raphas autem
secundus gomeris filius ripheos qui paphlagonos appellantur atq; troia
nos condidit: unde paphlagonia dicitur. hi aut (ut Cornelius inquit) olim
in italiam transierunt: a quibus enei. i. ueneti dicti fuere & prouincia uene
tia nomen accepit. tergoma quoq; siue tigram gomeris filius tercius (ut Io
sephus narrat instituit tygrameos: quos græci phryges uocarunt: & qui de
inde a dardano iouis & electæ filio dardani dicti sunt. postea uero troiani a
troe dardani filio. fuit præterea & elisam iauã filius: qui Elyseis imperauit
qui nunc elolii a græcis denomiantur: & a quibus etiam insula in freto sicu
lo eolia dicta est. fuit & secundus iauan filius nomine tarsis: qui tarsos in a
sia condidit: qui quondam cilices dicti fuerunt unde cilicia regio ex qua pau
lus apostolus est oriundus. permulta insuper cōmemorari possent: quæ re
linquere cogimur: ut ad inceptum redeamus. ab his enim & eorum succes
soribus Augustino referenti & linguæ & gētes fere omnes institutæ fuere
nam acethim iauam filio Cipri cognominati sunt: & a rhadami eiusdem fi
lio Rhodii. uocauit etiam asur Assyrios: & heber hebreos: & mersam merse
os: qui deinde ægyptii sunt appellati ab ægypto fratre danai ut testis est Eu
sebius. sed ut iam ad hispaniæ cultores reuertamur antiquos tempus admo
net. Cæterum eorum qui post tubalem usq; ad geryonis tēpora i hispania
imperarunt nomina omnino a memoria recesserunt. nam hæc quidem lon
gissimi sūt temporis. Herculem enim qui geryonem campestri certamine

perfregit tempore laomedontis ante primam troiae euerfionem in hispaniam uenisse constat: cui successit ut quidam uolunt nepos hispanus: a quo nomen tenet hispania (ut libro primo diximus) eorum autem qui hunc sequuti fuerunt usque ad tempora romanorum memoria non extat. Nam asdrubal annibal post romanos in hispaniam migrarunt ex africa: quibus cum romani bellum apud saguntum difficillimum gesserunt: nec tunc quidem hispania tota romani potiti sunt: nec potiri multos post annos potuere: nisi iulii caesaris temporibus orbe fere toto prius perdomito. post autem romanos uandali: sueui barbarique alii permulti theodosii temporibus in hispaniam ab ipso theodosio pulsati transierunt: qui prouinciam ipsam inter se partiti sunt: adhuc romanis hispaniae partem exiguam possidentibus: qui sedem in hispania donec a gothis fugati fuerunt habuere. Gothi uero uiri fortes ac nobiles & reges inuicti plures fuerunt: e quibus nonnullis nostris quoque temporibus plurimum pollent. nostros enim inuictissimos atque sanctissimos principes ab illis originem duxisse quis ambigat? Ceterum primus hispaniae gothorum rex fuisse fertur Athanaricus. Verum cum gothi reges plures (ut superius ostendimus) fuerint: eos & eorum res gestas quas non paruo uolumine scribere possemus silentio transire satius duximus: fuisse namque athanarico ad roderici tempora reges Gothos quinque supra triginta plures auctores scriptum reliquerunt. quorum rebus preclare magnitudoque gestis: quae ut dictum est magno indigent opere relictis: noia tantum referemus. Gothorum itaque nomine reges ab athanarico qui primus usque ad Rodericum qui ultimus fertur hi fuisse narrantur: Alaricus: Athaolfus: Sigericus: Vualias: thenderidus: thurismundus: theodoricus: Henricus: Alaricus: Alter: geselaricus: Alter theodoricus: Amalaricus: Thendius: theodosius: Agilas: Athenagildus: Lamba siue Luiba: Leonogildus: Ricardus seu recaredus: Luiba: Vithericus: gondamirus: Sissebutus: Ricardus seu recaredus alter: sintilas: Sisenandus: alter suintilas: Tholgas: Vindasuindus: rocinsoindus: Bambas: hunc tamen nonnulli non de gothorum genere: sed rusticum fuisse opinantur ac regem electum diuinitus. Eringius: Egitias: Viticias: & a costas theodorici filius. Nam qui huic successerunt non gothorum nomine: sed dumtaxat hispaniae reges appellati fuere. Ceterum roderici temporibus auctore comite Iuliano magna maurosum arabumque manus in hispaniam uenisse narratur: qui longo aeuo nullorum uiribus ex hispania penitus pelli potuere: nunc tandem tempestate nostra a ferdinando & Elisabe christianissimis hispaniae Sicilieque ac sanctissimis principibus breui tempore debellati ac uicti fuere. Sed ut ad rem redeamus uicto ferroque praempto ut ferunt Roderico mauri fere totius hispaniae multos quidem annos imperio potiti sunt: donec a pelasio roderici fratre uelut alii uolunt

Vandali sueui
Theodosius

Gothi

Athanaricus rex.

Gothorum re
gum numerus
Gothorum re
gum nomina

Comes Iulianus

Pelaius rex

Phasila rex
Alfonfus rex
Froila rex
Aurelius rex
Sylo rex.
Rex magaretus
Veremūdus rex.
Alfonfus rex
Ramirus rex
Rex ordonius.
Alfonfus rex
Garfias rex

filio repressi fuere. uir autem pelasgius hispaniarum iniuriarum maximus ultor: cuius filius phasila nomine cum tempore paruo idest annis duobus imperasset inter uenandum morsus ab urlo periit. huic successit Alfonso petri cantabrie ducis filius ex gothorum genere: qui pelasgii filiam in matrimonium duxerat hic insuper hispaniæ ciuitates & oppida permulta fugatis mauris in suam potestatem redegit: Froilamque filium reliquit: qui galiciam quoque prouinciam pulsus pœnis adeptus est: magnamque laudem in rebus bellicis meruit permultis maurorum milibus cæsis. hic demum indigne ab aurelio fratre occisus est. Aurelius autem cædis auctor fraternæ regnum sibi statim occupauit: a quo nihil memoratu dignum gestum fuisse legimus: preter seruorum sæuiciam in dominos & conspirationem represam. Aurelio uero mortuo eius frater Sylo regnum suscepit: qui cum mauris pacem turpiter iniit: a quibus acriter & infidiose deinde bello uexatus est: de quibus tandem uictoriam consequutus gallicos etiam rebellantes represit: post Sylonis autem obitum Magaretus alfonsi filius hispaniæ regnum usurpat: qui parum honestam uitam agens paucis annis apud astures moritur. Successit huic Veremundus alfonsi nepos ex bilmarao filio: qui post biennium uxore religionem ingressa se quoque religioni destinauit & regnū alfonsi consobrino reliquit superstitibus ramiro & garfia filiis admodum paruulis. Alfonso autem uirtutibus plurimis ornatus inito regno permulta christianissimi principis opera edidit: fuit enim uir & castus & pius: & qui plura maioraque ad christianæ religionis cultum templa & sanctorum ædes instituit. quo etiam pro christiana fide pugnante multa maurorum milia ceciderunt. hoc autem e uita migrante regnum hispaniæ Ramiro Veremudi filio natu maiori restitutum est: quod pari potestate cum garfia fratre quem ipse ultro ob eius uirtutes illustres ad regnum uocauerat summa cōcordia administrauit: cui aduersus mauros bellum gerenti diuus iacobus non dubitanter apparuit. illo enim prelio & multa hostium milia perierunt & plures ramirus suo regno ciuitates addixit: moriens autem ordonium filium hispaniæ regem instituit: qui preter multa que fortiter gessit: a castra etiam & salmantica ciuitatibus mauros omnes eiecit. huic Alfonso ex filiis quinq; natu maior successit uir iustus atque pius: nam & si quattuor fratribus oculos eruit: non tamen hoc crudelis existimari debet: id enim repentino quodam furore actus fecisse fertur: quod eos sibi mortem molitos per insidias compererat. Reliquit hispaniæ regem garfiam filium qui cum mauris sæpenumero strenue prelia commisit: de quibus maximam est uictoriam consequutus: aiolam maurorum principem captum reduxit:

habuitque Garfias successorem ordonium: quem Alfonsus antea gal-
 leciæ prouinciæ præfecerat: qui consilio & rei militaris scientia quam ma-
 xime pollebat. omnes enim & a bethica & Alusitania prouincia mauros
 facile fugauit. hoc autē mortuo ad Froilam regnum deuenit: qui inno-
 biles omnes hispanos maxime sæuit: nec aliud quidquam memoria di-
 gnum de eo scriptores retulerunt: reliquit autem regem filium Alfonsum
 qui lustro & septem peractis mensibus religionem ingrediens ramiro fra-
 tri regnum demandauit. postea uero pœnitentia ductus & religionem af-
 pernatus quum regnum a ramiro repeteret atque sibi habere conaretur ab
 ipso fratre ramiro luminibus extinctus est. Ramirus autem multas & ex-
 cellentes uictorias consequutus a uita discedens hispaniæ regnum ordo-
 nio filio dimisit: qui a fratre sanctio hispaniæ regnum affectanti sese op-
 time defendit. hoc uero officio uitæ perfuncto Ordonius cui malus co-
 gnomento fuit hispaniæ regnum usurpauit. qui cum prauis imbutus
 moribus cum sanctio fratre de hispaniæ regno armis contenderet occi-
 sus est. atque Santius de christiana religione bene meritus. multa enim
 templa constituit postremo ueneno interceptus creditur. reliquit autem
 regem filium Ramirum: qui ubi cum Veremundo ordonii regis filio
 quem galleci regem optauerant bellum sane difficillimum gessisset regnum
 que annos quinque & uiginti retinuisset: tandem a uita sine prole dis-
 cessit regno Veremundo relicto. qui & si primis sui regni temporibus
 sæuior habebatur: deinde tamen satis pius atque mitis multa magnifi-
 ce gessit. cui Alfonsus filius successit: qui in obsidione uiseii lusitaniæ
 prouinciæ oppidi quod a mauris tenebatur mauri cuiusdam sagitta per-
 cussus obiit mortem. cuius interitum non multo post gener eius ferdi-
 nandus acriter ultus est: cæsa namque magna maurorum multitudine sa-
 gittarium illum qui Alfonso læti causa fuerat captum uario ac duro ge-
 nere mortis affecit. qui Ferdinandus regnum quoque sibi occupauit:
 pulso atque interfecto Veremundo: qui patri alfonso successerat. Ve-
 rum ad Ferdinandum regnum peruenit post sanctium Garfie regis fi-
 lium: quo sine liberis a uita discesserat. tempore autem ferdinandi ma-
 xime floruit Rodericus cognomine cidus: cuius ingentium ac immor-
 talium rerum gestarum omniumque uirtutum nomen atque fama ad ex-
 tremas usque orbis partes puenisse constat. Ferdinēdo autē Sātius: & san-
 tio frater successit alfonsus: quo sine uirili ple moriēti ramirus sātii filius q
 religiōi seruibat rex electus ē: q cū filiā genuisset donec ea adulesceret quæ
 postea raimūdo nupsit alfonso q dictus ē ipator hispaniæ regnū commisit

Ordonius rex

Froila rex

Alfonsus rex

Ramirus rex

Ordonius rex.
cognomēto mal?
Santius rex.Ramirus rex.
Rex ueremūdus.

Rex alfonsus

Rex ferdinādus.

Santius rex.
Alfonsus rex
Ramirus rex

Sanctius rex
Ferdinandus rex
Alfonfus rex qui
bonus dictus est.
Lenora regina.
Ferdinandus
princeps.
Diuus Lodo uic⁹

Alfonfus rex
Henricus rex.

Ferdinandus rex

Alfonfus rex

Sanctius rex

quo deinde ad religionem reuerso sanctissimamque uitam agenti sanctius regnum suscepit: cui Ferdinandus frater successit: qui annum unum & triginta regno præfuit. Verum eo regnante partem hispaniæ sanctius tenuit: post quem uenit Alfonso cui bonus cognomento fuit: hic magna cura & diligentia ab infantia semper a multorum infidiis custoditus ac seruatus uixerat: qui cum per ætatem licuit Lenoram Ricardi regis anglia filia duxit uxorem: ex qua mox sanctius natus est: qui prima ætate obiit: natus est & Ferdinandus princeps clarissimus: qui quoque annum agens quintum & uigesimum suum diem clausit: natus denique henricus & blanca filia: quæ adulta gallorum regi nupta fuit & regem galliæ diuum ludouicum peperit atque Alfonso tanta uirtute & ingenio pollebat: ut non bonus solum: sed optimus cognominari quoque meruerit. De cuius laudibus & rebus magnifice gestis merito quidem a multis auctoribus & longa & illustris narratur historia. Alfonso inde sequutus est: cui successit Henricus admodum puer: quapropter eo adolescente Berengaria soror eius nomine regnum administrauit. ipse uero cum palentia inter ludendum cum aliis pueris tegulae ictum capite excepisset: biduo animam deo restituit: eique Ferdinandus Berengariae sororis filius successit in regnum: successit etiam & Alfonso patri tum mortuo: qui eo tempore hispaniæ partem tenuerat. iis enim atque aliis temporibus hispania in plures diuisa principatus fuerat. est igitur adeptus Ferdinandus regna duo materno alterum. alterum uero iure paterno. Huic filii fuere sex: Alfonso: federicus: Emanuelus: Philippus: Sanctius & henricus: qui ex beatrice germaniæ imperatoris filia nati sunt: qua defuncta ex regina quoque iohanna ludouicum & lenoram progenuit. Hic denique ferdinandus quam maximam quidem tum bellicis in rebus: tum cæteris uirtutibus sibi gloriam comparauit. Successit huic Alfonso filius natus maior: qui annos duos & triginta regno præfuit: atque cum ex uiolanta iacobi ceterioris hispaniæ regis filia prolem nullam haberet habendorum liberorum desiderio per legatos dacie regis filiam nomine christinam formaque præstantissimam in matrimonium petiit. quod cum dacie rex alegatis orationem atque petitionem audisset conditionem non respuit. Sed filiam ipsam christinam statim acersitam Alfonso hispaniæ regi destinauit: eamque mediantibus legatis celebrato coniugio multis comitatam uiris illustribus in hispaniam ad alfonsum misit. quæ cum uenisset uiolanta interim ex alfonso pepererat: quæ res alfonso fuit maximo quidem pudori. quod cum philippus frater animaduertisset qui tum religioni seruebat relicto statim sacerdotio christinam ipsam duxit uxorem: quibus alfonfus imensa munera tribuit: atque uiolatam ipsam huius longe chariorem: ex qua filium progenuit ferdinandum aliosque quibus ei sanctius successit: quæ & si iracundus atque crudelis fuisse fertur: multa tamen magnis

fice gessit. moriens autem ferdinando ex illustri uxore maria filio hispaniæ regnum reliquit adhuc puero: qui dum adulesceret maria mater regni curâ suscepit: quæ permulta nõ quidem foemineo: sed uirili sexu dignissima gessit. Ferdinandus autem Regem Alfonsum filium reliquit: qui licet primis sui regni temporibus immitis: mox tamen satis humanus & magnificus fuisse fertur ac clemens: & bellicis rebus excellens: & qui multis quæ a mauris oppressa fuerant potitus oppidis omnia maurorum templa & maleficiorum domus religioni nostræ christianæ consecrauit dicauitq;. Tandem huic omnium optimo successit Petrus: qui nota crudelitatis accusatur a multis: cuius res gestas & quecunq; fecerit dum regno præfuit si quis forte legere cupiat quærat ab aliis a quibus latius scripta sunt. Hunc demũ frater Henricus occidit: quo interfecto protinus e tota fere hispania uiri nobiliores (quibus petrus maximo terrori fuerat) ad Henricum gratulatum conuenerunt: a quibus Henricus rex eligitur. Successit huic Ioanes: qui filium Henricum hispaniæ regem instituit. Huic Ioanes filius successit: qui clarissima patris gesta uere imitatus existimatur: atque aliorum principum gallorum germanorum atq; græcorum a quibus omnibus originem duxit: Reliquit autem filium regem Henricum: qui & si minus prospera corporis ualitudine fuit: animi tamen sapientia cæterisque uirtutibus satis pollens atq; illustris fuisse narratur: & Cateriam angliam cloestriensis ducis filiam uxore duxit: ex qua post mariam & caterinam filias illi tandem natus est Ioannes cui fuit cognomento secundus: qui uirtute singulari & ingenti animi magnitudine Gothorum gallorum romanorum & omnium regum a quibus genus & originem duxit res fortissime gestas & gloriam immortalem uel æquauit uel excessit. quanta enim eius in re militari fuerit uirtus in granatæ quidem obsidione facile perspici & cognosci potuit: quippe qui granatam ipsam urbem & magnam & populosam expugnasset omnino: nisi ab ea ortis dissensionibus inter ipsum & Ioannem celtiberiæ Regem cui occurrere statim oportuit discedere coactus fuisset. multa præterea in armorum certamine fortissime & summis dignissima laudibus gessit. plures enī atq; ingentes est: tum de mauris: tum uero de christianis hostibus quibus cum iustis de causis bellum gerebat semper uictorias consequutus. Ad christianam quoque religionem decori plurimum attulit: erat namque diuinarum rerum ac cerimoniarum & catholicæ fidei maximus cultor: siquidem cum i latinis litteris eruditus esset diuinis officiis & moralis philosophiæ documentis plurimum delectabatur. Doctorum hominum familiaritate maxime gaudebat: Romanorum ueterum historias summa cum uoluptate lectitabat: ideoque uiros omnes doctrinis excellentes non solum diligebat fouebatque: uerum etiam cupiebat & diligenter quæsitos uocabat alliciebatq; ad sese & magnis muneribus ornabat. paupibus & euctis necessis

Ferdinandus rex
Alfonfus rex

Petrus rex
Henricus rex.

Ioannes rex.
Henricus rex.
Ioannes rex.
Henricus rex.

Ioannes rex
cognomento
secundus &
eius laudes

IVXXX
tate & rerum inopia laboratibus subsidium unicum ac promptissimum erat.
Demum erga omnes iustus liberalis fuit semper ac pius. Hic denique maria
illustrem patru sui filiam in matrimonium duxit: quae cum ex eo duas filias quae
prima aetate vitam finiueret & henricum principem magnanimum peperisset
aliquanto post a uita discessit. hac itaque defuncta iohannes uxorem duxit he
lisaben iohannis portus galliae regis ex iohanne filio neptem. ex hac autem uxo
re secunda progenit alfonsum: qui postea obiit: & helisaben hispaniae ac
uniuersae christianitatis maximum decus: de qua suo loco dicemus. Iohannes
denique cum hispaniae regno annos prope quinquaginta praefuisset moriens
Henricum filium regem instituit. qui patris imitatus uestigia & mores in
teggerrimos non paruam quidem meruit gloriam. siquidem regnum prudentia
singulari ac summa animi moderatione sanctissime gubernauit. Rebus
autem diuinis & christianae religionis cultui diligentissime famulatus mauros
semper maximis affecit cladibus. nec pietate unquam nec liberalitate ca
ruit. Latinis insuper sacrisque litteris diligenter operam dedit. templa & san
ctorum aedes magnas construxit ac plures. coniuges duas suscepit: ex quibus
prolem nullam prorsus habuit: quam ob rem eo sine liberis moriente
regnum hispaniae ad helisaben sororem iure deuenit: de qua priusquam uerba
faciamus ad henricum eius auum reuertendum est: ut & ferdinandi etiam eius mari
ti genus referatur. habuit itaque henricus fratrem minorem ferdinandum: qui cum in
ulteriori hispania oppida uicosque plures a patre relictos haberet: alburque
tanam comitem santii filiam admodum diuitem in matrimonium duxit: ac deinde
citerioris hispaniae regnum adeptus est: cui ex foelice uxore atque foecunda pro
les inclita admodum orta est. ei namque natus est alfonsus qui postea & citerioris
hispaniae & siciliae regnum sortitus est. Item iohannes: Henricus petrus qui ne
apolitano bello periit: Santius: & filiae duae maria & iohanna satis illustres.
Caeterum alfonso in citerioris hispaniae & siciliae regno Iohannes frater succes
sit: de cuius illustri & immortali gloria summoque ac uere regio splendore nos pau
ca omnino referre pudet. quam ob rem hoc opere praefecto (si nobis uita comes fue
rit) eius fortasse uitam separatim (ut par est) scribere cum sumis plurimisque lau
dibus quae omnes mortales honores excedunt aggrediemur: tametsi nostrae fa
cultatis omnino non sit tantam assumere prouinciam. Nam cuius per im
mortalium deum eloquentia: cuius dicendi & orationis copia eum satis regem
laudare queat: qui omnia quae mortales & omnes humanae uires consequi non
possunt solus est assequutus: eius itaque facta immortalia in aliud tempus dif
ferimus. hic denique uxore prima caroli celtiberorum regis filia defuncta Io
annam frederici maris hispani pontarchi filiam illustrem duxit uxorem: ex qua
illi mox natus est ferdinandus.

Henricus rex

Iohannes rex

De ferdinandi regis & helisabes reginae chri
stianissimorum principum laudibus.

Qui nutu diuino helisaben ulterioris hispaniæ reginam quã supra memorauimus coniugem sortitus est: qui cū oīum quidē christianorum principum laudes & gloriã longe superauit. Ita enim deus omnipotens eos coniunxit: ut cunctis mortalibus & uitæ essent & uirtutis exemplo: & qui non ut principes: sed ut cœlestes & christi uicem gerentes ac uere diuinitatis participes ab omnibus uenerarent in terris. quorum laudes imortales: maximū sanctissimūq; nomē: fama ingens: uirtus singularis: uera sanctitas: iusta liberalitas: sūma clemētia: fides ac pietas egregia: æqua iusticia: religionis deniq; cultus assiduus alieq; uirtutes innumeræ & res fortissime gestæ nullis quidem humanis ingeniis explicari queunt. o principum foelix cōiugium quorū nō quidē regnorū: sed uirtutū atq; morū dotes existimandæ sunt. O sanctū & laudabile cōnubiū quod nō ad uoluptatē: sed ad sanctitatē: ad iustitiã restituendã: ad bonorū omniū securitatē & malorum formidinē: ad christi deniq; fidem & religionem conseruadam atq; augendã initum est. Sic. n. deus optimus maximus fernadum & helisaben principes integerrimos diuino inspirauit amore ut humanarum simul & diuinarum rerum omnium curam susciperent. o admirabile consortium: quo uirtutes omnes ardentissime excitatur benignissimeq; fouentur: & crimina omnia uehementissime comprimuntur & seuerissime uindiciantur. quis igitur nostrorum principum ferdinandi & helisabes ingētes nouasq; laudes atq; gloriam immortalem se explicare posse putet? Cædant ergo nostris omnino temporibus cuncta a primordio generis humani priora sæcula cædant: gentes externæ taceant: & nostros dumtaxat principes ferdinandum & helisaben summis omnes laudibus extollat. quæ enim historiarum scriptores tradiderunt: quicquid uates carminibus cecinerunt: quicquid fabularum inuentores fingere potuere: non mirabile quidem: sed quid exiguum uideri debet omnino: sub comparatiōe facinororum quæ nostri principes egregia fecere. Desinamus queso desinamus omnes ueterum mortalium res magnifice gestas & illustria facta mirari: quæ uires humanæ & ingenia fecere mortalia. hæc inquam hæc nostrorum principum immortalia facinora tota mente nec sine summo stupore contemplemur: quæ deus omnipotens per principes nostros ferdinandum & helisaben christianissimos uelut per suos legatos atque duces geri permisit in terris. Contemplemur insuper dei ipsius munus immensum & mirabile donum: cui nulla sacrificia: nullæ preces: nullæ orationes: nullæ denique uires humanæ pares esse possunt. Nam quum ad omnem hispaniæ ueramque foelicitatem: ad bene beateque uiuendum nihil omnino preter integerrimos principes deesset: deus immensus æquus & æternus Ferdinandum & Helisaben de cœlo dimisit: quorum uirtute atq; eximio

III XXXX
fulgore & hispania ipsa fieret illustrior: & uniuersa christianitas lætaretur: & dei ipsius fides ac religionis christianæ cultus exaltaretur in dies. Lætetur igitur omnes nobis christi cultores ac fideles: & nostris sanctis nõ minus quam iustis principibus gratulermur: & deo optimo maximo gratias agamus immortales: qui tandem res hispanas respiciens nobis eos rectorēs e cœlo dimisit: a quibus & diuinæ res & humanæ quæ iam ruere cœperant restituerentur. cantemus ergo nostrorum cantemus principum nomē & laudes ingentes celebremus: semperq; dicamus: magnificentur principes nostri pro christiana fide militantes. Nam ut eorum laudes omnes ac uirtutes quæ plurimæ sunt & immortales omittam: quid tamen ad augendā ac tuendam religionem christianam in prauos hereticos: quid in impios iudeos: quid in perfidos mauros effecerint: nulla quidem regio non nouit in terris. omnes enim nec sine summo stupore admirantur quemadmodum paucis annis in illorum alteros iuste ac sancte animaduenterint: alteros a suis finibus sapiēter eiecerint: alios uero fortiter armis subegerint. quod quidem nõ dubium est christianorum fecisse neminem. Quid igitur ueterum facta miramur quæ tantum auditu percipimus: & principum nostrorum res gestas immortales quas oculis quotidie cernimus non obstupescimus? quibus præterea & si ut imposterum gloria cœlesti fruere hōnesta iam uita satis erat: christiana tamē religio tantæ semper curæ fuit: ut omnes uoluptates humanas: omnes opes: cūctas foelicitates ac diuicias: mortales honores: regni amplitudinem: bona deniq; omnia quæ appellant: ac si ad id uinculo quodam astricti cogerentur diuino cultui semper sanctisq; ceremoniis & rebus sacris postponenda censuerint. ad quod suam omnem operā diligentia: studium: laborem: curam: cogitationē: mentem deniq; omnem accomodarint: idq; summum bonū putauerint. quid præterea loquar quātum & humanis rebus: quantum & hispaniæ ipsi atq; suis populis omnibus utilitatis attulerint? quos enim in hispania tota tumultus: seditiones: factiones: simultates sedauerunt? quam multorum superbiam: sæuiciā: audaciam: arrogantiam: furorem domuerunt? quorum ferocitatem: imanitatem: insolentiam debellarunt? quæ latrocinia: furta: rapinas: uiolentias oppressere? quæ paricidia: quas iniurias: quantas mortes prohibuere? quā tranquillam deniq; umnibus bonis oppressis & perterritis malis ac securā pacē reddiderunt? quid insuper de illorum sanctissimis institutis & senatusconsultis cōditisq; legibus referā? quid de plurimis ad christianæ religiōis cultum templis instructis memorem? quid deniq; de muneribus & comodis datis pauperibus atq; dotibus maritadis uirginibus præstitis narrem? Cognoscamus igitur omnes sanctissimos principes nostros: & p̄ illorum uita longiori deum optimum maximum flexis genibus assidue p̄cemur. Cognoscamus & uitæ nostræ conditionē: quā sub huiusmodi principibus fœ

licem agimus. Ferdinandi namque simul & Helisabes uirtutibus maximis & meritis innumeris nobis illa: quae fuisse saturni tempore uates priscae testatur: hispaniae rediit summa fertilitas. quando enim hispaniae rerum omnium fuit abundantia maior ea: que nostris datur temporibus? Sed quid tantam rerum copiam miramur? Si nostrorum merita principum christianissimorum tempora quoque ipsa mutarunt? Nullum enim (quod rarissime contigisse arbitror) hieme frigus: nullusque calor aestate sentit. O foelicia tempora: o foelices homines qui talia comoda atque huiusmodi foelicitatem cognoscunt: quantum igitur his omnes principibus debemus? sub quibus tanta nobis prouenit foelicitas? sub quibus nullis iniuriae fiunt? sub quibus sua cuique tribuntur? sub quibus denique boni omnes premia debita capiunt: & mali sedicio sine & quicumque contra uetitum agunt poenis debitis plectuntur? O foelix hispania: o foelix inquam sicilia: o foelices insule baleares: sub talibus constituta principibus: qui non coli solum: non amari: non uenerari a christianis omnibus: sed orari potius & ueluti coelestes summis honoribus celebrari debeant. At quoniam non nostrae est facultatis omnino scribere tantorum principum laudes Romanis atque italibus ipsis uiris omnibus doctrinis & ingeniis excellentibus tantarum rerum prouinciam relinquimus. Nos enim potius pondere laudum quas nostri principes meruerunt oppressi nostri ingenii imbecillitatem ostendemus: quam tantam illorum uirtutem (ut par est) representare possemus. Viuant igitur nostri christianissimi principes: & serius in caelum redeant

De Ioanne Ferdinandi regis & Helisabes reginae filio principe clarissimo.

Iuat & Ioannes illorum filius & clarissimus princeps: qui sanctissimorum parentum mores integerrimos & facta omnia illustra sectatur: uix enim dici potest quanta est uirtus in hoc nostro principe nimis adolescenti: et qui nondum sextumdecimum attigit annum: iam primum adhuc puer munificentia & liberalitate fulgentem animum ostendit: quippe qui munera & beneficia semper libentissime distribuit: in eos autem qui christi cultum & catholicam fidem negligunt est uindex & ultor acerrimus: animi uero tum gratitudine tum magnitudine maxime claret: quod cum in aliis per multis: tum etiam in Iacobo detio episcopo salmantino prospici facile potuit: hunc enim cum preceptorem in liberalibus disciplinis habuisset: non (ut plerique solent) odio: sed summo amore & beniuolentia persequutus est: eumque cum multis muneribus & beneficiis affecisset: tandem ad episcopalem dignitatem erexit: quantum autem litteris et ingenii uiribus pollet & aliis multis & mihi ipsi notissimum est: nam cum olim apud oppidum uallisoletum eum salutandi gratia adissem: ubi mihi osculandam dexteram prebuit: mecum de latini sermonis ratione acutissime quidem disseruit: qua in re uehementer ingenium eius admiratus sum: quo fit

ut in huiusmodi principe nostro non solū qui militarem uitam sequuntur
sed illi quoq; qui musas & litterarū studia excolunt spē uel maximam habe
ant: nam si cū ætate eius cæpta creuerint nō dubiū qdē est: quī de bonis oī
nibus optime mereat: ut uiuat itaq; cū tota regia prole deū optimū p̄cemur

De impatorib⁹ quos hispania romæ & cōstātinopoli dedit.

Post autem hispanorū regū noīa & successionē dicā: nūc breui quos hispa
nia romæ dedit impatores: nam cū olim romā ex puinciis aliæ frumētum:
aliæ ferrū: aliæ equos: aliæ alia munera mitterent: hispania quidē cū his oī
bus etiā mittebat impatores quos hoc loco memorare constitui: his enī mi
rum imodū poterit ac debet semp hispania gloriari: que semp eos uiros
genuerit: qui ubicūq; terrarū fuerint primū semp locū tenuerint.

De Nerua romanorum imperatore.

Post cæsares impatores qui duodecim fuere nerua p̄mus imperauit: qui do
mitiano successit: Fuit autē ad modū senex & populi romani & senatus cō
sensu uocatus ad imperiū: qd cum suscepisset oīa ip̄ius imperii septra ex do
mitiani tyrannide in maximo tumultu offendit: quā obrem se æquissimū
atq; utilem oībus p̄stare diligenter conatus est: Vñ eius opera oīa domitia
ni acta ex senatus decreto sunt abrogata: & multi exilio dānati: in patriam
rediere: mltiq; suis bonis & fortunis mulctati suo beneficio ea recepe: inter
quos etiā Ioannes euangelista ab exilio reuocatus est: & ephesum cum ma
gno gaudio remeauit: uerū cum post p̄mum sui principatus annū cum iam
senio grauere: & mors instaret: rei publice cauens traianū sibi adoptauit ī
filiū: quo adoptato cū septuagesimū ætatis excederet annū uitæ suæ finem
mox fecit: cuius corpus in hortis salustianis sepelientes aiām in cœlū relatā
senatus decreto retulerunt.

De traiano romanorū impatore qui uulpius crinetus cognōiatus est
Traianus autē decoris hispanis plurimū attulit: nā cū a nerua elect⁹ esset im
perio suscepto res ad modū inclitas gessit: fuit. n. uir in oī uirtutis genere p̄
stantissim⁹: & q̄ iter sctōs xp̄ianos (ut mltis placet) merito referēdus ē: qp
pe q̄ optimos p̄ncipes rerū gestarū magnificentia: & omni uirtute: laude &
gloria supauit. In p̄mis nāq; imperii fines lōge lateq; diffudit: germaniam
enī trans rhenū (ut orosius scribit) in p̄stinū statū reduxit. Daciāq; cū aliis
gentibus romano subegit im pio: parthos quoq; recepit & albanis regē de
dit: euphratem & tigrim puincias fecit: armeniā insup assyriamq; mesopo
taniā: seleuciā thesiphōtē ac babylo niām uicit: & usq; ad indiæ fines tenuit
Ad mare etiā rubrū accessit: in quo classem ualidā cōstituit: qua inde fines
uastaret: hic qppe oībus in oīa se æqualē exhibuit. quin imo (ut scribit eu
tropius) p̄sæpe amicos salutatōis grā uisitauit: & neminem unq; lesit. ubi
q; enī terrarū ita se oībus æqualē p̄stitit: ut usq; ad iustiniani magni tempo
ra in creatione principū semp sit acclamatū: fœlicior sit augusto & traiano

melior. honores enī imperii: diuicias: facultates: & præmia benemerētib⁹ p̄
 cæteris æque distribuit: cuius tale p̄ se sæpe dictū erat: talem p̄ uatis impato
 rem esse oportere: quales p̄ uatos sibi optat habere: immunitates urbibus i
 opia laborātib⁹ ultro offerebat. portū anconitanū nūc mirū imodū auctū
 extruxit: & alia multa edificauit: nihil unq̄ in uita egit: nihilque cogitauit
 quod nō ad omniū utilitatē p̄tineret: uixit annis tribus & sexaginta: in q̄
 bus decē & octo imperauit. Cuius p̄bitatis & morū etsi perierint scripta i
 historiā digesta: nō tñ obrūcata est memoria: quin multa plures scripserit
 a q̄bus nos pauca hæc sumpsim⁹. Igit̄ cū summa belli domiq̄ gloria flore
 ret (ut eusebius scribit) apud seleuciā isauriæ ciuitatē p̄ fluuiū uentris extin
 ctus est: cuius ossa postmodū romā delata in foro ibidē in aurea urna: quā
 ip̄e struxerat sub colūna quæ adhuc extat centūquadraginta pedū altitudie
 sepulta sunt: Cuius aīa romani senatus snia relata est in cœlum.

De hadriano helio romanorū impatore.

Hadrianus cognomēto helius traiani cōsobrinæ filius post traianū iperiū
 suscipiēs multa qdē magnifice gessit: fuit enī uir magnus & inter optimos
 principes nō imerito numerādus. Nā liberalis: splendidus: magnificus: de
 mens: & utraq̄ lingua eruditus nec nō & musicæ: medicinæq̄ artis sciētissi
 mus fuit Qui cū leges mltas cōposuisset: a pp̄lo romano ob benemerita pa
 ter appellatus ē: & nō mō romanis: sed etiā atheniēsibus legē petentibus ex
 draconis solonisq̄ sentētia iura cōposuit: q̄bus etiā bibliothecā magnificā
 atq̄ insignem construxit. Et cū uir doctissim⁹ esset uirorū quoq̄ doctorū:
 & maxime plutarchi: cheronei sexti: agathoclis: & oene magni philosopho
 rū familiaritate usus & delectatus ē: idēq̄ sacris eleusinæ iniciatus multa a
 theniēsibus dona cōtulit: eorūq̄ pontē cæphesi fluminis alluuiōne desola
 tū restituit: pontēq̄ sui noīs adhuc extantē sup̄ tyberim in uaticano fecit:
 ac iuxta illū sepulchrū suū miræ magnitudinis extruxit: qua mole seu sepul
 chro nūc romani pontifices p̄ arce utūtur que sancti angeli castellū nūcupa
 tur. Mirifice quoq̄ ac sumptuose & alibi hic clarissimus impator edificauit
 & potissimū in iudea hierosolymā a tito euersam mænibus & edificiis in
 staurauit: & adeo eā amplificauit: ut passionis dñi nr̄i iesu xp̄i locū itra mæ
 nia cōcluserit: & ex suo noīe helyam appellauit: p̄cæpit ne cui iudeo sed tan
 tū xp̄ianis introeūdi facultas oīno daret̄. Nam cū p̄mo xp̄ianis aduersaret̄:
 postea cognita eorū religione eis ad modū fauit: & bñficus fuit: alexandriā
 quoq̄ egypti ciuitatē a romanis dirutā sua instaurauit impēsa. Murū item
 in anglia duxit octoginta milibus passuū longitudinis. Tyburtinā uillam
 nunc ciuitatem edificauit: & pompeii magni sepulchrū magnificentissime
 extruxit: atq̄ innumerabilia alia opa peregit. Tandem & ip̄e sexagenario ma
 ior inter cutis aquæ morbo apud baias campaniæ urbem uitæ suæ finem fe
 cit: & puteolis in uilla ciceronis sepultus fuit: ubi Anthonius eius successor

templum pro sepulchro consecrauit.

De anthonio cognomine pio romanorum impatore.

Anthonius autem pius hadriani gener & adoptione filius romanis quoque impauit: qui etsi incertum est an fuerit in hispania natus: eius tamen originem & progenitores hispanos fuisse plures attestant. Fuit autem uir optimus: qui imperio suscepto tanta cum modestia & benignitate impauit: ut merito non perii sed pii cognomen adeptus: & patrie patri appellatus sit: nulli quippe unquam tuum priuatim publice acerbus fuit: & hoc uerbum per sepe dixisse ferunt malle se unum ciuem seruare: quam mille hostes perdere: nam tantae religionis: pietatis: gratiae: humanitatis: clementiae: iusticiaeque ac modestie munere praeditus erat: ut cum numa pompilio bonorum omnium sententia merito comparari possit: quod breuissimi reges multaque nationes positae eius iussu armis ad eum controuersias cunctaque lites deferrent: eiusdemque sententiae statim parerent.

De Marco anthonio romanorum impatore cognomine uero.

Marcus etiam anthonius ad imperium fratri suo anthonio pio successit: qui imperio suscepto res maximas gessit: nam (ut testis est eusebius) germanos: marcomanos: sequanos: sarmatasque magna uirtute superauit: ad quod bellum iturus cum non haberet unde stipendia militibus solueret: omnem imperatoriam suppellectilem & uxoris ornatum uendidit: & praemia meritis dedit: fuit propterea litterarum studiosissimus: ac liberalitate clarissimus: quapropter ab omnibus ita colebatur: ut sacrilegi nomen incurreret quod eius imaginem domi non haberet.

De theodosio seniore imperatore constantinopolitano.

Theodosius constantinopolitanus impator christianissimus: optimus & praestantissimus fuit: & traiano a quo ducebat originem patris: qui postquam breui tyrannos substulit: auxilio domini nostri iesu christi fretus in quo maxime confidebat & androgeum seu androgatum maximini ducem: ac abrugastem eugeniūque galliarum tyrannos & germaniae partem inuasores superauit & occidit: quod eius historie celebrator poeta claudianus insignis admirans ait.

O nimium dilecte deo tibi militat ether:

Et coniurati ueniunt ad classica uenti.

Hunc itaque non immerito & ambrosius & augustinus de ciuitate dei maximis laudibus extollunt: cui ad militare disciplinam addunt etiam ingenii & religionis laudes ingentes: hic enim inter alias uirtutes humilitatem praecipue coluisse fertur: nam cum uiri thessalonicenses (ut in historia sancti petronii habetur) iudicem suum in theatro occidissent: ira percitus esset: diui ambrosii precibus eis facillime pepercit: uerum postea suorum familiarium malicia compulsus ad quinque hominum milia iussit occidi: quod ubi diuus ambrosius intellexit: impatori apud mediolanum existenti ecclesiae introitum (nisi peniteret) interdixit quod legitur.

in canone. de pe. di. z. c. secūda: quam qdem ad monitionē ita aīo æquo tulit: ut ultro ambrosio grās egerit: atq; penituerit: & urbem ipam laceratā in staurauerit: ut notat in p̄hemio. ff. Vñ & penitētia pacta legē tulit: ut principū snie sup mortis aiaduersione plata usq; in trigessimū diem ab executoribus semp differerēt: quatenus locus misericordiæ uel si reo exigeret penitentia: non deperiret: quā obrem postea si qñ ira percitus fuisset: hac cunctatione utebatur: ut ter alphabetū p̄us p̄ferret: q̄ quicq; uerbo mandaret.

De archadio impatore cōstantinopolitanorū.

Archadius magni theodosii filius cōstantinopolis cū honorio fratre præfuit imperio q̄ xpianissimi fuere: & bellicis in rebus strenuissimi: nā rufinū atq; alios duces magno conatu impiū affectātes sūma uirtute oppressere.

De honorio impatore cōstantinopolitano.

Honorius aut archadio mortuo impiū tenuit una cū theodosio fr̄is filio: uir certe morib⁹ & religione theosio patri cōsiliis: q̄ cū p̄mū impiū suscepit: cōstantinū tyrannū interfecit: cuius etiā iussu cūctis expulsis hæreticis pax ecclesiis reddita est: itaq; pacatā relinquēs rem publicā sepultus iuxta Petri basilicam iacet in pulcherrimo mauseolo.

De theodosio Iuniore cōstantinopolis impatore.

Theodosius Iunior archadii impatoris filius cū ualentiniano placidiæ amicitæ suæ filio septē & uiginti annis impauit: p̄nceps oīno xpianissim⁹: & humanitate clarissimus: q̄ imperiū in maxima rerū pturbatiōe suscepit ac possedit: nam a phricā ferme uniuersam genserico uandalorū regi ablatam amisit: & egypti p̄tem deperdidit: In p̄nonia quoq; & hunni duce attila rege uastauere: multas etiā in britaniā calamitates: direptiones: uastationesq; p̄tulit: deinde uesegathi: sueui: & alani lusitaniā: tharaconēsēmq; hispaniam & aquitaniā capiētes aligeri flumie usq; ad carthaginē nouā oīa occupauere preter cantabros & astures: qui p̄ sua cōstantia romanorū milites cōseruauere: quæ mala theodosius aiaduertēs ualētinianū cū placidia matre sua statim ad regendam ac defendendā misit hispaniā: Ipse aut Ioannē quendā tyrannū opp̄mens regnū omne recepit: quo sine ple moriente: ualentinian⁹ ē imperator electus.

De Hispanie uiris Illustribus.

LIBER QVINTVS INCIPIT.

Diiciam imperatoribus uiros hispaniæ magnis uirtutih⁹ claros & illustres: quos quidem semp innumeros hispania pepit: quare ne me accusent uelim tū hispani: tū & alii: quibus fortasse de hispanie uiris illustribus parce loquutus nidebor: nā cum eorum sit maxima multitudo: & numerus fere infinitus de qbusdam: Nūc breui cōscribemus: eos uero quorū nomina & res gestæ ad me nondū peruenere ad secūdam opis edicionem relinquimus: illud etiam rogo uehemē

ter ne mihi ascribatur ignauitæ: neq; a me uel amore uel inuidia factum pu-
tent: si qui pponendi fuerant & antiquiores nonnullis recentioribus post-
posuerim: hoc enim nihil interesse credât: dū suæ cuiq; laudes referantur.

De Roderico pementello bena-
uenti comite magnanimo.

Cæterū cōnumeratis hispaniæ regibus atq; impatoribus quē de reliquis ui-
ris illustribus antepōnā: mihi rodericus pementellus comes benauentanus
se se offert: q; p̄mū sine ulla cōtrouersia laudis & omnis gloriæ locū sibi uen-
dicat: Est. n. uir ad modū splendidus & plurimis peror natus uirtutibus &
illustis: & omni laude dignissimus: atq; hispaniæ totius lumē & dec⁹ am-
plissimū: hic bellicarū rerū gloria: hic liberalitatis splendore: hic animi & i-
genii magnitudine: hic deniq; oīm uirtutū excellentia nō hispanis quidem
solum: sed oēs quoq; mortales longe supasse uideri & existimari nō immeri-
to debet: Liberalitate autē & largiendi munificentia ad eo quidem claret: ut
ad benefaciendū: ad erogandū illū natura genuisse uideatur: me enī (ut eius
in plurimos collata munera & honores omittā) quē nūquā uiderat cum ad
eū salutatū benauentū ex itinere diuertissem: non nisi pstanti donatū mūe-
re dimisit, o uera & ex iubente natura liberalitas: quæ nō petentium coacta
præcibus: sed ex animo benigno ac sponte pficiscitur. omitto p̄terea cæte-
ras eius uirtutes: quæ breui narrari nequeūt omnis generis originem ac no-
bilitatem: missa etiam facio gesta preclara: & animū hominis inuictum: uir
est statura corporis excellenti: uultu iocundo & graui: in loquendo modest⁹
fatis prudens ac uenustus: delectatur philosophorū p̄ceptis: & doctorū ho-
minū sermone: exterarū gentium mores ac uirtutes scire uehementer optat
& diligenter inquirit: in omni uirtute ac laude p̄mus esse summa diligētia
cōtendit: Venatione gaudet: nec minus edificandis ædibus: qd̄ animi pro-
p̄m est liberalis: domū namq; benauēti quā pater edificauerat (quoniam
non sua liberalitate ac dignitate dignam putabat) totam diruit: atq; a fun-
damentis maximis sumptibus erexit atq; absoluit: domus autē ualde nobi-
lis magna & mltis rebus insignis: nec nō de p̄mis hispaniæ ædibus una: ad
cuius excellentiam nostrum hoc extat epigramma.

Quisquis es ad nostram foelix perueneris arcem

Disce sed auctorem principiumq; mei:

Nam patris interdum natos eademq; nepotes

Inclita magnanimi gloria tangit ani:

Parua: rudis: tenuis zephiro casura uel euro

Ante fui: domino non satis apta meo:

Inclita sed ueterum: proles pulcherrima regum

Sum celebris postq; me rodericus habet:

Qui genus: arma domus titulos: fastigia: famam:

Gesta: pementellum nomen in astra tulit:

Cui dedit in terris q̄ maxima manera uirtus:

Et dedit in coelis cum ioue regna deus.

Viuat igitur tãdiu comes hic magnanimus: q̄diu & illa domus extabit: q̄ pfecto nōn mō longioris uitæ spacio: sed æternitate quidē dignissimus ē: qui non (ut pleriq̄ solent) ædificationem & domus pulchritudinem con-templatur admiraturq̄: q̄ non calce & harena: non lignis & lapidibus: non architectorum ingeniis: sed rebus suis magnifice fortiterq̄ gestis: & innumeris uirtutibus sibi gloriam quærit. Hic cum sit etiam naturæ dotibus et corporis forma præstanti: non tamen ingenii minus q̄ corporis uires exercet: ea enim animi uirtutibus parat: eaque molitur: quæ neq̄ fortuna inuidæ: neq̄ mors ip̄a contingere audet. Vidimus præterea hunc aduersam constanter ferre fortunam atq̄ secundam moderate: quare non immerito eum his omnibus insignem uirtutibus hoc distico cūctis hispaniæ uiris illustribus antepone ausus sum.

Novimus hæperios proceres comitesq̄ ducesq̄

Inter quos nullum par tibi numē habes.

De ferdinando

gonfaluō.

Non enī me tacere finit uir fortis & semper inuictus comes clar⁹ ac illustris nomine ferdinandus gonfaluus hispaniæ maximum ornamentum & decus immortale: cuius maximum nomen & fama bellicis in rebus incredibilis uniuersum quidem orbem terrarum impleuit. Ita namq̄ semper pœnos certamine uicit: ita semp fugauit: ita repressit: ita terruit interfecitq̄: ita denique de hostibus gloriose uictor triumphauit: ut illis etiam omnibus quibus erat penitus ignotus maxime formidolosus fuerit ac timori. quotiens enim quasi solus ingentes hostium copias fudit. quotiens exterruit opprefsit & occidit: quotiens patriam: regem: castra: rempublicā: regnum christiana religionem: seq̄ deniq̄ ip̄m ab hostium incursionibus & insidiis defendit: deniq̄ quid non est adeptus quod ad miliciæ laudem & animi fortitudinem pertineret: quod si tūc forte ducum par & oratorum copia fuisset scriptorumq̄: non minora quidem de hispanis rebus fortissime prudentissimeque gestis quam de romanis librorum uolumina legeremus. Adde qd̄ romanū: & si fortissimi quidem fuere: pro fama tamen & inani gloria p̄q̄ augēdo imperio labores tãtos ac picula tolerabāt nullā fortasse animi æternitatis rōem hñtes. hispani uero p̄ religiōe. p̄ xp̄i fide sēp cū hostibus & infidelib⁹ bellū gerūt oīa semp ad dei honorē atq̄ glām referētes: quapp nō possū qdē nō uereri magnopere ne qs me forte impudentem existimet: q̄ tam inepto & exiguo s̄mone hispanarū rerū & uirorū tantorū illustriū laudes scribēdas assumpserim. Quare uehemēter oēs obsecro ueniāq̄ peto: ut

me nequaquam temeritatis accusent. Res. n. & imortales hispaniæ laudes non scribēdas equidē: sed delibādas potius accepimus. Verū ut ad ferdinandū ipm gonsaluū redeamus suis ingentibus in re militari meritis omissis quātum aut & liberalitatis & humanitatis officiis fulserit ex hoc facillime colligi potest: quū. n. garfiā celtiberorum regem pluresq; alios uiros illustres uictos & in bello captos in uincula coniecisset: eos postea amicis & ornatissimis uiris petentibus nō solū facillime iussit solui: sed etiā equis & insignibus indumentis aliisq; muneribus donatos omnes: honorificentissime dimisit. Sed iam ad alios transeamus.

De Roderico uiuario qui alcides cognominatus est.

Ad suas nāq; laudes me reuocat Rodericus uiuarius uir nō sanctus minus quā fortis: cuius rei militaris gloria oīm quidē mortaliū fata longe superasse uideat. De hoc aut ppauca ex multis quæ ab aliis latius scripta fuere referemus. hic igitur nondū fere decimū annū agens ferdinando hispaniæ regi a quo fuerat accersitus fuisse cœpit. q̄ quū in aula regia iā educatus ad uirilem ætatē puenisset: a ferdinādo rege cēsus oblatos equestres & militaria ornamenta recusauit. Interī aut quū apd carrionē oppidū rex ferdinādus moram traheret qnq; maurorū regibus in ipius ferdinādi regis fines cū magnis uiribus atq; copiis ueniētibus paucis comitatus eq̄tibus occurrit: q̄bus uictis ac ī suā ptatē redactis: & sub cōditiōe dimissis ut ei sēp obsequiū præsarēt & singlis annis stipēdiū soluerēt: magna cū gloria (& captiuorū nūero ad ferdinādū regē rediit. qd̄ cū ximēnia gomecia gomecii comitis filia p̄spexisset tāta eius uirtute pmota a rege p̄ magno mūere petiit: ut sibi Rodericus hic uiuarius sp̄sūs daret: qd̄ rex ferdinād⁹ libētissimo aīo p̄fecit: eosq; m̄ri monio cōiūxit. mox aut ferdinādo cū ceterioris hispaniæ rege orta dissensione utri eorū iure calaguriū oppidū deberet: utriq; placitū ē ut eq̄tes duo p̄tis utriusq; armis litē hāc dirimerēt: elegit itaq; ferdinādus Rodericū uiuariū cui plimū cōfidebat: alter uero quēdā noīe martinū gomeciū uirū fortē ac strenuū: q̄ p̄gressus ī cāpū p̄usq; p̄liū cōmitteret: Rodericū minis uerbisq; cōtumeliosis īsolēter laceffere cœpit. cui rodericus r̄ndēs inq̄t non decere militē fortem & magnanimū uerbis & lingua: sed armis ac manibus uti: & belli euētus nō in sua: sed fore ī fortunæ ptate. iōq; eū eē uicturū cui ip̄a magis fortuna faueret. tū uero acriter alter ī alterū ipetū fecit ac diu fortiter pugnatū est. Tandē martinū gomeciū equo lapsū rodericus īterficit & caput eius obrūcat: ac cōuersus ad eos q̄ iudicādi cā p̄positi fuerāt ait iam iudices oppidū de quo hactenus litigiū fuit ferdinādo regi n̄ro debet: tū uero rex ip̄e ferdinādus sūma affectus leticia rodericū a plio reducēs magnis honoribus atq; mūeribus affecit. sed quis oēs huius uictorias excellentes? quis tot prelia fortissime gesta narrabit? Huic p̄fecto nemo romanorum: nemo in.

quam mortalium in militia & armorum laudibus est antepōnendus. Nam quam strenue mauros a multis hispaniæ oppidis expulit: & a coimbrica p̄fertim lusitaniæ puintiæ ciuitate: ubi rex ferdinandus ei nouo quidē more in maurorū templo & malificiorum domo militia: que antea recusauerat: insignia & militares honores quam honorificentissime tribuit: iusq; dedit ut ip̄e quoq; eadem militaria ornamenta uiris nouem quib⁹ uellet q̄primū largiri posset. placuit in sup̄ ferdinando regi: ut rodecius uocaretur. Postea uero dictus est elcides ferdinando quoq; iubente quoniam sic maurorū re- reges eum salutauerant. qđ nomen non fuit a sua uirtute alienum Vocatus est. n. elcides. id est quasi alcides. hoc ē hercules alter. a quibusdā & cidus appellatus est. Hic demum & comes ferdinandus gunsaluus quem supra memorauimus in hispania duo belli fulmina fuere: quorum fama suis tēporibus ad omnes orbis partes puenit. Hi autem & si regum titulos assequuti non fuerint: ob sua tamen merita ac uirtutes eorum imagines segouix iter hispanie regum simulachra iure quidem collocatæ fuere

De frederico maris hispani pontarcho.

Post alcidem autem fredericus maris hispani pontarchus nobis occurrit: q̄ titulo dignitatis sermone hispano almirātes fertur: a nobis uero archimarinus pontarchus & architalassus: quod maris imperio p̄fuerit: appellatur Fuit itaq; fredericus de quo loquimur alfonsi henrici filius: & frederici qui sancti iacobi militia ordinis p̄fectus & magr̄ equitū fuerat atq; a petro fratre hispaniæ rege hispali occisus est nepos: pronepos uero regis alfonsi quē supra nominauimus. Hic autem federicus ut ad inceptum redeamus & si parua corporis statura fuisse narratur: animi tamen magnitudine cæterisq; uirtutibus cunctis quam maximus quidem fuit: qui tum in terris tū in mari fortissime ac strenuissime pagnans multas & ingentes est semper de hostibus uictorias consequutus. Cuius facinora egregia & uirtutes ingentes breui quidem narrari nequeunt. Hic autem a puericia semper hostem uincere didicit summam gloriam existimans pugnando uincere: itaq; tum mauris tum christianis hostibus maxime quidem formidolosus erat. Patrē alfonsum uirum fortissimum imitatus summam quidem armorum gloriā sibi cōpauit. moriens tandem alfonsum filium successorem reliquit: atque alios natiu minores franciscum qui obit & henricum qui prudentia singulari maximoque & sapientissimo consilio nostrorum principum semper rebus interest atque consulit: de quo postea separatim scribemus. Reliquit et filias plures quarū una noīe ioanna. Ioāni citerioris hispaniæ regi m̄rimo nio iūcta fuit un̄ (ut ante diximus) ferdinandus hispanie rex natus est: alix quoq; uiris hispanie illustrioribus nuptæ fuere. Ceterum federicus ip̄se cū utroque Alfonso qui uir iustissimus fuit palentie eodem loco sepultus: ra illustri cernūtur: quorū imagines quædā marmorea nauis ap̄d sc̄tē clare

Templum demonstrat: ubi a nobis hoc æditum epitaphiū extat.

Qui maris imperium quondā septrūq; gerebant

Hesperie occidua tecti fulgētibus armis

Henrici illustres priscis a regibus orti

Hac genibus flexis christi rate numen adorant

Non tamen hic animus sed eorum forma remansit

Spiritus astra petit subito statione peracta

Iura ministravit nautis sanctissima primus

Alfonso: pelagi seuos qui terruit hostes:

Telluremq; metu puido spoliauit & æquor.

Qualis pompeius fertur quem nomine magno

A pelago metuens omnis pirata recessit.

Ortus ab illustri pugnax genitore secundus

Venit ad imperium pelagi fredericus: ad omne

Natus martis opus: quem secula nulla tacebunt

Quem proceres omnesq; simul metuere potentes

Quo non maior erat romanus cæsar in armis

Tertius hinc ueniens titulis insignis auorum

Alfonso bellum penitus contempsit & arma:

Ft dominus magnus tranquilla pace potitus

Iusticiā incoluit: populis sua iura benignus

Distribuit: sanctas non ausus rumpere leges.

Qualis apud latios fuerat fabricius olim

Talis & alfonso populos permansit Iberos.

Ergo trium fulgens magnorum fama uirorum

Ingenio nostro nullo extinguetur in æuo

Alfonso autem frederici filius uir uti superius diximus iusticie sumus & pacis amator ex uxore illustri maria comitis stabilis hispaniæ filia plem admodum inclitam reliquit: fuerunt enim ei filii quattuor: quorum fredericus natus maior annam siculam modicanam comitem feminam tum genere: tum uita & moribus illustrem quæ a gallorum regibus originem habuit uxorem duxit. Cuius etiam soror Helisabe Bernardino frederici fratri melgario comiti nupsit breuique tempore a uita discessit. Eerdinandus autem tertius Alfonsi filius & statura corporis & forma singulari suo generi maximum decus moribus optimis atque omni uitæ probitate decoratus Salmanticiæ tempore nostro litteris diuinisq; cerimoniis diligenter incumbit Henricus uero ad modum adolescens franciscam bernardini ripadauiæ comitis filiā uxore accepit. Reliquit præterea Alfonso qui nulla ex parte degenerauit est enim fortitudine & liberalitate cæterisq; uirtutibus satis clarus.

De ferdinando aluaro toletano Albano comite illustri,

Vocat interim me de hispanorum uirorum rebus fortiter gestis ceterisque uirtutibus loquentem ferdinandus aluarus Albe comes illustris: qui tū generis nobilitate: tum rebus bellicis & strenuissime gestis clarissimus fuit. Generis enim originem (ut a nonnullis accepimus) a Constantinopolitanis imperatoribus duxit. Cuius Atauī & antecessores quum olim in hispaniam uenissent cui plurimum nobilitatis attulerunt a Toletō pulcherrima hispaniæ ciuitate quam tagus flumen cingit cognominati fuere. Hic itaq; ferdinandus a puerilibus annis in rebus militaribus educatus in armorum gloria plurimum excelluit. Eius enim ingenio & fortitudine atque ī re militari prudentia Ioanni hispaniæ regi perspecta & cognita magnos honores adeptus est: & ab ipso rege Ioanne tempore quo cum alfonso citerioris hispaniæ regē bellum gereret dux electus est: & equitibus prefectus efficit. Cui reuēnæ oppidi custodia commissa est: atque pro rege Ioanne contra Valentinōs bellum gerens salantium atque alia oppida permulta ualentinis superatis cæpit: Vnde & uictoriam insignem: & magna hostium spolia: & signa plura reportauit. Illo autem bello quod aduersus alfonsum citerioris hispaniæ regem gestum est interposito fœdere pacis rex ioannes hūc ferdinandum prouinciæ suæ mauris finitimæ prefecit. quam ferdinandus non solū a maurorū incursionibus longo tempore tutatus est: sed etiam in illorū fines ingressus: multa quidē castella expugnauit: & maurorum rege aliisque granatæ ducibus campestri p̄lio uictis signa eorū secū reduxit: quæ cum aliis quibus ualentinos exuit hac nostra tēpestate suis magnificis edibus albæ tormenitane cōspiciūtur: quæ etiā ferdinandi ip̄ius nepotes insignibus suis addiderūt. Cū p̄terea ferdinandus de quo loquimur quondam in maurorū fines ingressus esset cū puo exercitu a mauris: p̄pe malacā ciuitatē nō longe a mari in loco difficili & alieno atq; copiosissimi & solertissimi hostis a maurorū multitudine septus & circūuentus est: qui cū se suosq; oēs in sūmo uersari periculo: cerneret: atq; suos magnopere timere aduertisset sibi animus nō defuit. Oībus enī cōuocatis suis militibus milites: Inquit in eā cōditionē ac periculum nos fortuna deduxit in quo si timidi fuerimus aut mortem aut captiuitatē paciemur: Si uero nobis animus non defuerit & uitā & honorē deo adiuuante cōsequemur. Ego inquit malo p̄ salute pugnando aut mori aut uincere: quā in deditiōnē ut mauri opinant̄ deuenire. Hec cū dixisset equū statim dimisit: & cū triginta militib⁹ armatis in angustiōri loco sese mauris opposuit: quorū impetū & si sagittarū ac telorū multitudine pene obrueret: tādīu tñ sustinuit: donec sui ad salutis locū puenerūt: qđ quū aīa duertisset equis p̄tinus admissis se atq; alios q̄ eum in pugna nō deseruerāt f̄uauit ac reduxit incolumes: multis tñ illatis & acceptis uulneribus: paucisq; militib⁹ utriusq; partis occisis. Huius deniq; ferdinandi uirtutem & in re militari fortitudinē atque gloriā cū gucterius eius

patruus Toletanus archiepiscopus cognouisset eum bonorum suorum omnium heredem instituit: ei que albam Tormenitanam dono dedit: Cuius eidem Ioannes rex comitis titulum concessit. Fuit preterea Ferdinádus liberalis ac munificus.

De Garfia duce Albano Alfonso filio.

Garfias uero Dux Albanus illustris qui & liberalitatis & rei militaris excellentia nomen adeptus imortale non imerito ferdinandi patris laudib⁹ egregiis subnectendus est: omni enim uirtute & maxime liberalitatis floruit: qui ex Frederici pontarchi filia prolem reliquit pulcherrimam. Progeniit enim fredericum qui nunc dux Albanus a patre institutus & primus heres relictus paternis ornatus laudibus cuius e imitatus uestigia & suæ uitæ prestantissimis ac sanctissimis moribus quã maxime pollens a ferdinando hispaniæ rege equitibus in affricam mittendis prefectus est. Post autẽ fredericum Gucterrius secundo loco natus est: qui cum a puericia litteris & liberalibus disciplinis operam dedisset iam nostro tempore ad modum iuuenis & sui generis nobilitatis & litterarum titulis decoratus mirum imodũ Salmatinũ gymnasium cui summa iusticia Gymnasiarchi & scholastici ac antistitis nomine preest illustrat. Cuius uirtutem sanctamq; iusticiam his olim carminibus cantauimus.

Optima gymnasii salue spes unica nostri:

Iusticiæ custos assiduusque comes.

Cultor & equarum salue sanctissime legum:

Et nostrum sancto qui regis ore forum.

Vt te uenturum in nostram foeliciter urbem

Fama tulit: cæpi soluere uota deo.

Qui nos ex alto tandem respexit olimpo:

Et tam precipiti tempore misit opem.

Tristis enim facies studii uidebas & urbis

Et sine te longa sola relicta die.

Quam tua nunc hilarem nimium presencia fecit:

Magnus & in tota splendor in urbe manet.

Nondum uisus eras: non hanc ingressus in urbem:

Cum sensit populus numen adesse tuum.

Iam uenit exclamant noster Gutterius omnes

Gaudentis populi uox fuit una uenit

Iustior in terris quo non fuit alter iberis:

Qui generi & patriæ est gloria prima suæ.

Qui studet & clarum nomen supare paternum

Et genus & proauos uincere posse suos.

Hec de te populus facunda uoce canebat

Sed male carminibus uerba notata meis
 Nam quis te digne laudet? quis dicat ad urbem
 Hic tuus aduentus comoda quanta tulit?
 Discipuli tecum ueniunt: qui forte timebant
 Ne quid & horrendæ pestis in urbe foret
 Gymnasium colitur: tractant sua munera ciues
 Nunc est magna salus: nunc timor omnis abest.
 Nos quoq; quos timor ingens & mors sæua p̄mebat
 Protinus incolumes te ueniente sumus
 Ergo uale studii & populi spes unica nostri
 Et fœlix nostra semper in urbe mane.

Nati sunt p̄terea garfie filii quattuor: ferdinandus: petrus: garfias & henri-
 cus qui nuper rhodum p̄fectus est. Reliquit insup & alfonsum filiũ nothũ
 & pulcherrimũ: qui cum salmanticæ ingenio singulari litterarũ studiis plu-
 rimum insudasset annũ fere agens nonũdecimũ religionẽ ingressus est.

De Rodorico leone

Duce Gaditano.

At q; de uiris fortibus & armis illustribus loquimur post cõmemoratos iu-
 re quidem locum hunc sibi uendicat: rodoricus gaditanus dux ad modum
 inclitus: qui cũ cæterarũ rerum: tum uero rei militaris gloria longe omnes
 nostri tẽporis: hoies supasse fertur. Erat enĩ belli fulmen: ideoq; & mauris
 omnibus reliquisq; hostibus formidolosus. Cui si uerum fateri licet iure q-
 dem omnis de mauris uictoria granatensis & precipua laus est ascribenda
 nam & si omnes fere hispaniæ proceres & uiri in armorũ certamine clarissi-
 mi contra mauros fortissime pugnãtes ferdinando regi & helisabe reginæ
 auxilio maximo fuere: ex quo sibi quisq; magnam peperit gloriam: Hic ta-
 men rodericus dux inuictissimus cunctis uictoriæ nomen eripuit: hũc enĩ
 mauri omnes (non secus ac hecтора græci) maxime formidabant: Adde q-
 bellum illud qd̄ contra mauros gestum est ab ipso p̄mum roderico geri cœ-
 ptum est: & a sua singulari fortitudine pactum. In quo suam solitam beni-
 gnitatem deus ostendit: hunc enim ut bellum in mauros excitaret monuit:
 hunc ut mauros uinceret & bellis finem imponeret conseruauit incolumen
 hunc deniq; uictis mauris & bello peracto ad suam confestim gloriam uo-
 cauit. fuit p̄terea benignus & liberalis: p̄sertim erga p̄pinquos & affines
 quibus patrociniũ fuit ac subsidium singulare. Viros etiam doctos uehe-
 menter amabat ac fouebat qd̄ ideo magnopere est laudandum: q; qd̄ ipse nõ
 nouerat: optimo iudicio dignũ munere censebat

De Petro manrico duce nagerensi.

Hos uero qui nostra tempestate rei militaris fortitudine: prudentia: gloria
 animoq; inuicto maxime clarent omnes quidem sine ulla dubitatiõẽ petri

VXX
manricus nagerensis dux magnanimus aut æquitavit: aut excessit. Huic ei si unus ex oibus esset optadus: cui militiæ laus merito tribui deberet: q præponendus uideret non hispania mō: sed ne in orbe qdem toto terrarū inueniri posset. huius nāq; uirtus in plio nō solū nostris pncipibus: sed cūctis hispanis hoibus ac mauris quibus maximo semp timori fuit: p̄specta est et cognita. In hoc certe uiro tanta est animi uis atq; ingenii: ut quicqd aggrediat nō a fortuna pendere sicut pleriq;: sed ip̄e sibi fortunā facturus uideat. Qui & si cū sit in bello manu fortissimus & multis insignibus clarissimus pugnis: Præcipuam militiæ laudem oīno sibi uēdicat: nō tñ alia minus omīa callet: Siquidem ei liberalis ac benigna natura ita uersatile dedit ad oīa ingenium: ut ad id unū eum natū dicas quodcūq; ageret.

De Rodorico manrico comite paretano

& sancti iacobi militiæ ordinis p̄fecto.

Comendadus insup imo summis extollendus laudibus rodoricus manricus paretanus comes egregius. Qui cū iam puer ab oibus ad martis op' natus iudicaretur: neminem quidē fefellit: sed omniū potius opinionē superauit: Siquidem hostibus inuicto animo semp occurrit: deque his uictoriā insignem reportauit: adde q̄ tempore quo securio oppido mauris propinquo præerat: Sæpe pænorū fines ingressus cum paucis equitibus ingentes illorū copias fudit: & oppida expugnauit ac cœpit. Erat enī in re militari & fortis & prudens: & qui simul cū armis pprio consilio quo maxime pollebat utebatur: semp nāq; tempis: loci: & p̄sonæ rōem habebat: Itaq; suis militibus plium cōmittens dicere solitus: nihil esse uiro forti turpius: nihilque foedius: quā hostibus uertere terga: ideoq; se eo animo cum hostibus cōgredi: ut aut cum uictoria reuerteretur: aut mortem oppeteret. Quam obrē uiros quidem omnes in bello audaces ac fortes maxime diligebat: & apud se habere nitebatur. Segnes autem & ignauos non secus ac pestē fugiēs. Emicuit præterea & aliis uirtutibus & p̄cipue animi munificentia ac liberalitate. Plus enī interdum largiebatur q̄ sua pateretur facultas: qua in re aliis potius q̄ sibi satisfaciebat. Quapropter cum hac animi magnitudine summaq; liberalitate: tum rei militaris scientia plurimū quidem ab omnibus summoq; studio & amore colebatur. Demū semp cum honore summo uixit annos fere septuaginta: Moriens autem georgium quendam reliquit filiū uirum ingenio satis illustrem: Quippe qui multa scripsit eloquio hispano atque genere carminis: quæ uatibus & moralibus philosophis digna censeri debeant. Eum enim poetam ac philosophum natura formauit ac peperit. Reliquit etiam filium alfonsum qui ueræ paternam generis nobilitatē representat: qui & si iuuenis admodum est: magna tamen inest ei grauitas: optimum ingenium: atq; uirtus singularis. Hic tempestate nostra salmāticæ literis diligenter incumbit: & sūma cū auctoritate atq; honestate uiuit.

De henrico alfonfi pontarchi filio
Albelistensi comite.

Henrici iam uirtus singularis alfonfi pontarchi filii maximis digna laudibus non ulterius nos progredi sinit p̄ usq̄ de se pauca dixerimus: Huius nā q̄ pulcherrima uirtus: & animi magnitudo singularis: summa prudentia: optimū iudiciū: atq̄ ingeniū perspicax: neq̄ ciuilibus in rebus & rei publicæ administratione: neq̄ ab ignobili uulgo: sed in campestri & armorū certamine: in maximis laboribus & extremis periculis a ferdinando & helisabe nostris xp̄ianissimis hispaniæ p̄cipibus notissima: p̄batissimaq̄ fuere & in eo p̄sertī prelio quod apud zamoram & campū gothorum aduersus alfonsum portusgalix regem gestum est: ubi cum fortissime in hostes impetum fecisset: non solum eos perfregit ac fugauit: sed etiam usq̄ ad illorum fines persequutus eorum plures concidit: Quam obrem in alieno loco diutius pugnans equo fesso & tardante subsidio ab hostibus captus est: mā sit q̄ apud eos donec suis optimis p̄spectis moribus et uirtute ac nobilitate cognita fuit a regina liberatus.

De Bernardino uerasco hispaniæ
Comestabili.

Cæterum his qui armis & liberalitatis officiis illustres appellari meruerūt nescio an omnibus bernardinus uerascus hispaniæ comes stabilis sit anteponendus: qui ad largiendum: ad eroganda munera: ad debellandū hostē: ad omne martis opus p̄genitus existimatus est. Hoc enim & puer facere cæperat: & adolescens cum incremēto perseuerauit: Et nunc etiam iuuenis indies magis auget ac magis: adeo ut si cum ætate cæpta crescant iam paucis annis nihil omnino eius uirtutibus adiici queat.

De Ioanne Silua comite Ciphontano.

Ioannes autem silua ciphontanus comes clarissimus & ioannes hispaniæ regis primipilus alfonfi tenorii filius uir fuit tum foris tum domi strenuissimus: & qui prudentia ac consilio singulari maxime pollebat. Cui Ioānes rex hispaniæ propter eius mores sanctissimos & uirtutes egregias summā omnium rerum fidem habebat: Erat enim iustus: rectus: animosus & prudens: qui ab eodem rege legatus cum uiris doctis in Basileam germaniæ ciuitatem missus plurimū quidem laudis & sibi & patriæ adeptus ē. Angliæ namq̄ regis legatum qui locum & sedem hispaniæ legatis destinatum occupauerat Quoniam sibi rogatus cedere noluit: inde non expectata sententia suis manibus eiecit: Ne aut suo regi aut patriæ aut denique sibi iniuriā fieri pateretur. Multa præterea & in hispania facinora fecit egregia: Quapp a rege Ioanne & henrico filio magno censu multis oppidis: et honoris titulis donatus est. Fuit proceriori statura: & gracili: membris æqualibus corpori: ore paulo lōgiori ac uenusto: Itē etiā naso: uixit at̄ an. q̄nq̄ et sexagita

De Rodorico Ribadei comite.

Rodoricus autem ribadei comes quam armorum certamine & rei militaris scientia ac fortitudine claruit non hispani quidem solū: sed galli quoque omnes olim atque anglii meminerunt. Hic enim in galliam olim profectus adhuc adolescens ac tirūculus sub karolo gallorum rege aduersus Eduartē anglie regē propugnanti multos annos strenuissime meruit: & ab ipso karolo multis & premiis & honoribus affectus. Illius enim sæpius inclinatum aciem solus restituit. Ab ipso tandem rodorico anglii & hostes omnes e Gallia finibus eiectione pulsique fuere. Cum interim in hispania discensiones ac bella orirentur a Ioanne hispaniæ rege: Rodoricus ipse accersitus cum quattuor equitum milibus ad eum quæ primū uenit: Que res ipsi regi non minus uoluptati quā subsidio fuit: Ideoque illi perpetuus & ribadeum oppidum & alios honores largitus est: comitisque titulum: Postea uero idem Rodoricus toletanos contra regem suum rebellantes oppressit: ac regem ab immani periculo liberauit. Quapropter rex munificus eo die quo hoc accidit quot annis uestes quibus uteretur rodorico ipsi dandas instituit: ipsumque apud se ac propria mensa discumbere permisit: quod non sibi soli uerumetiam successoribus concessit. O honor insignis et immortalis: quis se non felicem iudicet qui possit regum discumbere mensis? Nec tamen hoc quisquam miretur: nam sicut rodoricus precipuas res & singulares gessit: sic quidem precipuum & singularem consecutus est honorem.

De Petro comite Placentino.

Petrus etiam comes placentinus stunicorum generi & familie maximū ornamentum nimium quidem in hispania fortitudinis atque liberalitatis nomine & fama celebratus est. Semper enim magnum hominum aluit numerum: Et maximis officiis atque honoribus affectus. A Ioanne autem citerioris hispaniæ rege ad sedandos reprimendosque tumultus seditionesque quas tum plerique mouebant accersitus: & si senio impediatur ac morbo: lectica tamen impositus (quia equitare non poterat) ad regis castra cum magno equitum numero delatus est: Et honorificentissime susceptus militibus egregiis & consilio prudentissimo regem plurimum iuuuit. Homines bellicosos & in prelio fortes mirifice diligebat, fuit statura corporis longiori item & oris forma.

De Alfonso Carillo Toletano archiepiscopo.

Cæterum qui liberalitatis gloria in hispania precipue floruit Alfonso Carillus toletanus archiepiscopus existimari debet omnino, hic enim uerū largiendi animum: distribuendi desiderium: Gratificandi uoluntatem & munificentiam denique ac liberalitatis precordia dicitur habuisse. Hunc inquam ueluti Titum romanorum imperatorem generis humani delicias appellari licet. Quippe qui neminem unquam tristem a se discedere sustinuit. Cui si diuinæ ac fortunæ pares animo fuissent: non dubium quidem est: quin oēs

mortales sibi obnoxios fecisset: ideoque ditior indies fieri non ad suum: sed ad omnium commodum cupiebat. tum enim lætus cum dedisset: tum tristis cum largiendi facultas defuisset. Adde quod mutuatam etiam pecuniam sæpius erogabat: Vnde factum est ut interdum ære premeretur alieno. Maximas namque semper sustinuit impensas: magnam hominum aluit numerum: Eius enim domus quasi liberalitatis officina cunctis assidue hospitium patebat. Fuit procera corporis statura & aspectu ualde iocundo: a quo animus nihil omnino differebat: imo & animo quam corpore maior erat. Nobilium magnorumque uirorum cætu & familiaritate plurimum gaudebat: ideoque apud se milites atque equites habere studebat: quos non nunquam ad res novas consurgere cogebat. Quam obrem a non nullis accusabatur interdum: quod præter religionis mores & quam sua dignitas postulabat: faciebat. Tandem apud alcalensem oppidum septuagesimum suæ ætatis animum agens a liberalitate discessit.

De Ioanne Paciequo

Villenæ marchione.

Ioannis quoque Paciequi villenæ marchionis facta præclara simul & fortitudo atque prudentia singularis qui plurimum inter hispanos uiros illustres emicuit tacenda non sunt. Hic enim propriis maximisque uirtutibus & patrimonio ingens: & marchionis titulum: & alios complures honores sibi suisque posteris compauit. Quippe qui fuit magni & animi & ingenii. In rebus autem agendis prudentissimus & Ioanni regi hispaniæ fidelissimus: A quo muneribus plurimis & honoribus imensis donatus est. Erat præterea mitis & clemens & qui facile sentibus parcebat. Sapienter loco & tempori seruebat. Ex liberis autem quos multos e diuersis mulieribus reliquit: libidinis impatiens fuisse narratur: Quod tamen temperantia non mediocri coercebat. huius autem generis originem antiquissimam in hispania fuisse compertum habemus: legimus enim lucium iunium paciequum uirum nobilem hispanum & rei militaris peritum Iulii cæsaris legatum fuisse: Eo tempore quo apud cordubam: contra pompeii filios bellum gerebat. Quod si quis: forte legere cupiat querat cæsaris commentarium: hispaniensem de bello ciuili: ubi sic scriptum inueniet. Cæsar eam ciuitatem omni tempore optime: de populo Romano meritam esse sciens celeriter sex cohortes secunda uigilia iubet proficisci: parique equites numero: quibus præfecit hominem eius prouinciæ notum: & non parum scientem Lucium iunium paciequum. hoc autem nomen si recte consideretur non paruam indicat laudem: huius enim nominis homines & in re publica administranda: & in bello gerendo claros fuisse non dubium est: quum nomen ipsum pacem & equum indicare uideatur.

De ignico Lupo mendosino

Santilanæ marchione.

Ignicum uero Lupum mendosinum Santilanæ marchionem quibus laudibus

bus extollam non reperio. Siq̄s enim ueram bellicis in rebus iter hispanos
oēs laudem meruit hic oīno fuit. Quātas namq̄ de mauris deq̄ xpianis ho
stibus uictorias fuerit adeptus multa q̄dē hispanorū monumenta declarant
Legimus enī hunc ab adolescētia egregia in armis facinora fecisse. Fuit p̄te
rea nō armis & rei militaris solum: sed etiam latinarū litterarū studiis quā
maxime deditus. Vini cibiq̄ parcissimus: armorū & rei militaris discipli
nam non mō nouit exercuitq̄: sed aliis quoq̄ tradidit. Tantumq̄ uictoriæ
nomen affectauit: ut sæpenumero plium cōmittens cū paucis equitibus in
numeras hostiū copias fuderit: putās (ut ferunt) & suos exhortans multo
pulchrius mori pugnantes: q̄ uictos discedere. Sic itaq̄ militiæ dec̄ ingēs
habitus semper fuit. In litteris etiam non minus ingenio pollebat: Quip
pe qui libros ad hominū eruditionem moralis philosophiæ hispano s̄mo
ne pulcherrimos cōposuit pedū mensura. Scripsit & alios oratione soluta
ualde utiles ac graues: q̄bus humanas opes ac diuicias p̄ter ad uictū necessa
rias cōtempnere docuit: adeo ut quondā s̄mone orto de suis augendis opi
bus se non illa p̄cipere uerba aliis responderit Dicite inquit istæc his q̄ nihil
aliud exoptant: Delicias autem & uoluptates querētibus dicere & p̄suadere
solebat dulciores esse labores qui turpitudine carerent: quā uitā sine uirtute
q̄uis delectabilis esset. homines non a genere: non ab antiquitate: nō a diui
ciis aut paup̄tate: sed moribus tantū p̄babat. Etatis autem suæ anno sexage
simoq̄nto moriens sex admodū excellentes filios reliquit. E quibus fami
lia in hispania fluxit illustris. Filius enī maior natu ducis titulū cōsecutus.
Secundus tindillæ comitis: Tertius fuit etiam corugnæ comes: Quartus hi
spaniæ cardinalis electus est. Duo uero minores natu Ioannes & furtatus
multos uicos magnosq̄ census habuere.

De Iacobo seu Didaco

duce in fantatico.

Exigit hic autem loc⁹ atq̄ ordinis ratio: ut ignico fantilanæ marchiōi uiro
illustri Iacobus uel (ut hispane loquar) Didacus filius dux ifantaticus me
rito subscribat: qui uestigia & mores imitatus paternos plurimū q̄dem lau
dis meruit: A p̄re enī ad astures: missus sūma cū diligētia & militari uirtu
te oppida quæ ab aliorū icursionibus capta & opp̄sa fuerāt i p̄riam restitu
it p̄tātē. Nec in armorū solū: sed etiā latinarū litterarū scia maxime floruit:
Erat enī memoriæ facilis ac fidelis: adeo ut quecūq̄ tū i sacris l̄ris q̄bus ma
xime delectabat: tū aliis historiis legisset fideliter oīa memoria tenuerit. fu
it p̄terea ueri boniq̄ sūmus amator: iōq̄ loquaces atq̄ mēdaces hoīes ac se
ditiosos sūmo semp̄ habuit odio. his itaq̄ aliisq̄ uirtutib⁹ inter p̄mos et il
lustres hispaniæ uiros q̄maxie fulgebat: Et ab henrico hispaniæ rege mirū
imodū diligebat eoq̄ maxie q̄ eū & alfon sū frēm post lōgas discensiones
ac similtates sūma concordia cōiuxit. cuius demū cōstantia tāta fuit sēp: ut
nec p̄cibus unq̄ nec amore cuiusq̄ a recto discesserit, q̄d dū henrico regi o

peram & obsequiū p̄staret facile p̄spectū est. Eū enī quīs a multis magnis cōditionibus inuitare nūquā deseruit. Tametsi dū henricū sequeretur magnis uersabat in discrimibus ac piculis. Quippe qui dicebat cōstantie uirtutem ac splendorē nō nisi in piculis p̄spici posse. In p̄lio autē qđ apud olmetanos henricus cōtra fratrem alfonsum gessit huius uirtus magna satis apparuit: tū enī cū hostiles copias & ordinatas in se acies cerneret uenientes: Ei nec cōsiliū p̄pter timorem defuit nec animus: & ad cōmittendū p̄liū fortitudo: nec animi & corporis uires: ut pugnādo uinceret. Ciuilia uero negocia in quibus alii libentissime uersant mirū imodū fugiebat. Valde timens ne temporū uarietatibus ab æquo se moueret. Erat etiā oībus affabilis atq; humanus: ut puta qđ ad sese ueniētibus honorifice aditū p̄bebat: Id ex aīo ac natura benigna faciebat: non autē ut alii qđ aliud in pectore aliud in lingua habent. iōq; simulatoribus ac dissimulatoribus inimicus erat acerrimus. Bonis autē fautor ac pius & fontibus facile parcēs Existimabat enī sūmū esse illis suppliciū qđ aliis iniurias inferebāt si ad eorū qui passi iuriā fuissent potestātē uenirēt: atq; affectos iuriā maiorē cōsequi glām si eos a quibus iuriam accepissent bñficiis afficerent. Delectabat edificatiōibus domos nāq; magnificas atq; castella erexit. mulierū epularūq; lautarū appetens fuit. annum agens deniq; quintum & septuagesimum uitam finiuit.

De ignico duce infantatico Iacobi filio.

Queritur dum de liberalitate loquimur. Ignicus Dux infantaticus iacobi filius qđ cū aliorū munificētiā cōsectemur: de sua ip̄ius unica & singulari taceamus: ad cuius laudē uel sūmā p̄tinet: Quē semp animū dādis mūeribus p̄stiterit ostendi. In eo enī omne liberalitatis & facti p̄clari maximū decus cōtinua memoria reuirescit: Sæpe enī munera largit in mensa: nec unq; nisi larga manu distribuere cōsueuit: nec minus est & cæteris in rebus ac sumptibus splendidus atq; magnanimus: qđ in edibus quas Guadalagiare fieri iussit facile cognoscit: sicut enī ip̄e animi magnitudine p̄stat cæteros: Ita sibi ædes quæ aliis p̄ferri possint habere uoluit: nec mirū quidē si ī magno corpore magnus quoq; sit aīmus: corporis enī statura ē p̄cera & cūctis cōgruētibus mēbris: aspectu uultuq; uirili: ore paulo pleno: oculis nigris ac minacibus. Auiū uenatoribus gaudet: alitq; libēter canes ad uenādū: ad p̄lia gerenda eqs delectat. Edificatiōem nō aspernat: atq; alia opa egregia sūma cū uoluptate fieri iubet. Externos homines fouet & officiis atq; honoribus afficit. Me namq; cū apud se esse audisset accersiri q̄primū iussit: et hospicio cæterisq; rebus pro tempore necessariis donari suis imparauit.

De Garfilasso cognomine uegio.

Garfilassus quoque cognomine uegius uirorum fortium & omniū armis illustrium cui cedere debeat non uideo: Qui cum suos pauiores milites ī fugam couersos maurorum maxima multitudo insequeretur occideret: que: Solus in Angustiori loco hostibus occurrens: tamdiu illorum

impetum sustinuit donec sui in locum tutum sese receperunt. O admirabilis hoīs uirtus: o inaudita fortitudo: q̄ solus plurimorū salutis ac uitæ causa fuit: hic enī hostibus occurrēs de sua potius amittenda: quā de sociorum salute cōseruanda certior erat: respexit tamen deus benignitate qua solet huius animum eique fauit.

De Gastone cerdonio methinæ cœli comite.

Gastonis cerdonii methinæ cœli comitis non parua liberalitas atq̄ fides erga regiā maiestatem singularis silētio digna nō ē. hic nāq̄ ut de eius liberalitate taceā cū p̄rem aliosq̄ hoīes factiosos nouis rebus et q̄bus Ioānis regis offendebatur animus studere aiadertisset: tanta fuit sua erga ip̄um regem fides: ut relicto atq̄ inuito p̄re ad regē transierit: cui semp̄ & fidē p̄stitit et obsequiū singulare: uicit enī hūc quæ regi fides: amorē q̄ patri debetur.

De Ludouico portucarrero.

Ludouici uero portucarrerii cui palma oppidū fuit uirtus in armis singularis & inuictus animus in metellini obsidiōe cognitus ē. Ibi enī iā ānū quotidie hostē p̄cutiēs nunq̄ destitit: donec pulsus hostibus oppido potitus est. Et castellū fere inexpugnabile cœpit. Idē cū i alchama oppido a mauris obsideret: pane et aqua rebus aliis deficiētibus septuaginta dierū spaciū uitam sustinuit atq̄ suos hortatus ex oppido eruptione facta mauros oēs in fugā uertit: & eorū fugientiū cōplures occidit. Idē apud luperēses q̄ distāt ab utrera oppido milia passuū nouē suos trecētos equites quos solos habebat cohortatus cū mille & ducētis maurorū eq̄tibus præliū cōmisit: ac p̄m̄ ip̄e i hostes impetū faciēs tātā oēs fortitudinē atq̄ uires ostentarūt: ut turbati hostes uix eorū centū q̄ uelotioribus eq̄s ueheban̄ fuga euaserint: Alii autē oēs in p̄lio aut occisi: aut capti: Equi etiā p̄pe mille & signa septē capta fuerē: Septēdecim uero q̄ castellis præerāt p̄tim capti p̄tim occisi: alios aut fugientes cū insequerere non a se sed a suis interfici maluit: indignū ac nullam gl̄am existimās si p̄priis manib⁹ fugiētes quis hostes occideret a tergo. laudabat in sup̄ hic ludouic⁹ mirū imodū liberalitatē: iōq̄ ea largissime utebat̄

De Alfonso aquilari.

Dicā mō liberalitas alfonsi aqlaris q̄ta sēp̄ fuerit: & p̄cipue tēpe quo corduba p̄erat. Tū ei uni⁹ animi spacio p̄ter plā & imēsa mūera quæ largissime p̄buit: tot etiā equos distribuit: ut ip̄orū equorū quos largit⁹ ē nūer⁹ āni dierū nūerū æquerit. fuit p̄terea n̄ fortis min⁹ et i re militari q̄ liberalitate clar⁹.

De alfonso Gardina.

Subnectēdus ē etiā tot uiris illustribus alfōsus cui cognomēto ē cardinas: qui uirtute bellica militarē ordinem diui iacobi atq̄ p̄fecturam sibi cōparauit: cuius in re militari atque prelio gerendo uirtutem prudētiāq̄ singularē. E merita Lusitanæ prouinciæ antiquissima ciuitas nouit: ipsam namque

uictis & pulsis hostibus cœpit ac in suam potestatem redegit quapropter et stipendii quod ingens annis singulis pēdebat imunitatem adeptus est.

De manuelo pontio leone

Egregios hos in bellica uirtute spūs merito manuelus pontius leo subsequitur: qui cū uiribus corporis tū prudentiæ suæ maxime cōfusus in affricā profectus est hastas secū tres ualidissimas gerens: quibus tres fortiores mauros qui cū eo congredi temere ausi fuere fortissime supauit atq; occidit: & eorū capita reportauit in hispaniam. Hic quoq; adeo liberalitatis splendore fulsit semp: ut olim cum apud rhodam Bethicæ puinciæ ciuitatem maurū strenuissime interficeret: Alteri mauro eum uiriliter fecisse dicenti arma quib⁹ indutus erat sibi detracta statim dederit.

De Petro Gironio.

Virtus quoq; militaris petri gironii memoria & laude uel maxima digna censerī debet: hic enim & si plurimis in rebus quā maxime floruit: Armorū tñ excellentia fere omnes excedebat. Quod in archidonæ expugnatione facile cognosci potuit: Inde namq; mauros fortiter eiecit: atque nobilissima uictoria oppido potitus est.

De martino Galindo.

Quid martini galindipulcherrimū facinus nōne memoria celebrandū est? qui in alchamæ obsidione nō audētibus aliis ingredi p̄liū & in hostes ip̄tum facere p̄mus ip̄e scalis appositis murū hostiū ascendit: atque scuto hostes obuios agens se subsequētibus fociis oppidi possessionē pulsus hostibus retinuit: quo cū etiā nemo sine sua p̄nicie cōgressus est unquam.

De Petro Verio.

Nec minus ī re militari laudādus ē petrus uerius cognōiatus: q̄ & si origīe generis ac nobilitate clarus nō satis fuit: ita tñ uixit semp: easq; res bellicas gessit: ut & genus suū: & se ip̄m mirū imodū illustrauerit. In bello nāq; quod ab hispanis cōtra canarios gestū ē huius fortitudo ac uirtus mirabilis oib⁹ p̄specta fuit: adeo ut uictoria deuictis domitisq; canariis soli huic ascribēda fuerit. Bellū enī quod annos fere centū cōtra canarios durauerat huius uirtute p̄fectū ē. Hic demū aduramantē quinginti occiderat xp̄ianos solus iteremit

De Petro Pontio.

Ac ne Petrus quidem pontius silentio inuolendus est: cuius cum rei militaris scientia atq; fortudine: fuit etiam unica mirabilisq; liberalitas. Hic eī cum prudentissimus esset & omnibus animi uirtutibus deditus: diuicias et opes quibus maxime abūdabat semper adeo contempsit: ut nullum nec pecuniarum genus: neq; numerum aut scire aut cognoscere curauerit: quo factū est: ut petenti aureos decem plerumq; centum largitus est.

De Roderico comite

Caprensi.

Reuocamur interim ad roderici comitis illustris laudes eximias quæ inter uiros illustres nullo modo secundum locum patuntur. hic enim iacobum preem excellentissimum imitatur omnes fere claros hispaniæ uiros cunctis honorandus antecessit: nam ut genus egregium domus eius ceteraque maxime laudanda silentio transeamus: quibus uerbis & suas atque patris res armis fortissime gestas exprimemus: nonne enim cum pater maurorum principem in bello captum reduxit romanorum more ducem pulcherrimum meruit triumphum? ceterum et patris et filii laudes in uera omittimus uersiculos tamen duntaxat quos ad filium de utriusque laudibus delibauimus apponemus. Hæc comes illustris læto mea carmina uultu

Suscipe: quæ scripsi fratre iubente tuo:

Scribe mihi dixit uates modo: carmina frater

Ille meus quoniam carmine gaudet ait.

Hæc igitur scripsi: tibi quæ si pauca uidentur:

Da ueniam curis te precor ipse meis.

Namque tuas alio cantabo tempe laudes:

Et patris inuicti grandia facti tui.

Cuius in hispano uirtus clarissima regno

Dicitur (& sic est) non habuisse parem.

Ille quidem sumptis pugnabat fortiter armis:

Ille dabat semper præmia magna suis:

Ille suos fertur sanctos coluisse parentes:

Ille tulit miseris munera pauperibus:

Ille suo regi caris & fidus amicis

Atque dei cultor religionis erat.

Et tua quæ summum tangit iam gloria celum:

Carminibus restat concelebranda meis:

Vnde genus ducis quæ sis conubia nactus

Nostra per antiquos musa requirit auos:

Forfan & ipse roges uatis modo nomen & unde

Venerit: hic ficulus percipe nomen habet:

Infelix ficulis patriis dum uenit ab oris

Proho dolor in pelago maxima damna tulit.

Gaptus ab hoste truci quoniam miser ille remansit

Corporis amissis ingenique bonis.

Non tamen hoc grauius fert: nam quæ perdidit ille

Ingenium dederat ingeniumque dabit.

Tu comes illustris ualeas & nestoris annos

Det tibi pro meritis iupiter ipse tuis.

De petro ferdinando Fari comite illustri.

Atqui de uerascorum laudibus me parum supra loquutum arbitror: non enim

erat ingrato silentio ralinquēdus petrus ferdinādus phari comes illustris: q̄
& uiuēs & moriens singularia uirtutū exempla reliquit: nā cū in rebus uiri
libus atq; honestis iuuenilē ætatem consūpsisset; mox ingrauescēs et ad seni
um p̄uectus religiosissimi ac sanctissimi hoīs uitam instituit. In oppido eī
suo quæ methinna pomaria dicit̄ in signe templū erexit: & cum magno cen
su sanctæ claræ dicauit: qđ ab honestis castisq; fœminis atq; uirginibus cole
retur: quo ip̄e tandem sese cōtulit: ubi p̄pe decenniū uitā egit: q̄ diuinis hu
manisq; rebus oībus sanctissime satisfaciens fœlicissime finiuit.

De Ludouico pernia.

Sed inter uiros armis insignes etiam ludouicus pernias cōnumerandus est:
hic enī & si nō generis nobilitate claruit: sua tñ laude q̄ maximā bellicis in re
bus meruit: fraudandus non est: Multa nāq; strenuissime gessit: quæ uel he
ctore digna censerī debeant.

De Roderico phaxardo

Legimus in sup̄ rodericum quendā cognomine phaxardum natione hispa
nū facinus egregiū & rem nouam atq; inauditā in gallia gessisse: cum eī an
nū ageret uigesimū & karoli gallorū regis cubiculari⁹ eēt: regē ip̄m karolū
ad cōmit tendū plū cōtra anglæ regē pficiscētem rogasse ferī ac potius effla
gitasse: ut sibi equū & arma ad gerendū plū dari iuberet, cui rex rñdiffe fer
tur: tua qđ ætas nō armis plioq; gerendo: sed cubiculi custodiæ idonea est.
Tunc aut̄ rodericus pudoris signa uultu p̄ferens tacere neq;: sed magno ar
dore atq; animi incēdio nō solēt inq; rex inuictissime hispaniæ hoies æta
tatis meæ cubiculo: sed armis potius atq; militiæ inseruire: p̄sertim suo re
ge ad gerendū plū exeūte. Ego inq; iureiurando affirmo q̄uis equum & ar
ma mihi denegaueris: me tñ pedibus atq; inermē añ oēs in hostiles acies itu
rum: & si me in plio moriturū certe scia. Qđ cū rex karolus audiret: a iad
uerfa huius adolescētis magnitudine animi arma illi & equū q̄ primū dari
iussit. Ille autē assumptis armis & equo admissō regi pollicet̄ sese aut An
glorū regem interfecturū: aut signū eius allaturū: aut oīno moriturū, mox
aut̄ tuba ad cōmittendū plū signo dato concitato p̄tinus equo ī medium
hostiū agmen irrupit: factaq; ingēti strage anglorū regis signū arripuit: &
inter rā deiecit: plurimisq; hostium telis obrutus supcorruit. Ex cuius uul
neribus karolus gallorū rex de anglis: in speratā uictoriam adeptus est.

De Sorio quignonensi.

Notus etiam est animus & corporis uires apud xp̄ianos omnes sorii Qui
nonensis: qui in orbiginis ponte plurimos fortissimoq; milites diuersarū
nationū diui iacobi limina petentes cāpestri certamine uicit.

De Ioanne ramiro calatrauæ militiæ ordinis p̄fecto.

Quis uirtutem non admiretur ioannis ramiri calatrauæ
milite ordinis p̄fecti & ex Gusmanorum familia nati?

nota dicitur bres sus furandus

Qui sæpenumero mauros complures solus ipse ense astricto nudoque brachio terruit: fugauit: oppressit: occidit. Sæpe etiam paucis comitatus æquibus innumeras hostium copias fudit. Erat enim rei militaris & prelii gerendi non solum fortissim⁹: uerū etiam peritissimus & periculorum atque laborum patientissimus.

De Ioanne faiauetra & gunsaluo fratribus.

Ioannes etiam faiauetra & gunsaluus eius frater non puā quidem laudem bellicis in rebus meruere: quippe qui cū summa fortitudine ac diligentia & instruendæ aciei doctrina singulari de mauris uictis deq; aliis hostibus summam semper gloriam reportarunt: omnia enī que ad uincēdos hostes et cōsequēdam uictoriam ptinerent q̄optime callebant.

De Rodorico naruaio.

Rodorici quoq; cognomine naruai fama singularis in re militari fuisse legitur: huic enī ppter res inclite gestas & uictorias insignes quas de mauris adeptus est antiquerix oppidi Bethice prouinciæ custodia cōmissa fuit: i cuius defensione mauros inde propellens summos quidem honores sibi cōparauit: Omnes enī maurorū fraudes atq; infidias quibus in gerendis bellis utuntur sua maxima diligentia supauit.

De pluribus clarissimis uiris.

Accæpimus etiā gonsaluū gusmanū hispanum comitem illustrem: & Ioannem merulū: aliumq; Ioannē cognomine torrem atq; aliū cognomine polantiū: & alfaranū uiuarium petrumq; uascum faiauetram cognominatum necnō & gucferriū quexatā: Iacobūq; ualeriū. Item audiuimus alios cōplures hispanos uiros claros & fortes ex hispania in galliam atq; italiam profectos: ubi oēs quibus cum armis cōtendissent fortissime supasse: & summa cum uictoria in patriam rediisse. Nec id quidem mirū uideri debeat. Siquidem tempe nostro reges externosq; duces omnesq; pncipes uidemus: q̄ bella gerenda parant diligentissime quærere hispanorū exercitus: qđ de illorū nec fide nec fortitudine nec constancia dubitant.

De Rodetio mendosino castrensi

Comite illustri.

Rodetii uero mendosini castrensis comitis illustris in armorū ludis ac certaminibus fama ingens ad multas quidem regiones remotissimasq; peruenit: ita nāq; semp ualidissime ludos hastarū exercuit: ut nemo cū eo parib⁹ hastis cōcurreret ac certauerit: quē non incepti statim penituerit: oēs enī sibi obuiam ueniētes armatos: nō supabat solū: uerū etiam psternebat: obte rebatq;. Quamobrem huiusmodi certamina atq; ludi ei phibiti sæpe fuere q; nō mō in his gl'iam sibi compabat atq; uictoriam: sed etiam alios quib⁹ cum certamen inibat atq; de laude cōtēdebat in pncipiē trahebat. Qui demū si qñ troiam quoq; ludebat hoc est fictū certamen exercebat inter alios oēs

excellentissimos equites atq; duces aut hector aut achilles alter existimabat
 Quapropter quia tanta uirtute pollebat a regibus hispanis suorum tem-
 porum maxime diligebatur: quibus ille omnibus in rebus diligentissime
 semper satisfecit. moriens autem tris reliquit filios: Aluarū: qui patri indi-
 gnitatis titulo successit: & rodecium atq; ludouicum: qui oēs illustres fuere.

De Aluaro mendosino ca-
 strensi comite.

Aluarus autem mendosinus castrensis comes insignis rodecii filius in reb⁹
 bellicis eminentissimus tum in gallia: tum uero in hispania semp de hosti-
 bus triumphalem uictoriam reportauit: nec campestri solum certamine: sed
 nauali quoq; pugna fuit semper inuictus: Sæpe namq; parua manu tum in
 terris: tum etiam in mari maximas hostium copias fudit. Hunc itaq; ferdi-
 nandus & helisabe christianissimi hispaniæ siciliæque principes: cui rerū oī-
 um summā fidem habebant semper rebus arduis difficillimisq; negociis et
 bellis gerendis prefererunt.

De Rodecio mendosino.

Rodecius quoq; mendosinus ab illustribus p̄pauis & antecessoribus a qui-
 bus genus & originem duxit nequaquam degenerauit: sed inter oēs ueluti sol in-
 ter reliqua sydera semp effulsit. hic enī magnus est corpe: sed aīo qdē multo
 maior: & in re militari p̄stantissimus. p̄genuit aut filios quattuor: qui om-
 nium uirtutum omnibus exemplo esse possunt.

De roderico mendosino: aluario petro:
 & Ioanne fr̄ibus uiris illustribus

Rodoricus autem mendosinus ferdinandi & helisabes hispaniæ xp̄ianorū
 principū legatus in bello granatensi qd̄ aduersus mauros gestū est fortissi-
 me quidem strenuissimeq; certauit: atq; in re militari nomen ingens adeptus
 est. Aluari quoq; rodorici fr̄is uirtus egregia ac uitæ morūq; singularis
 integritas non ea est: quæ possit silentio p̄teriri: q̄ppe q̄ p̄ xp̄iana fide sc̄tissi-
 me semp fortissimeq; quis adolescēs depugnauit: adeo ut in ea tuenda augē-
 daq; acerbissimā subire mortē nō dubitarit: nam p̄ ea q̄dem contra pfidos
 mauros ardentissime militans pluries cōfectus uulneribus a p̄lio rediit:
 nec tamen nisi pluribus a se p̄us hostibus fortiter occisis. nec p̄liū iniit unq̄
 nisi p̄us animæ diligēter cōsuluerit: omnesq; milites equites ducesq; sēp ex
 hortans: ut quisq; p̄ catholica fide & xp̄iana religiōe nō modo pugnaret for-
 titer: sed etiam mortem libenter obiret. hoc igitur diuini cultus amore uehe-
 menter incensus nulla unq̄ mortis pericula uitans sæpius in hostes impetū
 faciens uulneratus est bis: p̄mū namq; in crure uulnus accepit: atq; iterū fe-
 more lancæa transfixus est: demum terciū ac letale in bello granatēsi in ore
 uulnus accepit: secundū oculū leuū: neq; tamen hostili sagitta pcussus p̄lio
 abstinuit nec inde rediit: donec hostes oēs in granatæ mænia compulit: &

eorum nonnullos occidit: mox autem ex pugna uictor rediens cum sibi sagittam auellerent euulsa hasta ferrum affixum in uulnere restitit quod adeo in interiora ossa penetrarat: ut nulla omnino medicorum arte potuerit euelli: Quam obrem intus uulnere putrescenti diem post uulnus acceptum trigesimum omnipotenti deo sanctissimam animam restituit: qui dubium quidem est uiuens ne magis: an moriens laudibus extollendus fuerit: Viuens enim semper in rebus omnibus prudens, fortis: ac sanctus est ab omnibus iudicatus: Moriens uero & fortitudinem & patientiam prebuit singularem. Dum enim uulnus a medicis curaretur propter dolor quam patiens: quam immobilis: quam tacitus semper extitit? Tamen et si non sine dolore summo eius caro ferro tractabatur: Quam obrem hunc quidem non modo inter uiros rei militaris illustres: sed etiam inter christi martyres annuerabo, cuius corpus primum in alcalaensi ciuitate qua regia cognominatur aliquandiu iacuit: de inde uero granata capta & hispaniae principibus restituta in eam relatum ingenti ac magnifica sepultura in sanctae crucis templo positum est. Sic enim & ille postquam a uita discederet praeceperat. Illic enim frater eius nomine Petrus mendosinus iuuenis integerrimus & uita ualde probus religioni seruebat: qui nunc salmanticae in eadem religione diuini Dominici sanctissimam quidem uitam agit. Est praeterea & his frater alter minor natu atque adolescens nomine iohannes mendosinus praestantissimus: qui & animi & corporis atque formae singularis praestantia omnes pene suae aetatis excedere uideatur: tamen & si omnes omni laude & uirtute decorati preter caeteros semper effuluisse uisi sunt: adeo ut per eos tum paternum tum maternum genus illustre atque pene diuinum esse possis sine dubio iudicare. Mater enim eorum (Nata de patre iam dictum est) inter omnes foeminas praestantissima nomine beatrix nuroria quae ex omni parte a regia stirpe ducit originem non sancta minus est quam nobilis & illustris.

**De Diagometio sandoualo
Castrensi comite.**

Diagometium praeterea sandoualum castrensem comitem in re militari singulari uirtute fuisse & bellicis in rebus magnam sibi nomen compassse plures tradiderunt: a rege namque citerioris hispaniae dux exercitus electus: & contra ualentinus missum ualentinorum ipsorum uires fregisse: magnamque uictoriam reportasse quidam meminerunt. Quapropter omnium primus comitatus titulos adeptus est: quibus eum rex cui ipse liberalissime fuebat ornauit.

**De Petro Lupo cogno
mento aiala.**

Petrus autem lupo cui cognomen aiala domi forisque clarus satis fuisse prohibetur: hoc est & pacis & belli temporibus: iocisque suorum temporum regibus semper carissimus fuit: nam cum esset origine generis nobilissimus: ita & uirtute &

fide singulari splendidissimus. In armorum autem certamine plura strenuissime gessit: cuius fortitudo & bellica uirtus plurimum quoque iuuabatur ingenio proprio & consilio singulari. Cæterum cum ingenti animo agitaretur in bello: adeo libenter ac strenue uersabatur in omni proelio: quod dum hostem cupidius & in alieno loco insequeretur bis ab hostibus captus est: apud nageram semel oppidum atque iterum apud aliubaroctam: Fuit propterea et liberalium artium atque disciplinarum omnium percupidus: quippe qui etsi precipue militiæ seruirebat: litterarum tamen studiis quodcumque a militia tempus superat impendebat: philosophiæ namque & historiarum libros libentissime lectitabat: et maxime Titum liuium: aliosque libros qui de romanorum rebus gestis suauissime scripti fuerunt: Item moralis philosophiæ: & diui Gregorii elegantissima opera semper in manibus habebat: quam obrem cum duabus in rebus tantopere claruerit: duplicem quidem laudem precipue meruit.

De Iacobo ferdinando
hispaniæ mariscali.

Generosissimus uero Iacobi ferdinandi hispaniæ mariscalis animus quanta in re militari uirtute semper emicuit: tum facile perspici cognoscique potuit: quum cordubæ muros appositis scalis timentibus cunctis ipse primus ascendit. Quod quidem facinus non sine summo stupore ab omnibus qui aderant animaduersum est.

De alfonso phari
comite illustri.

Scribenti mihi alfonso phari comitis illustris laudes egregias quedam repetenda ex alto atque commemoranda sunt prius: quæ ad eius genus & originem nobilitatis ostendendam & illustrandam pertinent. Fuit itaque in hispania comes stabilis quidam nomine Nunius aluarus cuiusdam crathensis prioris & sancti Ioannis militiæ ordinis perfecti filius: qui & generis nobilitate atque splendore & rebus fortissime gestis moribus integerrimis: & uitæ summa probitate mirum in modum claruit ac sanctus ab omnibus iudicatus et cognitus fuit: Nam cum olim maxima gallorum multitudo in hispaniam uenisset: & ulixbonam ciuitatem terra marique uiolenter oppugnare cepisset: hic statim a magistratibus aliisque ciuibus contra hostes dux electus est: qui summa rei militaris uirtute atque consilio & prudentia singulari ciuitatem strenuissime pugnans tutatus: celeriter hostes omnes in fugam uertit: qua in re summi ducis famam & nomen est adeptus: atque in rebus bellicis cum in dies maiora & egregia facinora fecisset oppida plura & amplissimum patrimonium maximumque censum sibi comparauit: quippe qui oppida prope quinquaginta suæ dictioni subegit. Cæterum post multas res fortiter magnificeque gestas cum in actiua uita se satis officio functum animaduertisset: contemplatiuam & a mundi semotam fluctibus uitam elegit. Omnia namque

bona et fortunas suas filiae quam alfonso brigantio duci & Ioannis portus
gallie regis filio foelicissime collocauerat: testamento relinquens magno ac
proprio sumptu monasterium ulix bonae pulcherrimum heremitarum or-
dinis aedificauit. Ibi que religionem ingressus ad eo semper integre sancte-
que uixit: ut a uita non sine magnis multisque miraculis discesserit. Ex hu-
ius autem filia alfonfus brigantii dux filiam quandam suscepit: quae nup-
sit Ioanni portusgalliae regis filio: qui fuit helisabes hispaniae siciliaeque regi-
nae ferdinandi regis nostri uxoris maternus auus: Vnde natus est ferdinan-
dus qui brigantii dux & uillae liberalis marchio ac braccellorum arroiolorum
que comes fuisse fertur: qui ex uxore ad modum foecunda & illustri prole re-
liquit pulcherrimam: Quinque enim excellentes filios superstites reliquit:
quorum primus ualentiae marchio & horetanus comes sine prole legitima
obiit: quo mortuo ferdinandus patri successit: Ioannes autem filius tertius
portusgalliae comitis stabilis atque montis maioris marchionis titulos ad-
eptus est. Quarto uero loco natus est alfonfus phari comes illustris: de quo
nobis dicendum fuit. Hic enim & in re militari ac liberalitate caeterisque om-
nibus tum corporis tum animi uirtutibus excellentissimus fuit: qui ex uxore
illustri Maria sanctii de mirae comitis filia prolem inclitam reliquit: quae pre-
stantia quadam formae ac uenustate generis nobilitatem quandam non me-
diocrem pre se fert. Quinque enim superstites filios reliquit: quorum pri-
mus & maior natus sanctius est: qui patri incomitatus titulo successit: hunc
hispaniae principes maxime diligunt presertim regina Helisabe cui necessi-
tudinis uinculo iunctus est: Illa enim hunc tum consanguinitate: tum uirtute quam
nimium pollet uehementer amat. Secundo autem loco federicus natus est:
qui quanta nobilitate quanto ingenio & humanitate peditus est: facile quae-
dem tum caeteri tum ego noscere potui: tempore quo salmanticae litteris o-
peram dabat: cuius ego uirtutem & nobilitatem singularem non solum ama-
ui semperque ambo libenter: uerum etiam sum uehementer admiratus: Ille ei
me cum ei uicinitate iunctus essem familiaritate atque comitate summa sem-
per dilexit: quo factum est: ut eius a salmantica ciuitate discessus me non pa-
rum perturbaret. habuit alfonfus & franciscum filium omnium pulcherrimum
qui ad modum adolescens obiit mortem. supersunt denique filii duo: antho-
nius & Ferdinandus omni uirtute & ingenii prestantia clarissimi: quos
meos fuisse discipulos propter eorum mores elegantissimos: & amorem ac be-
niuolentiam singularem qua me persecuntur: non modo me nunquam peni-
tebit: sed etiam tamquam de gloria quadam & immortali foelicitate perpetuo
gloriabor: Nunc autem in iure pontificio preceptorem habent Ioannem fer-
dinandum lusitanum iuuenem & doctrina & moribus elegantem.

De Aluaro quinto ferdinandi filio
regiorum consiliorum p̄side.

Progeniuit denique ferdinandus aluarum filium quatum: qui per hoc tempus apud ferdinandum regem & reginam Helisaben clarissimos hispaniæ principes summæ dignitatis locum & honoris est assecutus: nam cum prudentia maxima & consilio singulari atque rerum omnium usu cæteros fere omnes prestet: ab illis integerrimis sanctissimisque principibus electus est ut eorum consiliis & omnibus rebus agendis ueluti moderator optimus et prudentissimus gubernator præesset: quibus in rebus ille cum cæteris omnibus: tum uero principibus ip̄is cumulatissime satisfacit.

De Ioanne gusmano methynnæ sydoniæ duce magnanimo.

Ioannem autem gusmanum ducem magnanimum & omni laude dignissimum quibus uerbis merito possem celebrare non inuenio: Hunc enim omnia uirtutum genera comitantur: hunc omnia sua opera comendant: hunc tum maiorum suorum: Tum suæ res fortissime animosissimeque gestæ nimis illustant: quare dū eius quidem nobilitatem: munificentiam: iusticiam: constantiam: & cæteras uirtutes contemplor: dignus profecto mihi uidetur: ut iure ametur ab omnibus: quādoquidem satis laudari nullo modo potest: nam quis tātus ornatus: quæ tanta est dicendi facundia: quæ nō huius splendore superetur? qui quantum moribus integerrimis: quantum uitæ integritate: quantum christianæ religionis nomine & operibus polleat: facile quidem statim mortuo patre cognosci potuit: tunc enim quam iustus: quā religiosus: quā denique sanctus esset ostendit: primum namque omnibus & domesticis & cæteris liberalissime satisfecit: tunc etiam statim et sibi & domui suæ & qui apud se mansuri erant omnibus mores optimos & uiuendi ordinem sanctissimum composuit. qui cum sit tot tantisque uirtutibus ornatus: Indies magna & egregia facinora facturus ab omnibus creditur: sed quid est quod tantopere miremur: si dux inclitus excellentissimū patrem imitatus & omnes maiores suos: qui clarissimi fuerunt: ita se gerat: ita uiuat: ut posteris ea relinquat uirtutis exempla: quæ ipse a suis antecessoribus accepit? nam si patris huius illustria facta inspiciamus nōne ea summo cum stupore admirabimur? quid enim fecit (ut oēs alias laudes ei omitteram quæ plurimæ sunt & immortales) quum ad Rodericū ducem gaditanum a mauris obsessum magno comparato subsidio profectus est? qua in re & ingentem liberalitatem: & humanitatem singularem: & pietissimū animum erga cultum christianæ religionis ostendit: conuocatis enim militibus publicis preconum uocibus omnibus stipēdia liberalissime persoluit & contra mauros christiane fidei hostes acerrimos Rodericum ducem Ga-

1111
ditanum sibi ex longo tempore inimicum propter christianum nomen fortissime defendit. O admirabilem uirtutem: o facinus diuinis laudibus extollendum: Nam si cuncta quidem ueterum monumenta reuolueris: nihil certe reperies: quod possis huic gloriæ comparare: quæ uel sola cunctas omnium mortalium laudes & res fortissime gestas longe superasse ab omnibus creditur.

De quodam manrico archiepiscopo Toletano.

A manricorum uero familia res præclarissime gestas accepimus: Cæterum cum ex hac domo plures fortissimi magnanimique proceres egregia facinora que memoratu digna sunt semper gesserint: eorum per multis omissis de quibusdam dumtaxat quedam summatim scribemus. Illorum autem uirtus & paternum genus quod ab ulteriori Alemania quam altam uocant: & maternum quod a laræ principibus duxere omnibus in rebus ostendit, quapropter huius generis non solum uiros: sed foeminas quoque permultas audio satis illustres fuisse: Dicam itaque primum de manrico toletano archiepiscopo uiro in omni uirtute clarissimo: qui cum ulterioris hispaniæ Rex principem quendam foedericum benauenti ducem apud se tuto & in sua regia futurum promississet: neque ad regem uenire foedericus auderet: nisi archiepiscopus pro illius salute se iureiurando astringeret: Posteaque rex promissa non seruasset: ad regem legatos cum his mandatis confestim misit: & si fors iniqua ducis fidem suam regiam uincere potuit: me tamen non sub illius regis imperio uiuere coget: qui fidem suam et promissa non adimpleuit: Tum itaque statim in portugalliam decessit: atque accersitus a rege sub conditione ammittendæ archiepiscopatus dignitatis (si non ueniret) priuari dignitate maluit: quam non seruare quod dixerat: neglecto itaque archiepiscopatu in portugallia permansit ibique uitam finiuit. Huius denique uiri magnifica gesta permulta nobis exposita fuere: que quidem magno indigerent uolumine, sed ea ut de aliis mentionem faciam relinquere cogor.

De petro manrico maiori legionensi preside seu adelantato.

Petrus quoque manricus in hispania uir excellentissimus & ingenio & consilio maximo plurimum claruit: Quare & suis temporibus multa in hispania ad eius iudicium atque arbitrium facta fuere: Erat preterea christianissimus & catholicæ fidei obseruantissimus: ideoque iusticiam quoque & honesta quæque maxime coluit: suis etiam principibus semper obsequium diligentissime prestitit: Quam obrem pro illorum honore ac salute sæpe suam

salutem magnis periculis exponere: erat enim in bello fortissimus: cū autē religionis christianæ cultor esset egregius primus in hispania diui Francisci religiosos obseruantia subegit: atque ordinis eius monasteria quinque suis impensis erexit. Huic denique Aluarus luna sancti Iacobi ordinis pfectus metuens ne ab eo opprimeretur uenenum dedisse creditur. Reliquit autem moriens ex lenora uxore prestantissima ac sanctissima fœmina bena uenti ducis filia henricique secundi regis nepte filios octo: totidemque filias: quorum omnium multa quidem memoratu digna sese nobis offerunt: de quibus gratia breuitatis perpauca dicemus.

De Iacobo manrico triui
gni comite clarissimo

Iacobus uero petri natus maior me omnino silentium rumpere cogit: q cū esset admodum iuuenis & patris ex omni parte uestigia sectaretur ab inuida morte peremptus est. Hic autem (ut accepimus) si ad maturam ætatem peruenisset omnes quidem hispanos uirtutis gloria longe superasset.

De Gometio manrico
toletanæ urbis pfecto.

Gometius in super me minus de se tacere permittit. fuit enim in admistranda re publica cæterisque negociis prudentissimus: Ideoque Toleti res publica sibi commissa est: plurimum namque cōsilio claruit: in bello quoque gerendo fortissimus fuit: atque in litteris eruditus. Quare licet hispano sermone multos tamen libros: tum carmine: tum soluta oratione elegantissime compositos reliquit: nam cum eloquentia singulari quandam quoque uim poeticam illi natura concesserat. Erat preterea iusticiæ maximus cultor atque ueritatis summus amator: ut puta qui non tum hoc tum illud (ut plerique solent) Sed semper idem dicebat. Suos autem & familiares & domesticos non minus a se erudiri & mores optimos atque urbanitatem edoceri: quam sibi seruire cupiebat: ideoque domus eius cunctis hispaniæ principibus ad bene beateque uiuendum semper exemplo fuit. quapropter ab oibus mirum immodum colebatur.

De Ignico manrico
archiepiscopo His
palési.

Ignicum autem manricum hispalensem archiepiscopum nescio quibus laudibus digne satis laudare potero: hic enim & rei militaris consilio: & litterarum scientia: & uitæ ac morum integritate cūctos hispanos superasse no

bis affirmarunt: tanta illi quidem fuit rectitudo: tanta honestas: tanta gra-
uitas: tanta denique uitæ sanctitas: ut hispaniæ principes eum non secus ac
uenerandum numen fari auderent. Quo autem ordine: qua uirtute suas ec-
clesias colebat ac regebat: quibus sacerdotes moribus instituebat: qua dili-
gentia & missam & reliquas nostræ religionis cerimonias administrabat:
Omnes quidem non sine summo stupore admirabantur. Cum etiam pru-
dentia & consilio maximo polleret. Ei omnia fere hispaniæ negocia incum-
bebant. Hunc denique omnes qui semper apud eum et assidue uixerunt fœ-
dos amores uitasse: & a uita pollutione ueuere intactum discessisse nobis
affirmarunt: ideoque & multis suæ mortis diem & horam prædixisse.

De Federico manrico
azuagæ ordinis sancti
Iacobi cōmendatore.

Federicus autem manricus uir ad opus martis & bella gerenda natus: reli-
ctis parentibus & apud astures patria in Bethicam prouinciam se contulit
ut mauris qui Bethicæ prouinciæ partem occuparant: bellum inferret: Eos
itaque aggressus maximis affecit cladibus. Quare & omnibus illius prouin-
ciæ populis & equitibus charissimus semper fuit: Illi enim ueluti duci peri-
tissimo ac fortissimo gerendarum rerum & futurorum omnium bellorum
curâ omnes demandabāt: quibus in rebus ille semper omnibus cumulatis-
sime satisfecit.

De Roderico manrico co-
mite paretano & sancti Ia-
cobi ordinis militiæ præfecto

Rodericus uero manricus unicum liberalitatis & armorū gloriæ specimē
fuisse phibetur: Siquidem munera semper amplissima & beneficia omnib?
atque honores libentissime largiebatur: In re autem militari & fortitudine
& prudentia singulari semper usus: mauros enī semper in prelio superauit:
deque hostibus uictoriam consecutus: Quapropter non immerito ab om-
nibus Rodericus alter uiuarius quem alcidem uocāt dicebatur. Hunc præ-
terea mauri propter summam eius in bello gerendo diligentiam Rodericū
madrugam, i. ante lucem surgentem appellabant. Cuius denique uirtus fer-
dinando regi & Helisabe reginæ nostris christianissimis principibus usui
maximo multis in rebus fuit: nam cum a multis hostibus tum mauris: tum
etiam christianis qui illorum regnorum sibi partes occupauerant uexaren-
tur: Roderici quidem manrici subsidis & quotidianis auxiliis hostes om-
nes debellati & oppressi fuere. Erat præterea uita & moribus integerrimus:
nam & si semper in armis & bellis gerendis uitam exercuit: finis tamē eius
non solum xpiani: sed etiam religiosi hominis fuisse constat.

De Ignico manrico cordubensi episcopo.

Subnectam nunc manricis uiris illustribus ignicum Manricum episcopū cordubensem: cuius uirtus atque uitæ sanctitas illam quidem patri sui ignici manrici hispalensis archiepiscopi cuius alumnus fuerat sanctitatem uel equauit: uel antecessit: hic enim sicut & ille nūquam se turpitudine uenera polluit: quod ab his qui semper cum eo uixerunt uiris non paruæ auctoritatis accepimus: suum autem episcopatum & ecclesias omnes miro quodā ordine atque sanctitate gubernauit: quarum edificia aut uetustate: aut antecessorum suorum negligentia: aut quouis casu collapsa magnis ac propriis impensis refecit & restaurauit: Multaque noua & egregia opera in cordubēsi ecclesia sanctissime confecit. Erat preterea in litteris eruditissimus & eloquentia singulari & ingenio maximo: ideoque multos homines qui prauitatis hereticæ falso fuerant accusati & scientia & prudentia maxima defēdit. In loquendo uero tam elegans tam facūdus ac uenustus erat: ut omnes homines ab eius ore non sine admiratione penderent. taceo huius maximam iusticiam: taceo liberalitatem qua secreto potius utebatur quam publice: taceo deniq; merita & beneficia in multos collata

De Garfia fernando manrico malachæ urbis primo prefecto & almageræ sancti Iacobi ordinis cōmendatore.

Cæterumdum manricorum familiam laudibus prosequor & res gestas & egregia facinora commemoro non immerito me uidetur accusare garfias fernandus manricus: cuius res in bello fortiter foeliciterque gestæ magno quidem uolumine complecti non possent. Hic enim uix quintumdecimū annum attigeret: quū militaribus armis indutus hostibus ausus occurrere nō sine magna uictoria rediit. Erat namq; non foelix minus quam animosus: nec fortis minus quam prudens: nec manu minus promptus quam audax. Foelicitate uero tanta semper in bellis gerendis usus est: ut fortunam ipam in sua habuisse potestate uideatur. Nam ita pfecto bella omnia cæterasque res prospere foeliciterq; gessit ac perfecit: ut in eo adiuuando extollendoq; uirtus & fortuna contendisse credantur. Semper itaque & de mauris & de christianis hostibus uictorias & honores amplissimos reportauit. Quare Rodericus eius frater sancti Iacobi militiæ ordinis pfectus quotiens cōtra hostes bellū pabat p usq; pliu cōmitteret hūc sēp garfiā fernādū manricū secū adducere cōsueuit: quo cū nūq; a plio sine uictoria rediit: faciebatq; hoc Rodericus matre sua leonora monente: quæ quum religioni seruiret Roderico filio uerba hæc dixisse fertur quasi diuinitus: Si nolis ab hostibus in prelio uinci: nunq; sine fratre garfia fernando cum hostibus pliu cōmittas. fuit igitur hic Garfias fernandus in preliis gerendis & fortuna & pro-

pria uirtute adiutus quasi cæsar Iulius alter, claruit etiam & uirtutibus aliis permultis: fuit enim animi liberalis: & hispanis p̄ncipibus fidelissimus sēp quibus labores militares et omnem operam prestitit: In bellicis enim rebus quātum pollebat quātumq; regi & reginæ profuit multa quidem declarant quæ fortissime gessit, erat quoq; non pace minus q̄ bello utilis: nam quum magno prudentiq; consilio plurimū floreret: In re pub. quidem gubernanda magnam adeptus est laudem, Iusticiam deniq; ueritatem: christiane religionis cultum cæterasq; uirtutes omnino sanctissime coluit: quod ex hoc intelligi maxime potest: nam p̄usq; a uita discederet & domesticis & aliis omnibus q̄tum in se fuit benignissime satisfecit. Cum autem hispano sermōe plurimum posset: omnes laudabat: neminem unq; ne leui quidem uerbo lesit, qui nuper uocatus a deo gloriosissime diem suum clausit. Reliquit autē moriens filios plures: qui & paternam & maternam nobilitatem ac uirtutē pre se ferunt.

De Bernardino manrico ferdinandi regis
& reginæ helisabes architriclino.

Primus autem garfiæ filius bernardinus est manricus ferdinandi regis & reginæ helisabes architriclinus: cuius ingenium & uirtutem singularem non solum amant omnes: uerum etiam summo cum stupore admirantur: Hic enim multis nature muneribus ornatus ea omnia sine ulla arte nulloq; studio prestat & elegantissime cōficit: quæ nemo studiis: nemo artibus assequi potest: adeo ut in hoc uno uiro natura quātum potest: & omnes uires ostentare uoluisse uideatur: qua quidem adiutus bernardinus ipse & ingenii sui claritudine ip̄ius nature munera & beneficia optima quæq; sibi tributa esse potest merito gloriari, qui etsi musicen didicit nunq; ip̄am tamen & cythara p̄sonandi artem ac præcepta non minus omnia callet: quam qui scientiā hanc præcipue doctissimis p̄ceptoribus usi secuti sunt. Hic etiam ut magis mirandum sit licet grammaticæ litterisq; latinis tempus nullum penit⁹ impendit: optimo tñ iudicio & ingenii acumine non intelligit solum latine uerum etiam scribit et acutissime componit: missam namq; mariæ uirginis de christi resurrectionis gaudio composuit: & in ordinem redegit singularem: qua i re plurimum quidem laudis meruit: In ea enī omnia sunt nimis laudanda: p̄mum namq; laudabilis compositio: deinde laudabilis ordo: sed postremo multo certe laudabilior inuentio. huic deniq; liberalissima natura preter cæteras dotes manus etiam dedit ingeniosas: hunc enim & dū cythara personat ariona uel orpheum: & dum pingit apellem uel phidiam facile cognosces: Sed de Bernardino hactenus reliquit & filios alios: Franciscum: Rodericum: Ignicum & Gometium, qui cū aliis uirtutibus: tum uero humanitate singulari digni q̄dem sunt: ut amenē ab oibus, roderic⁹ aut salmaticæ lris & p̄tificiæ ac ciuili scientiæ multos ānos ip̄edit: qua i re nō i

doctus habet: qui hoc tpe & pp doctrinā: & ppter sui generis nobilitatē
 academiæ salmáticēsis rector ab oib' elect' ē: adeoq; studii répu. bñ sapien-
 terq; gerit ut iure rector appellari dignus sit: nihil enim nisi rectum: nihil
 nisi iustum nihil nisi sanctum: nihil deniq; nisi qđ acadmiæ & rei publicæ
 pfuturum atq; honestum sit: & de quo iure queri nemo possit efficit. Hūc
 itaq; & henricum gusmanū atque iacobum guiuaram rectores nouim' qui
 pfecto tum iusticia: tum generis nobilitate Salmátinū gymnasium pluri-
 mum illustrarunt: nam & si cæteri iustissimi quoq; rectores omnes fuere:
 hos tamen sibi preponendos esse facile cōcedent: quapropter licebit qđem
 uobis acclamare quicūq; studii comoda queritis in creatione rectorum: ut
 sint semper istis consimiles.

De Petro faxardo murfiæ præside
 cui fuiuuit carthago noua.

Sed quid petri faxardi uirtus nō meruit? qui sine dubio res genere suo et no-
 bilitate gessit non indignas: nam & genus ab anglia regibus & originem
 duxit: & res bellicas immortales ac uere regias cōtra mauros gessit: erat aut
 corporis forma ac prestantia & consilio maximus: loquendo & agendo pru-
 dentissimus: hic deniq; post plurima facinora egregia & memoratu dignis-
 sima moriens filiam quādam reliquit: quæ nupsit Ioanni laconio uiro ma-
 gnanimo: qui ex ea filium nomine Petrum faxardum pgeniuit qui & si ad-
 huc adolescens est: miris tamen laudibus effulget. Est enim cum omni no-
 bilitate: tum ingenio clarissimo & latinis litteris atque musis decoratus: &
 qui q̄tum mihi scire & cognoscere licuit quum in almacia oppido eū aduif-
 sem: gratia salutandi primum inter hispanos linguæ latinæ locum sibi uen-
 dicauit: cui si uel par: uel proximus querendus esset: aliis quidem omnibus
 alfonfus filua Ioannis siluæ cyfontani comitis filius quem hispali nouim'
 & docuimus anteponatur: ē enim & hic ingenio clarissimo peditus: & la-
 tino sermone maxime deditus.

De Ferdinando Iuuara.

At si ferdinandi Iuuaræ animum excelsum & uirtutem egregiam silentio p̄-
 terirem: non solum quidem negligentis: sed ingrati quoq; animi crimē in-
 currerem: huius enim uirtus & animi splendor maximus atq; liberalitas nō
 hispanis modo: sed siculis etiam nota est: nota & mihi ipsi p̄cipue quū fœ-
 dericum pontarchum ex sicilia in hispaniam proficiscentem secuti sumus.
 Tunc enim me quem nondum nouerat: propria uirtute incitatus quan-
 tum iuuuit mlti quidem qui fortasse ob inuidiam illum in me tanta liberali-
 tate uti nolissent cognoscere facile potuere: huic itaque dum uiuā me mul-
 tum debere libentissime profitebor: est præterea uir prudentia & cōsilio pol-
 lens: corporis statura & forma excellenti uultu graui & iocundo hispana li-
 gua doctus & qui multas uidit ac legit historias.

De Iacobo nepote archi-
diacono cacerensi.

Iacobus autem nepos & miles insignis & caceris archidiaconus liberalib⁹
est omnino annumerandus: hic enī si tantū opibus & diuiciis ualeret: quā-
tum generoso animo pollet: cunctos quidem mortales sibi faceret obnoxio-
s & astrictos redderet: cuius liberalitatis sum ipse testis: nam me quidem
multis affecit honoribus: est etiā lris clarus: & bellica uirtute nō ignobilis.

Finit liber quintus.

INCIPIIT LIBER SEXTVS.

De uiris doctrinis illustribus.

Vnc autem tot tantisq; uiris illustribus etiam uiros doctrinis
excellentes siml & sctōs quibus hispania potest debetque ma-
gnopere gloriari subnectere libet. Cæterum nobis de his referē-
tibus quēadmodum & de aliis non tempis nec successiōis ordi-
ne seruato scribendum est. Hoc enī parum aut nihil omnino referre arbitra-
mur dum mō cuiq; suas laudes tribuamus. ideoq; nemo mirari debeat si cū
recentioribus pntibusq; ptōs & longissimi tps inuenerit.

De Lucio anneō seneca phi-
losopho cordubensi.

Attamen Lucius anneus seneca cordubensis phūs eminentissimus cum ipa
tempis antiquitate: tum uero doctrina & moribus sanctissimis cūctis añ-
ponendus uisus est nobis. hic namq; quibus uerbis: qua oratione satis di-
gne laudari possit: nescio: huic enī scientie fuit sapientia par: ingenio uirtuf
equalis: huic demum grauitas admirabilis: doctrina singularis: uitæ hone-
stas plusq; laudabilis: mores integerrimi: mens diuina potius q̄ humana: at
q; ueluti numen aliqđ ueneranda sanctitas. Quapropter diu⁹ hieronimus
de uiris illustribus scribens senecam hūc in sanctorū cathalogo ponere nō
dubitauit: affirmans eum & cōtinentissimæ uitæ: & catholicum fuisse: lege-
rat enī diuus hieronimus senecæ epl̄as ad paulum: & pauli ad eum: In qui-
bus senecæ ipius erga xpianam fidem ac religionem feruentissimū perspexe-
rat amorem. Cuius etiam diuus augustinus libro de ciuitate dei quedā au-
dissime disseruit. Fuit autem seneca cordubæ natus quæ ciuitas bethicamp
uinciam suis alumnis uiris disciplinis clarissimis mirū imodū semper illu-
strat: ex parentibus clarissimis: & familia insigni: generisq; nobilitate p cele-
bris. Deinde autem romam pfectus amplissima nobilissimaq; Neronis a-
tria coluit: Illicq; uir senatorius factus & grauis ac meritis humanitatis sin-
gularis: & prudentiæ suæ breui in grande peculium euectus est: & in philo-
sophiæ penetralibus ac sæcrætissimis locis plane eruditus: ad scribendū de-
mum sese contulit. Scripsit autem opa cōplura: in quibus hæc præcipua fu-
ere. Epl̄æ ad paulum: aliæ ad lucillum: de beneficiis: de copia uerborum: de

ludis Senecæ: de sententiis diuerforum: de consolatione ad marcianum: de uita beata: de tranquillitate animi: de breuitate uitæ: de paupertate: de ira: de naturalibus questionibus: de morte claudii: de rhetoricis: de imatura morte: de declamationibus: de tragediis: de artibus liberalibus: de matrimonio de terræ motu: de quattuor uirtutibus: scripsit & consolatioem ad matrem puerbia dignissima. Item de moribus: de remediis: atque alia p̄ multa quæ omnia cōmemorare longissimū reor: fuit quoq; non modo doctrinæ singularis: sed memoriarū etiam pene diuinæ: duo namq; nominū milia sibi recitata: eo quo dicta fuerant ordine statim reddebat: atq; uersus ducentos a ducentis cōmemoratos discipulis ab ultimo incipiens ad p̄mū usq; integer rime fidelissimeq; referebat. Hunc deniq; senecam bienniū anteq; petrus & paulus martyrio coronarent a nerone impatore sæuissimo discipulo interceptum fuisse legimus. nam senio fere confectus cum inter pisonis coniurationem nominaretur: a nerone ut sibi mortis genus eligeret monitus est atque iussus. qui cognita impatoris sæuicia in tepētem aquam ingressus omnes sibi uenas precidit: quibus sanguine exhaustis animam egit. Sunt q̄ putent ob inuidiam a nerone senecam pemptum: propterea q̄ opa tum de humanis: tum de diuinis complura rebus ediderat.

De alio Seneca tragico.

Cæterum alter quoq; fuisse seneca item cordubensis a multis phibetur: qd̄ martialis credibilis facit: Ait enī duos senecas unicūq; lucanū facunda loquitur corduba. Credendum est igitur duos fuisse senecas: alterum philosophum sententiis grauissimū: qui stoicorū sectatus est disciplinam: Alterū uero tragicum: cuius elegantissime tragediæ extant: puræ & elegantis faciendæ: ut Gellius bernardinus inquit: cui senecæ tragediis lactea eloquii ubertas: uerborum pprietas: sniarū grauitas: ex mediis philosophie fontib; deprompta non imerito uideat. In his enī plurimū seneca laudis adeptus ē. Si quidem tantū hac in re claruit: ut non temere daniel caietanus dixerit: q̄ si omnes qui tragedias scripserunt uiuerent: non mō non indignent̄ senecam sibi adequari: sed etiam p̄ferri oēs uno ore consentiant: & idem paulopost inquit: in quo genere poematis q̄tum surgat: q̄ sublimis sit: q̄ta se tollat sæ ueritate: q̄to nitore polleat facile iudicent eruditi: uel illi ipi maximi qui ut magni silentii sunt homines suum libratissimū iudiciū non nisi ad grādes materias decernandas conseruandum duxerunt.

De anneo lucano poeta cordubensi.

Sequat̄ nunc aut̄ lucanus senecas cordubenses & cognatos suos & cōciues: qui summa ingenii magnitudine maximis quidē patriā cordubam atq; hispaniam totam laudibus ornauit. De cuius tum uita tum rebus clarissime gestis atq; editis libris a pluribus quidem plura traduntur: quare de anneo lucano ea dumtaxat referemus: quæ sunt a Sulpitio uerulano collecta breui

ueteres fuit: quoniam monere simpliciter principes periculosum uidebat per ironiam eos hoc est assentando docere: sic omnia huius poetæ epigrammata aut bona sunt: in quibus uidelicet simpliciter atque apte ad uirtutem hortatur: aut mediocria: in quibus ea laudat: quæ turpia non sunt: sed aliquid habent honesti: aut mala in quibus uicia hominum carpit obsequiis uerbis & turpibus: hoc est quod poeta ipse ad auitum libro primo scribit. Sunt bona: sunt quedam mediocria: sunt mala plura quæ legis hic aliter non fit auitæ liber. Amicos habuit Plinium secundum oratorem Stellamque & sylvium poetas ad quos sæpe numero scribit. publicis quoque honoribus finitus est: donatus equestri dignitate: propterea & iure trium liberorum: igitur nescite demum ætate tedio urbanarum rerum affectus in hispaniam rediit obiit in natali solo inter suos magno doctorum hominum merore: presertim plinii cuius epistola extat: qua audiuisse scribit ualerium martialem decessisse: idque moleste ferre: quod uir erat ingeniosus acutus & quod plurimum in scribendo salis habet & fellis nec candoris minus: librum hunc epigrammaton eo ordine scripsit quo in præsentia legitur.

De Liciniano canio & deciano hispaniæ poetis insignibus.

Martialis quoque tribus tres ad modum celebres ex hispania poetæ floruerunt: licinianus: canius: & decianus. fuit autem licinianus ut marti. celtiber bilbilitanus. Canius gaditanus ex bethica: decianus uero ex emerita augusta Lusitanus: quem si cum aliis hispaniæ uatibus martialis his carminibus commemorat.

Duosque senecas unicumque lucanum

Facunda loquitur corduba

Gaudent iocosæ canio suo Gades

Emerita deciano meo

Te Liciniane gloriabitur nostra

Nec me tacebit bilbilis.

De Iuenco cardinali & poeta insigni.

Legimus etiam iuencum hispanum & cardinalem & poetam fuisse celeberrimum: quod cum genere nobilis: tum uero uirtute & doctrina nobilior a multis prehibetur. Quippe quod in sacris litteris quæ maxime floruit: & euangelia omnia quatuor libris explicauit heroicis: atque alia complura de sacris eodem genere carminis composuit.

De Patiano episcopo barchinonensi.

Iuenco autem patianus adiciendus est quod cum maxima polleret eloquentia & uitæ sanctitate esset insignis: atque christiane fidei maximus cultor: contra male de fide sentientes plura composuit: eosque enixissime & scientia & uiribus expugnauit.

De Orosio tarraconensi sancti augustini discipulo.

Cæterum Orosius tarraconensis diuini Augustini discipulus & doctrina quodammodo maximus: & moribus sanctissimus fuit: erat ei huic orosio eloquentia summa atque plurimarum rerum perfecta cognitio: quod diuo augustino mortuo romam statim se contulit: ubi libros septem aduersus gentes edidit: in quibus totius pene mundi

calamitates et miseras atq; bellorū inquietitudines replicas oñdit magis xpiane esse qđ cōtra meritū suū romana res publica adhuc duraret: & pace culturæ dei pacatū retineret imperiū quā & cætera. Historiā demū Orosius a p̄mordio generis humani & mūdi creatione usq; ad sua tempora scripsit: & dormista hoc est de mūdi miseria titulū posuit. Est aut̄ hic paulus orosius ille: quē diuus augustinus p̄ adipiscēda animæ rōne ad hieronimū hierosolymam misit: qui dū inde rediret: quosdā beati stephani p̄thomartyris reliquias tunc inuentas p̄mus attulit occidenti.

De aduentio episcopo.

Aduentius aut̄ hispanus ep̄us maximi erga fidē catholicā ardoris & sanctitatis eximie fuisse narrať: q̄ aduersus hereticos de fide catholica librum edidit egregiū: in quo maxime cōtra fortinianos manicheos sabellianos & arrianos disputans oñdit filiū dei coeternalem fuisse patri.

De sancto Leandro ep̄o hispalensi.

Inter cæteros aut̄ hispanos hoies doctrinis excellentes leander hispalensis ep̄us sanctitate: doctrina atq; eloquentia q̄maxime floruit: cuius concionibus & exēplis tota q̄dem uestegotarū gens p̄ recaredum eorū regem ab arriana impietate conuersa est. Quippe qui multa ad catholice fidei confirmationem & ip̄ius arriani heresis cōfutatiōem cōposuit. Nam eandem pestē uā dali plures in hispaniā ex affrica detulerant. Huic aut̄ leandro uiro insigni diuus gregorius p̄otifex adhuc monachus moraliū suorū librū scripsit.

De sancto Isidoro hispalensi ep̄o.

Atqui Leandro uiro sancto ac docto frater Isidorus doctissimus atq; sanctissimus in hispalensi ep̄atus dignitate successit: qui unus inter omnes hispaniæ tum sanctitate tū lr̄is claros non secus ac sol inter omnia sydera fulsit. Natus enī ex stirpe regia uerus nobilis: uerus doctus: uerus sanct⁹ & cūctis uirtutibus excellens plurimū quidem ip̄e & patriam hispaniam & xpianam religionem illustrauit. Fuit aut̄ diui gregorii papæ discipulus a quo et doctrinā & sanctitatem doctus ob doctrinam ip̄am singularem maximasq; uirtutes atq; miracula p̄multa in magnam q̄dem apud omnes admirationem deuenit: & qui cū eruditissimus esset plurima ad xpianam fidem pertinentia: ac de aliis rebus librorū uolumina confecit: quorū hæc p̄cipua fuere ethimologiarū libri uiginti: de summo bono libri tres: Allegoriarum libri tres: Astronomiæ liber unus: Officiorū libri duo: Ad floram sorore libri duo: Differentiarū liber unus: Scripsit item de uiris illustribus: & grāmatices uocabulis: Historiam ab Adam ad sua usq; tempora: Lógohardorū quoque gesta mandauit litteris: multorūq; sanctorū uitas. Librum in super de cosmographia & rerū naturis pluraq; alia ac pene innumerabilia composuit. Eius denique natale cum sanctus fuerit egregius tū apud xpianos omnes: tum uero apud hispanos ip̄os deuotissime celebratur.

De Ioanne uesegoto episcopo.

Ioannes quoque uesegotus episcopus apud hispanos in lusitana ortus puincia christianam religionem fidemque catholicam & concionibus: & libris quos per utiles edidit plurimum quidem ubique iuuuit. Hic cum aliquid per aetatem sapere cepisset ardore desiderioque maximo discendi ex hispania constantinopolim petiit: ubi cum grecas latinasque litteras inbibisset: In lusitaniam prouinciam patriamque suam rediit: in qua arrianam heresim conualescentem sua doctrina & sapientia singulari facillime deleuit: quapropter odiosus factus hereticis barchionae diutius relegatus uixit: demum per multas persecutiones in patriam reuersus monasterium quoddam erexit: in quo se diu continuit & multa conscripsit: rationemque uiuendi singularem quandam monachis instituit.

De Eutropio episcopo.

Eutropius insuper episcopus mira doctrina atque uitae sanctitate hispanos etiam magnopere iuuuisse fertur: eos enim christiana summa prudentia retinuit in fide: aqua penitus defecerant, cuius uitam uirtutibus clarissimis atque miraculis innumeris illustrem uerus hispalensis episcopus elegantissimo sermone descripsit. Eius denique natale apud hispanos sexto ydus Iunii celebrari consueuit.

De uero hispalensi episcopo.

Verus autem hispalensis episcopus ualde quidem floruit: & eloquentia et uitae moribus integerrimis, qui (ut paulo ante uisum est) eutropii uitam uirtutibus & miraculis insignem eleganti facundia celebrauit.

De Petro compostellano archiepiscopo.

Petrum uero archiepiscopum compostellanum calistus summus romanae sedis pontifex maximis ob suas ingentes uirtutes honoribus affecit. Illius namque per spectis moribus sanctissimis atque litterarum eruditione cognita calistus ei non modo compostelle archiepiscopatus: sed totius fere hispaniae curam demandauit. Qui cum beatissime Mariae uirginis cultui quam maxime deditus esset: plura de eius laudibus composuit.

De auicenna medico clarissimo.

Auicenna uero medicus omnium clarissimus atque doctissimus hispalensis fuisse fertur: qui eminentissimo claruit ingenio: hic est propterea quod in toto orbe terrarum omnium medicorum princeps habitus est: de eius autem uita certi quaedam nihil inuenitur. Caeterum quantum ingenii uiribus excelluit probent sua clarissima opera testimonium. Hunc autem Nesue & Zoar medici Alboalim uocant: uulgares uero bithiniae regem fuisse ferunt: atque ab auerroi ueneno peremptum tradunt. Atqui priusquam spiritum exalasset pariter ipse illum necasse fertur. Hic demum cum in omni doctrina eruditissimus fuisset: librum excellentissimum composuit: in quo logicam omnem naturalemque

totam philosophiam multis uoluminibus complexus est: metaphisicā dei de acuratissime enucleauit: distinctiusq; ac clarius ꝑceteris medicis post alios medicos in arabica lingua postq; oīm medicorū scripta uidisset: medicinam omnem in quinque libris descripsit: in quibus se galieni fatetur interpretem. Scripsit quoq; de uiribus cordis de tyriaca: de diluuiis: canticorū etiam librum edidit: de auro efficiendo hoc est de Alchimia ad assem philosophum.

De Auerroe medico cognomento commentatore.

Cæterum Auicennam hispalensem cordubæ auerrois merito sequat̃ alumnus: qui inter tot ac tantos cordubenses uiros doctrinis illustres non inferiorem quidem locum obtinet. Quantum namque doctrina & ingenio floruit liber ille quem de celo composuit clarius ostendit: qui diuinitus qdem scriptus uidetur omnino. Scripsit ꝑterea & libros alios quamplurimos: atque in omnes aristotelis libros: quam ob rem cōmentatoris cognomētum promeruit. Scripsit deinde & de orbis substantia: item de septis: de medicinaque librum pulcherrimum reliquit. Item de tyriaca: de diluuiis. Auicennæ autem & emulus: & inimicissimus fuit.

De sancto Dominico Calagurritano.

Et si statueram de hispaniæ sanctis martyribusq; separatim mihi scribēdū Quoniam tamen hii omnes fere litteris floruerunt: & in his diuum Isidorum atque alios sanctissimos annumerauimus: eorum quidem locum sibi quisq; ut mihi uenerit in mentem fortietur: ꝑfertim cum id sanctos nullos moleste ferre certo sciam. Hunc itaque locum diuus dominicus sibi uendicat. qui mirabili sanctitate & doctrina singulari plurimum decoratus: ac religionis christianæ quasi matutinum sydus effulgens: In Calagurra hispaniæ oppido natus ut accepimus ex regulari canonico uocatus adeo cum sociis fratribus duodecim predicatorum ordinem incredibili feruore religionis instituit: quo instituto diuinitus a gloriosissima dei genitrice maria etiam ipsius habitum religionis assumpsit: cuius religionis cū esset cultor maximus procurante innocētio tertio pontifice maximo heresim apud Tolosam nuper obortam mira celeritate atque uirtute compescuit. Deinde autē ab honorio sequenti pontifice ipsius ordinis confirmationem meruit obtinere. quo quidem confirmato innumerabilia ferme monasteria condidit ac plurimis signis miraculisque clarissimus uniuersam pene europam docēdo predicandoq; perlustrauit. Tandē anno salutis nostræ. M. CC. XXIII. apud Bononiam Italiæ urbem nonis Augustis migravit ad dominum: quē postea Gregorius eius auditis miraculis & uitæ sanctimonia in sanctorū numero retulit.

cessit: qui cū pontificem ex corneto in lateranum comitatus esset: inde egredius uiterbium quieturus rediit: ubi tertio mēse post diem obiit: & assisū eius uenerabile corpus delatum in diui francisci basilica honorifice sepultū est ī tumulo a se dum uiueret condito.

De diuo uincētio celeberrimo theologo.

Diuus autem uincētius p̄ria ut quidam aiunt ualentinus q̄tum hispaniā patriā ac religionē xp̄ianā illustrauerit quis narrare queat? hic enī p̄dicatorū ordini seruiens: declamator ac theologus celeberrimus nō doctrina mō celebri: sed insigni sanctitate singulari plurimū quidē xp̄ianæ religioni cunctisq; mortalibus p̄desse studuit. quippe qui cū cōcionandi munere facūdis simus & uehementissimus esset: quoad uixit religionē xp̄ianā & fidem catholicam p̄dicando docendo & monendo nō uerbis mō: sed exēplis augere ac iuuare non destitit. Demū cū & in morte & post mortē plurimis miraculis claruisset: Calistus tertius summus pontifex eiusdem patriæ de quo postea scribemus Anno dñi. MCCCC. LV. eas ob res in sanctorū cōfessorū numero eum aggregauit: & eius festum nonis aprilis celebrari iussit: qui dies & si in hispania tota diligenter et honorifice colitur: multo tamen magis apud ualentiam: ubi natale solum patria diuo uincētio suo nimis gaudet alumno.

De iacobo toletano heremitarū ordinis excellentissimo theologo.

Iacobus quoq; patria toletanus heremitarū ordinis & excellentissim⁹ theologus plurimū profecto & toletanam pulcherrimā hispaniæ ciuitatē unde oriundus est: & hispaniam totam fecit illustrem. Vniuersam namq; diuinarum rerum scientiam mira ingenii sui uirtute & laboribus assiduis enucleauit. sophogiumq; composuit excellentissimū: ad diuinam sapientiam p̄quirendam suaforium: quod quidem opus quanti faciendū sit multis epigramatibus quæ in italia sæpius legimus declaratur.

De Calisto tertio summo pontifice
Valētino & alfonso boria antea uos
to & utriusq; iuris doctore clarissimo.

Atqui Calisti summi pontificis gemina uirtus ac duplex nullis quidē uerbis digne satis laudari potest. non enim scientiæ solum morumq; prestantia: sed armorum quoq; gloria q̄maxime fulsit. Fuit autem natus patre Iohāne ualentino nobilissimo uiro qui iam senio confectus omnium suffragiis Nicolao in pontificatu successit. Vir omnino maximi consilii atque omni uirtute decorat⁹: & utriusq; iuris eminentissimus doctor: & q̄ p̄us Alfonsi regis hispaniæ fidus comes. i. secretarius fuerat. Ceterū p̄tificatu suscepto: bellū ī turcos statim indixit: ad qd̄ cōficiēdum p̄ uniuersum xp̄ianum orbē nūcios legatos et p̄dicatores misit q̄ xp̄ianos in eādē expeditionem

hortarent & animarent: & suis etiã opibus adiuuarent: eqbus oblati mueribus plures cõfectas triremes in hostẽ statim p p̄iarchã aqliensem ibidẽ p̄fectũ ptinus misit: qui cũ illis turcos triẽnio acriter uexauit: & magnos ill clades intulit: & eorũ mltas insulas cœpit. Alfonsus enĩ rex & Ludouicus burgũdiorũ dux plurimũ aĩati in eam expeditionem se ituros etiã spoponderũt: sed suorũ regnorũ deliciis capti & uoluptatibus irretiti tantã & tam sanctã rẽ omisere: nec tũ idcirco calistus optimus p̄otifex l̄ris & nũciis eos & reliquos xp̄ianorũ p̄ncipes cessabat ad huiusmodi rẽ p̄ necessariã adhortari: cuius rei cã etiã sacerdotibus oĩbus celebrãtibz mādauit: ut orõnẽ cõtra paganos quotidie in re diuina & missa decãtarẽt: & ut deus assiduo rogatu flecterẽt: uoluit quoq; idẽ pontifex ut meridiano etiam tpe campanæ pulsarẽtur ut pplus p xp̄i fide militantibus oraret: sicut & i solis occasu ad uirginis mariæ salutatiõem fieri solet: ut ea orõne eos adiuuarẽt: qui contra turcos & xp̄ianæ fidei hostes cõtinuo dimicabant. Ea itaq; de causa transfigurationis domini nr̄i iesu xp̄i officiũ ordinauit: iussitq; cũ his remissiõibus celebrari: qbus solẽntas xp̄i corpis celebraĩt: & p̄pterea legatos ad funcas armeniaẽ & p̄sarũ regẽ cũ multis muneribus transmisit: quibus eum in turcos excitaret: cuius p̄suasione magnas eisdẽ clades intulit. hic beatũ uincentiũ ualẽtinũ cõciũẽ suũ (ut supra memorauimus) & beatũ edimundum anglicũ in factos retulit cõfessores: cuius demũ fuit p̄cipua laus: qđ elemosynas & bñficia paupibz frequẽter erogabat: uirginesq; paupes maritis cũ dote collocabat: nobiles etiã & inopiã suis impẽsis redactos adiuuabat oẽsq; ad se ueniẽtes mira beniuolẽtia cõplectabaĩt: & eorũ p̄ces libẽter exaudiebat. moriẽs deniq; cẽtumq; quaginta familia nũmorũ aureorũ quos in turcos conq;sierat reliq;it. cuius funus in bti petri basilica tẽplo rotũdo sepultũ iacet.

De sancto uincentio uiro inuictissimo.

Sanctissimoq; beatissimi summiq; pontificis sixti discipulo atq; diui laurentii martyris uirtute p̄stantissimo. Fuit itaq; uincẽtius alter hispanus uir iuictissimus atq; sctissim⁹ & cõstãtissimus martyr papæ btiissimi sixti discipulus: diuicq; laurẽtii martyris scia & uirtute p̄stãtissimus. q (ut qdã uolũt) apđ abulã ciuitatẽ lusitanæ puiciæ martyriũ ptulit acerbissimũ. Alii at apđ ualẽtiã p̄riam celeberrimã ciuitatẽ sil cũ ualerio ip̄ius urbis ep̄o a deciano p̄ uinciaẽ p̄fide martyriũ passũ diuũ uicẽtiũ ferũt. Sũt etiã q p̄ria nõ ualẽtinũ sed ex hisca oriũdũ fuisse affirmẽt. Cuius deniq; martyriũ oĩm fere martyrorũ p̄nas & cruciatus supauit. summa enĩ p̄na carceris: famis inopia: catenarũ stridore: manibus: collo: ceruicibus: ferri p̄odera sustinẽs: p̄ oẽs corporis artus mortalia supplicia patereĩt: qđ diuus augustinus sũmo cũ stupore miratus his uerbis oñdit: magnũ & admirãdũ spectaculũ nr̄ animus cœpit: nec imanissimã et p̄niciosissimã sicut solẽt i theatris quarũcũq; nugarũ sed plane utilissimã & fructuosissimã uoluptatẽ oculis iterioribus hausimus.

cum beati uincetii passio legeretur: terret inquit uidere inuictam martyris animam contra insidias antiqui hostis: contra sæuiciã imperii deciani: cõtra dolores mortis carnis acerrima cõflictatione certãtem: & in auxilio diu cũcta supantem: nam decianus ipse sanctissimũ hominem in eculeo primũ leuatũ toto corpe distendi iussit: distentumq; diuersis uulneribus cruciari: cruciatum etiam pectinibus lacerari: carnificesq; ad crudelius sæuendũ uerbis fecit urgeri: Eiusdem deinde corpus in craticula positum cum uncinis ferreis aperiri: & ardentes laminas infigi ac sale ignito aspergi: laceratũ in teterrimo carcere fecit includi: atq; ibi testas acutissimas cõgeri: In ligno que pedes eius affigi: & sine humano solatio derelinqui. Ea; supplicia mlt̃toque maiora diuum uincetiũ p̃stantissime fortissimeq; uincetem diuus augustinus quasi admirans alibi sic dicebat: Beatus uincetius uere uincetius fuit: q; fortissime omnia mortis pericula uicit: uicit inquam in uerbis: uicit in penis: uicit in cõfessione: uicit i tribulatione: uicit exustus: uicit submersus: uicit uiuus: uicit & mortuus: q; eo mortuo (ut eius sacra habet hystoria) angelos ei dixisse ferunt: Agnosce o uinceti q; p̃ cuius nomine uiriliter decertasti ipse tibi coronam p̃paratam seruat in cõelis: qui te uictorem fecit in p̃enis: eiusq; passionem nobilemq; triumphũ petrus ransanus panormita et uates quidã prudentius luculentissimis uersib; quos romã panormiq; uidimus expressit: ac diuus augustinus huius sanctissimi martyris p̃conium quanto sit laudis honore excipiendum multis quidem sermonibus demonstraui. Eius autem celebre festum meritissime celebramus: cui; numen cum apud omnes xp̃ianos tum uero apud hispanos ip̃os precipue colitur. Cæterum salmanticæ quoq; deuotissime huius sancti memoria diligentissimeq; recolitur: ubi omniũ ceterioris hispaniæ uiuorum cetus atq; balearium & siciliæ cõfraternitatis titulo deuotissime templũ & sacra omnia diui uincetii frequentant & excolunt. Ip̃orum autem confratrum ordo & pius & sanctus nimis habetur: ad huius itaq; templum et religionem ualentini omnes & Aragonei conueniunt: & diligentissime sacris rebus adfunt: qui mutuo & feruentissimo caritatis amore se diligunt: hi autem oēs uiri prestantes & humanitate prediti singulari me & franciscum spinolam ficos diuo uincetio familiari cupientes & illorum omniũ gratiam & amorem affectantes liberalissime quidem sibi aggregari uoluerunt: diuo ergo uincetio simul omnes diligentissime famulamur: hunc apud dominũ nobis intercessorem elegimus: cuius meritis innumeris & intercessionibus nos concedat omnipotens deus & dum uiuimus honestam agere uitam: et post mortem ad celestem & optatam gloriam puenire

De diuo laurentio martyre sexti summi pontificis archidiacono & adoptiõis filio

Subnectendus est uincetio laurentius: Hunc enim cũ illo si cõpares: uter

eorum plus laudis & gloriæ meruerit facile quidem iudicare non possis: pari namq; scientia: doctrina: patientia: fortitudine: martyrio: fide: morte deniq; florere. Laurentius enim sextimaximi pontificis archidiaconus & adoptionis filius romæ uia tyburtina p̄sente Decio seu Galieno post mlt̄a uirtutum insignia & plurima tormentorū genera. i. carceris uerberū & laminarum ardentium exustiōem ad ultimū quarto ydus augusti in craticla ferrea crudelissime affatus: martyriū constantissime compleuit. hunc non nulli cuiusdam hispaniæ ducis filium fuisse ferunt: quem demon infantulum e cuna in nemus asportauerat: sed beatus sextus pontifex quum in eadem p̄uincia predicaret: Sub quadam arbore lauro diuinitus inueniens Laurentium eum appellauit: & diligenti cura ip̄m enutriri ac edoceri iussit: quo adulto illum secum una cum uincencio romam perduxit: ubi postea factus pontifex constituit eum suum archidiaconum. Laurentius itaq; siml' & uincencius christi fortissimi duces p̄ christiana fide strenuissime militantes & hispaniæ laudis plurimū tribuerunt: & in celis parem sibi gloriam sunt adepti. Fuit autem laurentius ab ypolito romano patricio clarissimo sepultus qui & ipse a galieno comp̄henfus quod christianus esset diu atq; acriter cecidit: & cum idolis sacrificare nollet: iterum tam diu fustib' cecus est ad defatigatōem cedentium: sed cum iterum non acquiesceret: detius iracundia percitus atque plenus ualeriano prefecto precepit: ut exquisita omni eius facultate: eum crudeli examinatione interficeret: qui iussa complens imperatoris: primo omnem ipsius familiam in conspectu eius morte capitis affectit: deinde ipsum ligatis pedibus ad colla indomitōrum equorum p̄ cardetos ac tribulos crudeliter distrahi tam diu iussit: donec spiritum emisit: quo defuncto nocte illa Iustinus sacerdos frustra eius corporis collecta siml' cū feruorum suorum corporibus sepeliuit extra portæ tyburtinæ muros: ydibus augusti: quo die eorum natale colitur.

De diuo Illefonso.

Et si p̄ multe hispaniæ urbes suis merito sanctis illustrantur: toletana tamē nobilissima ciuitas illefonfi gloriosissimi meritis innumeris maiorem immodum quidem gloriari potest: huius namq; sancti parētes toletani ciues cum generis nobilitate: tum morum & uitæ sanctitate maxime florere: pater enim nomine stephanus assidue munera paupibus erogauit: mater uero lucia nomine dies cōtinuos ac noctes orationibus ad diuam Mariam uirginem dei genitricem semper impendit: orauitq; ut sibi tandem proles nasceretur: cui quiescēti Maria uirgo repente apparuit: dixitq; lucia tibi filiū prenuncio nasciturum: qui magnam hispanis omnibus lucem afferet quæ cū hæc dixisset summo splendore refulgens ab illius oculis euanuit. Concepit itaq; deinde lucia sanctissima mulier & filiū pepit illefonsum. cuius uitam quam sanctissime semp egit enarrare longum esset. Cæterū cū adolescētiā

disciplinis & rebus sacris impendisset: postea diuo Eugenio in toleti archi-
episcopatu succedens: in eo uitam sanctissime finiuit.

De sancta Florentina.

Adiciam his diuam florentinam Isidori Fulgētii & Leandri aliorūq; scō-
rū florentissimā btissimamq; sororem: quæ nō minus hispaniā atq; paren-
tes ip̄a: quā oēs sanctissimi fratres decorarūt: Seuerianū autē torturamque
cartaginis nouæ duces istorū sanctorū parentes q̄ tales p̄genuere liberos si
quis quoq; sanctos appellauerit: nunq̄ quidem mihi non bene dixisse iudi-
cabitur: hmōi enī fructus non nisi ex huiusmodi arbore nasci potuisse quis
dubitet? sed ut ad rem redeam hæc sanctissima uirgo cū uitā ageret sanctissi-
mam: monasteriis quadraginta p̄ficitur: in q̄bus mille uirgines uitam age-
bant deuotissime deo famulātes. demū Iustiniani tempibus a uita discedēs
sanctorum numero relata est.

De sancto Turibio astorice ep̄o.

Diuus autē turibius inumeris claruit miraculis: & xp̄ianam religionē; ac fi-
dem catholicā q̄maxime iuuit: nam cū adolescēs in hierusalē p̄fectus esset:
ibi annos fere q̄nq; uitā egit sanctissimā: mox autē ab angelo monitus ī his-
paniam multis cū reliquiis sanctorum atq; dei optimi maximi reuersus cō-
plures ob p̄secutionem seuissimam titubantes ad xp̄i fidem hortatus ē: cui⁹
honor maximus palentiæ celebratur.

De Eulalia uirgine & martyre.

Eulalia uirgo ac martyr sanctissima natione barchinonensis: in emerita au-
gusta ciuitate olim florentissima p̄ xp̄i fide & cōfessione deciani p̄uinciæ p̄-
fidis iussu p̄mo eculeo suspensa & exungulata: demū cū ardentes ad utrum-
q; latus laminæ admotæ fuissent: igne hausto quarto ydus decembris deo
spiritum reddidit.

De sancta Leucadia.

Leucadia quoq; uirgo celeberrima his tp̄ibus a deciano hispaniæ p̄fecto tā-
quam xp̄iana capitur: & apud urbē toletū carceri mancipat: ubi cum grauif-
simos beatæ Eulaliæ & reliquorū martyrorū cruciatus audiret positus in ora-
tione genibus q̄nto ydus decembris impollutū deo reddidit spiritum.

De sancta Cristeta & sancta Sabina.

Legimus etiam Cristetā & Sabinā martyres xp̄i & abulenses fuisse: atq; ut
nō nulli uolunt sancti uincētiū sorores: quæ ut xp̄i nomen sequerent̄ acer-
bissimū passæ martyriū fuere: quarum memoriam & festum ciues abulen-
ses diligentissime concelebrant.

De diuo Petro cognoie barcho.

Diuus autē petrus cognoie barchus cū post multa eius miracula uita finitus
inueniret̄ inter barchitanos & abulēses orta cōtentiōe an barchitanus diuus
petrus an abulensis esset: eum effossis oculis equæ imposuere: que lumibus

extinctis onus uehens sanctissimum abulam diui Petri natale solū diuinitus puenit: ubi eius sancti memoria celebratur.

De sancto Victore martyre.

Diui quoque uictoris martyrio mirū imodū gaudet hispania: hic enī in cerefano natus oppido adolescētīā lris & sacris ac diuinis rebus impedit: In antro pmo uitā egit asperrimā: qđ ipse suis manibus effodit: inde ueromaurof p̄riam suā oppugnare angelo nunciante: & xp̄ianos amouere & abducere a xp̄i cultu p̄tinus occurrit: & xp̄ianos oēs catholica retinuit in fide: & in hostes uehemēter hortatus est: qđ cū mauri aiaduertissent: eū p̄ænis acerbissimis sustulerūt: itaque martyrii corona donatus a xp̄o in celestiū numero aggregatus sempiterno gaudio p̄frui.

De engratia uirgine & martyre.

Engratia quoque uirgo & martyr sanctissima p̄ xp̄i religione & amore ardētissimo seuissimis p̄ænis & tormentis affecta xp̄o animam reddidit.

De duo de uiginti martyribus.

Eodem tempe quo engratia martyriū passa est: duo etiā de uiginti iuues nobilissimos martyrio coronatos fuisse legimus: q̄ simul oēs libētissime p̄ xp̄i amore mortē oppetere uoluerūt: decē autē & octo hi fuerūt hisitius: apodenius: linxius: successus: faustus: martianus: urbanus: publius: matutinus: cassianus: foelix: ianuarius: primitiuus: quintilianus: enotus: cecilianus: frontonius: & optatus.

De sancto Lauriano hispalensi archiepo.

Laurianus autē archiepus hispalensis uir sanctissimus cū hispali diuino cultui diligētissime feruere: & xp̄ianos ad augendū fidē catholicā & xp̄ianam religionē oēs animaret Rex qdam hispaniæ illorū temporū nomine totila exitiū ei parabat: quā ob rem laurianus p̄ quietē angelū ita sibi dicentē audiuit: surge lauriane: & ab hac urbe statim discedas: Nam ciuitas hæc propter hostiū xp̄ianæ religionis tyrānidem seuissima longissimaque peste uexabit: & hispania tota septē p̄ annos nullis irrigabit pluuiis: & flumina fere oīa deficient: quo audito laureanus surgens romā statim p̄ficiscit: ubi sc̄tissimus uir inumeris miraculis cognoscit. Mox autē ab eodē monitus angelo ut in hispaniā rediret (q̄ p̄ fide xp̄i martyriū pati eū oporteret) reuertēs in itinere a totile regis satellitibus capite obtruncat: qđ qđē caput abscissum manibus suis accepit: qđ cū satellites uidissent metu p̄territi ad xp̄i fidē conuersi & baptismatis oleo p̄cti caput laureani flentes hispalim cōtulerūt: & cū regi oīaretulissent ille quoque christi nomen assumpsit. & huius sancti atque aliorum edes edificare statim precepit.

De sancto Braulio epo cæsaragustano

Reuertor nūc ad sc̄torū fratrum familiā celeberrimā: nam Seuerianus & tortura cōiuges nouæque cartagini s duces sex filios duasque filias p̄genuere: qui

(ut ante diximus) hispaniam totam & religionē christianam summis laudibus extulerūt. nā p̄ter eos quos ī florētinae sororis uita memorauimus tres alii fr̄es fuere herme gildus scilicet martyr. Recaredus cuius opa pl̄es ad fidē catholicā cōuersi fuere: & braulius cesaraugustanus ep̄us: tā & si alii leuigildi & theodosiæ filios fuisse tradiderūt. alii hos tres tribus aliis fr̄es patruales fuisse opinant̄. Braulius aut̄ (ut ad rē redeā) ep̄us cesaraugustæ nobilissime ciuitatis electus ē diuinitus. Nā quū ex mlt̄is quē eligerent ī pl̄imorū sapientū cōcilio hererēt: subito flāma sup̄ braulii caput oibus uisa ē: quæ innoxia coeli cōuexa petēs braulū ep̄atus dignitate decorādū: & oibus p̄ferendū significauit. Ep̄s igit̄ electus plurimū qd̄e religioni xp̄ianæ profuit.

De B̄ndicto sūmo p̄tifice petro luna antea uocato
Benedictus natione hispanus p̄tifex p̄tificatui & rei pub. xp̄ianæ ānos p̄ fuit unū & n̄ginti: successerat aut̄ clemēti ī pontificatu tpe scismatis in auinione: seditq; usq; ad cōciliū cōstatiæ. fuit p̄terea hic b̄ndictus nobilitate generis clarissimus: qui petrus luna aña uocatus est: qui ut eius insignia ostēdunt & fama ip̄a p̄dicat salmāticæ urbis studium inchoauit.

De Damaso pontifice maximo.

Damasus uero papa natione hispanus p̄re anthonio genitus post tiberium p̄tificē sedit ī p̄tificatu ānis decē & octo mēsis duob; & diebus decē. Vir sane bonus optimus p̄tifex: quo p̄tificate haud multo post urficinus diaconus a qbusdā scismaticis seditiosisq; sacerdotibus papa p̄ scisma cōstituit: & mox basilicā quæ siciniū appellat̄ urficinus cū suis iuadit: ubi & mlt̄i utriusq; pt̄is cōfluētēs ceciderūt sed paulo post diuina uolūtate sacerdotū pp̄liq; cōsensu damasus in p̄tificatu cōfirmatus ē: urficino ad neapolitanā urbē misso: sed & postmodū damaso a suis subditis adulterii crimē obiicitur: q̄ quadraginta ep̄orū cōcilio cōgregato cām publice dicēs Vt innocēs ab oibus absoluit: ut habet̄ ī canone. ii. q. vi. c. nos si. & eius accusatores tamq̄ falso dephēsi dānant̄: & ab eccl̄ia reiciunt̄. hic ex fratrū cōsensu cōstitutionē fecit: ut q̄ deinceps aliquē falso accusaret talionis p̄nā subiret: ut. ii. q. iii. c. calūpniator. cēfuit itē ne ī iudicio qs̄ añ factā examinationē damnaretur .xi. q. iii. c. eorū q̄. mādauit etiā sub anathematis p̄na ne qs̄ temerario ausu a sede romana cōcessa p̄sumeret usurpare: ut. xvii. dist. c. huic sedi. his cōstitutionibus pmulgatis & eccl̄ia optime placata damasus ocio delectatus: Vitas enī p̄tificū pt̄orū diligenti cura cōscripsit: & opuscula quedā heroicis uersibus cōposuit: Inde q; diuo hieronimo mādauit: ut eccl̄ie officiū ordiaret: qd̄ & fecit unde uirtute & sc̄titate uiri cōmōtus damasus p̄mus hieronimi scriptis auctoritatē dedit: cū p̄us septuaginta interptū atq; aliorū traductorū scripta in p̄cio solū haberent̄. nā ex eo tpe hieronimi biblia legi & diuulgari cepta est: & eius psalmi fideliter ex hebreo traducti: pp̄ qd̄ et ip̄ius diui hieronimi suafione statuit: ut gl̄ia p̄ri & filio & spiritui sancto &c. In fi

ne cuiuslibet psalmi diceret. Voluit etiam ut in eo officio symbolum tacite p̄ ferias singulis horis canonicis diceret: & ex cōdito uniuersalis sinodi s̄l̄r̄ symbolum maius in missa decantaret. Cōfessionē p̄terea ī p̄ncipio cuiuslibet missę dicendā ordinauit: p̄ut mō fit. hoc mō sct̄issimus hic p̄t̄ifex diuinū cultū auxit & tēplis & aliis plurimis donis. deniq; cū quinq; ordinatiōes in decēbris mēse celebrasset: ubi p̄sbyteros triginta diaconos undecim & ep̄iscopos p̄ diuersa loca numero duos & quadraginta creauit. Nonagenarius p̄pe diem obiit: & tertio ydus decēbris ī basilica a se cōdita uia ardeatina cū m̄re & sorore sepelitur: & eo die eius natale celebratur.

De sancto Fulgentio ep̄o hastisitano
& postea carthaginensi.

Fulgentius p̄mo astesitano ep̄atui: deinde carthaginensi p̄fuit: atq; q̄tū in utroq; fulserit: plures q̄dē testant̄ cæterū cū arriana heresis xp̄ianos a dei cultu & fide catholica conaret̄ abducere: cōuocato plurimorū ep̄orū ac principum hispanorū cōcilio apud toletū fulgētius tum cōcionibus: tū miris operibus atq; miraculis arrianos fortiter oēs oppressit: & xp̄ianos q̄ a fide xp̄i nō nihil erāt alienati sūma prudētia & exēplis inumeris ad p̄stinū dei cultū fidēq; catholicā reduxit. Fuit aut̄ eruditissimus: q̄ppe q̄ linguā hebreā: grecam: latinam: caldeā & arabicā q̄ optime calluit: demū cū annū ageret sextū & sexagesimū cōuocatis & Leandro fratre ep̄o hispalensi: & laurio amicissimo ep̄o gaditano quē non secus ac fr̄em diligebat: summa cū gloria kalendis ianuariis ab hoc seculo migravit. Cuius funus & a plurimis ep̄is & a rearedo rege quā honorificētissime celebratū est: corpus aut̄ eius ex carthagine noua hispalim translātū ē: & siml̄ cū sancti Isidori sui fr̄is corpe sepultū

De diuo rege Ferdinando.

Diuus quidē ferdinandus hispaniæ rex non īmerito inter sct̄os annumerandus est: summa enī sanctitate miraculis inumeris & moribus integerrimis ad modū claruit: quippe q̄ dei effigiē quā semp̄ habebat apud se deuotissime adorabat: summaq; ueneratione celebrabat: ea itaq; qcq; & necessario & honeste petebat: facile q̄dem assequebat̄: hoc igitur dei numine adiuuāte hispali aliisq; pluribus oppidis fugatis mauris potitus est: sic itaq; de religione xp̄iana benemeritus sanctissime moriēs apud hispalim sepultus ē: ubi semper & maxima & plurima miracula uisa fuere: quæ si quis forte sci re uolet plene eius historiam p̄legat.

De sancto ualeriano cesaraugustano ep̄o.

Diuus etiam Valerianus cesaraugustanus ep̄us diocletiani iussu simul cum diuo Vincentio martyriū passus est acerbissimū: & celesti corona donatus a christo: de quo etiam longa habetur historia.

De alfonso rege philosopho mathematico & astrologo peritissimo

VXII
Alfonsum uero regem in mathematica et astrologia prestantissimum quibus uerbis digne laudare queam non reperio: nam cum rei militaris scientia plurimum polleret: in artibus quoque liberalibus ceterisque disciplinis mirum in modum semper emicuit: & presertim in syderum cognitione & stellarum motu atque celorum: de quibus opus pulcherrimum confecit: quæ hac tempestate alfonsinæ tabulæ uocantur: & maximo habentur in precio.

De Petro cognomine hispano mathematico & philosopho clarissimo.

Addam huic alfonso regi petrum cognomento hispanum: qui cum in mathematicis atque aliis disciplinis prestantissimus esset: plurimum quidem tum hispanis ipsis: tum etiam ceteris omnibus quam maxime profuit: opus namque scriptum reliquit egregium: in quo omnis per necessaria dialectica continetur: opus sane perutile ad altiora tendentibus. Siquidem iter ad philosophiam ceterasque facultates facillimum prebet.

De Ioanne torquemata sancti Sixti cardinali.

Ioannes autem torquemata sancti Sixti cardinalis patria Burgitanus unde originem duxit: adeo quidem in sacris litteris ceterisque disciplinis emicuit ut non immerito ad tantum dignitatis culmen ascenderit: quippe qui cum parisiis magnopere litteris insudasset: doctoris titulos & honores consecutus in hispaniam patriæ desiderio reuersus est: & cum toleti sancti petri martyris religionis prior electus sanctissimam uitam ageret: a Rege Ioanne legatus romam ad summum pontificem missus est: ubi & moribus ac uita & scientia cognitus eminentissimus: cardinalis electus est: romæque summa cum auctoritate & amplissimis honoribus uixit: octogesimum uero annu agens a uita migravit.

De Ioanne placentino cognomine caruaialus cardinali.

Sequatur hunc & cardinalis alter Ioannes placentinus caruaialus cognominatus: qui & scientia & nobilitate generis clarissimus fuit: & a puero liberalibus disciplinis maxime deditus ciuilia & canonica iura quam optime calluit: Romam deinde profectus cognita eius doctrina & uitæ honestate ab Eugenio pontifice summo placentinus episcopus est institutus. Postea uero a Basilea reuersus quo ab eodem Eugenio legatus missus fuerat facti angeli cardinalis statim eligitur. Mox autem in germanorum prouinciam profectus est bis: ubi res maximas gessit: illarum enim regionum principes qui inter se preliis & armis contendebant: pace & concordia coniunxit: & Bohemiorum heresim diligenter oppressit: aliaque plura in xpiane religionis cultu confecit. Cæterum dum placentiæ episcopus uixit cum aiaduerteret in Tagi fluminis traiectu apud placentiam ciuitatem maximum transeuntiu periculum summa caritate commotus propriis ac maximis impensis pontem edificauit: qui hodie pons cardinalis appellatur: multaque & magnanimo ui

ro & sc̄to edidit: Demū romā reuersus octogenarius deo spiritū reddidit

De Petro mendosino hispaniæ cardinali.

Petrus mendosinus hispaniæ cardinalis tempestate nostra prudentia et cōsilio maximo claruit: quapropter hūc hispaniæ p̄ncipes clarissimi ferdinandus et helifabe semp ap̄ se tamq̄ rerum suarū omnium moderatorem prudentissimum habere statuerunt. Hunc itaque omnibus in rebus ueluti alterum nestora consulebant: eique et gerendorum bellorum: & aliorum omnium negotiorum onus & curas omnes imponebant. Erat enim uir grauis & sapiens & summæ moderationis: ac rerum multarum usus expertus: nā cum historiarum & ueterum monumentorum studiosissimus fuisset: omnia quidem quæ tum ad belli gerendi: tum ad aliarum rerum usus; pertinerent: optime callebat. Erat insuper latinis litteris & romano sermone perornatus: ideoque p̄ctas omnes atque oratores uehementer amabat: & honoribus ac comodis afficiebat. Hic denique simul & Henricus ferdinandi regis auunculus cum ad ætatem iam grauem peruenissent (ut nostros principes consilio iuuarent) multos quidem labores ac pericula sunt experti: Nā cum cardinalis ipse senectam suam laboribus assiduis & inquietudine uexasset: nunc huc nunc illuc prodiendo quasi ante diem uitæ suæ finem fecit. Henricus uero non solum labores uerum etiam uulnus passus est: Nam in bello quidem granatensi in altero pede graue uulnus accepit: & hoc etiā tēpore quamuis senior ne principes deserat quibus maxime consilio prodest & negociis regiis: & itineribus defatigatus inquietam uitam agit: hūc enī & cardinam quem cōmendatorem maiorem uocant apud principes n̄ros sæpe uidimus maxima ac plurima regionum nostrorum onera sustinentes.

De Ioanne mena p̄cta.

Ioannes autem mena & si sermone hispano magisq̄ latio delectatus est: memorandus tamen mihi iure uidetur inter precipuos homines litteris excellentes: Indignum enim existimo non eum memoriæ cōmendare: cuius ingenio & doctrina singulari plures immortalitatem sunt adepti: eo namq̄ stilo uiros illustres musis omnibus ad iuuantibus cōmēdauit: ut & illis oībus & sibi ipsi nomē immortalitatis dedisse uideatur omnino. Hic autem in lingua hispana & genere carminis tantum omnes hispanos p̄ctas: quā tum latinis uirgilius superasse mihi uidetur. In illo enim libro qui tricentarum appellatur quātum surgat: quam sublimis sit: quantam doctrinam pre se ferat: illi iudicent: q̄ recte sentiūt: & inuidia carēt. hoc autē p̄cta atque phō clarissimo nō min⁹ iudicio meo corduba q̄ aliis suis alūnis uiris insignibus quos supra mēorauim⁹ glari merito debet: nā & si hispane satis tñ facūde & copiose m̄ta cōposuit: q̄ m̄tū doctrine tū moralis phie: tū etiam historiarū cōplexa sūt. p̄ter enī trecentas cātilenas: scripsit quoq̄ marchionis coronatōnē satis egregie: qua p̄pter et ip̄e laurea q̄dem corona dignus erat.

De Paulo carthagena
episcopo burgitano.

Paulus burgitanus episcopus plura quide fecit memoria dignissima: que si recte cōsiderēt omnia sine dubio christianissimi ac sanctissimi hominis uidentur: p̄mum enī in ecclesia burgitana bibliothecam libris p̄multis ornata suis impensis instituit: Item sancti pauli monasterium erexit: Item sancti Ioannis monasterium & ecclesiam edificauit: reliquit preterea ecclesiæ burgitane magnum censum & ultra mille nummos aureos: dedit etiam ecclesiæ plurima dona precii non mediocris: ex quibus fuere codices m̄lti: reliquarium cruces & ornamenta alia p̄multa: Instituit insuper opera plura in ecclesia: p̄mum missam Mariæ uirgini concelebrandam quolibet die sabba ti: quam colere & celebrare tenentur omnes ecclesiæ sacerdotes cum organif & cantoribus: qui cum etiam doctrina & ingenio plurimū ualeret m̄lta cōposuit: scripsit enī additiones quasdam super libro Nicolai liræ edidit et opus aliud qđ scripturarum scrutinium uocant: hunc deniq; p̄pter uitæ suæ maximam p̄bitatem atq; uirtutem rex henricus tertius moriens testamētarium fecit: & quem postea quoque ioannes rex suū cancellariū elegit.

De Ludouico accugna
episcopo burgitano.

Ludouicus etiam accugna burgitanus ep̄us dignus quidem fuit: ut iter claros & illustres uiros tū proceres: tum presules referatur: fuit enī genere clarus: liberalitate splendidus & magnanimus litterarum non ignarus: quam ob rem doctos homines amabat ac fouebat: pauperes libenter alebat adeo: ut domus eius quasi pauperum & indigentiuū diceret̄ hospitium: qua propter nuper moriens suū corpus in sacello qđ ipse in ecclesia burgitana fecerat sepeliendū relinquens ab omnibus in celum relatus existimatur

De Alfonso ep̄o burgitano
cognomēto sancta maria.

Alfonfus insuper burgitanus episcopus cui sancta maria cognomento fuit & uita & doctrina non mediocri excelluit: in episcopatus enī dignitate suis meritis patri paulo successit: qui eum ex legitima coniuge antequam religionem ingrederetur progenuerat. Siquidem ab incunabulis & litteris & religioni semper operam dedit & in pontificio iure ac ciuili doctissimus fuit: atque utramque philosophiam plenissime consecutus. Hic cum sancti Iacobi decanus esset a rege Ioanne cū aliis legatis in basileam missus est: ubi doctrina singulari & ingenio maximo ab oibus est magnopere collaudatus: & honorem summū atq; famam consecutus. romam reuersus ab eugenio papa ep̄ali dignitate donatus ē: q̄ insignit̄ cōcionari doctissime ac facundissime cepit: penitentes libētissime semp audiuit absoluitq;: paupib; summa caritate muuera prebuit: Tempa & sanctorum edes construxit: Fuit &

ab inuidia & auaricia penitus liber: dicebat enī non posse suis rebus gaudere qui alienis inuideret: nec solū animū sordibus: sed etiā corpus carere uolebat: siquē uestibus ac mēsa cæterisq; huiusmodi rebus summa mundicia utebatur. dicebat enī ex corpe & mūdicia impollutū animū posse cognosci itaq; fama celebri annū agens septuagesimū diem suum clausit

De Francisco caurenfi ep̄o.

Franciscus uero caurenfis ep̄us natione toletanus ī omni doctrina scientissimus fuisse fer̄: q; cū adolescēs orbatus parētibus inopia rei familiaris premeret, in ilerde studio relicta p̄ria grāmaticā p̄fiteri cepit: ut aliquā mercedulam ex labore suo & uictū quereret: adhuc alios grāmaticam edocebat: ip̄e philosophiam a doctoribus audiebat: deinde uero eius & fama & doctrina cretēte ac nota pluribus cū esset ingenio singulari a maria citerioris hispaniæ regina liberaliter accersitus & multis affectus bñficiis ad parisiense studiū missus ē: ubi decenniū doctrinis oībus ip̄endit: in q;bus tantum p̄fecit ut iter oēs eminētissimus haberet: demū in philosophia & theologia rebusq; cæteris opera plura composuit.

De Tello ep̄o cordubensi.

Tellus quoq; cordubēsis ep̄us cū doctrina nō mediocri tum uero liberalitate ac feruentissima caritate erga oēs p̄cipue inter hispanos claruisse fer̄: Nā cū in p̄ria quæ bonadies appellat ignobilibus ortus parētibus ob inopiam rei familiaris lris uacare nō posset: dei fretus auxilio salmāticā p̄fectus ē: in qua sūma uigilātia ac labore famis frigoriscq; patiētissimus: tandē in omni re doctissimus ē habitus: ac toleti archidiaconus electus plura cōfecit sc̄tissimo hoīe dignissima. oēm enī suæ dignitatis cēsūm q; sibi ad uictū superat paupibus maritādiscq; uirginibus distribuit. Turrēq; maxima uirtute p̄motus edificauit ap̄d ciuitatē alcalēsem quæ regalis appellat p̄ eorū salute: q; cū mauris pugnātes p̄ fide xp̄iana ad eā cā salutis sese recipiebāt. Idē pontē erexit p̄ necessariū magnis ac p̄priis ip̄ēsis iter toletū & torrigiū oppidū: ubi ī guadarramæ flumis transitu plures uitā finiebāt. deniq; p̄specta eius uirtute ac uitæ sanctitate cordubēsis ep̄atus dignitate decoratus est.

INCIPIŢ LIBER SEPTIMVS.

De Alfonso ep̄o auilensi cognomento
toftato theologo celeberrimo.

Quæterum de recentioribus atque presentibus non nullos referemus: seculo enim nostro uiri litteris excellentes in hispania p̄cipue florent: de quibus summatim sicuti de reliquis dicemus. ac primum de Alfonso Auilensi episcopo facundissimo theologo atque in omni scientiarū genere excellentissimo. hic enī nō recētiore mō: sed etiā oēs fere mortales longe supasse in litterarū certamine & sciētia

est ab omnibus iudicatus. Romæ namq; Bononiæ Salmanticæ quotiēs cū uiris disertissimis differuit semper uictoriam semper honorem adeptus est Scire enī diuinitus potius quam humane uidebatur. cæterum qui fuerit: & quantum doctrina & ingenio floruerit: opera quæ plurima & excellentissima composuit testimonium ostendunt.

De Dalmatio cognomento sancto

Dionisio ep̄o siracusano.

Miscuit etiam uiris hispaniæ litteris illustribus Dalmatium cognomine sanctum dionisiū sua uirtus singularis atq; duplex: hic enī dalmatius in gero- na citerioris hispaniæ nobilissima ciuitate clarissimis genitus parentibus: omnem iuuentutem & militaribus rebus & litterarū studiis impendit: nā cum adolescens liberalibus disciplinis acuratissime operam dedisset: deinde uero cum p̄ ætatem licuit ad militiam sese contulit: qua in re magnā sibi gloriam comparauit: p̄sertim eo tempore quo Ioannes rex citerioris hispaniæ contra barchinoneses rebellantes bellum gessit annos fere quindecim: tunc enim dalmatius pro rege ip̄o Ioanne strenuissime meruit. Postea uero uictis ac oppressis barchinonensibus & regno pacato ad litteras rediit: in quibus plurimum quidem profecit: & in omni re scientissimus cognitus est: qua propter cum rebus diuinis diligenter indulgere uideretur episcopus siracusanus electus est. Sic itaque in siciliam profectus pulcherrimam siracusanorum ciuitatem ingrediens suis meritis honorificentissime est exceptus ubi & episcopatus dignitati ac diuino cultui: & ipsis siracusanis omnibus honori semper fuit uel maximo. Omnes enim & rebus diuinis indulgētes ac uirtutis & litterarum percupidos maxime semper fouit: qui ita semper i christiana religione & rebus ad dei cultum pertinentibus & litterarum monumentis integre sancteq; uersatur: ut cunctis quidem doctrinæ et honestæ uitæ exemplum atque iter ostendat. Felix igitur siracusanorum ciuitas. foelix leōtinum: o foelix bithinium nostrum natale solum cuius summo de fiderio tenemur: o foelicia alia oppida talem nacta p̄sulem: olim namq; dionisio sacrilego atq; tyranno & religionis contemptori: Nūc uero dionisio sancto ac nobilissimo presuli & religionis cultori maximo paretis.

De Alfonso fonseca compostellano

archiepiscopo utriusq; iuris consul

tissimo & egregio theologo.

Alfonso aut fonseca cōpostellan⁹ archiep̄s & p̄tificii iuris atq; ciuil⁹ cōsul- tissim⁹ p̄stātissimusq; theologus atq; i ltia lingua fere sol⁹ i hispania facūdis- simus salmanticæ gēit⁹ ex clarissimis p̄entib⁹ maximū qdē tū p̄riæ: tū hispaniæ uniuersæ attulit ornamentū. hic enī ex italia nō secus i hispaniā latiā quam Titus pomponius ex grecia in italiā acticā sapientiā atq; eloquentiam adduxit: qui etiam ita in omni litterarū genere uersatus est: ut nihil penitus

ignorare uideatur, nam & si ea quæ ad xpianam religionem p̄tinēt optime callet: non tamen antiquiora & ea que prisca p̄etæ cecinerūt negligēda (ut multi fecere quos umbra tectūq; magis quam labor & industria atq; ingenii delectat acumen) existimauit. Hunc itaq; salmanticæ solū offendimus: qui n̄o munere delectaret: hūc solū musis comitatum: hūc uatum fautorē: hunc latinorū hospitem uirorum nouimus: hunc nostra musa non tamen ut par erat: sed ut potuit cū p̄mū salmanticam uenimus & p̄eticam facultatem p̄fiteri cepimus decantauit: qui et si in omni re litteraria maxime pollet: non t̄n aliarū rerū atq; uirtutū expers est. Nam in re publica gubernanda atq; aliis oībus negociis prudentia & cōsilio maximo plurimum ualet: qđ maxime p̄spectū est: cum ciuilibus negociis & audiendis determinādīs q; cōtrouersis & forensibus causis a ferdinando rege p̄positus fuit. Tū enī eius ingeniū: doctrina: iudiciū: solertia: iusticia alieq; uirtutes cuiq; notissime fuere, quid dicam & q̄tum in rei militaris scientia atq; certamine claruit? In hoc enī genere qđ fecerit me tacente cū alii plures: tum uero calleci quibus cū bellum gessit in eorū puincia facile sunt expti, qui demū salmantice templū domumq; magnificam sanctæ Ursulæ p̄priis maximisq; sumptibus edificat: quam quidem domum uirgines castissime diuæ ursulæ famulantes colunt: qbus sanctia cognomento maldonata p̄est sc̄tissima m̄lier

De Petro ximenio caurenfi ep̄o clarissimo
theologo & moribus ac uita sc̄tissimo.

Apte hoc loco Petrus ximenius caurenfis ep̄us p̄stantissimus theologus & uita sanctissimus cōmemorandus est: hic enī & doctrina singulari: & uitæ integritate maximam qđem meruit laudem: nam cū in iuuentute salmanticæ litteris laboriosissime diligentissimeq; opam dedisset: doctissimus euasit: adeo ut omniū suffragiis theologie p̄fessionem fuerit assecutus: quam qđē facultatē plures annos p̄fessus fructū uberrimū cūctis p̄buit auditoribus. Postea uero suis meritis Toleti decanus electus est: deinde uirtute ei⁹ magis p̄specta & uitæ sanctitate pacensis ep̄us institutus est: qua dignitate & si libēter cōtentus nō ultra querere qcquā statuerat: a ferdinando t̄n et helisabe xpianissimis hispaniæ siciliæq; p̄ncipibus accersitus caurenfis ep̄at⁹ on⁹ suscepit: ubi ætate iā ingrauescēte atq; urgēte senecta nō se ocio: nō uoluptatibus: nō deliciis (ut pleriq;) sed cōponēdis libris & clarissimis opib⁹ destinauit: opa nāq; & uolumina auilensis ep̄i quæ latius & ī imensū fere diffusa erant in duo uolumina redegit: composuit p̄terea opus excellentissimū qđ confutatorium errorum contra clauas ecclesiæ nuper editorum appellauit: qđ alfonso carillo archiep̄o toletano dedicauit. Scripsit etiam op⁹ aliud egregium hispano sermone ad cōmunem oīm utilitatem: qđ (q; xpianis lumē p̄bet īmensum) xpianæ uitæ luciferū uocauit: edidit p̄terea & alia per multa que ad xpianam religiōem fidēq; catholicā plurimū p̄tinent.

De Bernardino caruaialo cardinali uiro
eloquentissimo & p̄stātissimo theologo.

Bernardini uero Caruaiali cardinalis eloquentia & dicendi facundia multis quidem experimētis p̄spici & cognosci potuit: ac tum maxime cum de elegendo pontifice romæ facundissime concionatus est: cuius quidem concionem ex roma salmanticam ad me missam cū legissem: mirū imodum sum admiratus: erat enī luculentissima summa arte composita multis & uariis affectibus plena: quæ quidem plurimū & mouere & suadere poterat: ac loco & conuentu in quo habita est non indigna. Vidimus p̄terea & aliā eiusdem concionem quam habuit sup̄ obsequio solenni prestando sūmo pontifici Alexandro sexto nomine ferdinandi & helisabes regis & reginæ hispaniæ & siciliæ christianorū non minus facunde & eleganter editam: Hic itaq; tum dicendi elegantia: tum humanarū diuinarumq; rerum singulari doctrina hispaniæ plurimū laudis attulit

De Ferdinando Talabrico
Granatenſi archiepo.

Cæterum ferdinandum talabricum granatenſem archiepm̄ silentio dignū non cenſeo: huius enī ſcientiæ ſapientiam ſi recte conſideremus (qđ paucis contingit) parem iudicabimus. Quapropter hoc uiro ferdinandus rex ī rebus agendis atq; negociis omnibus maxime ſemper utitur: quod eū doctū ſapientē: honeſtum nouit. Hunc itaq; regiis negociis ita obrutum ſæpe uidimus ut ei neq; ad ſomnum neq; ad cibum capiendum locus aut ſpatium daretur.

De Thoma torquemata priore ſanctę
crucis ordinis p̄dicatorum.

Cæterum thomas torquemata cognominatus atq; prior ſanctę crucis ī tota quidem ſolus eſt hispania: cui & hispaniæ principes & omnes populi quibus chriſtiana fides curæ eſt: plurimū debeant. Huius enī ſumma prudentia: ſumma uitæ ſanctitas: maximū ingenium: & erga religionem chriſtianam diuinumq; cultum feruentiſſimus amor innumeros hæreticos magnū in fidem catholicam & xp̄ianos omnes hispaniæ excidium parātes oppreſſit: nam ſua diligentia ſingulari: & quaſi dono quodam p̄uidentiæ: p̄mus quidem illorū ſeuiffimū conſiliū & immanes omnes inſidias cōperit: qua de re ferdinandum regem & helisaben reginam hispaniæ ſanctiſſimos p̄ncipes cōmonuit: qua re cognita & principibus aliisq; optimis xp̄ianis nota ſtatim in eos aīaduerti iure ceptum eſt: Ipſe autem thomas huiusmodi aīaduerti ac cenſure p̄ficiſ: ut in eos qui catholicam fidem & chriſtianā religionem uiolaſſet ſtatueret. Ille autem auctoritate ſummi pontificis in manicheos omnes uiros doctos & utriuſq; iuriſperitos cenſores & inquiſitores ac aīadueroſes inſtituit: hic itaq; & ut heretici p̄ænis debitis plecterent

& iudei ab hispania pellerentur causa fuit.

De Ioanne magistro sancti Dominici cognominato ordinis p̄dicatorum.

Ioannes uero magister sancti Dominici cognominat⁹ plurimum quidem & sacrarum rerum scientia: & concionandi eloquentia: ac uitæ integritate p̄dicatorum ordinem atq; fidem catholicam & christianam religionem illustrat. hic enī cum sit maximus theologus: & in omni doctrina scientissim⁹ & a natura etiam eloquentiæ beneficio dotatus: magnum quidē atq; uberissimum tum p̄dicatorum ordini: tum uero diuino cultui atq; populis cōcionando fructum prebet. In hac enī cōcionandi uirtute ac prestantia & differendis questiōib⁹ atq; argumentis oēs quidē (ut accepimus) longe prestat: nulla est enī ad eo difficilis questio ac enigmatibus plena: quam sua maxia scientia uel rōnibus uel exemplis non ipsa luce clariorem faciat: cum autem concionatur uelut consumat⁹ & p̄fectus orator ualde mouet: suadet: docet: delectat: omniūq; animos ad sua uota & quocumq; uult impellit: quare in auilensi ciuitate: ubi multū cōmemoratur plurimos quotidie mauros ad religionem nostram christianam conuertit.

De Alfonso cognomento caualeria iureconsulto & aragoniæ uicecancellario.

Cæterū dum nostri temporis hispanie uiros lris excellentes commendare studemus alfonso cognomento caualeria iure cōsultus & doctor eminentissimus nobis uenit in mentē: qui & si legū tum ciuiliū tum pontificū scientiam cū multis habet fortasse cōmunem: latinæ tñ linguæ & Romani sermonis eruditionem atq; dicendi facundiam solus quidem inter omnes hispanos adeptus est. hic enim latine loqui: hic ornate & copiose dicere: hic deniq; romanorū more scribere facile potest: Hūc itaq; siculi doctores quicumq; eum apud ferdinandū regem nouerunt omnes maxime collaudant: Illū enī non uirum doctū solum: sed quoq; sapientem appellant: cui ferdinandus p̄nceps christianissimus ob doctrinam & prudentiam singularē plurima & maxima negocia cōmittit: In quibus ille scientia & ingenio maximo regi ipsi tum uero ceteris omnibus optime satisfacit: Est etiam uita & moribus ualde probus & corporis statura procera & eminenti: sed ingenio multo eminentiori.

De Alfonso Baraxa burgitanæ ecclesiæ decano.

Post autem Alfonfi cōmendationem iure alfonso baraxus eccl'iæ burgitanæ decanus uir magnus & insignis laudandus est: uterq; enim eloquentiæ p̄stantia maxime florent: qua alter humanis atq; regiis negociis: alter uero rebus diuinis & xp̄ianæ religionis cerimoniais diligenter inseruit: sed quoniam de alfonso doctrina & eloquentia iam dictum est: nunc dumtaxat de

ipso prestantissimo uiro decano breui explicabimus: hunc itaq; ppter eius
tum eloquentiam: tum sapientiam singularem nostri hispaniæ principes le
gatum ad sextum pontificem de obsequio suo nomine prestando & obedi
entia miserunt: quo tempore in siciliam quoq; nauigauit: & cum panhor
mi messanæ drepani & aliarum siciliæ ciuitatum nobilitatem prestantiam
& ubertatem aiaduertisset: ad helisaben reginam libellum de siciliæ laudib;
elegantissime composuit: in quo precipua quæq; & memoratu digna: qui
bus merito debet sicilia gloriari facundissime narrauit: quam ob rem non
illi parum quidem deberi omnes siculi fateri debent: Ille enim & omnes si
culos summa beniuolentia prosequitur: & opus illud edidit: ut quibus re
bus sicilia polleret: & quantum uiris: ciuitatibus equis: diuitiis: opibus fru
gibus atque aliis foelicitatibus ualere reginæ ipsi p̄mum: & deinde quoq;
aliis ostenderet: hic itaq; cum sit in sermone latino doctus ac cultus & hu
manitate singulari ualde clarus uiros omnes doctos & maxime poetas ni
mium diligit: studet enim musis quas ab adolescentia secutus est: delectat:
etiam musice: & cantu: ideoque domi cytharedos & cantores frequenter ha
bet: homo est statura corporis procera ac prestanti uultu claro & iocundo

De Alfonso burgitano ep̄o palentino
ordinis predicatorum.

Accepimus etiam alfonsum palentinum ep̄iscopum in sacris litteris orna
tum esse atque facundum: & qui sacrarum rerum scientia ac sapientia singu
lari mirum imodum predicatorum ordinem iuuat & illustrat ad eo ut eum
tum uirtus tum doctrina ad palentinam dignitatem pontificalem erexerit.
Est preterea & prudentia & consilio maximo atque ingenio singulari pre
ditus: Hunc itaque ferdinandus rex & regina helisabe semper in magnis re
bus ac negociis consulunt: & secum habere student: cuius & consiliū: & cō
sionem libenter audiunt: fulget quoq; munificētia & liberalitate: quā cum
alii plures: tum uero hispaniæ principes nostri temporis sunt experti.

De Ioanne accia ep̄isco
po cathinensi.

Ioannem uero acciam sua & doctrina & uirtus non mediocris cathaniæ ur
bis clarissimæ fecit ep̄iscopum: Ferdinandus enī rex & Helisabe regina xp̄i
anissimi principes hispaniæ ac siciliæ q non nisi in bonos uiros ac doctos
magna beneficia conferunt: cum hunc Ioannem acciam uirum genere nobi
lem: doctrina clarum: moribus probum: & prudentia magnum nouissent:
ep̄iscopum cathanensem statuerunt: qui cum in omni re ac uirtute Ludoui
cum auunculum suum ep̄iscopum burgitanum uirum magnanimum sem
per imitari studuerit: non debemus quidem dubitare: quin & cathinensi ec
clesiæ: & siculis omnibus profuturus sit: Hunc itaque cathaniæ proceres et
insignes equites amate: colite: deoque gratias ac nostris principibus agite:

qui uobis nobilitatis splendore clarissimis episcopum quoque genere atq;
uita clarissimum miserunt.

De Ignico mendosino theologo &
concionatore p̄stantissimo.

Ignicus autem mendosinus theologus & concionator egregius atque poe-
ta singularis silentio indignus est: Is enim non ingenii minus prestantia:
quam generis nobilitate pollet: eum enim quotiens audiui concionantem
eius & doctrinam & dicendi copiam & orandi morem ac uenustatem ual-
de sum admiratus. Hūc nempe natura poëtam hunc oratorē formauit: nec
ei concionandi solum munus naturā: sed scribendi quoq; & componendi
omnem artem tribuisse omnium doctorum iudicio confirmatur Plura nā
que opera sermone edidit hispano: quæ merito ueterum libris cōferre pos-
sis: eius autem ego libris non minus libenter utor: quam prestantissimorū
ueterum poëtarum operibus: quibus magnopere delector: utor precipue ex
operibus huius eo libro quem de christi uita inscripsit: ille enim plurima cō-
tinet quæ lectorum animos lactant atque reficiunt & ingenti fructu ac sua
uitate delectant.

De Ioanne methimna
pacensi episcopo.

Ioannes etiam methimna inter pontificii iuris peritos non mediocrem ob-
tinet locum: eius namque scientia singularis nō apud hispanos modo: sed
romæ quoq; perspecta & cognita est.

De Henrico Villenate mathematico
& astrologo excellentissimo.

Ne te quidem henrice uillenas uir & nobilitate generis: & omni sciētia illu-
stris in tenebris latere patiemur: tu enim plus laudis solus meruisti: quā tæ-
teri omnes qui litterarum studia secuti sunt: tu namq; ex regia stirpe ortus:
& ea quæ ad tui generis prestantiam pertinebant: & ad alia omnia facinora
egregia quæ ad gloriam spectare uidebantur: & ad omnem disciplinam ani-
mum tuū induxisti: in quibus rebus omnibus ita strenue: ita studiose uer-
satus es: ut in his omnes tibi libentissime concedant: atque in mathemati-
cis & liberalibus disciplinis astrorumq; cognitione & secretis naturæ p̄ que
sæpe futura predicebas. Tu igitur henrice uir prestantissime philosophis il-
lis adiitiendus es merito: de quibus sic Ouidius cecinit. foelices animæ qui
bus hæc cognoscere p̄mis inque domos superas scandere cura fuit. tu eni or-
tum signorum & occasum: tu syderum omnium uirtutem optime callebas
tu denique de rebus celestibus permulta posteris opera egregia reliquisti: tu
sedem insuper illam celestem ad quam iturus eras uiuens p̄noscere uoluisti

De Ioanne alfonso benauentano doctore
iuris pontificii atque philosopho et theo-
logo nobilissimo.

Atqui Ioannes alfonfus benauentanus doctor egregius laudē quidem iter
uiros lris excellētes meruit nō mediocrē: q̄ q̄to doctrina et ingenio claruerit
sua q̄dem opa q̄ mlta & egregia scripta reliqt facile declarāt. Tpe enī quo sal-
māticæ ius p̄fitebat̄ p̄tificiū plura cōposuit: atq; i p̄mis pulcherrimam cō-
cionem: quam die sancti lucæ publice in salmantino litterarum gymnasio
de scientiarum laudibus habuit. Item composuit de arte studendi legendi-
que. Item de memoria & pronunciatione. item scripsit. xx. repetitiones. Itē
in decretalibus ac decreto multas interptationes: atque cum etiam neq; the-
ologiam neque philosophiam ignorauerit in euangelia & aristotelis ethicā
atque rhetoricam plura edidit: aliosque tractatus permultos: denique huius
scripta atq; editiones sexaginta numerum excedunt. Fuit preterea salmanti-
cæ plures annos canonici iuris prestantissimus professor: & qui plurimum
auditoribus profuit. Cæterum huic filius alfonfus benauentanus doctor i
professione successit: qui nostra tempestate magna & doctrina & auctorita-
te ius idem pontificium plenissime docet.

De Elio anthonio nebrissensi libe-
ralium artium magistro.

Iam me Elius anthonius nebrissensis inter uiros litteris illustres iure cōme-
morandus hoc loco de se silentium agere non finit: clamat enim uir magna
doctrina & ingenio singulari musiq; perornatus & insignis orator: ac de
me queritur: q̄ cum plurimos ante retulerim: illum hactenus delitescere per-
miserim: qui singulari quodam beneficio patriam et uniuersam hispaniam
affecit: Siquidem ipsam turpissima submersam barbarie primus romano
induit eloquio: nam cum ingenio atque ætate p̄cipue floreret: uirtutis sciē-
tiæque percupidus relicta primo nebrissa patria salmanticā petiuit: ubi cū
aliquamdiu litteris operam summa cum diligentia dedisset: deinde latinæ
linguæ defectum apud hispanos uel maximum foedissimumque loquendi
morem & a latio penitus sermone alienum aiaduertens in italiam secedere
statuit: ut & seipsum & patriam cui omnes plurimum debemus latinis litte-
ris ornaret. Illuc itaque profectus preter alias facultates poeticam & oratori-
am p̄cipue quibus magis indigebat a doctissimis preceptoribus didicit:
quibus elegantissime instructus & in patriam reuersus salmanticæ linguā
latinam profiteri quamprimū cepit: aqua illorum temporum hispani ho-
mines fere omnes adeo abhorrebant: ut ad eam non facilius conuerti potu-
erint: quam ad christianam fidem prauiores senioresq; iudei. Ille autē sum-
ma patientia atque constantia ueluti nomen olim christi diuulgantibus as-
similis paulatim illorum pectora indomitosq; animos latini sermonis dul-

cedine mollebat alliciebatq; atq; ut omnes a barbaro ritu & ineptis institutionibus abduceret nouū ac putile grāmatices opus tamq̄ nouam legē edidit. Quam ob rem non minus quidem ei tota debet hispania quā italia laurentio uallensi: hic enī ex italia: ille uero ex hispania barbariem penitus extirpauit. post autem opus de grāmaticæ p̄ceptis plura quoq; composuit: p̄sertim magnum ac diffusum uocabulorū librum: in quo omnia pene comprehendens quæ ad latinum sermonem pertinent: incredibilem quidem omnibus utilitatem attulit.

De andrea cognomento gacto ordinis minorum uiro doctissimo & concionatore prestantissimo.

Attamen Andreas cognomento gactus ordinis minorū celeberrimus theologus atq; diuinarum humanarumq; rerum scientissimus magnaq; cōmendatione dignissimus ingrato inuoluendus silentio non est: qui cū in ualliso leto patria p̄mas litteras & grāmatices elementa didicisset: mox p̄ma adolescentia omniū disciplinarum & bonarū artium p̄cupidus salmanticā petiit: ubi aliquot annos artibus liberalibus & latinæ linguæ diligenter operam dedit: atq; antiquitatibus & historiis libenter incubuit: in quibus tantum p̄fecit: ut sine dubio inter omnes coætaneos ne dicam ceteros doctissimus atq; unicus haberetur: quem non minus memoria & ingenium: quam labor & studiū iuuabat: attamen erat potus cibiq; parcissimus ac natura ipsa uere stoicus: nihil enī colendo corpori (ut plures facere solent) tempis impēdebat. a p̄mis enī ac teneris annis philosophicam uitam agens sapientiæ dūtaxat contemptis publicis p̄uatiscq; actionibus auidissime studuit. demū ab omnibus eruditissimus iudicatus ordinis minorū uiros religiosos mercedula conductus: salmanticæ philosophiam siml' & theologiam docere cepit: qui cū esset non sanctus minus quā doctus: discipulorū religiosorū uita & consuetudine p̄specta: & diui francisci cuius illi ordini & institutis seruebant regula religionis aīaduersa: sic prorsus diuino flagrauit amore: ut diuus ipse franciscus: qui eum tamq̄ uoluptatis ortum in quo quieti' ac securius a mundi semotus fluctibus soli deo uacare posset: multo labore plātauit: atq; omniū p̄mus colere cæpit: ut & reliquos spiritualibus & doctrinæ gratiæ aquis irrigaret: qua in re sanctissime constitutus diuino afflante spiritu uitæ formam ac regulam quasi celestem composuit ac descripsit: & seruandam filios ac fratres uerbo pariter & exemplo docuit: quibus conuocatis hæc edidit obseruanda inquit: Regula & uita nostra fratres carissimi domini nostri iesu christi euangelium sanctum iubet obseruare uiuēdo in obedientia sine proprio & i castitate usq; ad mortem: hæc igitur omnia gactus iuuenis: uita & moribus integerrimus cum dum huius ordinis religiosos edocebat lectitasset: diuina uoluntate compulsus habitum religiōis

IXXI
assumpsit: ad quam plurimum & utilitatis & honoris attulit: p̄mo namq̄
anno quo in eam ingressus est p̄tō: Confirmatione ac professione facta sta-
tim de rebus diuinis & mortalium salute ad populum salmantinum alios-
que concionari & p̄dicare cœpit egregie: qua in re cū popularibus tum uero
doctissimis hominibus fructū semp̄ uberrimū prebuit: eū itaq̄ concionan-
tem nemo non libentissime atq̄ auidissime adiit: quicq̄d enim concionan-
do profert non ad captandam auram popularem: non ad ambitioem: non
ad suam utilitatem uel gloriam: sed ad dei optimi maximi cultum: ad audi-
torum cōmodum dicere consueuit: quapropter eū quidem suæ ob uitæ san-
ctitatem aliorum numero quos hæc sanctissima religio & ordo peperit: ag-
gregandum p̄culdubio crediderim: ita namq̄ Ludouicum episcopum: An-
thonium hispanum: Bonauenturam cardinalem: Bernardinum senensem ī
sanctorum numero relatos imitatur: ita & nicolaum: alexandrum: ac sixtū
pontifices summos: qui religionem hanc & ordinem plurimum extulerūt:
ita deniq̄ diuum ipsum Franciscum huius ordinis patrem & ducem ac do-
mini nostri iesu christi stigmatibus īsignitum in omni uita sequitur: ut de
us omnipotens illum ad cœlestem gloriam & cœlitum consortium uocas-
se uideatur.

De Iacobo decio episcopo salmantino
phō ac theologo celeberrimo.

Iacobus autem cognomine decius ep̄us salmātin⁹ phūs ac theologus cōspi-
cuis q̄tum & doctrina & moribus emicuerit: duo quidē maxime declarāt:
p̄mum qđ salmanticæ p̄cipuam theologiæ p̄fessionem omniū facultatis hu-
ius suffragiis ad modum iuuenis est affecutus: secūdum qđ cum ferdinād⁹
& helisabe hispaniæ siciliæq̄ christianissimi p̄ncipes pro ioanne unico filio
atque carissimo p̄ceptorem & doctrina & uita moribusq̄ p̄batum summa
cura ac diligentia quererent: inter hispanos omnes uiros litteris & morib⁹
claros quorum numerus est pene infinitus solum hunc deligere statuerunt:
a quo Ioannes filius excellentissimus p̄nceps & doctrinam hausit singula-
rem: & mores integerrimos: qui uelut optimus tum princeps tum discipu-
lus de se optime meritum p̄ceptorem mirifico semp̄ amore dilexit: & sal-
mantini dignitate episcopatus donauit: cui quidem dignitati plurimū ipse
uir doctus: probus: prudensq̄ dignitatis & decoris attulit. Cæterum cum
primū ep̄us est electus ut est preterea uir conscientia & liberalitate singulari
theologiæ p̄fessionē maiorem dignitatem ac censum consecutus statim di-
misit: ac p̄nunciauit: ut ea non suo nomine legeretur: ne sua consciētia one-
re aliquo grauaretur.

De pomponio mella cosmog-
grapho celeberrimo.

De me queritur interim pomponius mella: q̄ eum p̄ obliuionem iā silētio

transieram: qui non iniuria quos doctrina longe excellit: eos quoque in nostro opere debuit antecire: pluribusque proponi: hic enim unico cosmographiae libello cunctos pene cosmographos antecessit: in illo namque opere quod de situ orbis edidit: quantum & doctrina & ingenio claruit facile colligit: nihil ei illo sublimius: nihil elegantius: nihil doctius: nihil denique uerius si cum aliorum scriptis illud conferre uelimus.

De Trogo pompeio historiographo celebri.

Adiungam pomponio melle trogum pompeium: qui mihi quoque sero uenit in mentem: erat enim uterque pluribus anteponeendus: fuit itaque trogus pompeius historicus illustris: & qui orbis totius historiam a Belo nini regis assiriorum patre usque ad cesarum tempora ingenti facundia composuit: eaque in libros quadragintaquattuor distinxit: quam etiam historiam Iustinus eius discipulus in formam breuiorem redegit.

De Silio italico poeta clarissimo.

Silium autem italicum quidam non in italica hispaniae urbe natum uoluerunt: sed inde originem duxisse: quae prope cum italicus dicatur ab italica bethicae provinciae ciuitate mihi inter hispanos numerandus uisus est: quantum autem in poetica uirtute & excellentia floruit opus quod de bello punico praestantissimum composuit facile indicat. Inter haereticos enim poetas non ultimum obtinet locum.

De Ferdinando rhoano philosopho & theologo praestantissimo.

Subnectam huic ferdinandum rhoanum theologiae magistrum philosophum ac theologum celeberrimum: qui salmanticam atque eius celeberrimum gymnasium summis laudibus ornauit. Quippe quae doctrina singulari & uita honestissimus theologiae atque omnium liberalium artium sacrarumque rerum optimus interpres sine ullo competitorum Decio salamantino episcopo non immerito in theologiae professione successit hac enim in re precipue pollet: auditoribusque mirifice prodest.

De Alfonso palentino.

Alfonsus etiam palentinus literis claruit: plura namque opera edidit: ac praecipue synonyma quedam: atque uocabulorum opus amplum & copiosum: in quo omnia fere aliorum opera de uocabulorum significatione complexus est.

De Iacobo ualeriano

Iacobus quoque ualerianus & litterarum: & rei militaris gloria splendidus fuit: qui sermone hispano plures composuit historias: atque magis ingenio quam doctrina fretus.

De Ferdinando pulgario philosopho.

Ferdinandi uero pulgarii eloquentia atque moralis philosophia magna fuit ac laudabilis: Si quidem sermone hispano plura edidit eleganti facundia et uberrima dicendi copia: In eo enim opere quod de uiris scripsit illustribus plurimum et ingenii

& doctrinæ & scribendi artis ostendit: p̄ multa quoq; memoratu dignissi-
ma composuit: in quibus magnam quidem laudem p̄meruit.

De Ambrosio mōtesino egregio theologo.

Ambrosius aut̄ mōtesinus ordinis minorū theologus eminentissimus tē-
pestate nostra & scientia & uitæ honestate mirum imodum claret: quem &
si nondū eius ad nos opa puenere: multa tñ scripsisse plures nobis retulerūt

De Berga theologorū maximo.

Accepimus etiā bergam in theologia maḡm excellentissimū atq; ordinis
minorū in ipsa theologia & in aliis artibus liberalibus eminentissimū esse:
ad quem p̄pter doctrinæ famā singularē gactus siculus uir in oī scia atq; lī-
gua scientissimus: ut cū eo de re litteraria differeret ex sicilia in hispaniam p̄-
fectus est.

De Ioanne sancti Martini ordi-
nis predicatorum doctore.

Ioannem quoq; cui sanctus Martinus cognomē est: p̄dicatorū ordinis cō-
cionatorē & egregiū esse theologū cū plures nobis affirmarūt: tū uero Ioā-
nes ualētinus sancte marie mercedis apud Burgitanā ciuitatē ordinis cōmē-
dator: hic enī cū parisiis artibus liberalibus & theologiæ siml' operā daret:
se Ioannem illū eruditū & a multis in sacris lris cōmendatū fuisse nobis re-
tulit: qđ etiā magis cōfirmo: q; a beneuētano comite nro ualde diligitur: et
dū cōcionat̄ libēter auditur: qui cū optimo iudicio p̄ditus sit: nō nisi uiros
magnos & excellentes audire solet. At qui ipse quoq; Ioannes ualētinus in
eadē doctrina nō parū est eruditus: atq; uterq; uita qđem p̄bus.

Cæterum cum hispanorū uirorū qui litteris fulgent sup̄ sit maxima multi-
tudo nūc his expositis & q̄tum uires nostræ potuere celebratis hic finem fa-
ciam: ita tamē ut qđ ante diximus simus facturi: alios enī colligemus: quos
his paulopost adiungemus: restant enī plures uiri lris insignes tum ī curia
regia: tum in salmantica ciuitate: & p̄sertim p̄fessores q; publice docēt: mul-
ti itaq; noīabūtur olim: In multis enī futuræ memoriæ signa uidemus: &
p̄cipue nostris quibusdam discipulis: quorum sciētix spes mihi uelut e spe-
culo fulget in oculis: signa namq; certissima p̄ferunt. Franciscus chiron
mattillanus: Ioannes conchensis: Iacobus uillolaten̄sis sacerdos: Petrus ui-
uancus cantaber: Rodoricus metellinus: Ioannes callecus: Alfonso alua-
rus toritanus: Comōtius: Ioannes sanctius quintanilēsis: Triguerus utre-
rēsis: Anthoni⁹ aqlaris: Sādoual⁹: Toribius petra ficta: Ludouicus caccere-
sis: Ioānes calu⁹: Sebastian⁹: Rodoric⁹ maioritanus: Ioānes legionēsis: Al-
fōsus legionensis: Malpartita: atq; alii q̄ plurimi quos enumerare longum
est: nam quis tot iuris cōsultos: philosophos: mathematicos: medicos: the-
ologos: astrologos: dialeticos: grāmaticos salmanticæ doctissimos connu-
merare queat? ad eo enim salmantinum gymnasiū tempore nostro discipuli

nis omnibus atque uirorum floret ingeniis: ut nobis nullis penitus inuidē dum sit.

De Hispaniæ locis religionis christia
næ miraculis celebratis.

STatuera ac pollicitus sæpe sum me hispaniæ loca xpianæ reli
gionis miraculis culta scripturū: qđ si ad operis finem id quod
p̄mū dicēdū fuerat distulerim: nemo mirari debebit: solēt enī
quæ digniora sunt (ut alia magis adiuuent) Interdū ultimū lo
cum sortiri: cum itaq; omnes hispaniæ res memoratu dignas scripserimus:
nunc easdem rerū ad xpianæ religionis cultū ptinentiū cōmemoratōe mul
to clariores faciemus: Sunt igitur in hispania loca insignia & frequēter ce
lebrata ac decorata miraculis hæc: compostella diui Iacobi miraculis culta:
guadalupus Mariæ uirginis celeberrima domo & innumeris miraculis illu
stris: Item eiusdē uirginis alia domus quæ rupes gallica dicitur: Ouitano
rum ciuitas apud astures crucem quam angeli fecere diuinitus colit: Cæsar
augusta Mariæ uirginis pilaris miraculis frequentatur: Baluanera quoq;
domus diui Benedicti ordinis ubi athanasius habitū religōis accepit: sicut
cōpostella miraculis & iubileo quolibet septennio xpianos innumeros pec
catis absoluit. Darocca xp̄i corp̄alibus gaudet: montis ferrati Mariæ uirgi
nis assidue miracula cantat ecclesia: apud Burgitanā ciuitatem in templo di
ui Augustini xp̄i imaginem cruci affixam adorauimus: quæ a Nichodemo
facta phibetur: hanc quoq; miraculis celebratam plures nobis affirmarunt:
& salmantica etiam ciuitas nostra tempestate in sancti augustini ecclesia Io
annis sagahonii diui augustini ordinis hominis religiosissimi miracula ce
lebrauit. laenna autem ciuitas christi sudario atq; uultu quem ueronicam
dicimus ad modum gloriatur. Hæc igitur sunt hispaniæ loca religōis xp̄i
anæ miraculis celebrata & summa ueneratione culta frequenter: quæ nō ab
ipsis hispanis solū: uerum etiam a cunctis christianorum populis & exter
nis p̄ncipibus deo etissime coluntur: & maximis muneribus ornantur: ha
rum autem religionum miracula quæ plurima sunt historiala t que inicia
causa breuitatis omisimus: quæ si quis scire uolet ab illorum cultoribus pe
tat: qui cū ea celebrēt nihil ignorant.

LIBRI SEPTIMI ET VLTIMI FINIS.

Lutius marineus siculus Rodoricopemen
tello benauenti comitis filio uiro docto at
que magnifico salutem dicit.

Ahinc quinqueniū rodorice uir insignis quū tu parisiis lris operā
dabas & gymnasia illa florētissima studiose diligēterq; colēs & il
lustrās cū aliis facultatibus (ut accepimus) etiā musis q̄ clara in
genia plurimū delectāt incūbebas: ego patrē tuū comitem uirum illū ma
gnanimum & illustrem uidere & cognoscere atque colere percipiens bena
uentum ubi tum ille erat me contuli: illius enim in italia & in sicilia p̄mum
nomen ingēs et a multis famam celebratam audieram: deinde uero cum in
hispaniam uenissem: neminem quidem unquam inueni: qui mihi de eonō
uirtutes innumeras: non laudes ingentes: non facta illustria: non denique
mirabilia predicauerit: quæ & si a pluribus accepimus: hæc eadem tamē cer
tius ac sæpius nobis exposuit Ioannes conchensis sacerdos & doctrina &
moribus integerrimus: Qui me ut secum benauentum peterem: & quæ de
tuo patre illustri & expectato uiro fama loquebatur re ipsa cognoscere mo
nuit: itaque feci non inuitus: & (quod te scire uelim) neque me illius confi
lii: neque nostri unquam pænitebit obsequii: Pater enim ille tuus ut est
suapte natura munificentissim⁹: me non modo honorifice benigneque sus
cepit: sed humane quoque ac familiariter allocutus (ut cæteros solet) ma
gnis muneribus affecit: qua in re cum eius corporis prestantiam & excellen
tem formam: tum uero animi magnitudinem uehementer admiratus sum:
quam quidem nunquam destiti predicare: huiusmodi nāque uirtutes atq;
naturæ dotes eo laudandæ sunt magis: quo minus ubique terrarum tempe
state nostra reperiuntur: cum itaque comes magnanimus sua liberalitate q̄
prestat omnes mortales me sibi nimium fecisset obnoxium ne immemoris
accepti muneris crimen incurrerem: opus de hispanarū rerum laudibus scri
psi: quod illius clarissimo nomini longiori prefatione dedicaui: in quo qui
dem edendi festinatio mihi fuit odiosa: nam me certe uel inuitum ad ima
turi operis editionē & mltorū efflagitatio & salmātinēsis academiæ senat⁹
coegerūt: Rodoric⁹ ei māricus salmātani gymnasii rector cæteri q; mgrat⁹:
oēs q; salmāticæ eqtes ut op⁹ nōdū maturū imp̄ssorib⁹ traderē & imp̄ssum
quam primum publice legerem iusserunt: quam ob rē & diligentius opus
inspicere: & comitis aduentū expectare mihi integrū non fuit. Hac igitur
epistola librum qui in lucem p̄dire non audebat: & iniq̄ inuidorū atque ob
trectatorū censuram metuebat tibi cōmendare decreui: ut et tuo p̄ocinio et
ingenio singulari: & nomine comitis illustris amplissimo fretus ac tutus
bonis omnibus morem gerat: & si qui erunt qui ob inuidiam & sui prauā
generis originem nobis ob esse ac detrahere conabuntur (puto autem nul

los futuros) illorum morsus & latratus inanes: & sibi ipsi nocituram rabie
 em contennat. opus ergo legendum atque tuendum suscipe uir illustris: qđ
 si magnanimo & excellentissimo uiro patri tuo tibi que non ingratum fuis
 se perspexero: me quidem ad maiora onera & longiores labores accingam:
 opus enim de pementallorum domo: de comitis laudibus: de nobilitate ge
 neris & origine: de rebus magnifice gestis scribere protinus incipiam.

Vale uir insignis.

Lutius marineus ficulus Rodorico
 Márico salmantini gymnasii recto
 ri clarissimo salutem.

Cum me sæpius hortareris Rodorice rector illustris: ut librum quē de his
 panix laudibus scripseram publicarem: & si res hoc minime postulabat:
 (quia liber nuper compositus: & uix dum absolutus maturitatis tēpus ex
 spectabat) malui tamen tibi morem gerere: qui cum librum lectitasses non
 modo probasti: sed etiam carminibus elegantissimis extulisti: qđ aliorū me
 tuere cēsuram: dum solus ipse des nobis ueniam: siquid inueneris: quod tu
 as aures offendat: temporis enim breuitate quedam quæ dum opus ab im
 pressoribus tractabatur raptim componebam: relegere non potui.

Vale rector clarissime & me sicut soles ama.

Siculus alloquitur librum suum.

Publica gymnasii (possunt) ad pulpita magni.

Teliber ire iubent rector & omnis eques.

Iussus abi: nobis illis parere necesse est

Qui modo gymnasii iusq; forūq; tenent.

Non dum tempus erat: nec nunc te exire decebat:

Sed minus hoc iussu te licet esse domi.

At tamen ipsa tibi certe fortuna timenti:

Visa est & rebus fata fauere tuis.

Nō petis admitti quoniam: sed honore rogatus:

Nobilium uenies missus ad ora uirum.

Nam te quod noster se iussit adire senatus:

Te quod amat fecit: quodq; uidere cupit.

Ergo metu posito uentis tua uela secundis

Solue: uocat cursus aura benigna tuos.

Qđ cito disedens non castigatus abibis:

Ipsa tibi ueniam iussa repente dabunt.

Rector: eques: doctor: ci ues: iam nostra probarunt

Munera: nos illi qui tueantur erunt.

Te quoq; & inuidiæ morfu defendet ab omni

Vnicus illustris magnanimusq; comes.

Defendent etiam plures comitesq; ducesq;

Et proceres quorum nomina nota facis.

Ire potes nostris nimium securus alumnis:

Qui siculi nomen numinis instar habent.

Deniq; tota suas foelix hispania laudes

Proteget: & nobis premia digna dabit.

Illa quis ignorat (liceat modo uera fateri)

Tota quidem magno plena labore meo est.

Rumpe moras igitur: summo pia sacra tonanti

Exequere: ut foelix hoc tibi prestat iter.

Ture dato comitis confer te ad limina primum:

Et beneuentanos ingrediare lares.

Atq; salutatum comitem uisumq; relinques:

(Si uolet) atque urbem gymnasiumq; petes.

Inde per hesperiam totam: totumq; per orbem

Hispanas laudes & tua dona feres.

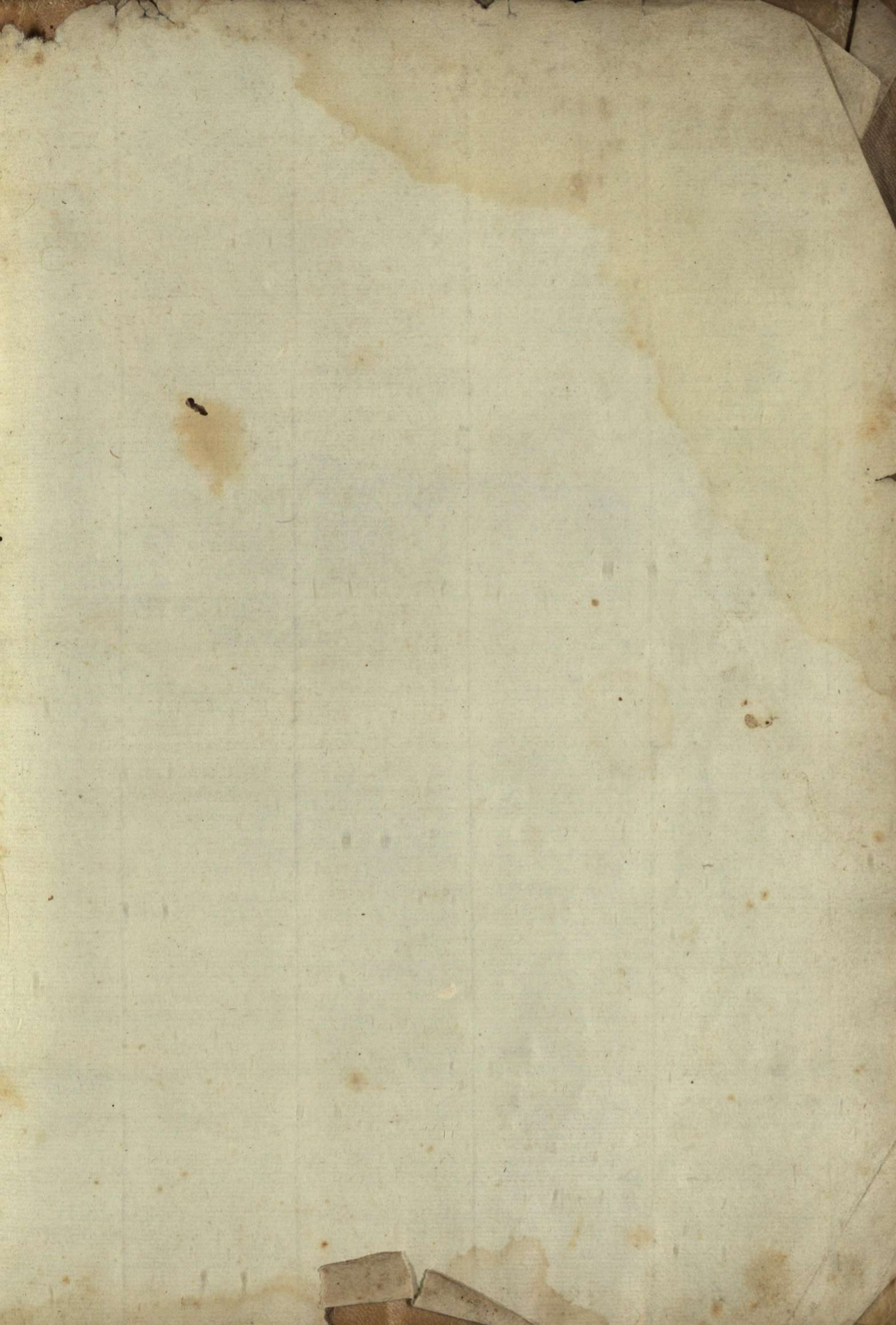
Ito per antiquas omnes quas scripsimus urbes:

Vade per illustres magnanimosq; uiros.

Principibus defer rerum monumenta suarum:
 Illorumq; solum nobile quicquid habet
 Vade uel inuito gallorum rege per alpes:
 Et res hispanas: inuidiamq; feras.
 Ibis in italiam: doctis quæ gaudet alumnis:
 Hesperiaë laudes inclita roma leget.
 Te leget antistes pater optimus: atq; quirites:
 Qui ferdinandi nomina regis amant.
 Te (licet indignum) sapiens quoq; perleget unus
 Flamminius: nostræ gloria trinacriæ:
 Ingenio: uita: doctrina: moribus: omnes
 Presentes uincit: preteritosq; uiros.
 Hunc celebrate uirum siculi: celebrate quirites:
 Veraq; uirtutis præmia quisquis amas
 Inde panohrmitas foelices nomine dictos
 Aspicias: o q̄ te liber esse uelim.
 Illic inuenies dominos: charosq; sodales.
 Illustresq; uiros: discipulosq; meos.
 Hic ubi magnates: notosq; reuulseris omnes:
 Post natale solum bithiniumq; petes
 Te soror: ac fratres omnes: multiq; propinqui:
 Turba salutatum maxima conuenient.
 Pluraque concurrent alii tibi dona ferentes:
 Omnia uix capiet munera nostra domus.
 O q̄ sicanos proceres uidisse iuuabit:
 O q̄ te nostræ tecta subisse domus.
 Vade igitur foelix: non ultra nostra morari
 Te decet in longas dona ferenda uias.
 Haud te pæniteat longos tolerasse labores:
 Nam labor omnis abit: & bene facta manent.
 I precor: & cunctos tolerando uince labores:
 Et q̄uis longum perfice lætus iter.
 I tua diua parens christi pia uota secundet:
 Vela uocant zephyri: tu modo solue ratem.
 Ante precare tamen matrem genitāq; tonantis:
 Eius & in sancto nomine tutus abi.
 Huic te cōmendes: hanc ipsam semper adores:
 Hec faciles cursus: auxiliumq; feret.
 Adiuuat hæc omnes: miseros & iusta petentes:
 Audiit: & facilis uirgo uocata uenit.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

27 lib. 9. oncas de ara a 5φ5
12 lib. de recytk a 7φ2
807 libras de ara vij φ
tres amais i φ

tuorax

tuorax
tuorax

tuorax

tuorax

tuorax

